

Katolícka univerzita v Ružomberku

**TEOLOGICKÁ FAKULTA KOŠICE
KATEDRA SPOLOČENSKÝCH VIED**

A

SPOLOČNOSŤ SOCIÁLNYCH SESTIER

**Globalizácia v kultúre – kultúra v globalizácii
a literárna tvorba bl. Sára Salkaházi**

*Zborník z vedeckej konferencie
7. ročník*

Košice 2013

Globalizácia v kultúre – kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sára Salkaházi

*Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, 7. ročník
11. októbra 2013, Košice, Hlavná 89,*

© Teologická fakulta Košice

Editor:

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

Recenzenti:

prof. ThDr. PhDr. PaedDr. Jozef Jurko, PhD.

doc. ThDr. Martin Uháľ, PhD.

doc. ThDr. Ján Jenčo, PhD.

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

PhDr. Renáta Jamborová, PhD.

PhDr. ThDr. Mária Slivková, PhD.

Odborní garanti:

Mgr. Daniela Kimličková

PhDr. Renáta Jamborová, PhD.

prof. ThDr. PhDr. PaedDr. Jozef Jurko, PhD.

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

Vedecký výbor:

prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD.

prof. ThDr. PhDr. PaedDr. Jozef Jurko, PhD.

doc. ThDr. Martin Uháľ, PhD.

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

doc. ThDr. Ján Jenčo, PhD.

Organizačný výbor:

PhDr. Renáta Jamborová, PhD.

Mgr. Daniela Kimličková

MUDr. Ľudmila Magulová

PhDr. Michaela Šul'ová

Mgr. Lenka Urbanová

Mgr. Peter Židó

Pre Teologickú fakultu Košice, Katolícku univerzitu v Ružomberku vydalo

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2013, prvé vydanie

Zborník neprešiel odbornou jazykovou korekciou. Autori príspevkov v plnom rozsahu zodpovedajú sa obsah svojich príspevkov, ich pôvodnosť, štylistiku, gramatiku, ako aj techniku a etiku citovania.

ISBN XY

OBSAH

ÚVODNÝ PRÍHOVOR SR. DANIELY KIMLIČKOVEJ, PROVINCIÁLNEJ PREDSTAVENEJ SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER <i>DANIELA KIMLIČKOVÁ</i>	5
SÁRA SALKAHÁZI - ŽIVOT A DIELO <i>JÁN SZÁRAZ</i>	7
SVETLO PRE ŽIVOT V GLOBALIZOVANEJ SPOLOČNOSTI <i>JOZEF JURKO</i>	18
BLAHOSLAVENÁ SÁRA SZALKAHAZI – VÍŤAZ NAD FENOMÉNOM STRACHU <i>JOZEF JURKO</i>	25
„BOJ“ KULTÚR Z POHLADU KONFLIKTUÁLNEJ PERSPEKTÍVY <i>DOMINIK MACÁK</i>	32
THE GLOBALIZATION TRANSFORMING OUR CULTURES <i>AGBONKHIANMEGHE E. OROBATOR, SJ</i>	38
MYSLEŤ LOKÁLNE - KONAŤ GLOBÁLNE - OSOBNÉ HODNOTY VERZUS GLOBÁLNA KULTÚRA <i>RENÁTA JAMBOROVÁ</i>	44
RODINA A JEJ ÚLOHA PRI ŠÍRENÍ KULTÚRY ŽIVOTA V GLOBÁLNO M SVETE <i>RADOSLAV LOJAN</i>	48
GENERÁCIE MLADÝCH A ICH HODNOTOVÉ ORIENTÁCIE AKO DÔSLEDOK GLOBALIZÁCIE <i>LÝDIA LEŠKOVÁ</i>	53
NEGATÍVNE JAVY GLOBALIZÁCIE V ENCYKLIKE PÁPEŽA BENEDIKTA XVI. CARITAS IN VERITATE A MOŽNOSTI ICH RIEŠENIA <i>MICHAELA ŠULO VÁ</i>	64
KRÍZA RODINY SÚČASNEJ DOBY NA POZADÍ GLOBALIZÁCIE	70
<i>SOŇA VANCÁKOVÁ</i>	70
HEROICKÉ RODIČOVSTVO VERSUS POPULAČNÁ EXPLÓZIA <i>IVANA PLOČICO VÁ</i>	78
NIEKOEKO POZNÁMOK KU KREŠŤANSKÉMU SOCIÁLNE MU PORADENSTVU <i>EVA MATULAYOVÁ</i>	84

EUTANÁZIA VERZUS HODNOTA ŽIVOTA V GLOBALIZOVANOM SVETE <i>ANTON FABIAN - PETER ŽIDÓ - ROMAN HOLUB</i>	90
VPLYV MÉDIÍ NA HODNOTOVÝ SYSTÉM MLADÉHO ČLOVEKA <i>LENKA URBANOVÁ</i>	99
SOCIÁLNY PRACOVNÍK V ÉRE GLOBÁLIZÁCIE <i>MÁRIA SLIVKOVÁ</i>	105
GLOBALIZÁCIA V KULTÚRE – KULTÚRA V GLOBALIZÁCII A LITERÁRNA TVORBA BL. SÁRY SALKAHÁZI - VÝSTUPY Z KONFERENCIE <i>LÝDIA LEŠKOVÁ – LENKA URBANOVÁ</i>	116

ÚVODNÝ PRÍHOVOR SR. DANIELY KIMLIČKOVEJ, PROVINCIÁLNEJ PREDSTAVENEJ SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER

Daniela Kimličková

Vážený pán dekan, vážení páni profesori, docenti, vážení prednášatelia, vážení prítomní !

V mene Spoločnosti sociálnych sestier vás srdečne pozdravujem na tejto konferencii, ktorá sa každoročne usporadúva na počesť našej sestry bl.Sáry Salkaházi, košickej rodáčky.

V tomto roku prežívame 90. výročie založenia Spoločnosti sociálnych sestier, ktorej zakladateľka Margita Šlachtová bola tiež košická rodáčka. Toto jubileum sme si pripomenuli Federálnym zhromaždením sociálnych sestier v auguste tohto roku na pôde tejto univerzity. Témou zhromaždenia bola **Globalizácia transformujúca našu kultúru - výzvy pre Sociálne sestry a ich odpoveď**. Pretože globalizácia sa bytostne dotýka človeka dnešnej doby, zvolili sme názov tohoročnej konferencie v podobnom duchu

Globalizácia v kultúre - kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sáry Salkaházi

Pod pojmom globalizácia si môžeme nájsť na internetovej stránke množstvo definícií, názorov a pohľadov ako pozitívnych, tak aj negatívnych a iste sa tohto problému dotknú aj prednášatelia na konferencii. Globalizácia nie je nejaká vec, je to proces, ktorý prebieha už dlhú dobu a pokračuje ďalej. My však môžeme usmerňovať jeho kurz. Globalizácia nie je totiž o systéme, ale o ľuďoch. Chcela by som zdôrazniť, že globalizácia nie je cudzia ani Cirkvi. Poslanie Cirkvi od jej počiatku je ohlasovať Dobrú zvesť všetkým národom na všetkých kontinentoch zeme a vytvoriť jednu veľkú Božiu rodinu. V liste sv.Pavla Efezanom čítame „*Už nie ste cudzinci ani prišielci, ale ste spoluobčania svätých a patríte do Božej rodiny.*“ (Ef 2, 19)
Ako sa teda dívať na globalizáciu?

Páter Orobátor, provinciál jezuitov vo východnej Afrike vo svojej prednáške na zhromaždení sociálnych sestier okrem iného povedal:

Naučme sa dívať na globalizáciu Božími očami - kontemplujme svet a rozhodnime sa pre jeho záchranu urobiť niečo konkrétne.

- Boh vidí svet, túži urobiť niečo pre jeho záchranu,
- stáva sa človekom, aby sa stal jedným z nás
- svet zachraňuje obetou na križi a zmŕtvychvstaním.

Teda: vidieť, byť a konať

1. Spôsob videnia prepojil s networkom - pomáha nám vytvárať komunikačné siete, aby sme mohli byť viditeľne a počuteľne pospájaní, aby sme videli a počuli potreby iných. To však nestačí.

2. Spôsob bytia označil ako kultúrnu komplementaritu - pomáha nám vzájomne sa dopĺňať. Duch Boží nám pomáha prekonať bariéry a dáva charizmy, a tak môžeme používať svoje dary a odlišnosti pre dobro iných a vytvoriť nádhernú symfóniu jednoty.

3. Spôsob konania znamená solidaritu - pomáha vedieť sa vcítiť do situácie iných – vstúpiť do topánok iných. Boh vstúpil do našich topánok. Solidarita nás preto nemôže nechať ľahostajnými, ale núti nás konať, vyjsť von.¹

Sv. otec František vyjadril spôsob konania v homílii biskupom, kňazom a rehoľníkom v Riou de Janero týmito slovami: „*Majte odvahu ísť proti prúdu tejto kultúry výkonnosti, kultúry odpisu. Stretnutie a otvorené dvere pre všetkých, solidarnosť, to je slovo, ktoré sa z tejto kultúry vytráca, akoby to bolo nejaké škaredé slovo, - solidarnosť, a bratstvo – to sú prvky, ktoré robia našu civilizáciu naozaj ľudskou, Byť služobníkmi spoločenstva a kultúry stretnutia.*“²

Bl.Sára Salkaházi takmer pred storočím bola tiež súčasťou globalizácie, avšak spôsobom, príznačným danej dobe. Ako sa ona dívala na svet a jeho potreby? Aký bol spôsob jej videnia, bytia a konania? Bola vždy pozorná na potreby tých najbiednejších. Neostala však len pri videní, pozorovaní, použila všetky svoje dary a schopnosti, aby vyjadrila solidaritu s núdznými, najprv písaným slovom, potom aj konkrétnymi skutkami, vcítením sa do ich biedy, organizovaním pomoci až po vrcholné napodobnenie Kristovej obeti, keď dobrovoľne ponúkla svoj život za záchranu prenasledovaných.

Sestra Sára je inšpiráciou pre ľudí každej doby, pretože hodnoty, ktoré uznávala a žila sú večné. Sú to hodnoty lásky, ktorá pramení z Boha a preteká ku všetkým ľuďom bez rozdielu. A pretože pochádza z Boha nikdy nezanikne, prekoná všetky negatívne vplyvy a zostáva naveky.

Sr.Daniela Kimličková
Provinciálna predstavená
Spoločnosti sociálnych sestier

¹ Porov. AGBONKHIANMEGHE, Orobator, SJ, *How is globalization transforming culture*. Prednáška na Federálnom zhromaždení Spoločnosti sociálnych sestier v Košickom seminári sv.Karola Boromejského, 4. augusta 2013

² Homília pápeža Františka pri slávení eucharistie s biskupmi, kňazmi, rehoľníkmi a seminaristami v Katedrále sv. Šebastiána v Riou de Janeiro 27. júla 2013

SÁRA SALKAHÁZI - ŽIVOT A DIELO SÁRA SALKAHÁZI – LIFE AND WORK

Ján Száraz

Abstrakt: Článok je zameraný na život (spiritualitu) a dielo (rukopisy) blahoslavenej mučenice Košickej arcidiecézy Sáry Salkaházi, výnimočnej a charismatickej ženy 20. storočia. Je prvou blahosladenou sestrou Spoločnosti sociálnych sestier, spoločnosti apoštolského života, ktorá pôsobí na území Slovenska od roku 1927. Článok je zameraný na jej duchovný život a jej rast v jednotlivých čnostiach podľa jej denníka a rukopisných diel. Z tohto je zrejmý pohľad obrany ľudskej dôstojnosti – s dôrazom na dôstojnosť ženy, ktorú obhajovala a zaplatila za ňu vlastným životom. Blahosladená sestra Sára obetovala svoj život vedome a dobrovoľne, stala sa mučenicou, a tak ukázala ako hlboko bola zakorenená v Bohu čo sa odzrkadlilo aj v jej konkrétnych činoch, ktoré vykreslili jej vnútorné bohatstvo v čnostiach. Cirkev ju „vyzdvihla na oltár“ 17. septembra 2006, kedy v Budapešti dekrétom o jej mučeníctve bola uznaná a vyhlásená za blahosladenú.

KLúčové slová: Život. Dielo. Čnosť. Povolanie. Denník.

Abstract: This article is about life (spirituality) and work (handwriting) of Sára Salkaházi exceptional and charismatic beatified martyr Diecezis of Košice, which lived in 20 century. She is the first from Sisters of social servis, community of apostolic life, which has been beatified. Community works in Slovakia from 1927. This article is focused on her spiritual life and her virtues according her diary and handwriting. From that point her life and work is viewed as defending human dignity especially dignity of woman, that she was defending and for that she paid with her life. Beatified Sara gave her life willingly and voluntarily and that makes her martyr. That also show us how her spiritual life was abundant in virtues and it was seen in her ordinary daily work. She was beatified at 17th September 2006 in Budapest and was declared martyr as well.

Keywords: Life. Work. Virtue. Profession. Diary.

Budúci rok budeme sláviť 115. výročie narodenia a 70. výročie mučeníckej smrti blahoslavenej Sáry Salkaházi. K tejto príležitosti by som chcel svoje poznatky o jej živote a diele uverejniť v knihe, ktorá by mala obsahovať všetky získané údaje, vzťahujúce sa na jej život. Pripravovaná kniha bude dostupná každému, kto bude mať záujem bližšie spoznať ju a to, čo nám zanechala.

Cieľom tohto príspevku je stručne uviesť životopisné údaje bl. Sáry, zmieniť sa o jej spiritualite, čnostiach, ktoré sú opísané v mojej dizertačnej práci a viac sa zamerať na literárne práce, ktoré ostali v rukopisnej forme a neboli o nich dostupné informácie. Dizertačnú prácu som obhájil 27. augusta 2013 na Teologickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku a 11. októbra 2013 predniesol na VII. ročníku Vedeckej konferencie na Teologickej fakulte v Košiciach.

Dizertačná práca má tri hlavné kapitoly: prvá kapitola obsahuje život Sáry Salkaházi ako jednej z blahosladených, druhá kapitola hovorí o duchovnom živote blahoslavenej Sáry Salkaházi a tretia kapitola uvádza rukopisné diela blahoslavenej Sáry Salkaházi, ktoré doteraz neboli známe.

Život Sáry Salkaházi. Život bl. Sáry Salkaházi je príkladom toho, že aj v 20. storočí žili výnimočné ženy, ktoré boli schopné obetovať sa v službe bližným. Z jej

denníka vieme ako vytrvalo zápasila v zriekaní sa svojej vôle, stokrát, ba tisíckrát začínala znova. Preto jej životopis, ako predohra pred drámou, je dobrým krokom k tomu, aby sme mali identický obraz zasvätenej ženy, ktorá môže byť príkladom pre dnešných nasledovníkov Krista. Sárine rukopisné diela nás o tom uisťujú. Sára Salkaházi pochádzala z bohatej rodiny, jej starý otec Lipót Schalház, bol majiteľom hotela Schalkház v Košiciach, ktorý stál na mieste terajšieho hotela DoubleTree by Hilton.¹ Sára sa narodila 11. mája 1899 v Košiciach, pokrstená bola presne o mesiac 11. júna 1899 v Dóme sv. Alžbety v Košiciach. Veľmi skoro stratila svojho otca.² Keď na krátko chceme charakterizovať jej vlastnosti, môžeme povedať len toľko, že bola veselá, mala chlapčenský temperament, pevnú vôľu, rozhodné vystupovanie, vernosť a vytrvalosť, ale aj hlboké sociálne cítenie. Získala učiteľský diplom v Košiciach, ale ako učiteľka pôsobila iba jeden rok, z politických dôvodov. Krátky čas pracovala v klobučníctve svojej sestry a niekoľko rokov v kníhviazačstve. Veľmi skoro začala v novinách publikovať svoje články a zakrátko dostala aj novinársky preukaz. Tento čas charakterizovala ako bezstarostný život spisovateľky, ako o tom sama píše vo svojom denníku: „*Nezávislosť, cigarety, kaviareň, túlanie sa po širom svete s obnaženou hlavou a s rukami vo vreckách, rýchla večera v malom hostinci, cigánska hudba...*“³ V rokoch 1922 – 1923 bola niekoľko mesiacov zasnúbená, ale toto zasnúbenie zrušila. V roku 1927 sa zoznámila so Spoločnosťou sociálnych sestier, ktorú založila sestra Margita Slachtová v Budapešti a v uvedenom roku sa sestry usadili aj v Košiciach, kde Sára absolvovala sociálny kurz, ktorý organizovali a viedli sociálne sestry.⁴ V roku 1930 zložila svoje prvé sľuby. Jej životné motto bolo: „Alleluja!“ V rokoch 1932 – 1934 bola preložená do Komárna, po dvoch rokoch sa vrátila späť do Košíc. Jej služby boli zamerané v prospech chudobných detí a žien: organizovala charitu, kuchyňu pre deti, vyučovala katechizmus, redigovala časopis „Katolícka žena“. Stala sa vedúcou osobnosťou nielen v rámci Spoločnosti sociálnych sestier, ale aj na celoštátnej úrovni. Stala sa vedúcou mládežníckeho hnutia v ČSR a priekopníčkou sociálneho hnutia. Jej pôsobenie a zasadzovanie sa za záujmy chudobných, jej plány na zlepšenie postavenia pracujúcich žien jej priniesli uznanie v kruhu spolupracovníkov.

Keď maďarskí Benediktíni, ktorí pôsobili na misiách v Brazílii, požiadali Spoločnosť sociálnych sestier o pomoc v misijnej činnosti, u Sary sa prejavila silná túžba po tejto službe a okamžite sa prihlásila. Aby dostala vízum do Brazílie, musela najprv získať maďarské občianstvo, preto sa odsťahovala do Budapešti. Nakoniec však nemohla do Brazílie vycestovať pre politickú situáciu v Európe, keďže začala II. svetová vojna. Večné sľuby zložila v roku 1940. Životné motto si doplnila: „Aleluja! Ecce ego, mitte me!“ V preklade to znamená: „Hľa, tu som, pošli mňa!“. Sárú zvolili za predsedníčku ústredia Katolíckeho zväzu pracujúcich dievčat dňa 6. februára 1941. V čase keď Sára Salkaházi prevzala vedenie hnutia, išlo asi o dvesto skupiniek dievčat na území celého štátu. V Budapešti Spoločnosť viedla 6 domovov pre 210 dospelých dievčat a položila tak základný kameň pre budúci spolok – Pracujúca žena (a Dolgozó

¹ Porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*. Budapest : Ecclesia, 1990, s. 28.

² Porov. SCHÉDA, M. *Sára Salkaházi, apoštolka sociálnej lásky*. Košice : Radako a Karnat, 2001, s. 9; porov. SZTRILLICH, A. Život sestry Sary a jej význam pre rodinu. In BAŠISTOVÁ, A., LEŠKOVÁ, L. (edit.) *Deň blahoslavenej sestry Sary Salkaházi (1899-1944). Život sestry Sary a jej význam pre rodinu. Zborník z vedeckej konferencie*. Košice : Viena, 2009, s. 11.

³ Porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*. Budapest : Ecclesia, 1990, s. 23.

⁴ Porov. SCHÉDA, M. *Sára Salkaházi, apoštolka sociálnej lásky*. Košice : Radako a Karnat, 2001, s. 10.

Nő). K jej funkčnému obdobiu sa viaže aj príprava na výstavbu prvej maďarskej vysokej školy pre pracujúce ženy v roku 1943.⁵ Sára Salkaházi zachraňovala a ukrývala židov. V dome na ulici Bokréta č. 3. si vzala do starostlivosti pracujúce dievčatá z Katolíckeho zväzu pracujúcich dievčat, kde mohla ukrývať aj prenasledovaných. Sociálne sestry zachránili takmer tisíc maďarských židov pred terorom nyilašov. Dňa 26. decembra 1944 jedno z dievčat, ktoré slúžilo v dome na ulici Bokréta č. 3 a ktoré sestra Sára upozornila na nemravné správanie, z pomsty prezradilo sestru Sáru, že v dome ukrýva židov.⁶ O deň neskôr nyilaši obkľúčili dom, zatkli a odviekli aj Sáru, jej zástupkyňu Vilmu Bernovits a štyri podozrivé osoby na breh Dunaja v Budapešti, kde ich všetkých večer o deviatej, donaha vyzlečených, zastrelili. Stalo sa to na brehu Dunaja - pri moste Františka Jozefa, terajší Most slobody. Svedecké výpovede ľudí, sestier, ktoré poznali sestru Sáru Salkaházi, dokresľujú obraz jej statočnosti a hrdinskej lásky, ktorú potvrdila svojím životom, keď ho položila za núdznych a prenasledovaných. Splnila tak poslanie v službe núdznemu človeku, podľa evanjeliových zásad. Svätý Otec Benedikt XVI. podpísal 28. apríla 2006 dekrét o blahorečení Božej služobnice sestry Sary Salkaházi. Za blahoslavenú bola vyhlásená 17. septembra 2006 počas slávnostnej sv. omše na námestí sv. Štefana pred Bazilikou v Budapešti. Obrad blahorečenia vykonal J. Em. Péter kardinál Erdő, prímás katolíckej Cirkvi v Maďarsku. Spolu koncebrovali biskupi Maďarska, Ukrajiny, Rumunska, bývalej Juhoslávie, Rakúska a Slovenska, ako aj mnoho kňazov z okolitých štátov. Na slávnosti bol prítomný aj košický pomocný biskup Mons. Stanislav Stolárík a biskupský vikár pre maďarskú pastoračiu Mons. Zoltán Pásztor. Dňa 17. septembra 2006 na obrade blahorečenia sr. Sary som bol prítomný aj ja so svojimi veriacimi z farnosti Čičarovce. Bola to „púť radosti“, lebo v srdci sme mali veľkú radosť a vďačnosť k nášmu nebeskému Otcovi za novú blahoslavenú.⁷ Blahoslavená Sára je prvou blahoslavenou sestrou Spoločnosti sociálnych sestier, spoločnosti apoštolského života, ktorá pôsobí na území Slovenska už od roku 1927.

Ako bolo spomenuté vyššie, dizertačná práca je zameraná na život, spiritualitu a dielo - rukopisy blahoslavenej mučenicke Košickej arcidiecézy Sary Salkaházi, výnimočnej a charismatickej ženy 20. storočia. Jej duchovný život a rast v jednotlivých čnostiach je zachytený podľa jej vlastného duchovného denníka a rukopisných diel, ktoré zostali uchované v archíve Spoločnosti sociálnych sestier v Budapešti, u sociálnej sestry Mona Ilony. Podľa týchto cenných prameňov je zrejmá jej snaha a životné zameranie na obranu ľudskej dôstojnosti, s dôrazom na dôstojnosť ženy, ktorú vytrvalo obhajovala a zaplatila za to vlastným životom. Blahoslavená Sára obetovala svoj život vedome a dobrovoľne, stala sa mučenicou a tak ukázala ako hlboko bola zakorenená v Bohu. To sa odzrkadlilo aj v jej konkrétnych činoch, ktoré vykreslili jej vnútorné bohatstvo v čnostiach. „Hic et nunc!“ Tu a teraz! - bolo medzi inými - pre Sáru veľmi dôležité heslo. Vždy, v každom čase. Sama hovorievala, že vždy toľko, ako je to možné

⁵ Porov. SCHÉDA, M. Salkaházi Sára szociális testvér (1899-1944). Az önfeláldozó szeretet vértanúja. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap.* Budapest : SZTT 2006/3, XXX. évfolyam, 3. szám, s. 8; porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága.* Budapest : Ecclesia, 1990, s. 65.

⁶ Porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága.* Budapest : Ecclesia, 1990, s. 85-88; porov. HIDVÉGI, M. a kol. *Boldog Salkaházi Sára – emlékkönyv.* Budapest 2006, s. 253; porov. PUSKELY, M. *Salkaházi Sára, a társadalmi igazságosság apostola.* Budapest : Új Ember, 2006, s. 70; porov. LEŠKOVÁ, L. Sára Salkaházi a jej odkaz pre súčasnú sociálnu prácu. In *Ochrana života XIII. Osobnosti a vývoj vedných odborov. Pocta prof. Františkovi Šubikovi.* Trnava: Trnavská univerzita, FZaSP, 2012, s. 133-137.

⁷ Porov. PAPP, T. *Liturgia blahorečenia Sary Salkaházy.* Budapest : Új Ember Kiadó, 2006, s. 23-109.

a potom bude všetko dobré. Z duchovného denníka, z ktorého po rokoch 1938 – 1940 ostali iba zlomky, jednoznačne vysvitá, že bola príkladnou ženou - sestrou, ktorá hľadala Božie cesty a svoju dušu mala rada nadovšetko. Bola rehoľnou sestrou, ktorá žila naplno svoje duchovné povolanie, zasvätenie. Jej duchovný život a úprimné úsilie o čnostný život, svedčia o tom, že bola jednou z nás, krehkou i slabou a predsa sa stala veľkou, blahoslavenou. Priznala si svoju krehkosť, svoje chyby a chcela ich napraviť, pracovala na sebe, aby Stvoriteľ nachádzal radosť vo svojom stvorení, ktoré sám povolal k životu.

V druhej kapitole sú rozdelené jednotlivé teologálne čnosti, hlavné hriechy a ich tzv. protilieky, božské čnosti a napokon evanjeliové rady.

Teologálne čnosti: Viera, nádej a láska.⁸ Najprv *kresťanská viera* (Fides), z ohľadu ohlasovanie viery a výchova k viere, potom tolerantnosť, či viera a ekumenizmus, alebo viera v období šírenia ateizmu. Na konci stále nájdeme jej apeláciu na jednotlivé čnosti, ako napr. pod názvom Sára a čnosť viery. Druhá teologálna čnosť je *kresťanská nádej* (Spes). V tejto kapitole nájdeme nasledujúce podkapitoly, ako napr. zamyslenia o nádeji – neustále „hľadanie cesty“, skúška nádeje, utrpenie v nádeji s Kristom - radosť zo života, budúcnosť nádeje – očakávanie neba a hriechy voči kresťanskej nádeji, Sára a čnosť nádeje. Tretia teologálna čnosť je *kresťanská láska* (Caritas). V tejto podkapitole sú nasledujúce úvahy: priateľstvo, služba pre spásu druhých, neláska a na konci, ako stále Sára a čnosť lásky. Potom sú v tejto práci spomenuté aj **hlavné hriechy a ich tzv. protielik, nebeské čnosti.**⁹ Najprv pýcha v porovnaním s pokorou - Pýcha (Superbia) a Pokora (Humilitas), potom Sára a pokora. Závist' a ľudskosť, dobroprajná láska: Závist' (Invidia) a Dobroprajná láska (Humanitas) potom Sára a dobro, dobroprajná láska. Hnev a trpezlivosť: Hnev (Ira) a Trpezlivosť (Patientia) potom Sára a trpezlivosť. Duchovná lenivosť a horlivosť v dobrom: Lenivosť (Acedia) a Horlivosť v dobrom (Industria), potom Sára a horlivosť v dobrom. Lakomstvo a dobročinnosť: Lakomstvo (Avaricia) a Dobročinnosť (Caritas), potom Sára a dobročinnosť. Obžerstvo a miernosť: Obžerstvo (Gula) a Miernosť (Temperantia), potom Sára a miernosť. Smilstvo a čistota: Smilstvo (Luxuria) a Čistota (Castitas), potom Sára a čistota. Na konci nasledujú **evanjeliové rady:** Čistota (Castitas), Chudoba (Paupertas), Poslušnosť (Obedientia)¹⁰ potom Sára a poslušnosť v povolani.

RUKOPISNÉ DIELA BLAHOŠLAVENEJ SR. SÁRY SALKAHÁZI. Zachovalo sa jedenásť literárnych prác v rukopisoch. Sú to články, fragmenty, rozprávky, román a mysteriózne hry. Stoja za povšimnutie, lebo sa v nich odzrkadľuje jej duchovný rast. Tieto práce odzrkadľujú kultúrno-spoločenské dianie v prvej polovici 20. storočia a zároveň sa v nich zrkadlí vzdialenosť od hodnôt, ktoré ona vyznávala svojim životom. Rukopisné diela blahoslavenej sestry Sáry Salkaházi sú nasledovné: Peštianska električka – nedokončený článok, Vietor – románový náčrt, fragment, Čierna fujara – tanečná hra v dvoch častiach, Žiara a vôňa – divadelná hra o Svätej Margite Uhorskej, Dvaja ľudia si podajú ruky – malý román, Ženy v nohaviciach – článok, Náš každodenný chlieb – román, Truhla päťsto úsmevov – rozprávka v troch dejstvách, V tanečnej škole –

⁸ Porov. Porov. BODA, L. *A keresztény nagykorúság erkölcssteológiája*. Budapest : Ecclesia, 1986, s. 404; porov. ELŐD, I. *Katolikus dogmatika*. Budapest : SZIT, 1978, s. 427; porov. CHENU, M. D. *Aquinói Szent Tamás és a teológia*. Budapest : SZIT, 1999, s. 144-146.

⁹ Porov. SZABÓ, GY. *Katolikus dogmatika. A katolikus hit igazságai főiskolások és krisztushívők számára*. Eger : Csathó és Társa Nyomdaipari Kft, s. 391-393.

¹⁰ Porov. SÖVEGES, D. *Fejezetek a lelkiség történetéből*. Győr : Széchenyi Nyomda Kft., 1993, s. 350-353.

článok, fragmenty - nedokončený článok a Princ Zein Alaznan a deväť sôch – rozprávka.¹¹

„**Peštianska električka**“ (A pesti villamos) je spomedzi rukopisov jeden nedokončený článok z rúk spisovateľky Sáry Salkaházi. Napísaný strojopisom je v rozsahu dvoch strán, dátum a miesto napísania nie je známe. Zlomková veta na konci druhej strany potvrdzuje, že tento článok nebol celkom dokončený: „Prečo nechám napríklad ujsť 69-tku, keď vidím, že po nej“... a myšlienka nie je dokončená. Na nedokončenie článku poukazuje aj to, že v článku sú na niektorých miestach opravy, sú v ňom perom napísané vsuvky. Z uvedeného môžeme jednoznačne usúdiť, že rozprávame o nedokončenom myšlienkovom slede, o nedokončenom článku. Sára v ňom charakterizuje peštiansku električku. Autorka bola každodennou cestujúcou peštianskou električkou a cestovala ňou rada, s láskou v srdci, s radosťou na ňu čakala. Opisuje atmosféru a ľudí ktorí ňou cestovali.¹² Článok celkovo, obsahovo ostáva veľmi nezrozumiteľný, lebo aj posledná veta na konci druhej strany ostáva nedokončená: prečo čaká na tú a tú električku, keď vie... Nevieme ani vydedukovať, k čomu, k akému úsudku by chcela spisovateľka dospieť s článkom.

„**Viator**“ (A szél) je románový náčrt, fragment, ktorý ostal tiež len v rukopise. Zachoval sa na dva a pol strojom písaných stranách. Dátum napísania, či začatia písania románu nie je známy. Príbeh, či dej začína tým, že do mesta prichádza mladý kaplán, ktorý ešte len v tomto roku mal vysviacku. Ježišovo pozvanie prijal a vybral si kňazskú dráhu preto, lebo podľa sv. Pavla, ženie ho Kristova láska. Všetko bolo preňho ešte nové, bol neskúsený. Keď išiel na prvú hodinu náboženstva do tretej triedy veľmi mu bilo srdce. Dievčatám rozprával o veľkej udalosti, o prichádzajúcom prvom svätom prijímaní. Deti ho s veľkým obdivom počúvali. Na hodine náboženstva zdôrazňoval podstatu prvého sv. prijímania.¹³ Už z týchto fragmentov románu je poznať hlboký obsah diela, obvyklý pre autorku. Lebo podstatou prvého sv. prijímania nie je vonkajšok tohto sviatku, ale v prvé, intímne stretnutie so sviatostným Kristom v Eucharistii. Môžeme povedať, že toto je prvý, osobný dotyk Boha s človekom.

Hra „**Čierna fujara**“ (Fekete furulya) je napísané v secesnom štýle. V tejto tanečnej hre v dvoch častiach Sára obnovila secesný pisateľský štýl, ktorý bol samozrejmosťou a módou na začiatku 20. storočia. Snažila sa používať všetky črty tohto štýlu, či tendencie doby, tak vo svojej novele, ako aj pod tým istým názvom napísanej tanečnej hre. Z dobre spracovaných, písaných riadkov sa dajú vycítiť maniere prozaikov a lyrikov žijúcich na prelome storočia. Zachovala sa na dvanástich strojom písaných stranách. Z celého deja sa dá vyčítať, že spisovateľka Sára chce v tejto literárnej práci, v tanečnej hre v dvoch častiach, poukázať na vnútorné zmeny v človeku. Podstatné je vnútro človeka a nie vonkajšok - city a pocity jedinca. V predohre znie hudba šťastného smiechu, ktorú preruší strašný zvuk čiernej fujary. Hlavná postava „Sehogy“ (Nijako) počuje šťastný smiech dvoch mladých ľudí. Zmocní sa ho strašná závišť a rozhodne sa vystrúhať čiernu fujaru a drevenú debničku. Pomocou fujary bude kradnúť smiech šťastných ľudí a bude ho uchovávať v debničke.¹⁴

Divadelná hra, dráma, „**Žiara a vôňa**“ (Fény és illat) je apoteózou lásky k vlasti. Zachovala sa na jedenástich strojom písaných stranách. Toto dielo vzniklo v tom istom čase, keď sestra Sára urobila úkon sebaobetovania. Ukazuje, že pisateľka je zrelá vo

¹¹ Porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága.* Budapest : Ecclesia, 1990, s. 120.

¹² Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/7, s. 1-2.

¹³ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1270/7, s. 1-3.

¹⁴ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/8, s. 1-12.

svojom obore, aj ako bezychybná dramaturgička. Dielo má otriasajúci vplyv, ktorý má stáročie prežarujúcu silu v duši zjednotenej s Bohom. V najtypickejšej scéne, modliaca sa svätá Margita pri sebaobetovaní, úplne sama, so stále väčším rozhodnutím, sa blíži ku križu tak, aby zakryla ostatných a Pánovu pozornosť upriamila na seba: nech vidí iba ju, nech bije iba ju a trestá iba ju, ale nech sa zľutuje nad pokrvnými blízkymi. Kristus urobil to isté. Sestra Sára od štyridsiatych rokov vedela, že každá aktivita, každé prijatie obety môže byť platné iba v srdci, ktoré sa zjednotilo s Kristom. Modlitba, askéza, je hrdinský skutok v novopohanskej vražednej búrke.¹⁵ Mysteriózna hra v troch dejstvách, z roku 1943 o svätej Margite, mala dva ciele: poukázať na príklad svätosti života a na historickú analógiu medzi 12. a 20. storočím. V hre účinkuje niekoľko hercov, ktorí prerozprávajú životnú púť mladej kráľovnej. Autorka ani na jednom mieste nechcela uprednostniť svoje pohľady, zmýšľanie vo vzťahu k tejto téme, ale neustále akoby bola jednou z tých, ktorí sprevádzali sv. Margitu na jej životnej púti. Veľmi pôsobivý je začiatok. Deklamatorský chorál (zbor prednášateľov) s krátkymi a stručnými vetami udržuje náladu celého deja, upriamuje pozornosť na podstatu, nerozpráva od vecí, mimo témy. Sára s chápaným srdcom a s pokorou zdôrazňovala vykonaný a naplnený úkon sebaobetovania mladej duše: Keď potrebuješ obeť, som tu, vezmi skrz mňa všetko! Veľmi približuje čitateľovi osobu sv. Margity a obraz jej doby. Týmto sa sv. Margita stala vzácnym kvetom v dejinách maďarského ľudu, ako hrdinka lásky k Bohu a ľuďom. Jej osoba v tomto diele sublimuje „žiaru a vôňu“, ako aj túto hru autorka nazvala – „Žiara a vôňa“.¹⁶ Predstavenie divadelnej hry o svätej Margite sa pre publikum uskutočnilo dňa 19. marca 1944, v Maďarskom dome vzdelávania, v dnešnom Erkelovom divadle, v Budapešti. Podľa nariadenia štátnej vrchnosti spomienkovú slávnosť nedovolili ukončiť a poprosili prítomných o opustenie budovy. Vtedy mala Sára Salkaházi pred sebou už len trištvrte roka zo svojho pozemského života.¹⁷ Svätá Margita nosila cilícium. Aj sestra Sára. Svätú Margitu počas II. svetovej vojny vyhlásila Cirkev za patrónku Maďarska. Motivácia jej svätosti pochádzala z lásky k Bohu a k vlasti. Horčičné zrnko vyrástlo do veľkého stromu a jeho konáre pokrývajú stáročia. Výhonok 20. storočia zo stromu sebaobetujúcej Kristovej lásky k vlasti, je aj z obety Sary Salkaházi: Keď treba obeť, hľa, tu som...¹⁸

¹⁵ Porov. EXNER, G., SZTRILICH, Á. „Ha áldozat kell, itt vagyok, rajtam végy be mindent!“: A Fény és Illat című misztériumjáték előadása. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2008/1, XXXII. évfolyam, 1. szám, s. 28-30; porov. SZÉKELY, J. A szeretet áldozata hoz gyógyulást. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2005/1, XXIX. évfolyam, 1. szám, s. 13; porov. SCHÉDA, M. *Boldog vagy, Sára? – Salkaházi Sára útja a vértanúságig*. Pécs : Új Ember Kiadó, 2004, s. 108.

¹⁶ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/8, s. 7; porov. SCHÉDA, M. Salkaházi Sára szociális testvér (1899-1944). Az önfeláldozó szeretet vértanúja. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2006/3, XXX. évfolyam, 3. szám, s. 9; porov. SCHÉDA, M. *Boldog vagy, Sára? – Salkaházi Sára útja a vértanúságig*. Pécs : Új Ember Kiadó, 2004, s. 108-109; porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*. Budapest : Ecclesia, 1990, s. 152-153.

¹⁷ Porov. SZÉKELY, J. A szeretet áldozata hoz gyógyulást. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2005/1, XXIX. évfolyam, 1. szám, s. 13-16; porov. SCHÉDA, M. *Boldog vagy, Sára? – Salkaházi Sára útja a vértanúságig*, s. 108-109; porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*. Budapest : Ecclesia, 1990, s. 153.

¹⁸ Porov. EXNER, G., SZTRILICH, Á. „Ha áldozat kell, itt vagyok, rajtam végy be mindent!“: A Fény és Illat című misztériumjáték előadása. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2008/1, XXXII. évfolyam, 1. szám, s. 28-30; porov. KIRÁLY, I. *Árpádházi Szent Margit és a sziget*. Budapest : SZIT, 1979, 195-204; porov. SCHÉDA, M. *Boldog vagy, Sára? – Salkaházi Sára*

Sára Salkaházi napísala svoj román „**Dvaja ľudia si podajú ruky**“ (Két ember kezefogva) v roku 1924, v Košiciach. O čase a mieste napísania tohto krásneho, krátkeho románu to s istotou vieme, lebo to vlastnoručne napísala na obal románu sama spisovateľka. Spomenutý román, dielo má 64 strojom písaných strán. Opisuje tu život Štefana (István) a Marty (Márta), ktorí sa držia navzájom za ruky, vytrvali vo vernosti a láske aj napriek mnohým ťažkostiam.¹⁹ Je to krásny životný príbeh jedného z nás, napísaný tiež v secesnom štýle. V tomto románe je viditeľná umelecká duša Sáry, ktorá dokáže opísať, čo iní prežívajú, ako sú skúšky, pocit viny, ľútosť a utrpenie. Pre celú jej tvorbu je charakteristická silná empatia voči trpiacim, núdznym a tým, ktorí sa boria s každodennými starosťami. Je obdivuhodné ako sa dokáže duša pochádzajúca z urodzených pomerov vcítiť do života tých, ktorí prechádzajú rôznymi ťažkosťami, ktorých život je samá výzva. Viditeľná Sárina pisateľská veľkosť je výzvou aj pre dnešného človeka, ktorý často nevie spolucítiť, ako keby ani nepoznal empatiu.

Článok „**Ženy v nohaviciach**“ (Nők nadrágban) nevyšiel v novinách, hoci sa mal objaviť v rubrike jedného časopisu: Pod pozorovaním (Megfigyelés alatt). Zachoval sa na dvoch, strojom písaných stranách. V tomto článku Sára kritizuje ženy, ktoré nosia nohavice. Nesúhlasí s týmto postojom, štýlom obliekania.²⁰ Článok sa zdá nie celkom dokončený. Uzatvára ho myšlienkou, že pravej dáme predsa len sluší viac sukňa.

Sára napísala vo svojom živote jeden jediný román, s názvom „**Náš každodenný chlieb**“ (Mindennapi kenyérünk), ktorý ostal len v rukopise. (Sestra Sára poslala román do vydavateľstva „Vigília“, ale nebol vydaný). Strojopisom písané dielo má 371 strán, formát A5. Neuvádza sa dátum začiatku písania, ale na prvom vyhotovení rukopisu, na prvej strane je vlastnoručné datovanie: 8. 7. 1927. Podľa toho jej román bol napísaný v rokoch 1927-1933.²¹ V tomto románe virohodne opisuje život Maďarov v zmenených podmienkach, medzi dvoma svetovými vojnami. Hlavná postava sa v mnohom podobá Sáre, napriek stále sa zhoršujúcim životným podmienkam sa nepoddávala a zostáva na svojej morálnej výške. Najhlavnejšou črtou románu je – ako prezrádza aj názov – náš každodenný chlieb. V modlitbe hlavnej hrdinky znejú krásne slová, či riadky Otčenáša. Konklúzia: skúšky a pokúšenia sú tu preto, aby sme sa navzájom viac milovali v pozemskom živote a aby sme viac milovali aj Boha. On nám dáva život, možnosť sa zdokonaľiť v duchovnom živote, čo nám pomôže nájsť Ho, dôjsť k Nemu vo svojom živote, aby sme sa Ho zmocnili až tak, aby bol našim naveky. Je to dlhá cesta, kým sa v srdci mladej slečny spáli všetko, čo bráni človeku ísť za Kristom, žiť príkladným kresťanským životom. Sára Salkaházi vedela za vyššie hodnoty a za druhých obetovať aj svoj život. Toto dielo má tiež aj meditatívne črty, lebo hlavná hrdinka deja si postupne uvedomuje zmysel a význam modlitby. Musíme uznať, že je veľmi dôležité, aké miesto má v našom živote modlitba a znakom pravej modlitby „nie sú zvuky našich slov, ale srdce a duša. Myšlienky a skutky.“ Román má krásny

útja a vértanúságig. Pécs : Új Ember Kiadó, 2004, s. 108; porov. IJJAS, A. *Szentelek élete II.* Budapest : Ecclesia, 1976, s. 48-54.

¹⁹ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/20, s. 1-64.

²⁰ Porov. SCHÉDA, M. Salkaházi Sára szociális testvér (1899-1944). Az önfeláldozó szeretet vértanúja. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap.* Budapest : SZTT 2006/3, XXX. évfolyam, 3. szám, s. 7; ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/23, s. 2. (preklad autora)

²¹ Porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága.* Budapest : Ecclesia, 1990, s. 146.

prozaický štýl, pravé kontrasty, dramatické časti a pekné, lyrické dozvuky, hlasy. Toto dielo dozrieva tam, kde aj veľkosť stále schopnejšej autorky týchto prekrásnych spisov. Konklúziou celého románu je, že každodenné ťažkosti, utrpenia sú preto, aby sme sa vzájomne stále viac milovali Kristovou láskou a Jeho samého tak, ako on nás o tom poučil. Lebo život je krátky a každý z nás raz predstúpi pre Božiu tvár. Hoci každý z nás inou cestou hľadá Boha a plní Jeho vôľu, nemáme zabúdať na to, čo je aj hlavným mottom celého románu, že Božie „oko“ je neustále upriamené na nás a vidí naše poklesky, ale i naše snaženia. Nikdy nie sme sami! Preto Sára Salkaházi svojou osobnosťou, spismi, kresťanskou láskou a ohňom osvietila nielen svoju dobu, ale aj dnešný temný, seba a svoje uspokojenie hľadajúci svet.²² Dobré vieme, že Sára vedela spolupracovať s ľuďmi, ktorí žili na okraji spoločnosti. O tom svedčí aj tento prekrásny román. Autorka týchto prekrásnych literárnych prác, článkov, rozprávok, úvah nikdy netajila svoju empatiu, lebo sa s ňou stretávame skoro vo všetkých jej dielach. Otázka je len to, či by nebolo potrebné v budúcnosti vydať tieto literárne perly z jej pera.

„**Truhla päťsto úsmevov**“ (Ötszáz mosolyok koporsója) je rozprávkou, ktorá by však mohla byť aj pravdivá. Zachovala sa na 74 strojopísaných stranách. Dej začína tým, že kráľ Ezer je smutný, lebo sa mu nedarí ani s pomocou mudrcov a krásnych princezien z celého širého okolia dostať svojho syna, princa Bibora z hlbokej letargie. Ešte aj z poľovačky ušiel.²³ Z týchto podrobne popísaných scénok vidieť na základe symboliky mien jednotlivých postáv a ich zoskupenia (Ezer – tisíc, Bíbor – šarlát, Súly – váha, Ború – mrak, Derú – brieždenie, Szín – farba...), že rozprávka je alegorická a cieľom je reálna kritika nezdravých spoločenských vzťahov.

Spisovateľka Sára, v článku „**V tanečnej škole**“ (Tánciskolában) opisuje aj svoje vnútorné pocity. Rozpomenie sa na tie časy, keď aj ona chodila do tanečnej školy. Možno toto ju inšpirovalo, aby napísala tento článok. Veď na konci dva a pol strán napísaných strojopisom je zapísané miesto a dátum: Tanečná škola... Košice... Schalkház... 1910. A o riadok nižšie: Tanečná škola... Budapest... Kültelek... 1941. S perom opravené, že Schalkház a dátum 1938, tiež opravené na 1941.²⁴ Z článku sa dozvedáme o tom, že jednu materskú školu v Košiciach užívajú aj ako tanečnú školu. Štrnásť až pätnásť roční mladí proletári, slečny a chlapci, sa tam chodia učiť tancovať. Sára vedela opísať aj tie bežné, každodenné situácie s takými básnickými obrazmi, že to dáva duši čitateľa pokoj a radosť.

„**Fragmenty**“ (Töredékek) je veľmi krátky článok, len na jeden a pol strany písaný na stroji, s občasným širokým riadkovaním, či medzerami. Vidieť, že nie je dokončený, v skutočnosti však je možné povedať, že ešte nie je ani začatý. Na prvé prečítanie je tento zlomok článku je skoro nepochopiteľný. Autorka píše o krásach prírody pozdĺž cesty na Jahodnú v Košiciach. V lete sú hory zelené, stromy a kríky v plnej paráde sa ligocú a v tichosti stoja, pozerajú sa na cestu, a na tých, ktorí popri nich prechádzajú. Cesta je krivá, každá jej zákruta odhaľuje niečo nové, niečo pekné. Spisovateľka píše o tom, že každý, kto prechádza po tejto ceste musí obdivovať panorámu, ktorá sa mu

²² Porov. MAGULOVÁ, I. Obraz sociálneho cítenia bl. sestry Sary Salkaházi v jej živote a literárnej tvorbe. In LEŠKOVÁ, L., JENČO, J. (edit.) *Deň blahoslavennej sestry Sary Salkaházi (1899-1944). Ľudská dôstojnosť a úcta k životu, príklad sestry Sary. Zborník z vedeckej konferencie.* Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2008, s. 113; porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*, s. 150-151; porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1264, s. 1-371.

²³ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/27, s. 1-74.

²⁴ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/29, s. 1.

odhaľuje.²⁵ Hoci je to nedokončený článok, čitateľ po tom, ako prečíta tieto fragmenty, dostane chuť prejsť sa po tejto ceste a pýta sa, tak ako ona: Šiel si už touto cestou na Jahodnú?

Ďalšia krásna rozprávka je „**Princ Zein Alaznan a deväť sôch**“ (Zein Alaznan herceg és a 9 szobor), ktorá doteraz nebola známa, lebo tiež ostala iba v rukopise, bola napísaná v decembri 1932. Svedčí o autorkinom vycibrenom štýle. Pekné obrazy, precízne literárne prvky, vyrovnaný spisovateľský nádych, zážitkovo odovzdané čitateľovi, je napísaná písacím strojom na piatich stranách. Dej sa odohráva dávno v minulosti, v dobe sultána a Šeherezády. V meste rozliehajúcom sa na brehu rieky Tigris vládol dobrotivý kráľ. Alah mu daroval syna, ktorého nazvali Zein Alaznan, čo v preklade znamená majiteľ sôch. Mudrci mu predpovedali budúcnosť plnú smútku a zápasov, ale povedali o ňom aj to, že bude odvážny a bude dodržiavať svoje slová. Po smrti otca však syn prehýril všetok majetok krajiny a zastavil sa, až keď pokladnica ostala prázdna. V noci sa mu prisnil sen, v ktorom dostal príkaz ísť do Káhiry, kde naňho malo čakať veľké šťastie. Tu mu však starec vo sne povedal, že to bola iba skúška a poslal ho späť. Doma mal prekopať otcovu izbu a pod ňou nájsť veľký poklad a to osem sôch, ktoré preňho otec s námahou získal. Chýbajúca deviata mu má priniesť radosť a šťastie. Princ sa vyberie ju hľadať. Kráľ duchov mu je ochotný pomôcť pod podmienkou, že mu prinesie najkrajšie dievča, ktoré mu príde do cesty. Kráľ mu dal zrkadlo, pomocou ktorého odhalí čistosť jej srdca. Alaznan prešiel mnoho krajov, kým našiel tú pravú. Čím boli bližšie ku kráľovskému palácu, tým väčšmi pociťoval bolesť, že musí dievčinu odovzdať kráľovi. Pozbieral však všetky sily, aby dodržal svoje slovo. Keď prišiel domov našiel sľúbenú odmenu. Na deviatom podstavci stála socha prikrytá snehobielym plátnom a pod ním našiel dievčinu s čistým srdcom – Fatimu.²⁶ Sára v rozprávke rozpráva o dôstojnosti žien čistého srdca, také ženy majú hodnotu pre svojho „princa“. Fatima, ako keby bola miestom v Portugalsku, kde sa zjavila Prečistá žena, Panna Mária, Božia Matka. Kto vie? Možno Sára chcela odovzdať odkaz toho, že naša nebeská Matka Mária má byť našou sochou, pomocníčkou v každodenných hľadaniach pokladov?

Tretia kapitola dizertačnej práce obsahuje analýzu týchto rukopisných prác Sary Salkaházi, ako spisovateľky. Sára nielen milovala ľudí, najmä tých núdzných, biednych a chudobných – ale spoznala v nich aj duše hladné po Bohu, volajúce po spravodlivosti. Zo všetkých síl sa snažila získať čo najviac ľudí pre Krista. Aj ona sa snažila dostať čo najbližšie k Nemu, ktorý ju povolal, vyvolil si ju a pozval k sebe z tohto sveta. Venovala mu plodných 45 rokov života.

Obraz blahoslavenej sestry Sary Salkaházi. Sára Salkaházi svojim duchovným životom, svojim literárnym dielom a publicistickou činnosťou, ako aj svojim príkladom angažovanej ženy, prináša odkaz pre ľudí všetkých čias. Jej tolerantnosť, súcit a ochota pomáhať, svietia ako fákľa na cestu, ako povzbudenie pre každého kresťana a človeka dobrej vôle. Po porovnaní diela Sary Salkaházi s jej skutkami možno plným právom skonštatovať, že jej obetavý život a dielo, ako aj jej smrť, tvoria organickú jednotu. Jej život a dielo zapadá aj do tzv. tradičnej maďarskej hagiografie. Blahorečenie Sary Salkaházi práve v roku modlitieb za duchovnú obnovu národa je zvláštnym darom nielen pre Spoločnosť sociálnych sestier, pre celé maďarské jazykové územie, ale aj pre regionálne cirkevné teritórium. Okolnosti jej smrti a v dôsledku toho aj jej pôsobenie sa

²⁵ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI (bez dátumu a archívneho čísla)

²⁶ Porov. ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/31, s. 1-5.

môžu dnes stať, podobne ako za starokresťanských čias, podnetom k rozkvetu nového života, veď Sanguis martyrum – semen est christianorum - Krv mučeníkov je semenom kresťanov.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/7.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/8.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/20.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/23.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/27.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/29.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1260/31.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1264.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI 1270/7.
- ARCHÍV SPOLOČNOSTI SOCIÁLNYCH SESTIER V BUDAPEŠTI – SZTTI (bez dátumu a archívneho čísla).
- BODA, L. *A keresztény nagykorúság erkölcszociológiája*. Budapest : Ecclesia, 1986. 511 s. ISBN 963 363 830 1.
- CHENU, M. D. *Aquinói Szent Tamás és a teológia*. Budapest : SZIT, 1999. 192 s. ISBN 963 361 113 X.
- ELŐD, I. *Katolikus dogmatika*. Budapest : SZIT, 1978. 783 s. ISBN 963 360 091 X.
- EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2005/1, XXIX. évfolyam, 1. szám. 34 s. ISSN 0865-865X Nytsz.: B/EL/43/1990.
- EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2006/3, XXX. évfolyam, 3. szám. 42 s. ISSN 0865-865X Nytsz.: B/EL/43/1990.
- EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2008/1, XXXII. évfolyam, 1. szám. 34 s. ISSN 0865-865X Nytsz.: B/EL/43/1990.
- HIDVÉGI, M. a kol. *Boldog Salkaházi Sára – emlékkönyv*. Budapest 2006. 355 s. ISBN 963-361-819-3.
- IJJAS, A. *Szentek élete II*. Budapest : Ecclesia, 1976. 440 s. ISBN 963 363 604 3.
- KIRÁLY, I. *Árpádházi Szent Margit és a sziget*. Budapest : SZIT, 1979. 355 s. ISBN 963 360 093 6.
- LEŠKOVÁ, L. Sára Salkaházi a jej odkaz pre súčasnú sociálnu prácu. In *Ochrana života XIII. Osobnosti a vývoj vedných odborov. Pocta prof. Františkovi Šubíkovi*. Trnava: Trnavská univerzita, FZaSP, 2012. s. 133-137. ISBN 978-80-8082-551-5.
- MAGULOVÁ, Ľ. Obraz sociálneho cítenia bl. sestry Sary Salkaházi v jej živote a literárnej tvorbe. In LEŠKOVÁ, L., JENČO, J. (edit.) *Deň blahoslavenej sestry Sary Salkaházi (1899-1944). Ludská dôstojnosť a úcta k životu, príklad sestry Sary*. Zborník z vedeckej konferencie. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2008. 145 s. ISBN 978-80-89361-17-5.

- MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*. Budapest : Ecclesia, 1990. 164 s. ISBN 963-363-974-3.
- PAPP, T. *Liturgia blahorečenia Sára Salkaházy*. Budapest : Új Ember Kiadó, 2006. 109 s.
- PUSKELY, M. *Salkaházi Sára, a társadalmi igazságosság apostola*. Budapest : Új Ember, 2006. 79 s. ISBN 963-9674-08-7.
- SCHÉDA, M. *Boldog vagy, Sára? Salkaházi Sára útja a vértanúságig*. Pécs : Új Ember Kiadó, 2004. 232 s. ISBN 963-9527-53-x.
- SCHÉDA, M. *Sára Salkaházi, apoštolka sociálnej lásky*. Košice : Radako a Karnat, 2001. 83 s.
- SZTRILLICH, A. Život sestry Sára a jej význam pre rodinu. In BAŠISTOVÁ, A., LEŠKOVÁ, L. (edit.) *Deň blahoslavenej sestry Sára Salkaházi (1899-1944). Život sestry Sára a jej význam pre rodinu. Zborník z vedeckej konferencie*. Košice : Vienala, 2009. 264 s. ISBN 978-8089232-56-7.
- SÖVEGES, D. *Fejezetek a lelkiség történetéből*. Győr : Széchenyi Nyomda Kft., 1993. 540 s. ISBN 963 78 19 231.
- SZABÓ, GY. *Katolikus dogmatika. A katolikus hit igazságai főiskolások és krisztushívők számára*. Eger : Csathó és Társa Nyomdaipari Kft. 423 s. ISBN 963 216 606 x.

ÚDAJE O AUTOROVI

ThDr. Ján Száraz, PhD.
farár-vicekan
Farský úrad Buzica
Hlavná ul. 226
044 73 Buzica, SR
e-mail: buzica@farnostweb.sk
stránka farnosti: www.buzica.farnostweb.sk
tel.: pevná linka - 00421 / 55 / 466 51 12
tel.: mobil - 0914 14 35 86

SVETLO PRE ŽIVOT V GLOBALIZOVANEJ SPOLOČNOSTI

LIGHT FOR LIFE IN A GLOBALIZED SOCIETY

Jozef Jurko

Abstrakt: Pojem „strach“ sa v súčasnej dobe dostal veľmi rýchlo a ľahko nie len do povedomia človeka, ale aj do jeho života. Je frekventovaný vo verbálnej rovine a stále viac sa zakoreňuje do vnútra človeka. Tento článok chce preto poukázať na to, že ak človek verí v Boha, nebude jeho život sprevádzaný strachom, ale bude výzvou, aby sa stal človekom nádeje. Stane sa svetlom pre život v globalizovanej spoločnosti.

KLúčové slová: Boh. Cirkev. Nádej. Spoločnosť. Strach.

Abstract: The term "fear" is currently received very quickly and easily not only the consciousness of man but also his life. It is frequent in the verbal level and increasingly takes root inside man. This contribution describes that if one believes in God, his life will be accompanied by fear, but the challenge will be to become a man of hope. It will become a light for life in a globalized society.

Keywords: God. Church. Hope. Company. Fear.

ÚVOD

V nedávno vydanéj knihe súčasného publicistu, básnika a spisovateľa Daniela Heviera, ktorý sa poeticky vyjadruje k súčasným problémom a svoje postrehy stvárnjuje v rozprávkach pre dospelých, ako aj sám podnadpis publikácie, možno nájsť i Rozprávku o malej dušičke.²⁷ Už zo samotného názvu možno dedukovať, že pôjde

²⁷ HEVIER, D. *Ako sa fotografuje vietor*. Bratislava : TRIO Publishing, 2012, s. 94-95. „To sú časy, to sú časy! Zabíjanie sa stalo spôsobom trávenia voľného času tohto unaveného ľudstva. Za bieleho dňa vás prepadnú, okradnú, skočia vám na krk, podrežú bez mihnutia oka. Za každým rohom čaká rohatý. Diabol má svoju ochranku, svojich chlapíkov, ktorí sú tupí a svalnatí. Rozmliaždia vám ruku, znásilnia vás, rozkopú vám ksicht... A to, prosím, na verejnosti. Nič nemusia skrývať, ničoho sa nemusia báť. Božia spravodlivosť je ďaleko a polícia ešte ďalej. Takéto myšlienky vírili v hlave muža, ktorý sa vracal domov. Bol skorý večer, ale do ulíc sa tísila tma, zlá, studená novembrová tma, ktorá tu ostala tuším ešte od Dušičiek. Muž mal tiež malú dušičku. Niet sa čo čudovať, pretože aj telesne bol maličký. Pochádzal z čias, keď sa ešte priveľmi nevyskakovalo. Ľudia boli disciplinovaní a nerástli nad svoje pomery. Muž prešiel pešou zónou, ale preňho bolo pešou zónou celé mesto. Chodieval peši z presvedčenia a tiež preto, lebo nemal auto. Prešiel okolo chrámu a všimol si, že na jeho múre zasa pribudol nový nápis nastriekaný sprejom: Kristus, nenechávaj nás v tom! Muž odvracal tvár, keď ho stretali rozsvietené výklady s vecami, ktoré nepotreboval a po ktorých občas túžil. Postavy sa pred ním vynárali zo šera ako figuríny na strelnici, ktoré sa po zásahu zložia na zem a potom zasa nehlučne postavia. Muž si opatrne vydýchol. Ešte jedna ulička a je doma. V teplúčku a bezpečí, kde tečie iba televízna krv a kde sa všetky smrte zdajú vzdialené a neskutočné. Keď sa pred ním vynorili tri postavy, bolo mu všetko jasné. Vedel, že sa to raz muselo stať. Podľa štatistiky náhod a zákonitostí sa každý z nás skôr či neskôr musí stretnúť so svojím zabijakom. Chlapi, ba skôr nepríjemne vyrastení chlapi, ho obstali bez hluku a s kamennými tvármi. Na ich lesklých, masívnych tvárach nebolo nič vpísané. Iba tupá ľahostajnosť a nepretržitá nuda. Bili iba tak, aby zahnali nudu, ktorá im zožierala životy. Jeden ho bez slova chytil za golier a nadvihol do vzduchu. Muž hompáľal nohami a bolo to veľmi smiešne, aj keď sa nikto nezasmial. A možno práve pre to zlovestné ticho muž začal rozprávať, len čo sa ocitol na zemi. Hovoril a hovoril, až sa na tvárach zabijakov zjavilo ohúrenie. Muž mlel v jednom kuse, volám sa Silvester. Také smiešne meno. Priezvisko mám tiež také srandovné - Osoba. Silvester Osoba. A aby to bolo ešte férovejšie, robím na osobnom oddelení v našom podniku. Bývam tu za rohom, máme trojizbový družstevný byt. Žena hovorí, aby sme ho kúpili do osobného vlastníctva. My zomrieme, teda nie že by sme sa chystali hneď, a byt ostane deťom. Nevie, ako sa dohodnú, lebo ich máme tri. V lete by sme chceli ísť k moru, tohto leta sme neboli na nijakej dovolenke... Chlapík mlel a mlel, akoby mu

o súčasníka, ktorý je žijúci v neistote a strachu. Tento pojem a fenomén „strach“ sa stal nielen frekventovaným vo verbálnej rovine, ale ešte viac sa zakorenil do vnútra súčasného človeka. Každodenné novinové články, televízne správy, internetové stránky, komentáre, blogy a všetky mediálne siete ponúkajú účastníkovi pocit, že žije na periférii nejakého veľkomesta, kde platí zákon silnejšieho a rýchlejšieho. K normálnosti je preto potrebné mať pri sebe nejakú strelnú zbraň ako obranný prostriedok na prežitie. Málo z detí má príležitosť prežiť v kolektíve iných detí, či už pre agresivitu, hrubosť alebo tvrdosť svojich narcistických požiadaviek. Niekedy spoločenské nálady, vďaka a nielen, k médiám prerastajú do hystérie. Nie je potrebné bagatelizovať problémy, ktorými sa treba predierať v húštine tohto súčasného sveta. Preferovanie negativizmu sa stalo spoločenským trendom, ktorý zavíril myslenie a videnie života a sveta súčasnosti. Vážne a smutné tváre ľudí, ktoré odrážajú prázdnotu a bezduchosť ľudského vnútra, predsa len neodrážajú skutočnú realitu, ktorá má mnoho pozitívnych a reálnych stránok života. Veď väčšina ľudí má prácu, má dostupnú lekársku opateru, môže chodiť na dovolenku, má svoje miesto na bývanie, neumiera v nedôstojných podmienkach a až na občasnú excesy nejakých psychicky chorých ľudí sa ani bežne nestrieľajú ľudia na ulici. Žije sa vo zvláštnom svete a aj keď to nie je to džungľa, v každom prípade, prežije len silnejší. Nie je to štandard, ale tento zákon sa v občasných situáciách realizuje. Napriek tomu sa stalo akoby normálom nadávať a preklínať život. Je spoločenským zvykom žiť istú formu schizofrénie. Väčšina súčasníkov sa pohybuje v štandarde súčasnosti, ale posadnutosť po lepšom živote motivuje človeka k prežívaniu a vyslovovaniu negatívnych a temných rečí. V mnohých je to spomínaná túžba po lepšom svete, po lepšom živote, ktorý sa situuje do pozície: mať sa lepšie. Len málo ľudí je takých, ktorí sa usilujú: byť lepšími. Rozpor medzi „mať“ a „byť“ je problémom, ktorý sprevádza človeka v každej dobe a teda patrí k zápasu každého človeka aj v súčasnosti, aby sa s tým pasoval vo svojom ľudskom údele.

Mať pevný základ...

Židovský filozof, mysliteľ a publicista, Pinchas Lapide, sa v svojich postojoch často vyjadroval z midrašskej literatúry, kde napísal: *„Jedna chasidská legenda hovorí, že každé dieťa prichádza na svet s dvoma lístkami v duši. Na jednom je napísané: prach si a v prach sa obrátiš. Ale na druhom je možné čítať: pre teba bol stvorený svet – ukáž, že si ho hodný.“* Posolstvom každého novorodenca je uviesť tieto pravdy do súladu. Celkom v zmysle židovskej mystiky, ktorá učí: *„Nech človek vždy pokladá svet za váhu s dvoma miskami, ktoré pred Bohom stoja v rovnováhe. Nech čokoľvek urobíš alebo pripustiš, aby sa čokoľvek stalo, váha sa vychýli o tlak jediného zrnka piesku. Je ti teda daná sloboda voľby prispievať k vine alebo nevinnosti tohto sveta.“*²⁸ V našom súčasnom rýchlym a turbulentnom svete je potrebné si uvedomiť svoje poslanie a prispieť k vycentrovaniu – súladu medzi vázkami svojho života. Mnohé môže človeka rozochvieť a rozkolísať, a často ho to aj poriadne rozhodí, ale je potrebné nájsť istotu v pevnom základe, v Bohu.

Musí sa objaviť otázka: a čo ostatní? Vyššie spomínaný Pinchas Lapide povedal: *„Kedysi sa pýtali jedného rabína jeho žiaci: prečo Boh strpí ateizmus? A on odpovedal: „Aby ste v každom okamžiku stáli pri potrebných tak, akoby všetko, ale skutočne všetko, záležalo len na vás. Zároveň aby ste sa modlili a dúfali tak presvedčivo, že všetko leží*

išlo o život. A možno šlo. Zabijaci však boli takí šokovaní, že ho nezabili. Iba zmlátili, aj to len symbolicky. Pretože, predsa len, zmrzačiť človeka, o ktorom viete, ako sa volá, kde robí, koľko má detí, je akosi ťažšie aj pre takých ostrých chlapíkov, ako sú všade medzi nami.“

²⁸ LAPIDE, P. – PANIKKAR, R. *Minime tehož Boha?* Praha : Vyšehrad, 2003, s. 8.

v rukách Božích. Pomáhajte teda, akoby žiadneho Boha nebolo; ale modlite sa s plným vedomím k jeho všemohúcnosti – a pokiaľ možno – robte oboje zároveň.“ Koniec koncov všetci, veriaci, neveriaci a pochybujúci sa plavíme na jednej lodi, ktorá sa menuje zem...“²⁹

Od nádeje k beznádeji, k strachu?

Pre ľudí, ktorí veria v Boha je tu stála výzva, aby boli ľuďmi nádeje. Nádej je čnosť, ktorá sa prejavuje vo chvíli, ktorá dost' dôvodov k nádeji nedáva, ba v niektorých chvíľach prechádza do beznádeje. Pritom nádej nie je nejaké pozitívne myslenie alebo zakrývanie reality. Ide o dar, ktorý vidí realitu veľmi ostro, ale svoju silu neberie z okolnosti, ale z toho, v kom je zakotvená, zakorenená. Pre kresťana tu nemôže byť nič iné zdrojom, len Kristus. Ak z nášho života vyvetrá nádej, potom sa tam objaví strach a život veriaceho človeka bude tiež poháňaný strachom. Strach je fenomén, ktorý podnecuje k tomu, že sa nedá žiť v prítomnosti, ale v stálej príprave k niečomu alebo skôr k zabezpečeniu pred niečím. Strach je zameraný na budúcnosť, likviduje prítomnosť. Stáva sa módnym duchom doby, ktorému možno ľahko podľahnúť a v nemálo prípadoch sa stane fobiou.

Liekom proti strachu je nádej a s ňou spojené vedomie, že sa nemusím báť. Nemusím sa báť nie preto, že som si všetko poistil a nič má nemôže prekvapiť, alebo že som rodený optimista, ale ako kresťan som v rukách dobrého, milujúceho Boha, Otca. Toto vedomie prechádza až za hranicu racionálneho uvedomenia a smeruje k osobnej a existenciálnej skúsenosti, ktorá je deliteľná len v obmedzenej miere, ale existuje. Pisateľ listu Hebrejom to vyjadruje takto: „*Neochvejne sa držíme nádeje, ktorú vyznávame, lebo verný je ten, ktorý dal prisľúbenie. Všímajme si jeden druhého, a tak sa pobádajme k láske a k dobrým skutkom.*“ (Heb 1, 23 – 24)

Výzvy k nádeji

Apoštolský list, k vyhlásenému Roku viery, Porta fidei od pápeža Benedikta XVI. prináša výzvy k nádeji. Veriaci človek v Ježiša Krista by sa mal týmito podnetmi viac povzbudzovať a aktivovať nielen vo viere, ale aj v nádeji. Už v siedmom článku tohto apoštolského listu možno čítať: „*Viera totiž rastie, keď sa prežíva ako skúsenosť prijatej lásky a keď sa odovzdáva ako skúsenosť milosti a radosti. Ona robí plodným, pretože rozširuje srdce nádejou a umožňuje vydávať účinné svedectvo: otvára totiž srdce a myseľ tých, čo počúvajú a prijímajú Pánovo pozvanie osvojiť si jeho Slovo a stať sa jeho učeníkmi.*“ Veriaci, hovorí sv. Augustín, „sa vierou posilňujú.“ Svätý biskup z Hippo mal dobré dôvody, prečo sa takto vyjadril. Ako vieme, jeho život bol neustálym hľadaním krásy viery, až pokým jeho srdce nespočinulo v Bohu. Jeho početné spisy, v ktorých objasňuje význam viery a pravdy viery, ostávajú dodnes dedičstvom nevysloviteľnej hodnoty a mnohým ľuďom umožňujú nájsť pri hľadaní Boha tú správnu cestu, aby vstúpili do „dverí viery.“³⁰ Pápežovi Benediktovi XVI. išlo viacej o aktivizáciu ortopraxe. Mnohé poznatky o viere, nádeji a láske, ale aj o učení Cirkvi, ako je to predložené v KKC, je potrebné len nanovo artikulovať a zaktualizovať do postojov života.

Pápež Benedikt XVI. mal po dvoch encyklikách o láske, o nádeji túžbu oživiť vieru Božieho ľudu a v tom mu vhodne prispelo 50. výročie od DVK a 20. výročie od vydania KKC. DVK nebol striktne len pastorálny, ale zvolávateľovi DVK pápežovi

²⁹ LAPIDE, P. – PANIKKAR, R. *Miníme tehož Boha?* s. 9.

³⁰ BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 7. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

Jánovi XXIII. a otcom koncilu išlo o oživenie viery kresťanov. V tomto zmysle pápež Benedikt XVI. napísal: „*Želáme si, aby Rok viery vyvolal u každého veriaceho túžbu vyznať vieru v plnosti a presvedčivo, s novou dôverou a nádejou. Bude to vhodná príležitosť aj na intenzívnejšie slávenie viery v liturgii, a osobitne v Eucharistii, ktorá je „vrcholom, ku ktorému smeruje činnosť Cirkvi, a zároveň prameňom, z ktorého prúdi všetka jej sila.“ Súčasne si veľmi želáme, aby vzrástla hodnovernosť svedectva života veriacich.*“³¹ Z týchto slov je zrejme každému kresťanovi, že by mal v tomto Roku viery, ktorý je súbežný s Rokom slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda, viac čerpať z prameňov spásonosných, aby sa jeho viera mohla prejavíť v svedectve jeho života.

Aj ďalšie dva články sú medicínou, liekom proti strachu, ktorý sa ako vírus, všetkými pórmi, vtiera do života súčasných ľudí. Veriaci v Boha, a tí, ktorí uverili v Ježiša Krista sa majú stať soľou zeme a svetlom sveta práve v svedectve života, ktorý jasne ukazuje, v koho uverili a kto ich posilňuje v ich poslaní. V apoštolskom liste to možno čítať: „Rok viery bude tiež vhodnou príležitosťou na posilnenie svedectva lásky. Sv. Pavol pripomína: „*A tak teraz ostáva viera, nádej, láska, tieto tri; no najväčšia z nich je láska*“ (1 Kor 13, 13). Ešte radikálnejšími slovami – ktoré oddávna zaväzovali kresťanov – apoštol Jakub hovorí: „*Bratia moji, čo osoží, keď niekto hovorí, že má vieru, ale nemá skutky? Môže ho taká viera spasíť?*“ *Ak je brat alebo sestra bez šiat a chýba im každodenná obživa a niekto z vás by im povedal: „Chodte v pokoji! Zohrejte sa a najedzte sa!*“, *ale nedali by ste im, čo potrebujú pre telo, čo to osoží?! Tak aj viera: ak nemá skutky, je sama v sebe mŕtva. Ale niekto povie: „Ty máš vieru a ja mám skutky.“ „Ukáž mi svoju vieru bez skutkov a ja ti zo svojich skutkov ukážem vieru“ (Jak 2, 14 – 18). Viera bez lásky neprináša ovocie a láska bez viery by bola len citom v neustálom područí pochybnosti. Viera a láska sa navzájom potrebujú tak, že jedna umožňuje druhej ísť jej cestou.*“³² Svedectvo viery je silná argumentácia pre súčasného človeka, ktorý je často masírovaný médiami o viacerých ranách a slabostiach, najmä služobníkov oltára.

Ľudská zložka Cirkvi bola, ostáva i ostane preverovaná mnohými skúškami. Tu je potrebné si priznať, že aj mnohými schytanými ranami. O nich je tiež písané v apoštolskom liste: „*Kresťania v živote zakusujú radosti i trápenia. Koľkí svätci prežívali samotu! Koľkí veriaci sú aj v našej dobe skúšaní Božím mlčaním, zatiaľ čo by chceli počuť jeho utešujúci hlas! Pokým skúšky života umožňujú pochopiť tajomstvo kríža a podieľať sa na Kristovom utrpení*“ (porov. Kol 1, 24), sú predohrou k radosti a nádeji, ku ktorým viera vedie: „*Keď som slabý, vtedy som silný*“ (2 Kor 12, 10). S pevnou istotou veríme, že Pán Ježiš premohol zlo a smrť.“³³ Z týchto slov žiari vzbudzovanie nádeje, ktorá je potrebná k zápasom kresťanov najmä so slabosťou svojej viery, nádeje a lásky a všetkých príležitosti, ktoré majú overiť zakorenenie kresťana v Kristovi.

³¹ BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 9. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete.<<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

³² BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 14. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete.<<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

³³ BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 15. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete.<<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

V nádeji sme spasení

Pápež Benedikt XVI. teologálnu čnosť nádeje rozvinul už aj v prvej svojej encyklike *Deus caritas est*, ktorá prezentuje čnosť lásky a teda, Boha Lásku.³⁴ Podrobnejšie sa venoval čnosti nádeje v encyklike, ktorá sa výslovne venuje práve tejto teologálnej čnosti.³⁵ Už jej prvé vety navádzajú nielen kresťanov, aby sa rozvíjali v tejto čnosti, ale aj mnohých ľudí, ktorí hľadajú nejaké vyjadrenia k tomuto fenoménu, ktorý je potrebný pre súčasnú dobu. Na vťahnutie do štúdia a čítania tejto encykliky stačia vety z prvej, ale časť z druhej kapitoly, kde sa Benedikt XVI. vyjadruje k prelínaniu nádeje s vierou: „SPE SALVI facti sumus“ – „v nádeji sme spasení“, hovorí svätý Pavol Rimanom i nám (*Rim 8, 24*). „Vykúpenie“, spása, nie je podľa kresťanskej viery len nejaký prostý fakt. Vykúpenie nám bolo darované v tom zmysle, že nám bola darovaná nádej, odôvodnená nádej. Jej sila nám umožňuje čeliť prítomnosti. Prítomnosti, ktorá je aj ťažkou súčasnosťou a možno ju prijímať a žiť, ak smeruje k cieľu a ak si týmto cieľom môžeme byť istí, ak je tento cieľ taký veľký, tak stojí za námahy spojené s cestou k nemu. Tu sa nám bezprostredne vynára otázka: Akej povahy je vlastne táto nádej, aby zdôvodnila tvrdenie, podľa ktorého a opierajúc sa oň, a to len pre samotný fakt, že táto nádej tu je, sme spasení? O aký druh istoty vlastne ide? Viera je nádej. Prv než sa budeme venovať týmto, dnes tak citlivo vnímaným, otázkam musíme si najskôr pozornejšie vypočúť biblické svedectvo o nádeji. „Nádej“ je totiž ústredný pojem biblickej viery, natoľko, že v mnohých úsekoch sa zdá, že „vieru“ a „nádej“ možno navzájom zameniť. Tak List Hebrejom úzko spája „plnosť viery“ (*porov. 10, 22*) a „neochvejné vyznávanie nádeje“ (*porov. 10, 23*). Aj keď Prvý Petrov list povzbudzuje kresťanov, aby boli vždy pripravení dať odpoveď ohľadne Logos – zmyslu a dôvodu – ich nádeje (*porov. 3, 15*), „nádej“ sa tu rovná „viere“. Aké dôležité bolo pre povedomie prvých kresťanov zistenie, že prijatie daru dôveryhodnej nádeje sa prejavuje aj tam, kde sa konfrontuje kresťanský život so životom pred prijatím viery alebo so životom príslušníkov iných náboženstiev. Pavol pripomína Efezanom, ako pred tým, než stretli Krista, boli „bez nádeje a bez Boha na svete“ (*Ef 2, 12*). Samozrejme, Pavol vie, že mali svojich bohov, mali svoje náboženstvo, no ich bohovia sa ukázali ako pochybní a ich protirečivé mýty nevyvolávali žiadnu nádej...“³⁶

Radost' a nádej

Mohli by nasledovať niektoré ďalšie dokumenty pápežov a niektorých dikastérií, ktoré by mohli pomáhať liečiť strach a úzkosti našej doby, ale z príležitosti 50. Výročia DVK nemožno vynechať pastorálnu konštitúciu, kde sa v prvých riadkoch otcovia vyjadrujú o úzkom spojení Cirkvi s ľudskou rodinou: „RADOSTI A NÁDEJE, žalosti a úzkosti ľudí dnešných čias, najmä chudobných a všetkých, ktorí trpia, sú zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami Kristových učeníkov a niet nič naozaj ľudské, čo by nenašlo ozvenu v ich srdciach. Veď ich spoločenstvo utvárajú ľudia zjednotení v Kristovi, ktorých vedie Duch Svätý na ich púti do Otcovho kráľovstva a ktorí prijali posolstvo spásy, aby ho zvestovali všetkým. Preto sa toto spoločenstvo cíti

³⁴ BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus caritas est*. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete.<<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>>.

³⁵ BENEDIKT XVI. *Encyklika Spes salvi*. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete.<<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-spe-salvi>>.

³⁶ BENEDIKT XVI. *Encyklika Spes salvi*.1-2. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete.<<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-spe-salvi>>.

úzko späté s ľudstvom a jeho dejinami.“(GS 1) Kresťania by mali tieto slová vedieť naspamäť, aby ich mali stále pred očami svojho poslania. Podľa úmyslov a zámerov DVK každého pokrsteného kresťana Duch Svätý pobadá, aby bral na seba zodpovednosť za dobro ľudskej rodiny a mohol svojím angažovaním prispieť k lepšiemu a kvalitnejšiemu životu jednotlivých členov, najmä tých v jeho okolí.

Túto svoju pozíciu k svedectvu svojho zakorenenia v Kristovi možno nájsť v slovách konštitúcie DVK: „Právom môžeme predpokladať, že budúcnosť ľudstva je v rukách tých, ktorí sú schopní odovzdávať budúcim generáciám dôvody na život a nádej.“ (GS 31) Sú to silné slová, ktoré vyžadujú zdroje, aby si kresťania po DVK mohli plniť svoje poslanie v súčasnom svete. O týchto zdrojoch a pramenných milostiach, ktoré disponujú kresťana na túto úlohu je možno nájsť v nasledujúcom článku tohto dokumentu: „Božie Slovo, ktorým bolo všetko stvorené, stalo sa telom a prebývalo na zemi medzi ľuďmi. Vstúpilo do dejín sveta ako dokonalý človek, ktorý sa do nich zapojil a zjednotil ich v sebe. On sám nám zjavuje, že „*Boh je láska*“ (Jn 4, 8), a zároveň nás učí, že základným zákonom ľudskej dokonalosti, a teda aj pretvorenia sveta, je nové prikázanie lásky. A tak tým, ktorí veria Božej láske, dáva istotu, že cesta lásky je otvorená všetkým ľuďom a že snaha o nastolenie všeobecného bratstva nie je márna. Súčasne upozorňuje, že táto láska sa nemá uplatňovať iba vo veľkých veciach, ale aj, ba predovšetkým, v obyčajných životných okolnostiach.... Pán zanechal svojim závdavok tejto nádeje a pokrm na cestu v tej sviatosti viery, v ktorej sa prirodzené plody, vypestované človekom, premieňajú na Kristovo oslávené telo a krv pri večeri bratského spoločenstva, ktorá je preddavkom nebeskej hostiny.“ (GS 38)

Lumen Fidei

Pri hľadaní svetla viery pre súčasnú globalizovanú spoločnosť je potrebné prijať encykliku pápeža Františka Lumen Fidei – Svetlo viery, ktorá bola zverejnená 5. 7. 2013. Encyklika podľa slov pápeža Františka je jedinečná, pretože bola napísaná „štvorročne“. Predchádzajúci pápež Benedikt XVI. encykliku z veľkej časti pripravil, ale do svojho odstúpenie ju nestačil dokončiť a vyhlásiť. Ponúkol ju svojmu nástupcovi Františkovi, ktorý prijal koncept Benedikta a sám ho upravil a doplnil. Encyklika je rozdelená do štyroch kapitol a má šesťdesiat článkov. Je písaná k upevneniu viery veriacich a môže odhaľovať základy viery ako svetlo, ktoré majú odrážať veriaci pre súčasný svet. V úvode je prezentovaný pojem svetlo viery a jeho tradičný význam. V jednotlivých článkoch je pohľad na vieru z rôznych uhlov, ktoré sú biblicky zakotvené. Prvá kapitola pripomína biblické obrazy „uverenia“, rast viery, tak ako to možno nájsť v SZ. Ježiš je predstavený ako ten, kto privádza vieru k plnosti. Druhá kapitola rozoberá štruktúru uverenia a život vo viere. Viera a pravda, poznanie a láska a ďalšie. To sú témy, ktoré privádzajú k reflexii samotnej viery a procesu uverenia. Tretia kapitola sa zameriava na odovzdávanie viery. Slávenie sviatosti je charakterizované ako „pamäť cirkvi“. Štvrtá kapitola predstavuje vieru ako užitočnú pomoc pri budovaní sveta, v ktorom sa má človek má cítiť bezpečne. Viera prináša svetlo – Ježiša Krista nádej globalizovanému svetu. Encyklika končí modlitbou k Panne Márii, ktorá je tu ako tá, ktorá môže človeku pomáhať na ceste viery. Prvý článok encykliky pápeža Františka hovorí o Ježišovi, ktorý bol, je a zostane jediným Svetlom sveta a chce svietiť aj v tomto Roku viery pre veriacich, ale aj všetkým na ceste života. Pápež František napísal: „SVETLO VIERY: týmto výrazom cirkevná tradícia označovala veľký dar, ktorý nám priniesol Ježiš a ktorý sa v Jánovom evanjeliu predstavuje takto: „*Ja som prišiel na svet ako svetlo, aby nik, kto verí vo mňa, neostal vo tmách*“ (Jn 12, 46). Aj svätý Pavol sa vyjadruje týmito slovami: „*Lebo Boh, ktorý povedal: „Nech z temnôt zažiaril svetlo“, zažiaril aj v našich srdciach.*“ (2 Kor 4, 6).

ZÁVER

V pohanskom svete, prahnúcom po svetle, sa rozvinul kult boha Slnka, *Sol invictus*, ktorého vzývali pri jeho východe. Aj keď slnko vychádzalo každý deň znova, bolo zrejmé, že nie je schopné prežiarit' svojim jasom celú existenciu človeka. Slnko totiž neosvecuje všetko, čo skutočne jestvuje. Jeho lúče nie sú schopné preniknúť až do tieňov smrti, tam, kde sa ľudské oko zatvára pred jeho svetlom. „Nikdy nebolo vidieť nikoho, čo by bol ochotný za vieru v slnko zomrieť,“ tvrdí svätý Justín Mučeník. Vo vedomí veľkých horizontov, ktoré viera otvára, kresťania volali Krista pravým slnkom, „ktorého lúče dávajú život“.³⁷

POŽITÁ LITERATÚRA

SVÄTÉ PÍSMO, 1995. Trnava : SSV, 2002

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dokumenty DVK II. (prekl. POLČIN, S. a zrevid. GAVENDA, M.) Trnava : SSV 2008.

KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, 1997. Trnava : SSV, 1999.

HEVIER, D. *Ako sa fotografuje vietor*. Bratislava : TRIO Publishing, 2012

LAPIDE, P. – PANIKKAR, R. *Mníme tehož Boha?* Praha : Vyšehrad, 2003, s. 8.

BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 7. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 9. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 14. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

BENEDIKT XVI. *Apoštolský list Porta fidei*, 15. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-porta-fidei-benedikt-xvi>>.

BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus caritas est*. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>>.

BENEDIKT XVI. *Encyklika Spes salvi*. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-spe-salvi>>.

BENEDIKT XVI. *Encyklika Spes salvi*. 1-2. [online]. [cit. 2013-08-09]. Dostupné na internete. <<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-spe-salvi>>.

FRANTIŠEK, *Lumen Fidei*. Trnava : SSV, 2013, č. 1.

ÚDAJE O AUTOROVI

prof. PaedDr. ThDr. PhDr. Jozef Jurko, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice, Katedra spoločenských vied

Hlavná 89, 04121 KOŠICE

jurko@ktfke.sk

³⁷ FRANTIŠEK, *Lumen Fidei*. Trnava : SSV, 2013, č. 1.

BLAHOSLAVENÁ SÁRA SZALKAHÁZI – VÍŤAZ NAD FENOMÉNOM STRACHU

BLESSED SARAH SZALKAHÁZI - WINNER OF THE PHENOMENON OF FEAR

Jozef Jurko

Abstrakt: Pojem „strach“ sa v súčasnej dobe dostal veľmi rýchlo a ľahko nie len do povedomia človeka, ale aj do jeho života. Je frekventovaný vo verbálnej rovine a stále viac sa zakoreňuje do vnútra človeka. Tento článok chce preto poukázať na to, že ak človek verí v Boha, nebude jeho život sprevádzaný strachom, ale bude výzvou, aby sa stal človekom nádeje. Príkladom k tomu sa mu môže stať aj život a svedectvo bl. Sára Szalkahazi.

Kľúčové slová: Bl. Sára Szalkahazi. Biblia. Nádej. Spoločnosť. Strach.

Abstract: The term "fear" is currently received very quickly and easily not only the consciousness of man but also his life. It is frequent in the verbal level and increasingly takes root inside man. This contribution describes that if one believes in God, his life will be accompanied by fear, but the challenge will be to become a man of hope. An example for this, it may become a life and witness bl. Sarah Szalkahazi.

Keywords: Bl. Sarah Szalkahazi. Bible. Hope. Company. Fear.

ÚVOD

Pri poznávaní života bl. Sára možno jednoznačne povedať, že postoj, ktorý zastávala od začiatku až do konca, vzbudzuje mnohé otázky. K nim patrí aj poznatok, že bl. Sára tušila ohrozenie života, ba sa o tom aj vyslovila, že nezomrie prirodzenou smrťou. Verejne bolo známe, že nastal pohon na židov. Verejné výzvy na udávanie ukryvaných židov, či neočakávané prehliadky domov boli dostatočným napomenutím pre všetkých ľudí. Nakoľko Sára upozorňovala dievčatá, ktoré sa ponúkali vojakom, mohla počítať aj s udaním. Tak sa aj stalo, že jedna z nich to urobila, ako to možno poznať od svedkov: „*Slečna Erzsébet Dömötör, z pomsty na odplatu udala 26. decembra Sáru Salkaházi u šípových križov pre uchovávanie Židov.*“³⁸ Nasledovala akcia, ktorá viedla k poprave bl. Sára. Dňa 27. decembra 1944, keď sa Sára vracala po sv. omši naspäť domov uvidela, že okolo domu sú vojaci - niláši, ktorí hliadkujú. Jej spoločníčka ju vyzvala, aby sa ukryli, lebo im hrozí nebezpečenstvo, ale Sára to odmietla. Bl. Sára mala povedať tieto slova: „*Nie. Ja som vedúca.*“ Vojaci nakoniec skutočne zobrali Sáru Salkaházi, ako vedúcu domova, a jej zástupkyňu, katechétku Vilmu Bernovits s odôvodnením, že spíše zápisnicu o ich výpovedi.³⁹

Večer o deviatej niláši na brehu Dunaja pri moste Františka Jozefa zastrelili šesť, donaha vyzlečených a zatknutých. Podľa priznania jedného zo svedkov pred súdom

³⁸ Porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága.* Budapest : Ecclesia, 1990, s. 85-88; porov. HIDVÉGI, M. a kol. *Boldog Salkaházi Sára – emlékkönyv.* Budapest 2006, s. 253; porov. PUSKELY, M. *Salkaházi Sára, a társadalmi igazságozosság apostola.* Budapest : Új Ember, 2006, s. 70.

³⁹ Porov. HETÉNYI VARGA, K. *Akiket üldöztek az igazságért.* Budapest : Ecclesia, 1985, s. 385; porov. porov. LEŠKOVÁ, L. Sára Salkaházi a jej odkaz pre súčasnú sociálnu prácu. In *Ochrana života XIII. Osobnosti a vývoj vedných odborov. Pocta prof. Františkovi Šubíkovi.* Trnava: Trnavská univerzita, FZaSP, 2012. s. 133-137.

nilašov (zuglói nyilas per) v r. 1967, Sára Salkaházi až dokonca vytrvala so zdvihnutou hlavou: „vtedy – ešte prv než zaznela spúška striel – sa obrátila jedna žena útlej postavy s krátkymi tmavými vlasmi s nepochopiteľným pokojom k svojim katom... potom si kľakla, a s pohľadom obráteným nahor a s veľkým gestom sa prežehnala.“ Zo šiestich obetí sa jedna osoba predsa len zachránila, kurič, ktorý sa volal Štefan (István), keďže skočil do vody ešte tesne pred odznením streľby. Neskôr vyplával na breh.⁴⁰ Sáru Salkaházi a s ňou odvedených Židov zastrelili a hodili do Dunaja 27. decembra 1944. Dokázalo sa to počas procesu pri odsúdení nilašov v r. 1967.⁴¹ Bl. Sára mala iste strach, ale musela to byť sila jej viery, ktorá ju viedla k premôženiu pudu sebazáchovy a priviedla ju k víťaznému vencu martýrov.

Dokonalá láska vyháňa strach

„Dokonalá láska vyháňa strach,“ čítame v Liste svätého Jana (*I Ján* 4, 18). Ako sa to dá – vyhnať strach? Predovšetkým tým, že láska dáva odvahu prekonať egocentrizmus, klásť seba až na druhé miesto. Väčšina strachov nie sú strachy pred niečím, ale rôzne prejavy strachu o seba. Aj v strachu o druhého býva dost' strachu o seba, ale to sa často zamaskuje. Strach sám o sebe určite nie je vôbec nič zlé. Nemať nikdy strach, podobne ako necítiť nikdy bolesť, nie je hrdinstvo, ale svedčí to skôr o absencií alebo o zlyhaní potrebných procesov „spätnej väzby“ v ľudskej psychike. Pocity strachu a bolesti sú dôležité signály, ktoré informujú o hroziacom nebezpečenstve, o tom, že sa niečo nedobré deje okolo nás či v nás. Možno tu spomenúť bezbolestný priebeh malomocenstva alebo v našich podmienkach diabetes. A rovnako necítiť alebo ignorovať strach môže spôsobiť, že čnosť statočnosti sa zvráti v hriech opovážlivého spoliehania sa a zbytočného i škodlivého riskovania tam, kde to vôbec nie je na mieste. Cesta k lacnému hrdinstvu sa môže stať zbytočnou. Ak je ego človeka disciplinované a jeho láska k sebe zdravá, potom aj jeho strach nebude patologický a zbabelý, ale bude najčastejšie prejavom prirodzeného pudu sebazáchovy.

Táto doba poskytuje súčasnej civilizácii dostatok reálnych dôvodov na mnohé obavy, napätia a strachy, vrátane obáv zo sebazničenia ľudstva, z nenapraviteľného devastovania životného prostredia, zo sociálnych a morálnych dôsledkov korupcie v politike a v podnikaní, z migrácie a kultúrnych stretov, z terorizmu, ale aj z deštrukcie ľudskej prirodzenosti cez nezodpovednú génovú manipuláciu a iste aj z veľkého množstva ďalších ohrození, nebezpečenstiev. O tom všetkom bolo už veľa napísané a navyše v súčasnosti možno počuť z mnohých zdrojov toľko apokalyptických prognóz a desivých vízií, že väčšina ľudí už prestala vôbec vnímať alebo ich vníma len podprahovo, tak ako reklamy pri televíznych reláciách.

Faktickou príčinou nárastu strachu však nie sú ony – hroziace skutočnosti samy o sebe, ale to, ako bývajú interpretované alebo podsúvané mediálnymi maklérmí. Kľúčovú rolu zohráva životná filozofia, morálne postoje, ale aj viera.

Všade prítomnosť strachu

Profesor Tomáš Halík podal duchovnú diagnostiku týchto príčin všade prítomnosti strachu v našej dobe v dvoch javoch: *selfismus* (nadmernú starostlivosť o ego a z toho

⁴⁰ Porov. MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*. Budapest : Ecclesia, 1990, s. 88-89; porov. HIDVÉGI, M. *Boldog Salkaházi Sára – emlékkönyv*. Budapest 2006, s. 231; porov. PUSKELY, M. *Salkaházi Sára, a társadalmi igazságosság apostola*. Budapest : Új Ember, 2006, s. 70.

⁴¹ Porov. HETÉNYI VARGA, K. *Akiket üldöztek az igazságért*. Budapest : Ecclesia, 1985, s. 417; porov. SCHÉDA, M. *Salkaházi Sára szociális testvér (1899-1944). Az önfeláldozó szeretet vértanúja*. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2006/3, XXX. évfolyam, 3. szám, s. 5-6; porov. SÁRAZS, J. *Sára Salkaházi: Život a dielo*. Košice : Viena, 2013, s. 45-47.

vyplývajúci strach o seba) a stratu toho, čo tradícia nazývala bázeň Božia. On napísal, že tieto dva javy spolu dokonca hlboko súvisia. V súčasnosti sa často zamieňajú tri pojmy, ktoré označujú tri veľmi odlišné javy: *strach* (konkrétna obava o niečo alebo pred niečím), *úzkosť* (rozladenosť človeka, vnútorná uzavretosť bez nejakej zrejmej konkrétnej vonkajšej príčiny) a *bázeň* (hlboká úcta pred posvätným, nepochopiteľným a nezmanipulovateľným). Strach aj úzkosť sú primárne psychologické stavy, ale sú zároveň kultúrnym a spoločenským fenoménom. Bázeň je odlišná od oboch, lebo je predovšetkým náboženským javom, avšak miera jej prítomnosti alebo neprítomnosti tiež hlboko poznamenáva kultúru spoločnosti i psychiku jednotlivcov.

Osvietenci spájali náboženstvo - jeho pôvod a podstatu - so strachom, lebo existujú určité patologické podoby náboženstva, ktoré pochádzajú zo strachu a šíria strach. Avšak typicky náboženským fenoménom je niečo úplne iné ako strach a úzkosť, totiž bázeň - závrat z veľkosti a nepochopiteľnosť posvätného, často spojená s prežitkom ľudskej malosti, zraniteľnosti.⁴²

Často sa zo vznikom náboženstva spája fenomén strachu. Racionalisti v tom videli vysvetlenie na všetky prejavy náboženstva od počiatku ľudstva až po súčasnosť. Zjednodušene by sa mohlo týmito zástancami povedať, že je potrebné zbaviť sa strachu a náboženstvo spadne. Lenže je potrebné spomenúť aj druhú zložku náboženských javov – úžas a fascináciu. V roku 1905 vo svojej knihe *Posvätno* priniesol Rudolf Otto najdôležitejšie kritérium v religionistike: *mysterium tremendum* a *mysterium fascinans*. Teda všetko, čo je iné ako profánne, všedné. Človek nedokáže žiť len vo všednosti, obyčajnosti, ale potrebuje niečo, čo ho rozhybe smerom hore alebo dole. V prírode nie je všetko v jednej priamke, ale sú rôzne zlomy krajiny, ako sú vrchy, doliny, polia, lúky, lesy, rieky... V živote človeka sú tiež rôzne prechody, zlomy, radosti, bolesti, prehry, víťazstva... Monotónnosť a všednosť by človeka zničila. Človek túži po fascinácii a strachu. Tie ho vytrhujú z obyčajnosti, všednosti a dávajú mu chuť do života. Racionalisti radi hovorili, že viera a náboženstvo vznikli zo strachu. Hoci v skutočnosti strach podnietil vznik viery a náboženstva. Takmer nikde v ich kritike náboženstva sa nenájde miesto pre úžas, fascináciu. Všetky náboženské fenomény sú z oboch mystérií: *tremenda* a *fascinans*.

Tremendum a fascinans

Podľa Rudolfa Otta *mysterium tremendum* je pocit tajomného zdesenia, ktoré môže preniknúť človeka v pokojnom rozmyšľaní. Môže trvať a rezonovať v kratších alebo dlhších intervaloch, ale vnútro človeka prejde do pokojného stavu. Niekedy príde ako blesk, inokedy vo vzrušujúcich vlnách, vyvolá pocit opojenia, vytrženia aj extázu. Máva aj divoké, až démonické formy, ale môže poklesnúť do strašidelnej hrôzy a zdesenia. V niektorých prípadoch je tichým zachvením a zmlknutím pred niečím, či pred niekým. Pred tým, čo je nad všetkým stvorením ako nevýslovné tajomstvo. Často sa to nedá popísať, lebo je ťažko to pojmovo priblížiť.

K momentu *tremenda* napísal tento religionista, že strach je prirodzený pocit, ktorý slúži na označenie vhodnej pocitovej reakcie zvláštneho druhu, ktorá sa môže podobáť strachu a analógia je s ním blízka, ale ako niečo celkom iné, ako keď sa človek bojí. Ide o posvätnú bázeň, ktorá sa môže chápať ako osvietenie – niečo vo svojom srdci osvietiť. V Starom zákone sa spomína ako Božia hrôza, ktorá išla na človeka zo žiarenia Jahveho. Niečo ako panická hrôza. Približuje to citát: „*Vyšlem pred tebou svoju hrôzu a do zmätku uvediem každý ľud, ku ktorému prídeš a všetkých tvojich nepriateľov zaženiem na útek pred tebou.*“ (Ex 23, 27) Ide o hrôzu naplnenú zdesením, čo nemôže

⁴² HALÍK, T. *Chci, abys byl*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 197- 199.

vyvolať nič stvorené. Grécky jazyk požíva slovo *sebastos*: Tento termín sa nepoužíva pre tvora, ale je rýdzo posvätný. Anglický jazyk *awe*, ktoré v najvlastnejšom zmysle sa vzťahuje k predmetu. Nemecký jazyk *heiligen* je jazykový úzus pre Sväté písmo. Táto zvláštna bázeň je zo zdesenia a môže sa prejavíť aj na telesných účinkoch, aké sa neprejavujú pri prirodzenom strachu a zľaknutí. „Behal mi po chrbte mráz“ alebo „naskakovala mi husia koža“. V pocitoch človeka sa stále zachováva čosi „strašidelné“ zvláštne, čo má povahu niečoho tajomného.⁴³

Strach v Biblii

Prvá emócie popísaná v Biblii je strach (*Gn 3, 10*). Stalo sa to potom, čo Adam zhrešil, a následne keď sa ho Boh pýta „*kde si?*“ Adam vysvetľoval, že „*sa bál*, a preto sa ukryl“. Strach nakoniec vedie Adama k úplne iracionálnemu správaniu - snaží sa skryť pred všadeprítomným Bohom. V biblických príbehoch ďalej možno čítať, že téma strachu sa opakuje znova a znova. Praotec vo viere - Abram sa bojí, a tak povie, aby Sára v Egypte poprela, že je jeho žena. Izák v Gerary rovnako ako jeho otec zapiera svoju ženu, pretože sa bojí. Jakub sa kvôli svojmu podvodu skoro celý život bojí svojho brata, ktorý je mu v päťach. Rúben sa bojí postaviť proti svojim bratom, ktorí sa rozhodnú zabiť Jozefa, a preto nakoniec spolu s nimi vymýšľa klamstvo o tom, že Jozefa roztrhala divá zver. Bratia sa nakoniec stretnú s Jozefom v Egypte a pochopiteľne sa boja pomsty. Mojžiš sa bojí svojho povolania a doplatí na to tým, že dostane Árona, ktorý mu je niekedy skôr príťažou. Izraelčania sa boja ísť púšťou z otroctva do zaslúbenej zeme. Majú strach z toho, že ich rozhodnutie nasledovať Mojžiša bolo zlé. Preto reptajú a zvaľujú svoje problémy na Mojžiša a Árona. Strach nakoniec úplne ochromí ich počiatkové nadšenie a vieru. Keď prvýkrát prichádzajú špehovia z prieskumu zaslúbenej zeme (*Dt*), strach ich doslova paralyzuje, a tak odrádzajú Izrael od pokusu krajinu dobyť. Jozue a Kaleb síce ustráchanému ľudu dohovárajú, ale skoro pri tom prídu o život. Ďalším príkladom je známy príbeh o Dávidovi a Goliáša, kedy izraelská armáda stojí zoradená k boju a chýba jediný „detail“ - buď vyraziť do útoku, alebo sa stretnúť s Goliášom ... Izraelčania totiž majú strach. Mohlo by sa pokračovať, lebo príkladov v Biblii je veľké množstvo.

Vynára sa otázka: Vari Kristus nemal strach? Ak sa cituje zo Svätého písma, že bol nám podobný vo všetkom, okrem hriechu, ako to je u Krista s fenoménom strachu? V apoštolskom liste *Porta fidei* sa spomína aj dvadsiate výročie od vydania KKC, preto ho možno použiť na odpoveď z tohto problému. Kristus prežil hrôzu a smrteľnú úzkosť v Getsemanskej záhrade, ale nespomína sa strach, ako sa to vyjadruje v KKC: „*Kalich Novej zmluvy, ktorý Ježiš anticipoval, keď pri Poslednej večeri obetoval sám seba, prijíma potom z Otcových rúk pri svojej agónii v Getsemanskej záhrade, keď „sa stal poslušným až na smrť“ (Flp 2, 8). Ježiš sa modlí: „Otče môj, ak je možné, nech ma minie tento kalich...“ (Mt 26, 39). Vyjadruje tak hrôzu, ktorú predstavuje smrť pre jeho ľudskú prirodzenosť. Táto jeho prirodzenosť je totiž, podobne ako naša, určená na večný život; okrem toho, na rozdiel od našej, je celkom bez hriechu, ktorý spôsobuje smrť; ale predovšetkým je prijatá božskou osobou „Pôvodcu života“ (Sk 3, 15), „Živého“. Keď Ježiš svojou ľudskou vôľou súhlasí, aby sa stala Otcova vôľa, prijíma svoju smrť ako vykupiteľskú, aby „sám vyniesol naše hriechy na svojom tele na drevo.“ (1 Pt 2, 24) (KKC 61) Ježiš sa slobodne a dobrovoľne ponúkol na zmiernu obeť za vykúpenie človeka z hriechu, preto nemohol zostať v nejakej beznádeji a strachu, ale hrôzu a úzkosť prežil v miere vrchovatej až po najvyššiu mieru. Pre život Cirkvi v súčasnom svete a jej členom je odporúčaná posila Eucharistického Krista. On je zdroj*

⁴³ Porov. OTTO, R. *Posvätno*. Praha : Vyšehrad, 1998, s. 26-31.

nádeje Božieho ľudu, on sa ponúka ako pokrm na ceste kresťana v súčasnom svete, aby v zmysle starej osvedčenej skúsenosti – nemožno dať, čo nemám- aby kresťan, dával prijatého Krista do svojho životného prostredia. Len posilňovaní, môžu posilňovať, len majúci Krista, môžu ho ďalej darovať, vniesť do života druhých, ktorí žijú v strachu a v beznádeji.

Strach v Katechizme Katolíckej Cirkvi

Strach je v KKC spomínaný v kontexte s vejárom protikladov života, ktoré idú s človekom sprievodne v živote: „Hlavné vášne sú láska a nenávisť, túžba a strach, radosť, zármutok a hnev.“ (KKC 1772) Táto krátka veta zo zhrnutia má svoj predvoj, v ktorom sa strach spomína v kontexte s vášňami: „Vášni je veľa. Najzákladnejšou vášňou je láska, ktorú vyvoláva príťažlivosť dobra. Láska vzbudzuje túžbu po neprítomnom dobre a nádej na jeho dosiahnutie. Toto hnutie sa završuje v pôžitku a radosť z vlastneného dobra. Obava pred zlom vyvoláva nenávisť a odpor voči budúcemu zlu a strach pred ním. Toto hnutie sa završuje v zármutku nad prítomným zlom alebo v hneve, ktorý sa proti tomuto zlu vzpiera.“(KKC 1765) O strachu sa hovorí aj v článku, v ktorom sa pojednáva o potrebe ľútostí, keď sa spomína aj ľútosť zo strachu. Tvorcovia KKC to vyjadrila takto: „Takzvaná „nedokonalá“ ľútosť (attritio) je tiež Božím darom, podnetom Ducha Svätého. Rodí sa z uvažovania o oškľivosti hriechu alebo zo strachu pred večným zatratením a inými trestami, ktoré hrozia hriešnikovi (je to ľútosť zo strachu – contritio ex timore). Takéto pohnutie svedomia môže vyvolať vnútorný proces, ktorý sa pôsobením milosti završí sviatostným rozhrešením. Nedokonalá ľútosť sama osebe nedosiahne síce odpustenie ťažkých hriechov, ale pripravuje na jeho dosiahnutie vo sviatosti pokánia.“(KKC 1453) Ak sa na Cirkev ukazuje ako na tu, ktorá hrozí, apeluje a drví svojich veriacich strachom, tak KKC ako legitímny nástroj viery sa do tohto rámca zrejme nehodí. Celá religionistika je postavená na úžase a strachu, ktorý človeka od jeho počiatku privádzal k sakrálnemu javu a zážitku, ktorý bol iný ako profánny.

Na vyváženie oproti zmienenému strachu by sa mohli vytiahnuť z KKC články o pokoji (KKC 2302; 1424; 1468; 736; 1832; 1829; 1909; 1716; 2442; 1784) mieri a vyvarovaní sa vojny (KKC 2304; 1938; 2315; 2317; 1941; 2015; 2310; 2305; 2302 – 2317), v ktorých je oveľa viacej podnetov na elimináciu a riešenie strachu, úzkosti a neistoty v súčasnom svete.

Viera, nádej, láska

Existuje cesta k prekonaniu strachu? Asi ťažko možno nájsť jasnú a vyčerpávajúcu odpoveď. Mnohí odborníci duchovného života spomínajú pestovanie čnosti, najmä teologálnych: *viera, nádej a láska*. Viera preto, že je spojená s dôverou. Kto dôveruje, že je v dobrých a láskavých rukách, nemusí sa báť. Nádej preto, že je spojená s budúcnosťou a s tým, že to, čo robím, akokoľvek to môže byť niekedy absurdné a vyžadujúce odvalu, smeruje k večnosti. A nakoniec láska - pretože ak som milovaný, nemusím mať strach, že keď sa mi niečo nepodarí, keď zlyhám, tak prídem o svoju hodnotu a identitu. Ak sa tieto tri postoje spoja so skutkom, potom je tu šanca, že strach nebude mať v našom živote posledné slovo.⁴⁴

ZÁVER

„V blahorečení mučeníka, alebo vyznávača viery nám Cirkev predkladá vzor sprostredkovateľa. Slávnostne prehlási, že dotyčná osoba hrdinsky dodržiavala všetky

⁴⁴ NOVÁK, D. *Víra ve vírech strachu*. Praha : Navrat domu, 2010, s. 9-12.

čnosti a žila vo viere v Božiu milosť. Blahorečenie predchádza dlhotrvajúce a podrobné skúmanie. Takto to prebiehalo aj v prípade sestry Sára Salkaházi.“⁴⁵

Svedecké výpovede ľudí, sestier, ktoré poznali sestru Sára Salkaházi, dokresľujú obraz jej statočnosti a hrdinskej lásky, ktorú potvrdila svojím životom, keď ho položila za núdzných a prenasledovaných, plnila poslanie v službe núdznemu človeku podľa evanjeliových zásad. Svätý Otec Benedikt XVI. podpísal dňa 28. apríla 2006 dekrét o blahorečení Božej služobnice sestry Sára Salkaházi. Za blahoslavenú bola vyhlásená 17. septembra 2006 počas slávnostnej sv. omše na námestí pred Bazilikou sv. Štefana v Budapešti.⁴⁶

Božia láska zvíťazila v životnom zápase Sára! Bola to spolupráca Sára a jej spolupráce s Božou milosťou, ktorej Sára dokazala prekonať strach a uverila Božej láske.

PUŽITÁ LITERATÚRA

SVÄTÉ PÍSMO, 1995. Trnava : SSV, 2002

KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, 1997. Trnava : SSV, 1999.

HALÍK, T. *Chci, abys byl*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

HETÉNYI VARGA, K. *Akiket üldöztek az igazsáért*. Budapest : Ecclesia, 1985.

HIDVÉGI, M. *Boldog Salkaházi Sára – emlékkönyv*. Budapest 2006.

MONA, I., SZEGHALMI, E. *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*. Budapest : Ecclesia, 1990.

NÉMETH, E. Ako sa Sára Salkaházi stala blahoslavenou? Cesta odovzdanej lásky. In KATRIŇÁK, F. (edit.) *Človek v núdzi. Poskytovatelia sociálnych a charitatívnych služieb. Zborník príspevkov z medzinárodného ekumenického sympózia konaného na Teologickej fakulte Katolíckej univerzity dňa 3.5.2007 v Košiciach*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2007.

LEŠKOVÁ, L. Sára Salkaházi a jej odkaz pre súčasnú sociálnu prácu. In *Ochrana života XIII. Osobnosti a vývoj vedných odborov. Pocta prof. Františkovi Šubíkovi*. Trnava: Trnavská univerzita, FZaSP, 2012. s. 133-137. ISBN 978-80-8082-551-5.

NOVÁK, D. *Víra ve vírech strachu*. Praha : Navrat domu, 2010.

OTTO, R. *Posvátno*. Praha : Vyšehrad, 1998.

PAPP, T. *Liturgia blahorečenia Sára Salkaházy*. Budapest : Új Ember Kiadó, 2006.

PUSKELY, M. *Salkaházi Sára, a társadalmi igazságozsság apostola*. Budapest : Új Ember, 2006.

SÁRAZS, J. *Sára Salkaházi: Život a dielo*. Košice : Vienala, 2013.

SCHÉDA, M. Salkaházi Sára szociális testvér (1899-1944). Az önfeláldozó szeretet vértanúja. In EXNER, G. *A Lélek Szava. Katolikus lelkeségi lap*. Budapest : SZTT 2006/3, XXX. évfolyam, 3. szám.

⁴⁵ Porov. NÉMETH, E. Ako sa Sára Salkaházi stala blahoslavenou? Cesta odovzdanej lásky. In KATRIŇÁK, F. (edit.) *Človek v núdzi. Poskytovatelia sociálnych a charitatívnych služieb. Zborník príspevkov z medzinárodného ekumenického sympózia konaného na Teologickej fakulte Katolíckej univerzity dňa 3.5.2007 v Košiciach*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2007, s. 232-233; porov. PAPP, T. *Liturgia blahorečenia Sára Salkaházy*. Budapest : Új Ember Kiadó, 2006, 23-109.

⁴⁶ SÁRAZS, J. *Sára Salkaházi: Život a dielo*. Košice : Vienala, 2013, s. 45-47.

ÚDAJE O AUTOROVI

prof. PeadDr. ThDr. PhDr. Jozef Jurko PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89
04121 KOŠICE
jurko@ktfke.sk

„BOJ“ KULTÚR Z POHĽADU KONFLIKTUÁLNEJ PERSPEKTÍVY

"FIGHT" OF CULTURES IN VIEW OF THE CONFLICT PERSPECTIVE

Dominik Macák

Abstrakt: Vo všeobecnosti môžeme definovať pojem "kultúra" ako cesta života nejakej skupiny ľudí: ako myslia, cítia a konajú. Teda členovia istej kultúry všeobecne potvrdzujú podobné štandardy a hodnoty správania. Podstatným rysom kultúry je zameranie k cieľu, ktorý presahuje osobný cieľ nejakého jednotlivca. Perspektíva konfliktu upriamuje pohľad na spôsoby, v ktorých je dominantná kultúra použitá k utláčaniu a ovládnutiu ľudí tej istej kultúry alebo odlišnej. Vychádzajúc myšlienky zakorenenej v marxistickom obraze sociálnej nerovnosti a konkurencie, že konflikt medzi dvoma skupinami spôsobuje sociálne zmeny, táto teória si kladie otázku: *ako dosiahnuť, aby sa isté kultúrne hodnoty stali dominantnými? A zvlášť ako konflikt (ekonomický či mocenský) v spoločnosti môže spôsobiť sociálnu zmenu v sociálnom systéme, ktorý je tvorený rôznymi kultúrnymi skupinami s protichodnými záujmami, hodnotami či normami?*

KLúčové slová: kultúra, konflikt, konfliktuálna perspektíva.

Abstract: In general, we can define the concept of "culture" as a way of life of some group of people: how they think, feel and act. Thus members of the same culture generally confirm similar values and standards of behaviors. An essential attribute of culture is the focus on the goal which goes beyond any individual's personal goal. Conflict perspective looks on the ways which the dominant culture used oppression and domination on the people of the same or different culture. Based on ideas rooted in the Marxist model of social inequality and competition, the conflict between the two groups causes social change, this theory questions: *How to make some cultural values become dominant? And particularly as a conflict (economic or power) in society to make social changes in the social system, which consists of various cultural groups with opposite interests, values and norms?*

Keywords: culture, conflict, conflict perspective.

KULTÚRA A KONFLIKT

James Peoples a Garrick Bailey odporučili pomocnú klarifikáciu konceptu kultúry, ktorá sa zamerala na nemateriálny základ kultúry: "Kultúra spoločnosti spočíva spoločnom, sociálne učenom poznaní a modeloch správania".

Užitočnosť tejto definície je, že obsahuje štyri základné charakteristiky:

- *Kultúra je sociálne odovzdávanie z jednej generácie na ďalšiu generáciu, od ľudí jednej komunity druhej.*
- Kultúrne poznanie je zložené z mnohých ideí, vierí, hodnôt a pohľadov na svet, ktoré *boli preukázané ako zmysluplné a schopné prispôsobiť sa.* Hopi snake dances mal priniesť v lete dážď, aby kukurica podrástla. Ak dážď neprišiel, stalo sa to z dôvodu nešikovnosti tancujúcich či zlého ducha v dedine. Neúspech nepotlačil vieru v Hopi, že tancujúci posielajú posolstvo kachine, zdedených duchov, aby privodili dážď. Následne, spiritualita Hopi ľudí zostala silná dokonca aj v čase sucha.
- Navzdory jednotlivých rozdielov, *každá kultúra má úlohu vhodného správania, ponúknuť modely správania.* Fyzické násilie sa vyskytuje v každej

kultúre, ale v každej kultúra rozhoduje podľa akých okolností a akým spôsobom môže byť vyjadrené. Semaiovci v Malajzii odmietli takéto správanie celkom, že môže byť charakterizované ako hnev alebo nesúhlas. Svoje deti učia, že nikdy neslobodno udrieť nikoho. Aj rodičia nesmú nikdy biť svoje deti. Toto kontrastuje ostro s západnou kultúrou (zvlášť americkou), ktorá má pôžitok v pozeraní Wrestlingu, Boxu či Americkom futbale.

• A konečne, *kultúra je šírená členmi samotnej spoločnosti*. Oni spoločne odsúhlasujú základné kultúrne poznanie, hoci malé skupinky vo vnútri kultúry mohli špecifikovať pohľady a úlohy. Kultúra učí a je vyučovaná v kontexte interakcie skupiny a je systematická v tom, že integruje všetky elementy sociálneho poriadku do jedného komplexného systému chápania.⁴⁷

Čiže obsahuje 1. odovzdávanie z generáciu na generáciu, 2. vytváranie určitého konceptu života, 3. ponúka modely správania, a 4. uchovávanie vrámci istej spoločnosti. Vo všeobecnosti môžeme definovať pojem "**kultúra ako cesta života nejakej jednotlivca alebo skupiny ľudí, ako myslia, cítia a konajú**".⁴⁸ Podstatným rysom kultúry je zameranie k cieľu⁴⁹, ktorý presahuje osobný cieľ nejakej jednotlivca. Realizácia nadosobného cieľa je možná len na základe istého poriadku hodnôt. Teda členovia kultúry všeobecne potvrdzujú podobné štandardy a hodnoty správania.⁵⁰ Ovládajú poznanie, ktoré ich spája dohromady ako kultúru (spoločne uznávame, že biele rovné zuby sú pekné). Každá kultúra má rezervuár poznania, ktoré verbálne alebo neverbálne charakterizuje čo je dobré alebo zlé, tabu či sväté, vhodné a nevhodné. Človek sa v tejto kultúre môže cítiť ako doma, alebo môže sa cítiť ako cudzinec.

Je skutočnosťou, že kultúra nám dáva štruktúru v konaní a zjednodušuje nám život⁵¹, to vytvára aj konflikt. Konflikt, rovnako ako vzťah, môže mať rôzne aspekty alebo problémy v závislosti na tom, medzi akými ľuďmi alebo štruktúrami sa odohráva.

⁴⁷ Porov. DIRKSEN, M.O. - JONES, R.R. *Human Culture*. In TWEEDDELL, C.B. (ed.) *Sociology, A Christian Approach for Changing the World*. Indiana : Triangle Publishing, 2010, s. 37-39.

⁴⁸ Aj zvieratá dokážu vytvárať určité modely správania, ale vždy je to inštinktívne a stále rovnakým spôsobom. Zvieracie diela sú vždy čiste prírodné a dané inštinktom. Ľudské konanie je však cieľavedomé a slobodné. Ľudské diela jestvujú najprv v mysli ako predstavy, zámery, plány, túžby a potom sa objektívizujú, t.j. vážia na nejaké hmotné podmienky, vyjadrujú sa určitými znakmi a vteliujú do určitých tvarov.

⁴⁹ Tento cieľ môže byť duchovný (spojenie s nadprirodzeným princípov všetkého bytia, rozumové alebo mystické poznanie...), sociálny (česť, sláva, moc, prestíž istej skupiny...) či hospodársky (bohatstvo, blahobyť, hojnosť...)

⁵⁰ Základom kultúry je určitá **harmónia hodnôt**, ktorá spočíva v uplatňovaní rozmanitej kultúrnej činnosti nie pre samu seba, ale v organickej a hierarchickej súvislosti s ostatnými (napr. náboženstvo v súvislosti s ďalšími hodnotami; politika v súvislosti náboženského pozadia krajiny...). Samotná hodnota sa nedá objektívne zistiť (je to vlastnosť, ktorá prislúcha nejakej veci v jej vzťahu k hodnotiacemu subjektu. Hodnoty môžeme triediť z hľadiska formálneho alebo materiálneho. *Z hľadiska formálneho* môžeme rozlišovať:

1. hodnoty pozitívne alebo negatívne (práve pozitívnu hodnotu nazývame "hodnota");
2. hodnoty osobné alebo večné (večné náležia neosobným skutočnostiam);
3. hodnoty samostatné (to, čo je samostatné, čo jestvuje samo o sebe) alebo podmienené.

Z hľadiska materiálneho hodnoty delíme na (vychádzajúc z poznania, že človek je bytosť duchovno-telesná:

1. hodnoty zmyslové;
2. hodnoty duchovné.

Porov. BAHOUNEK, T.J. *Křesťanská sociologie*. Olomouc, 1960. s. 11-12.

⁵¹ Napríklad definuje, ako sa správame od momentu nášho zobúdzania, ako sa obliekame, ako reagujeme a to nám uľahčuje život. Človek na základe kultúrnej štruktúry nemusí nad niektorými vecami rozmýšľať: či sa ráno obliecť alebo nie? čo si oblecie na pláž a čo do divadla?

Špecifikom môže byť kultúrny konflikt alebo boj kultúr či kultúrna vojna⁵². Ide o teóriu založenú na myšlienke, že rôzne kultúry a triedy majú rôzne hodnoty, presvedčenia a ciele. Keď sa tieto rôzne kultúry s odlišnými predstavami života a sociálnej štruktúry stretnú, budú vždy v rozpore proti sebe. Inými slovami, je to boj medzi dvoma kultúrami alebo kultúrnymi štruktúrami v dôsledku ich rôznych sád hodnôt a presvedčení. To je zvlášť viditeľné u kresťanov, ktorí sú povolaní "*nepripodobňovať sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovou zmysľania*" (Rim 12,2). Naša kultúra niekedy vyvíja nátlak na kresťanov, aby sme robili, čo je v protiklade s cestou kresťana.

Postupne sa dostávame k nutnosti definovať samotný pojem konflikt. Americký profesor Bradford J. Hall zaoberajúci sa štúdiom komunikácie definuje niekoľko druhov konfliktov:

- **Predmetové konflikty:** zahŕňajú vedomý či nevedomý nesúhlas a nedorozumenie nad nejakou vecou, často v termínoch, či je niečo pravdivé alebo nepravdivé. Hall hovorí, že sa jedná o viac konfliktov skutkov ako o morálne konflikty (či to, čo sa urobilo alebo koná je správne alebo zlé).

- **Relačné (vzťahové) konflikty:** Tieto sa dotýkajú práv a povinností jednotlivcov zapojených do nejakej situácie; napríklad páči/nepáči, mocenské vzťahy, očakávaná zodpovednosť v rôznych roliach, atď. (napríklad nehody ohľadom toho, ako by mal vyzeráť vzťah učiteľa a žiaka).

- **Prioritné konflikty:** Ide o konflikty v morálnych otázkach - teda, čo je správne a čo zlé, čo je viac či menej dôležité.⁵³

KONFLIKTUÁLNA PERSPEKTÍVA A JEJ POHĽAD NA KULTÚRU

K pochopeniu záujmu konfliktuálnej perspektívy je dobré zadefinovať východiská na presadenie určitej zmeny, ktorá je najvlastnejším objektom záujmu tejto perspektívy. Prvým východiskom je skutočnosť, že *konflikt prevažuje viac ako poriadok v spoločnosti*. Druhým spočíva v tom, že *konflikt je nutný pre uskutočňovanie sociálnych zmien*, teda sociálna alebo kultúrna zmena môže nastať, ak jestvuje alebo nastane nejaký konflikt. Tretie východisko spočíva v poznaní, že ak *znevýhodnení ľudia pracujú spolu, zmena môže nastať*. Musí sa naplniť heslo Karla Marxa: "Proletári všetkých krajín, spojte sa!", ktoré je prijaté konfliktuálnymi teoretikmi v rôznych iných obmenách. A posledné východisko hlása, že *konflikt môže byť pre spoločnosť deštruktívny, ak nie je správne manažovaný*.

Ako je možné vidieť, táto perspektíva sa zameriava skôr na konflikt ako na samotné merito vecí. Toto poznanie vychádza zo samotného poznania motívu záujmu o konflikt. Podľa Karla Marxa ide o "ekonomický motív", t.j. kto má vlastniť samotný kapitál alebo podľa nasledovníkov o "mocenský motív", t.j. ovládnutie toho druhého (napr. Ralf Dahrendorf).⁵⁴

Zoči-voči štruktúre kultúry, táto perspektíva sa o ňu nezaujíma ako o istú skutočnosť, ktorá jestvuje v spoločnosti. Tomu sa venuje v šírke svojho záujmu funkcionalisticko-štruktúralna perspektíva, ktorá definovala samotnú kultúru nie len ako istý aspekt spoločnosti, ale priamo ako samostatnú štruktúru, ktorá pôsobí v rámci spoločnosti. Konfliktuálna perspektíva sa zaujíma o kultúru natoľko nakoľko je jedna kultúra

⁵² Toto pomenovanie sa veľmi neujalo z dôvodu podobnosti k nemeckému "Kulturkampf".

⁵³ Porov. BALDWIN, J.R. *Intercultural/Intergroup Conflict*. In <http://my.ilstu.edu/~jrbaldw/372/Conflict.htm>

⁵⁴ Porov. HENSLIN, J.M. *Essentials of Sociology*. Boston : Pearson, 2009, s. 18-19.

používaná na "utlačanie ďalšej kultúry". Alebo na to, ako prvky jednej kultúry sa presadia natoľko, že sa stanú časťou dominantnej kultúry, ktorá sa snaží udržať "status quo".

Max Weber na prelome 19. a 20. storočia veril, že v modernej spoločnosti, kedy racionalizácia a byrokratizácia stále viac expandujú do všetkých sfér spoločenského života, prejde od ekonomického a politického zmýšľania k hodnotovému a kultúrnemu. A tiež vplyvom rozkvitajúcej sa sekularizácie v oblasti kultúry postupne uvažovanie a diskusia bude nahrádzať morálnu rétoriku. Takže kultúra bude regulovaná prostredníctvom právno-rationálno-technickou diskusiou. Právno-rationálna regulácia kultúry - teda verejného priestoru a voľného času - bola bežnou súčasťou správy mesta v druhej polovici devätnásteho a začiatku dvadsiateho storočia. Úradníci sa snažili, aby sa mestá bezpečné a pohostinné pre firmy a ich zamestnancov. Avšak, kultúrna a hodnotová regulácia zväčša nemusí zahŕňať definovanie alebo redefinovanie explicitných zákonov, ktoré treba definovať, aby nastala kultúrna zmena. Ale sa skôr realizuje prostredníctvom foriem každodenného prejavu alebo interakcie medzi jednotlivcami, usporiadania poznania, dennej rutiny súčasnej spoločnosti, inštitucionálnych praktík, prirodzenosť samotného človeka, jeho dobrovoľné a racionálne správanie, ktoré sú do značnej miere neviditeľné a menej v evidencii.⁵⁵

Predsa jestvujú, možno zriedkavejšie, ale o to viditeľnejšie, iné spôsoby ovplyvňovania kultúr, a to na základe istej morálnej kampane. Nedávno sme to mohli vidieť v samotnom meste Košice, ktoré tento rok nesie honosné pomenovanie Európske hlavné mesto kultúry, prostredníctvom dvoch po sebe nasledujúcich akcií alebo pochodov: Národný pochod za život (20.-22. september 2013) a Pride pochod (28. september 2013). Akokoľvek budeme hodnotiť účasť, záujem či pozitívny alebo negatívny prístup masmédií, je možné vidieť následok takýchto "morálnych" kampaní. Iste možno moralisti by sa ohradili tejto spojitosti medzi morálkou a Pride-om, ale používame ho preto, že práve tieto kampane vyvolávajú to, čo niektorí nazývajú *morálna panika*. Napriek akejkol'vek mierumilovnosti spôsobov presadzovania, táto kampaň bude považovaná verejnosťou ako istá dráma a robenie si istých nárokov na presadzovanú skutočnosť.⁵⁶

Konfliktuálna perspektíva kladie pozorný pohľad na cesty, v ktorých je kultúra použitá k utlačaniu a ovládnutiu ľudí.⁵⁷ Ľudia, ktorí sa rozhodli žiť odlišným životom ako zvyšok spoločnosti materialistickej Západnej kultúry sa cítia neprijatí a cudzí (napríklad rodiny s viacerými deťmi - nie je štvrté dieťa diskriminované voči prvým trom zo strany štátu?). Vychádzajúc myšlienky zakorenené v marxistickom obraze sociálnej nerovnosti a konkurencie, že konflikt medzi dvoma skupinami spôsobuje sociálne zmeny, táto teória si kladie otázku: *ako dosiahnuť, aby sa isté kultúrne hodnoty stali dominantnými? A zvlášť ako konflikt medzi dvoma alebo viacerými odlišnými ekonomickými triedami môže spôsobiť sociálnu zmenu v sociálnom systéme, ktorý je tvorený rôznymi kultúrnymi skupinami s protichodnými záujmami, hodnotami či normami?*

Je potrebné si uvedomiť, že v konfliktuálnej perspektíve nie je nejaká deviácia charakterizovaná ako isté nezvyčajné správanie, či dielo nesprávnej socializácie alebo

⁵⁵ Porov. TEPPER, S.J. Stop the Beat: Quiet Regulation and Cultural Conflict. In Sociological Forum, Vol. 24, No. 2 (Jun., 2009), pp. 276-306.

⁵⁶ Porov. TEPPER, S.J. Stop the Beat: Quiet Regulation and Cultural Conflict. In Sociological Forum, Vol. 24, No. 2 (Jun., 2009), pp. 276-306.

⁵⁷ Porov. RITZER, G. *Sociological Theory*. New York : McGraw-Hill, 2011, s. 265.

normatívnej dvojznačnosti, ale ako normálny mocenský proces, ktorý vzniesol medziskupinový boj.

Pod takouto perspektívou nazerania, môže byť boj za legalizáciu homosexuálnych partnerstiev vnímaný ako oprávnený boj jednej minoritnej skupiny voči kultúrnym zvyklostiam dominantnej kultúry. Pričom to nejde len o nejaký právny akt, ale o prijatie spôsobov a prejavov štýlu života homosexuálov do celkovej perspektívy kultúry, so svojimi hodnotami, normami či záujmami. Teda rodina, ako základná bunka spoločnosti, sa stane jednou v mnohých iných možnostiach (degradácia rodiny?). Totiž pri tomto spomenutom boji ide o presadzovanie kultúry istej skupiny, pričom si treba uvedomiť, že to, čo zjednocuje ľudí s homosexuálnou orientáciou nie je samotná homosexuálna orientácia ale skutky a prejavy jednotlivých členov - ich kultúra.⁵⁸

ZÁVEROM: IDE TU O NEZMIERITEĽNOSŤ?

A tu sme pri podstate samotnej veci. Nielenže dostávame odpoveď: Prečo Katolícka cirkev (a ďalšie kresťanské cirkvi) odmietajú takéto spoločenstvá? Samotný Katechizmus KC totiž pripomína „*homosexuálne vzťahy ako veľmi závažnú zvrátenosť*“, pretože „*homosexuálne úkony sú svojou vnútornou povahou nezriadené*“ (KKC 2357). Samotná „*náklonosť je pre väčšinu z nich skúškou*“, napriek tomu tieto osoby „*sú povolané plniť vo svojom živote Božiu vôľu a, ak sú kresťanmi, spájať s Pánovou obetou na kríži ťažkosti, s ktorými sa môžu stretnúť v dôsledku svojho stavu*“ (KKC 2358). Aj oni sú povolané k životu čistoty (porov. KKC 2359). Toto samotné potvrdil aj pápež František, podľa ktorého problém nespočíva v samotnej homosexuálnej orientácii, ale skôr v lobovaní za túto orientáciu: „*Myslím si, že ak sa človek stretne s takouto osobou, musí vedieť rozlišovať dva fakty: jeden, že je homosexuálne orientovaný a druhý, ktorým je lobovanie, pretože to nie je správne.*“⁵⁹

Kultúra rodiny vníma samotné homosexuálne skutky ako nezriadené a deviantné, čo súčasná spoločnosť poznačená kultúrnym relativizmom⁶⁰ často nechápe. Totiž, tu sa

⁵⁸ Podľa štúdie Kirkpatrick-a k exkluzívne homosexuálnej orientácii možno priradiť cirka 0,4-0,7% populácie v rozličných spoločnostiach. Rozdiel medzi týmto údajom a častým číselným udávaním rôznych autorov (cirka 2,5-7,0%) vyplňajú osoby s bisexuálnymi sklonmi, ktoré vplyvom socializácie môžu sa identifikovať s jednou alebo druhou skupinou. Porov. KIRKPATRIK, R.C. The Evolution of Human Homosexual Behavior. In Current Anthropology, Vol. 41, No. 3 (June 2000), pp. 385-413.

⁵⁹ pápež FRANTIŠEK, *Pápež novinárom na palube lietadla o ceste, aktovke a reformách*. In <[http://sk.radiovaticana.va/news/2013/07/30/pápež_novinárom_na_palube_lietadla_o_ceste, _aktovke_a_reformách/slo-715506](http://sk.radiovaticana.va/news/2013/07/30/papez_novinárom_na_palube_lietadla_o_ceste,__aktovke_a_reformách/slo-715506)>

⁶⁰ **Kultúrny relativizmus** vytvára názor, že každá kultúra by mala byť analyzovaná vo svojom vlastnom kontexte a vlastnými štandardmi. Teda, porozumenie istej kultúry možno najlepšie dosiahnuť vrámcami kultúrnej skupiny, ako ona vníma samu seba, a nie tým, že na ňu vzťahuje nejaký externý štandard.

V tomto chápaní je možno vnímať určitú *kontroverziu*. Totiž na základe takéhoto vnímania kultúrneho relativizmu, niektorí sociológovia sa domnievajú, že keď členovia jednej kultúry posudzujú rozhodnutia, postoje a správanie inej kultúry, porušujú zásady kultúrneho relativizmu. Ide o tzv. **etnocentrizmus**, t.j. posudzovanie iných kultúr podľa merítka našej vlastnej. Ak vezmeme tento prístup ku kultúrnemu relativizmu, potom je všetko relatívne, a kultúrne myslieť inak ukazuje necitlivosť voči ostatným ľuďom a ukazuje nedostatok pochopenie toho, ako funguje kultúra.

Ďalší sociológovia sa prikláňajú k názoru, že zatiaľ čo kultúrny relativizmus je dôležitý postoj pre pochopenie kultúrnych rozdielov a podobností inej skupiny, to však neznamená, že človek musí úplne odstaviť morálny úsudok. Sociológovia majú osobné štandardy a princípy, ktoré potrebujú sa vzdať. Holokaust nacistického Nemecka možno chápať z hľadiska rasistickej ideológie kultúry tej doby, ale človek sa nemusí vzdať presvedčenia o nehumánosti takéhoto konania.

Zodpovednosť všetkých ľudí spočíva v poukazaní, hovorení a odstránení chudoby, nespravodlivosti a utrpenia vo svete. Preto aj tí, ktorí robia výskumy spoločnosti - sociológovia, musia vyhodnotiť morálne dôsledky hodnôt a noriem kultúry, a odsúdiť tie, ktoré podľa ich úsudku sú škodlivé pre človeka.

odmieta absolutistický prístup, ktorý hovorí, že jestvujú isté individuálne vlastnosti a skutky, ktoré môžeme vo všeobecnosti definovať ako deviantné.⁶¹ Presadzuje sa relativistický prístup, pri ktorom priame alebo nepriame obecnosť rozhoduje o samotnom skutku. Kritickou premenou pri štúdiu deviácie sa stáva viac sociálne publikum ako individuálny aktér.⁶² Pre relativizmus, komplexné spoločnosti pozostávajú z rôznych skupín s rôznymi hodnotami a záujmami. Niekedy sa tieto skupiny dohodnú a spolupracujú na dosiahnutí spoločného cieľa. Ale častejšie medzi nimi nastáva konflikt a boj kvôli realizácii svojich vlastných záujmov a cieľov.⁶³ Absolutistický prístup kultúry rodiny voči homosexuálnym skutkom hlása, že všetky tieto skutky (okrem nedobrovoľnosti a nevedomosti) sú zlé a deviantné. Pričom relativistický prístup konfliktuálnej perspektívy to hodnotí ako boj o presadenie „utlačaných“.

Súčasne dostávame odpoveď na otázku: Prečo je tento konflikt neriešiteľný alebo už vyriešený? Totiž, ak tento konflikt premietneme do kategórií pomenovaných prof. Hallom, zo strany kultúry rodiny ide o prioritný konflikt a zo strany homosexuálnej kultúry sa jedná o *predmetový* poprípade *vzťahový* v duchu skutkového prejavu. Teda, akákoľvek diskusia o ustanovení homosexuálnych partnerstiev je relativizovaním samotnej inštitúcie manželstva - z prioritného sa stáva predmetový poprípade vzťahový z pohľadu majoritnej - pro-rodinnej kultúry.

Táto sociologická perspektíva, viac ako vyriešiť „boj“ - konflikt kultúr môže napomôcť k pochopeniu samotného procesu konfliktu a pomenovaniu postupov v boji jednej kultúry voči druhej. Jej cieľom teda nie je objektívne zhodnotiť pozitíva alebo negatíva protichodných kultúr, ale riadenie konfliktu a „víťazstvo minoritnej kultúry“.

ÚDAJE O AUTOROVI

ThDr. PaedDr. Dominik Macák, PhD.

Teologická fakulta KU

Katedra systematickej teológie a Katedra sociálnej práce

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: dominik.macak@ku.sk

Porov. NEWMAN, D.M. *Sociology, explorin the architecture of everyday life*. Tousand Oaks (California) : Pine Forge Press, 2010, s. 106-108.

⁶¹ Porov. NEWMAN, D.M. *Sociology, explorin the architecture of everyday life*. Tousand Oaks (California) : Pine Forge Press, 2010, s. 223-224.

⁶² Porov. ERIKSON, K.T. *Deviace*. In THOMPSON, K. *Kľúčové citace v sociologii*. Praha : Barrister&Principal, 2004, s. 20.

⁶³ Aj relativisti ako aj absolutistický prístup k deviácii priznávajú, že každá spoločnosť identifikuje istých jednotlivcov alebo isté správanie ako obťažujúce a rušivé, a teda tieto sa stávajú cieľom oprávnenej sociálnej kontroly, či už prostredníctvom liečby, trestu, psychického liečenia alebo nápravou. Avšak, relativistický prístup sa nezameriava vymedzenia deviácie ako takej a nakoľko ona sa premieta do konkrétneho deviačného správania; ale skôr na osobu, ktorá koná skutok, kto ho nahlásil, kde a kedy k nej došlo. Niektorí ľudia majú prostriedky, aby sa vyhli tomu, aby ich činy boli definované ako deviantné; iní na to, aby presadili široký konsenzus, že určitý profil osoby alebo konanie bolo definované ako deviantné, aj keď on-ono osebe nie je deviantné. Definície deviantného správania tak v priebehu času sa môžu meniť. Súčasne pre isté skupiny niektoré akty sú prijateľné pre iné skupiny nie. Definícia deviácie sa najväčšou pravdepodobnosťou bude vytvárať a definovať dominantnou kultúrou. Deviantné správanie tak bude definované podporou vplyvných skupín obyvateľstva alebo širokou zhodou medzi členmi tejto spoločnosti. Porov. NEWMAN, D.M. *Sociology, explorin the architecture of everyday life*. Tousand Oaks (California) : Pine Forge Press, 2010, s. 223-225.

THE GLOBALIZATION TRANSFORMING OUR CULTURES

GLOBALIZÁCIA OVPLYVŇUJE NAŠE KULTÚRY.

Agbonkhianmeghe E. Orobator, SJ¹

Abstract: The article deals with question of globalization and his influence for cultures. Mean point is to recognize haw I personally response for globalization. Globalization is a process with challenges us and bring new situation on positive and negative ways. From the positive sides it is networking, cultural complementarily and solidarity. From negative sides it is destruction of the local level, relativism, vulnerability and helplessness. In the end of article speakers points bible reference haw we can personally develop or skills to be full of fire and to response for the needs in global word.

Key words: Globalization. Culture. Challenges. Network. Solidarity. Vulnerability. Helplessness.

GLOBALIZATION TRANSFORMING OUR CULTURES

- How can we respond to globalization?
- How can we make a difference in this moment of time?
- How can we be agents of change?

These are questions by people who care deeply about the state of the world and the condition of people; people who take responsibility for church and society.

How do we recognize globalization? What are the signs of globalization? Here's what some experts say:

- Economics – international trade; dominance of international finance and trade organizations (World Bank; IMF; WTO); the rise of international trade agreements (NAFTA; AGOA; USA/EU; BRICS); free movement of trade and investment, but not people
- Politics – interdependence (aka: ‘international community’; growing profile of international and intercontinental organizations – UN, EU, AU)
- Information Communication Technology/media – virtual existence/social media
- Culture – evolution, exchange, hybridity
- Ecology – risks and responsibilities
- Religion – clashes and conflicts
- Migration – new neighbours
- Riots and protests targeting institutions of globalization – anti-EU protests in Greece, Portugal, Spain and Italy; Occupy Wall Street; but also in Nigeria, Ghana, India, Brazil....

¹ Agbonkhianmeghe E. Orobator, SJ sa zúčastnil medzinárodného Federáčného stretnutia, ktoré organizovala Spoločnosťou sociálnych sestier v termíne od 1.-7. augusta 2013 na TF KU v Košicach. Uvedenú prednášku ponúkame v originaly. Prednáška bola prezentovná vo forme videonahrávky so simultánnym prekladom.

The dynamics of globalization:

Globalization is not a thing; not one thing

It is a process (it has been going on for a long time)

We can shape its course (but we can't end it)

It is not just about systems; it is about people

We are engaged in it (we can't isolate ourselves from it)

In all of this there are two things that's really happening:

- Contraction of time (new understanding of time)
- Expansion of space (new possibilities and risks)

We now think we belong to a small world or a global village

We can act locally and think globally

The speed of transacting trade/business, communicating and sending information gives us the impression of a smaller world. Yet the world has not reduced in size – our possibilities and potential have increased exponentially.

Something for us to consider as a people of faith in the context of globalization. Is there anything in our faith tradition that resembles or prepares us to meet the challenges of globalization?

Some attitudes, presuppositions and prerequisites

- Shift of focus
- Expansion of vision
- Deepening of roots
- Openness to difference
- Mobility of thought
- Creative fidelity to tradition
- Growth in awareness
- Apostolic boldness
- Commitment to solidarity
- Clarity of purpose
- Readiness to learn (can't give up on learning; we're never too old!); it's not about learning new concept or mastering complex theories – it's enough to read the newspaper, listen to the radio or use the Internet constructively!
- Guiding values/principles
- Overcome fear of change (progress is not always decline; the good old days are not only in the past)

Back to the question: As a people of faith in the context of globalization, is there anything in our faith tradition that resembles or prepares us to meet the challenges of globalization? It helps to adopt a contemplative stance – present with all our senses.

GLOBALIZATION IS HOW GOD SEES THE WORLD!

How do you know this? Three proofs:

- Cf. Contemplation of the Incarnation (Spiritual Exercises of St. Ignatius)

- God sees an entire globe of people, events and places
 - God decides to do something about their condition
 - God chooses to be one among them
- Sr. Margaret Slachta “prophetic vision”:
 - “She saw reality the way God saw it” or “from God’s view point”
 - “She kept her hand on the pulse of the world”

She had a contemplative approach to the world.

- Look at the logo designed for this Federation – what does it suggest to you?
What is the meaning of this symbolism?

On the basis of this contemplation, I want to propose that globalization is a way of:

- seeing the world
- being in the world
- acting in the world

How is globalization transforming cultures?

Positively:

- 1) Networking
- 2) Cultural complementarity (or interculturality)
- 3) Solidarity

Risks

- **Tyranny of the global or destruction of the local** (loss of subsidiarity); our fate is decided at global, powerful and international centres
- **Relativism** – there is no centre or “the centre can no longer hold ... mere anarchy is loosened upon the world” (Yeats)
- **Vulnerability and helplessness** (exposure to international market systems that affect local communities who have no power of policy and decision making mechanism) – sub-prime mortgage and foreclosures in Europe (Ireland, Spain) and the US; labour exploitation in Bangladesh and Pakistan; deforestation in the Amazon belt in South America; extraction of mineral and natural resources in DR Congo, and the environmental impact; clearing and burning of forests in Thailand and the air pollution in Malaysia, Hong Kong and China....
- Appalling **wealth disparity** – at national and international levels. Many people fall through the cracks
- **Globalization of terror** (terrorist networks; most of which claim/advance religious rationale for their actions)

1) NETWORKING : “IF YOU WANT TO GO FAST, WALK ALONE; IF YOU WANT TO GO FAR, WALK WITH OTHERS”

In a globalized world, issues tend to take on global dimensions – immigration, ecology, gender inequality and we can seem too weak and too small to do anything about them. The reaction can be one of despair, powerlessness and hopelessness – too big, too complex, too late; nothing we can do! We cannot go it alone; we do not have all the answers – we need partners, collaborators – think outside our little box.

- Networking creates a community of interests

- Networking creates a *space* not a community, where everybody is a player or a networker; everybody gives and everybody gets
- It means there is something you can do to make a difference – by working together, drawing on diverse experience, information, resources, services....

Examples of effective and successful networking:

- People Power Revolution – Philippines (1983 – 86)
- International Campaign to Ban Landmines of the late 1990s
- Green Belt Movement of the 1990s
- Jubilee Debt Campaign for debt forgiveness of the 2000s
- Millennium Development Goals (MDGs)
- Make Poverty History of the 2000s
- Arab Spring – Tunisia, Algeria, Libya, Egypt, Syria
- Nuns on the Bus I & II

2) CULTURAL COMPLEMENTARITY: “MOUNTAINS DON’T MEET; PEOPLE DO”

The challenge here is both negative and positive:

- To overcome the fear of the other – other culture,
- To embrace plurality, diversity not as threats of our ideals or deviation from our culture; we belong to one another and are responsible for one another
- It is an invitation to a new culture: hospitality, sharing and reconciliation (cf. Shaluck 47)

Theological/biblical icons of cultural complementarity:

- Rublev’s icon of the **Trinity**
- **Jesus** is the first icon of intercultural living: by crossing cultural barriers, dismantling religious and cultural prejudices that obstruct interrelationships (John 4) – but Jesus is not doing it alone; the woman is just as involved!
- **Pentecost (Act 2)**: “from the chaos of non-existent relationships, of very different languages and cultures, there can emerge, by the power of a new spirit, a new cosmos of understanding, love and faith” (Shaluck 45)
- **Mary and Elizabeth (Luke 1:39 – 56)**. A way of encountering one another: of the spirit that is in me encountering the spirit that is in you. **Cf. M. Buber (I-Thou)**. Think of the spirit that is in Mary greeting the spirit that is in Elizabeth – they recognize one another, even if they have come across many hills and many mountains
- **Mary Magdalene and the Risen Christ (John 20)**. Think of the spirit that is Mary Magdalene greeting and recognizing the spirit that is in the risen Christ – they recognize one another, even though one thought the other was dead and buried

Note: Philippians 2. This way of encountering one another in the spirit is **kenotic**. To practice the kind of hospitality called for by intercultural living requires us to make room – empty ourselves of prejudices, biases and stereotyping – in order to embrace the world.

3) SOLIDARITY “A CHICKEN DEVELOPS STRONG HEADACHE WHEN IT SEES ANOTHER CHICKEN IN THE COOKING POT”

- Means different things to different people. Think of labour unions, Solidarity Movement in Poland of the 1980s....
- **John Paul II** talks about solidarity in his encyclical *Sollicitudo rei socialis*: not a vague feeling of concern at the misfortune of other people. *It is the ability to enter into their shoes*
- A Christian model of solidarity: **Incarnation**. God enters into our shoes....; we too are God’s “words” incarnated in our world, where we are called to make a difference through our ministries
- **Luke 10: 25 – 37: the Good Samaritan** (putting ourselves on the path of the wounded and marginalized; by virtue of the kind of life we live, even as religious, the victim won’t always be on our path; we have to seek him or her out – undocumented migrant, asylum seeker, HIV+ orphan, battered women, trafficked girl, child soldier)

Networking Solidarity. If it is to be effective in society and the church, networking cannot be simply a process or activity limited to a group of like-minded people or institutions, no matter how well-intentioned they may be. It should cut across geo-political divide, both vertically (North-South) and horizontally (South-South).

The **Pope Benedict XVI** has designated as “**globalization of solidarity**.”² He argues that “the Church is eager to see the globalization of solidarity progress to the point where it inscribes ‘in commercial relationships the principle of gratuitousness and the logic of gift as an expression of fraternity’, while avoiding the temptation to regard globalization as the only lens through which to view life, culture, politics and the economy, and fostering an ongoing ethical respect for the variety of human situations in the interests of effective solidarity.”³

The Jesuits also speak of fire:

- Our early companions lit a fire
- They began or kindled a flame that has survived for five centuries
- We are a *fire the kindles other fires*
- *Ite omnes inflamate!*

- Fire is for sharing – it takes a spark to light a fire
- Fire is for discerning – it needs common sense; sometimes a fire extinguisher is a handy tool
- Fire is for tending – it takes a commitment of an entire generation to keep it alive

There is a **danger** in symbolizing the story and legacy of our ancestors with images of fire. As the protagonist in Chinua Achebe’s *Things Fall Apart* once intuited, staring into the smoldering remains of a log fire, “**living fire begets cold, impotent ash.**”

² Pope Benedict XVI, *Africae Munus* (Post-synodal Apostolic Exhortation), November 2011, no. 87.

³ Pope Benedict XVI, *Africae Munus*, no. 86.

ÚDAJE O AUTOROVI

Fr. Agbonkhianmeghe E. Orobator, SJ

He is the Provincial of the Eastern Africa Province of the Society of Jesus. He received his PhD from Leeds University, and he lectures in theology at Hekima College Jesuit School of Theology in Nairobi he is a spiritual and community leader for Jesuits in six countries in Africa.

He has written and co-edited a number of books. He writes and speaks on ethical and theological issues in church, religion, and society in Africa. He is a keynote speaker at many international conferences.

Agbonkhianmeghe E. Orobator, SJ
Loyola House, P. O. Box 21399
Ngong Road, Nairobi,
00505 KENYA
www.easternafricajesuits.org

MYSLIEŤ LOKÁLNE - KONAŤ GLOBÁLNE - OSOBNÉ HODNOTY VERZUS GLOBÁLNA KULTÚRA⁴

THE THINK LOCALLY - ACT GLOBALLY

PERSONAL VALUES VERSUS THE GLOBAL CULTURE

Renáta Jamborová

Abstrakt: Hodnoty sú podmienkou zdravého života. Uvedomovať si vlastnú hodnotu, znamená ceniť si seba samého. Za východisko osobných hodnôt môžeme považovať aj tri teologické čnosti – vieru, nádej a lásku. Nové výzvy s ktorými sa stretáme, ktoré na nás vplývajú bez toho či chceme alebo nie, sú našou realitou. To nám dáva priestor odpovedať na výzvy solidárnosťou, otvorenosťou na nové veci, ale zároveň potrebu byť jasne zakorenený v hodnotách, ktoré majú pevné korene, podobne ako korene stromu, ktorý rastie do krásy a plodov. Myslieť lokálne znamená pracovať na sebe, okolo seba a tým šíriť kultúru osobných hodnôt smerom od lokálneho myslenia ku globálnym rozmerom.

Príučové slová: Globálna kultúra, myslieť lokálne, osobné hodnoty, teologické čnosti - vieru, nádej, láska.

Abstract: The values of personality generated a healthy life. To become aware to personal value, mean to precious in your personality. The basic of personal values we can build of the point of three theological virtues - faith, hope and love. The reality of this days, which we have to deals it - constantly challenges us. This gave to us space to respond for the challenges in the solidarity, openness for a new things, but also the same time we need to be clearly rooted in the values, which have strong roots, like the roots of a tree, which grows in beauty and bring the fruits. Thinking locally means, to work in myself, and spread the culture of personal values around the self and to build the global dimension about us.

Key words: Global culture, thinking locally, personal values, theological virtues - faith, hope, love.

ÚVOD

Globalizácia znamená vytváranie siete, blahoprajnosť, solidaritu resp. súdržnosť - pomoc tým ktorí sú zraňovaní, ktorí sú na okraji. Ako sa nás dotýkajú tieto pozitíva? Ako sa dotýkajú našich osobných životov, našich osobných hodnôt? Hodnoty sú podmienkou zdravého života. Bez hodnôt sa človek cíti znehodnotený. Uvedomovať si vlastnú hodnotu, znamená ceniť si seba samého. V našom príspevku ponúkam pohľad premostenia osobných hodnôt v súvislosti s lokálnym vplyvom vytvárania siete, ktorý má tiež globálny rozmer.

Hodnoty dávajú človeku silu, moc, určujú jeho priority a ovplyvňujú jeho rozhodovanie. V latinčine označujeme hodnoty ako „*virtutes*“ zdroj sily. Sú zdrojom z ktorého môžeme čerpať bez toho aby sme sa rýchlo unavili. Nemčina vychádza zo

⁴ Príspevok spracovaný v rámci projektu KEGA 022KU-4/2013 - *Postoje k manželstvu a rodičovstvu. Sociologický prieskum ako východisková báza na vytvorenie komplexných multimediálnych učebných materiálov k predmetom Sociálna práca - Manželské a rodinné poradenstvo.*

slovesa „taugen“ – byť k niečomu, za niečo stáť. Angličtina „values“ - opäť znamená byť silný, byť zdravý. Hodnoty sú teda podmienkou zdravého života.⁵

Žijeme v spoločnosti, ktorá prechádza rýchlymi zmenami. Postupne začíname relativizovať hodnoty ako sú povinnosť, poslušnosť, zodpovednosť - tieto hodnoty získavajú menej rešpektu ako hodnoty sebarealizácie či angažovanosti, participácie, rovnosť v prístupe, autonómia, kreativita, emocionalita, samostatnosť... Hodnoty sú dlhodobé a všeobecné ideály osoby. Môžu sa týkať spôsobu života, alebo nás motivujú pri dosahovaní cieľa.⁶ Hodnoty vedú človeka k určitej činnosti, ako môžeme zvolenú hodnotu realizovať, uskutočniť. *Čo je vlastne hodnota?* V psychológii je hodnota to, čo sa snaží človek dosiahnuť, pretože sa domnieva, že to prispeje k jeho dobru.⁷ Ak sa pozrieme na hodnoty, ktoré vychádzajú z gréckej filozofie prichádzame ku koreňom a základom kresťanských hodnôt – sú to hodnoty troch Božských čností – viera, nádej a láska. Z týchto sa odvíjajú štyri kardinálne čnosti – spravodlivosť, statočnosť, striednosť, rozvaha resp. rozumnosť.⁸

Viera. Ak chceme myslieť lokálne, musíme začať od seba. Viera zahŕňa vzťah Boha a človeka. Viera nám dáva silu, že Boh nás nesie, dáva nám vnútornú slobodu. Prostredníctvom viery máme pevný základ v Bohu. Môžeme robiť to, čo pokladáme v Božích očiach za správne. Viera nám dáva dôveru v Boha berie z nás pocit, že iba „ja“ som za všetko zodpovedný. Viera znamená veriť tiež človeku. Veriť v dobré a zdravé jadro ktoré je v druhom. Viera dokáže v človeku spoznať dobro a tiež ho v druhom prebúdzat’.

Nádej. Nádej je dôležitá pre všetky životné situácie ktorými prechádzame. Nádej znamená dôverovať jednotlivcovi, aj keď možno nespĺňa moje očakávania. Ak si začnem myslieť o inej osobe : „*toto nedokáže*“ - *vzdávam to s ním*. Uzatváram ho do neschopnosti. Podľa Anselma Gruna je nádej vždy novou šancou. Nádej otvára človeku širší obzor. *Dúfam kvôli tebe a v teba! Dúfam, že sa môžeme stretnúť znova úplne novým spôsobom.* Nádej vlieva človeku do žíl sviežosť, život, radosť, mladosť...⁹

Láska. Láska je podmienkou dobrého zaobchádzania so sebou samých, a tým viac so svojimi blízkymi, kolegami, spolupracovníkmi. Láska začína v spôsobe reči, ľudia sú vnímaví na slovo ktoré počujú, z akého srdca pramení slovo, ktoré ku nim prichádza. Dobré zachádzanie s inými sa prejavuje úctou k sebe samému a následne k druhému. Láska je zdrojom sily, pričom prameň sa nikdy nedá vyčerpať, nikdy nevyschne.¹⁰ Láska znamená konať dobro druhým, priať im to najlepšie, láska nás volá tiež k sebe, aby sme hľadali aj svoje najvyššie dobro. Láska sa začína doma, teda u nás samých.¹¹

Kto si váži hodnoty - ten aj hodnoty vytvára. Hodnoty sú dôležitým aspektom nášho života, nášho správania aj nášho jednanja.

⁵ Porov. ASSLANDER, F.- GRUN, A. *Řízení jako duchovní úkol*, 1.vyd. Praha : Karmelitanské nakladatelství, 2008.

⁶ BARÁTH, B. *Vnímat' dotyk Boha a pulz života*, Nitra : Spoločnosť Božieho Slova, 2003, s. 29.

⁷ Porov. KŘIVOHLAVY, J. *Pozitivní psychologie*, Portál : 2004, s. 93-95.

⁸ Porov. ASSLANDER, F.- GRUN, A. *Řízení jako duchovní úkol*, 1.vyd. Praha: Karmelitanské nakladatelství, 2008.

⁹ Porov. ASSLANDER, F.- GRUN, A. *Řízení jako duchovní úkol*, 1.vyd. Praha: Karmelitanské nakladatelství, 2008.

¹⁰ Porov. ASSLANDER, F.- GRUN, A. *Řízení jako duchovní úkol*, 1.vyd. Praha: Karmelitanské nakladatelství, 2008.

¹¹ GROSCHEL, B.J. *Stagnácia alebo napredovanie*. Bratislava : Serafin, 2005, s. 95.

Pri pohľade na hodnoty a ich praktickú aplikáciu s pohľadu lokálneho vplyvu a šírenia pozitívnych hodnôt spomeniem ešte hodnoty ako : **vd'ačnosť, pokora, pozornosť, šetrnosť, bdelosť**, ktoré môžeme zahrnúť do spirituálneho rozmeru osoby v rámci bežného prežívania dňa.

Vd'ačnosť – premieňa naše vedomie. Ak som vd'ačný za krásu a dobro ktoré dostávam, moje vedomie sa začne na krásu a dobro orientovať. Pozitívne myšlienky následne vedú k pozitívnym pocitom. Vd'ačnosť premieňa negatívne emócie v nás ako napr. odpor a usmerňuje ich na cestu hľadania hodnoty - danej skúsenosti. Vd'ačnosť je predpokladom dobrej atmosféry vo mne, okolo mňa, v mojej rodine, firme či na pracovisku. Rozvíjanie vd'ačnosti v nás je nielen vnútorne osožné, ale tiež prispieva k posilňovaniu vzájomným vzťahov.

Pokora – je hodnota, ktorá nás pozýva byť spojený zo svojim srdcom, ktoré mi napovie, čo mám robiť pre iných z pohľadu dobra, ktoré bude mať dosah aj na celok. V bežnom živote často platí, že zachádzame s druhými ľuďmi tak ako zachádzame so sebou. Nikto nemôže dať viac ako skutočne má. Čím viac milujem sám seba, prijímam sám seba, tým viac môžem obdarovať rovnakým postojom aj druhých. Učme sa zostať malými v rôznych situáciách života. Pokora to je sloboda prijať svoju „primeranú“ malosť. Pokora, to je sloboda prestať sa pokúšať byť tým, čím nie som! Pokora prináša revolúciu v duši – uvedomenie si, že vesmír sa netočí okolo mňa.¹²

Spiritualita bežného dňa – Spojenie našej práce a myšlienok toho čo robím a ako myslím znamená byť „uzemnený“ – ukotvený. To je dôležitý aspekt mojej vlastnej integrácie, spojenie činnosti s duchom človeka. To znamená **sústredenie, pozornosť, šetrnosť aj štedrosť a tiež bdelosť**. Som zodpovedný zato s akým vnútorným postojom prichádza k veciam, vstupujem do práce, do kontaktov s inými. V dobe riadenia „ľudských zdrojov“ sa stretávame so silnými aj slabými stránkami ľudského správania. Pri stretnutí s inými je to vždy, osobná výzva zostať jednoznačný, jasný, spojený s načúvaním v sebe. Slová majú priamy dosah na naše pocity. Podnecujú v nás dobrú aj zlú náladu, posilňujú postoje a tým ovplyvňujú naše životy. Snažiť sa o stálu vlastnú sebadisciplínu, učiť sa prekonávať vlastnú lenivosť, nezávisle na našich náladách či chvíľkových emóciách, to sú znaky zrelej a konzistentnej osobnosti.¹³

Správna miera sebadisciplíny, rozvíjanie kresťanských hodnôt sú princípy, ktoré nám ukazujú cestu od osobnej premeny od lokálneho priestoru ku globálneho vplyvu.

ZÁVER

Opúšťame staré, aby sme videli nové... Vychádzame na cestu ako Abrahám v starom zákone : *Odíd' zo svojej zeme, od svojho príbuzenstva, z domu svojho otca...* Cesta je teda našim, novým rozmerom, objavovaním, hľadaním nových možností, objavovaním vecí, ktoré máme spoločné s inými, ale tiež nachádzame aj veľa odlišností. Začleňujeme sa do nových systémov, vyrážame na cestu, bez toho aby sme niekedy poznali dôsledky nových vplyvov a globálnych účinkov. Nové výzvy s ktorými sa stretáme, ktoré na nás vplývajú bez toho či chceme alebo nie, sú našou realitou. Táto nová éra sieťovania, prekračovania hraníc, kultúrnych aj finančných zmien a vplyvov nám dáva šancu odpovedať solidárnosťou, otvorenosťou na veci nové, ale rovnako zodpovednosť byť zakorenený v hodnotách, ktoré majú pevné korene - podobne ako

¹² ORTBERG, J. *Život aký si vždy chceš*. Bratislava, 2010 s. 93

¹³ Porov. MAYER J. *Ako zvládať svoje emócie*. Bratislava: Slovo života internacionál, 2012, s.77

korene stromu, ktorý rastie do krásy a plodov, pričom je hlboko zakorenený v dobrej a zdravej pôde.

Príkladom osobných hodnôt, ich rozvoja, a stálej pozornosti je nám aj blahoslavená Sara Salkahazi, ktorú dnes spájame s kontextom globalizácie. Sama pestovala a rozvíjala hodnoty, ktoré boli hlboké zakorenené v Božích princípoch. Bojovala proti amorálnosti, proti stupňovaniu napätia, lacným senzáciám, ktoré charakterizujú modernú žurnalistiku. Charakterizovali ju hodnoty - citlivosť, empatia, zodpovedné plnenie povinností... *v najhlbšom vnútri človeka prebýva láska a jemnosť, ktorá sa môže prejaviť v nečakanej situácii...*¹⁴

Pestovanie a rozvíjanie osobných hodnôt, ktoré vychádzajú z Božích princíпов sú vysoko dôležité v čase rýchleho, transformujúceho a relativizujúceho sveta, ktorého sme súčasťou. V čase keď globálne začína prekrývať lokálne, je veľmi dôležité jasne poznať osobné a jedinečné hodnoty každej ľudskej bytosti, - túžba byť milovaný, ocenený, hlboko zakorenený v poznaní vlastnej identity, ktorá je nám daná už pri našom počatí. To sú zdroje, ktoré môžu v nás zdravo integrovať staré s novým bez obáv, že stratím zo zreteľa to podstatné - cieľ svojej cesty.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ASSLANDER F.- GRUN A. *Řízení jako duchovní úkol*. Praha, Karmelitanské nakladatelství, 2008
- BARÁTH, B. *Vnímat dotyk Boha pulz života*. Spoločnosť Božieho slova, Nitra 2003, 436s. ISBN 80-5223-65-1
- GROSCHEL, B.J. *Stagnácia alebo napredovanie*. Serafín, Bratislava 2005, 176 s. ISBN 80-8081-015-X
- ORBERG, J. *Život aký si vždy chcel*. Bratislava, Equilibria, 2010, 223s. ISBN 978-80-888863-52-6
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitívni psychologie*. Portál, Praha. 2004, 195s. ISBN 80-7178-835-X
- MAYER J. *Ako zvládať svoje emócie*. Bratislava: Slovo života internacionál, 2012, 185s. ISBN 978-8089165-34-6
- VAŠ, V. Bakalárska práca. *Osobnosť blahoslavenej Sáry Salkahazi*. Ružomberok, 2009

ÚDAJE O AUTORKE

PhDr. Renáta Jamborová, PhD.

Odborný asistent na TF v Košiciach. Vyučuje : Metódy v sociálnej práci, Metódy a techniky v sociálnej práci, Sociálne služby, Terénnu sociálnu prácu.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Katedra spoločenských vied

Hlavná 89, Košice 040 11

e-mail : rena.jamborova @gmail.com

¹⁴ Porov. VAŠ, V. Bakalárska práca. *Osobnosť blahoslavenej Sáry Salkahazi*, Ružomberok 2009; porov. LEŠKOVÁ, L. Sára Salkahazi a jej odkaz pre súčasnú sociálnu prácu. In *Ochrana života XIII. Osobnosti a vývoj vedných odborov. Pocta prof. Františkovi Šubíkovi*. Trnava: Trnavská univerzita, FZaSP, 2012, s. 133-137.

RODINA A JEJ ÚLOHA PRI ŠÍRENÍ KULTÚRY ŽIVOTA V GLOBÁLNO M SVETE

FAMILY AND ITS ROLE IN SPREADING THE CULTURE OF LIFE IN THE GLOBAL WORLD

Radoslav Lojan

Abstrakt: Táto štúdia poukazuje na dôležitosť rodiny a jej kresťanských hodnôt v súčasnom svete ako aj jej dôležitú úlohu pri šírení kultúry života v globálnom svete. Právo chrániť ľudský život nie je len zodpovednosťou štátu alebo spoločnosti, ale predovšetkým rodina má byť miestom, kde sa formujú základné náhľady na život a kultúru života vôbec. Rodina je kolískou kultúry života.

KLúčové slová: Rodina. Globalizácia. Morálne hodnoty. Kultúra života. Dôstojnosť človeka.

Abstract: This paper highlights the importance of family and Christian values in the contemporary world as well as its important role in spreading the culture of life in a global world. Law to protect human life is not just the responsibility of the state or society only, but especially family should be a place where basic insights on the human life and culture of life are formed in general. The family is the cradle of the culture of life.

Keywords: Family, Globalization, Life ethics, Culture of life, Human dignity.

ÚVOD

Globalizácia zmenila prakticky všetky aspekty moderného života súčasnej rodiny – jej prácu, kultúru a vzťahy s druhými. To prináša nové napätie, nové výzvy a nové príležitosti. Jednou z takýchto výziev je aj zodpovednosť a postavenie rodiny v rámci neustále napádanej kultúry života. Rodina by mala byť miestom, kde sa rodí nová kultúra života a kde ľudský život je chránený a rešpektovaný. Samotný príspevok si teda nerobí nároky na to, že ponúkne kompletný obraz rozsiahlej konkrétnej kazuistiky, ktorá je možná v tejto oblasti. Úmyslom príspevku je skôr poukázať na sociálny, etický a teologický rozmer súčasnej rodiny a jej úlohy pri šírení kultúry života v dnešnom globálnom svete.

RODINA A JEJ SITUÁCIA V GLOBÁLNO M SVETE

Z rôznych strán dnes zaznievajú poplašné hlasy, že súčasná rodina sa nachádza v kríze. Pokiaľ ide o rodinu v súčasnom globálnom svete, je veľmi dôležité poznať a posúdiť situáciu, v akej sa dnešná spoločnosť a v nej žijúce rodiny nachádzajú. Situácia dnešnej rodiny sa dá najlepšie chápať na pozadí a vo svetle úsilia moderného človeka po dosiahnutí nesprávne chápanej slobody. Situácia, v ktorej sa nachádza dnešná rodina, nám signalizuje kladné, ako aj záporné aspekty. Pozitívnym ovocím moderného morálneho úsilia po slobode je aj povedomie obojstrannej zodpovednosti manželských partnerov. Táto hodnota zodpovednosti sa rozširuje i na vzťah medzi rodičmi a deťmi. No nezastavuje sa v tomto bode, ale ide ďalej a prerastá tiež úzky rámec vlastnej rodiny, zacieľujúc sa na medzil'udské vzťahy v širokom zmysle. A tak rodina slúži nielen sebe,

ale štátu a celej spoločnosti.¹ Tu možno badať dôležitosť vzájomnej závislosti – interdependencie.

Musíme si však všimnúť aj neblahé javy súčasných manželstiev a rodín žijúcich v globálnom svete. Prvým koreňom záporných javov - ako je úplná obojstranná nezávislosť manželov, nedostatočné rešpektovanie rodičovskej autority, stále vzrastajúci počet rozvodov, potraty - je vlastne pomýlené a nesprávne chápanie ľudskej slobody, poznačené silným sebecstvom. Podmienky, v ktorých sa manželstvo a rodina dneška ocitajú, prestupujú sa navzájom tieňom a svetlom. Historický vývin nemusí jednoducho a nevyhnutne smerovať k lepšiemu, ale predstavuje skôr zápas o slobodu medzi protichodnými prúdmi.

Boží služobník Ján Pavol II. vo svojej apoštolskej exhortácii *Familiaris consortio* (ďalej FC) spomína mienku sv. Augustína, podľa ktorej dejiny predstavujú konflikt dvojakej lásky: „láskou k Bohu, dospievajúcej až k pohrdaniu sebou samým, čo vedie až k pohrdaniu Boha“ (FC 6). Výchova v láske preniknutej vierou uschopňuje človeka rozpoznať znamenia doby, ktoré sú práve výrazom tejto dvojakej lásky. Manželia dnes musia neodkladne prispieť svojím podielom k obnoveniu manželstva a rodiny v duchu kresťanskej viery, a takto pomôcť k riešeniu krízovej situácie, v ktorej sa súčasná rodina nachádza.

Rodina je základnou bunkou ľudskej spoločnosti, a tak môžeme povedať, že spoločnosť žije a prosperuje vďaka rodine. Rodina dáva a vychováva spoločnosti nových členov. Rodina je miestom, kde jej členovia poznávajú a žijú základné hodnoty kresťanského života ako sú spravodlivosť, dialóg a láska. V nej sa formujú základné náhľady na mravný poriadok, bez čoho nemožno zaručiť dôstojné spolunažívanie. V tomto zmysle je rodina najpovolanejšie miesto a najlepší prostriedok na humanizovanie, presonalizovanie spoločnosti a miesto pre šírenie kultúry života vôbec. Pre svoju špecifickú a nenahraditeľnú funkciu má rodina právo na podporu zo strany spoločnosti. Spoločnosť by utrpela naozaj nenapraviteľnú škodu, keby rodina nedostala náležitú pomoc a keby nemohla plniť svoje výchovné poslanie.

VYMEDZENIE POJMU KULTÚRA ŽIVOTA

Kultúra života znamená, že človek prijíma a žije vlastný život prvorade ako dar. Ako dar, ktorý dostal od niekoho iného. Kultúra života znamená, že dar života človek prizná a praje i všetkým ostatným ľuďom a to od jeho počiatku až do jeho konca. Kultúra života znamená smieť ďalej odovzdávať život, môcť privítať vlastné dieťa v tomto svete napriek všetkým jeho nástrahám a ťažkostiam. Kultúra života znamená povzbudzovať matky a otcov v súčasných rodinách stať sa jedného dňa i starými rodičmi. Kultúra života znamená môcť umrieť, keď príde čas, znamená pochopiť smrť ako prechod z jedného života do života iného. Znamená to vedieť prijať tento prechod s pomocou najbližších a nemusieť sa hanbiť za to, že fyzická podoba a stav človeka sú poznačené časom a utrpením. Kultúra života znamená spoločne sa postarať o jeho dôstojný odchod.²

Manželská láska chápaná v kontexte kultúry života nemá nijaké právo vylučovať život, ale naopak musí byť zameraná na darovanie života. Žiaľ, spoločenská a kultúrna situácia vo svete je veľmi nepriaznivá pre realizáciu opravdivej manželskej lásky,

¹ Porov. SPIAZZI, R. *Základy sociálnej etiky*, Trnava: Dobrá kniha, 1997, s. 100; porov. LEŠKOVÁ, L. *Krízisben és válófélben lévő családok problémái és hatásuk a gyermekekre*. In *Deliberationes*. ISSN 1789-8919, roč. 3, č. 1 (2010), s. 101-114.

² Porov. ĎAČOK J. *Špeciálna morálna teológia*, Aloisianum, Bratislava 1996, s. 28-29.

pretože oživuje a podporuje negatívny postoj voči životu. Blahobytné a konzumné zmýšľanie modernej spoločnosti nechce chápať pravú hodnotu ľudského života a zo strachu pred budúcnosťou odmieta prijať nový život. Kardinál Ratzinger na túto tému píše: „Ľudia preniknutí náboženskou mentalitou a kultúrou kladú dar života na jednu rovinu s požehnaním. Život je dar a rodina, ktorá má deti, je preto šťastná rodina. Úlohou Cirkvi je chrániť a zabezpečiť práva rodičov na výchovu a s tým spojenú povinnosť vychovávať deti. Úloha vychovávať deti má korene v poslaní rodičov spolupracovať na stvoriteľskom Božom diele“.³ Rozhodujúci element rodičovskej výchovy tvorí však aj rodičovská láska. Ona je prameňom, dušou a normou celej výchovnej činnosti. Kresťanskí rodičia majú nachádzať odôvodnenie a zdroj sily pre výchovu detí práve v sviatosti manželstva, aby takto kresťanská rodina výchovou detí prispievala k výstavbe kresťanského spoločenstva.⁴

V kresťanskom kontexte, kultúra života znamená, že život človeka je posvätný, pretože život je z Boha. Boh je Živý, on dáva dych života každej živej bytosti. Život je úžasný Boží dar a tajomstvo zároveň. Z toho vyplýva posvätnosť života ako takého. Človek je navyše stvorený „na obraz Boží“ (Gn 1, 27), to znamená má niečo navyše, čo iné živé tvory nemajú. Každý človek má v sebe vtlačenú slobodnú, nesmrteľnú, rozumovú dušu, ktorá ho robí podobným Bohu. A to je dôstojnosť človeka (EV 4). Preto hovoríme, že človek je koruna stvorenia, vrchol stvorenia, že človek je viac ako zviera, viac ako rastlina, pretože tie nemajú rozumovú dušu. Každá ľudská osoba je obdarovaná takou dôstojnosťou, pre ktorú si zasluhuje bezpodmienečnú úctu a nikdy ju nemožno zredukovať na užitočný „predmet“, ale vždy musí byť považovaná za subjekt. Nie je „niečo“, ale „niekto“: to platí od okamihu počatia až po smrť.⁵ Tu je dôležité pripomenúť, že samotnú dôstojnosť nedostáva človek ani zvonka, ani od niekoho, ani v dôsledku niečoho, ale jedná sa o neodňateľný atribút, neodlučiteľne spojený so samotným obsahom človečenstva (Porov. EV 5).

Človek teda spoznáva, že nie je len zrnkom piesku vo vesmíre, ktorý je preňho čoraz väčší a hrozivejší. Človek, táto malá bytosť, sa z materiálneho pohľadu vidí v tomto v tomto obrovskom vesmíre čoraz väčšmi zatlačený do malého kútika. Napriek tomu však cíti, že svojim duchom presahuje všetky veci, všetky vzdialenosti, ba i priestory. Presahuje ich, lebo objavuje ich zákony, a tiež preto, že sa postupne zmocňuje prírodných síl, využíva ich a používa ich vo svoj prospech. Navyše, kresťanstvo dáva človeku istotu, že jeho víťazstvo nad vecami nie je len prchavým klamom bytosti „narodenej, aby zomrela“. Kresťanstvo mu dáva práve istotu, večného povolania a ako počiatok tohto povolania mu zjavuje nekonečnú lásku Boha, ktorý ho stvoril, pozná ho a vyzýva ho k životnému osudu a šťastiu bez konca.⁶

Záverom, kultúra života znamená, že človeka má svoju hodnotu. Hodnota každého človeka sa meria nie cenou na trhu, ale meria sa Ježišovou obetou na kríži. A tá je nekonečná. Veríme, že Ježiš zomrel za všetkých ľudí rovnako. Na základe takto zadefinovanej kultúry života ako aj vyššie spomínaných etických princípov je možné vyvodit' aj nasledujúce etické zásady, ktorých nositeľkov a zachovávaním by sa mala riadiť súčasná rodina v globálnom svete a šíriť ich ďalej:

- 1) Každý človek má právo na život. O jeho dĺžke rozhodujú „hore“ a nie „dole“.

³ RATZINGER, J. Európa: príslub alebo hrozba. In: *Duchovný pastier: Revue pre teológiu a duchovný život*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1991, s. 12.

⁴ Porov. PESCHKE, K-H. *Kresťanská Etika*, Praha: Vyšehrad, 2004, s. 493-495.

⁵ ČERNÁKOVÁ, M. Smrť ako súčasť života, Práca. In: *Život Cirkvi* 22, roč. III, 200, s. 2.

⁶ Porov. SPIAZZI, R. *Základy sociálnej etiky*, Trnava : Dobrá kniha, 1997, s. 27 – 29.

2) Nikto nemá právo na život siahnuť – ani na svoj vlastný, ani na život blížneho. Vyplýva to z posvätnosti, dôstojnosti a hodnoty života každého človeka, ktorá je úplne rovnaká pre všetkých ľudí. Posvätnosť – život je od Boha, dôstojnosť – človek má rozumovú dušu a hodnota – za každého človeka bolo zaplatené nekonečnou cenou. To sa rovnako týka mladého aj starého, zdravého aj postihnutého alebo chorého, pekného aj škaredého, nenarodeného aj zomierajúceho, bieleho aj čierneho, boháča aj bedára.

3) Prístup ku každému trpiacemu človeku by mal byť usmerňovaný zásadami: „Miluj blížneho, ako seba samého“, „Čo chceš, aby iní robili tebe, rob aj ty iným“. Takto ľudský život, hoci je pre človeka základným dobrom, nadobúda mravný význam až vo vzťahu k dobru osoby, ktoré si treba vždy vážiť kvôli nemu samému: zatiaľ čo zabiť nevinného človeka nie je nikdy dovolené (EV 101), obetovať vlastný život pre blížneho alebo pre dosvedčenie pravdy (Porov. Jn 15,13) je dovolené, ba dokonca chválitebné či nevyhnutné. V pravom zmysle slova ľudský význam tela možno v skutočnosti pochopiť iba vtedy, ak sa na osobu hľadí ako na „jednotný celok“, ako na „dušu vyjadrenú v tele a telo formované nesmrteľným duchom“ (FC 11).

ZÁVER

Rodina je miestom, kde sa rodí kultúra života a kde ľudský život je chápaný ako subjekt, nie ako objekt procesu globalizácie. V tomto príspevku som chcel poukázať na veľký význam súčasnej rodiny tak zo sociálneho ako aj etického a teologického pohľadu ako aj jej úlohu pri šírení kultúry života v globálnom svete. Globalizácia tak ako na jednej strane zvyšuje nároky na ľudské výkony a na schopnosti jednotlivca ako aj spoločnosti, tak na druhej oveľa častejšie pre rôzne ekonomické, politické a sociálne dôvody útočí na rodinu a život človeka. Globalizácia môže byť teda vnímaná so svojimi dôsledkami ako niečo negatívne alebo ako príležitosť a výzva pre človeka/rodinu budovať v rámci vzájomných vzťahov na kultúre života postavenej na Božích pravdách a univerzálnych ľudských hodnotách s apelom na ich ochranu a rešpekt.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Pramene

Dokumenty II. Vatikánskeho koncilu, Trnava: SSV 1993.

Katechizmus katolíckej Cirkvi: Trnava : SSV 1998.

Sväté písmo, SÚSCM, Rím 1995.

JÁN PAVOL II. Encyklika *Evangelium Vitae*, Trnava : SSV 1995.

JÁN PAVOL II. Apoštolská exhortácia *Familiaris Consortio*, Trnava : SSV 1981.

Literatúra

ČERNÁKOVÁ, M. *Smrť ako súčasť života*, Práca. In: *Život Cirkvi* 22, roč. III, 2000.

ĎAČOK J. *Špeciálna morálna teológia*, Aloisianum, Bratislava 1996.

LEŠKOVÁ, L. Krízisben és válófélben lévő családok problémái és hatásuk a gyermekekre. In *Deliberationes*. ISSN 1789-8919, roč. 3, č. 1 (2010), s. 101-114.

PESCHKE, K-H. *Kresťanská Etika*, Praha: Vyšehrad, 2004.

RATZINGER, J. *Európa: príslub alebo hrozba*. In: *Duchovný pastier: Revue pre teológiu a duchovný život*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha (ďalej SSV), 1991.

SPIAZZI, R. *Základy sociálnej etiky*, Trnava: Dobrá kniha, 1997.

ÚDAJE O AUTOROVI

ThDr. Radoslav Lojan, PhD.

Inštitút aplikovanej etiky prof. Alexandra Spesza pri Teologickej fakulte Katolíckej univerzity Ružomberok v Košiciach,

Hlavná 89,

041 21 Košice,

Email: lojanr@gmail.com

GENERÁCIE MLADÝCH A ICH HODNOTOVÉ ORIENTÁCIE AKO DÔSLEDOK GLOBALIZÁCIE¹

GENERATION OF YOUNG AND THEIR VALUE ORIENTATION AS A RESULT OF GLOBALISATION²

Lýdia Lešková

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá globalizáciou a jej vplyvom na hodnotovú orientáciu generácie mladých. Poukazuje na globalizáciu ako na jav a zároveň nevyhnutný proces v spoločnosti, ktorý má nielen pozitívne, ale aj negatívne dopady. Objasňuje vplyv globálnych zmien v spoločnosti na generácie 20. storočia a poukazuje na pozitíva ako aj negatíva tohto procesu.

Kľúčové slová: Globalizácia. Dopady globalizácie. Generácia X, Y, Z. Mládež. Hodnoty.

Abstract: Article deals with globalization and his impact on the value orientation for the youth generation. Points to the globalization phenomenon, is a necessary process in the society, which has not only positive but also negative effects. The articles clarifies impact of global changes in the twentieth generations century, and points out the positives and negatives impact to this process.

Keywords: Globalization. Globalization and Impact. Generation X, Y, Z. Youth. Values.

ÚVOD

Globalizácia ako nevyhnutný a stále rozširujúci sa jav v spoločnosti ovplyvňuje všetky jej dimenzie. Nevyhnutne s ňou vnímame aj vznik nových generácií, ktoré zdieľajú kultúrne, politické a ekonomické skúsenosti a majú podobný pohľad na svet a hodnoty.³ Členovia určitej generácie majú často tendenciu vyznávať podobné hodnoty a dospievať k podobným postojom, avšak rôzne generácie sa vzájomne líšia postojmi voči materializmu a financiám, majú odlišné pracovné návyky a oslovujú ich rozdielne formy komunikácie.⁴ Odborníci, predovšetkým psychológovia ako aj psychiatri, upozorňujú na túto hodnotovú zmenu.⁵

¹ Príspevok spracovaný v rámci projektu KEGA 022KU-4/2013 - *Postoje k manželstvu a rodičovstvu. Sociologický prieskum ako východisková báza na vytvorenie komplexných multimediálnych učebných materiálov k predmetom Sociálna práca - Manželské a rodinné poradenstvo.*

² Contribution elaborated in the framework of the project KEGA 022KU-4/2013 - *Attitudes towards marriage and parenthood. Sociological survey as a basis for creating comprehensive teaching aterial on the subject of Social work - Marital and family counseling.*

³ Porov. KRIŠTOFOVIČOVÁ, K. *Staré témy, nová generácia.* [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.adda.sk/stare-temy-nova-generacia>>.

⁴ Porov. HILL, R. Managing Across Generations in the 21st Century: Important Lessons from the Ivory Trenches. *Journal of Management Enquiry.* 2002, vol.11, No 1, s. 60–72.

⁵ P. Nawka vo svojom článku *Virtuálna spoločnosť 21. storočia a duševné zdravie* píše: „Virtualita na rozdiel od fyzikálneho, existujúceho predstavuje niečo potencionálne. Internet prekonáva priestorovú a časovú bariéru a tým mení spoločnosť: cyberspace vedie k prerušeniu komunikácie z hľadiska času a priestoru. Virtuálna realita je technológia pre globalizačné procesy a vyvíja vlastnú dynamiku. Internet môže meniť našu realitu a viesť k začarovanému kruhu preťaženia a závislosti: 1. virtualita ako regresia k dennému sneniu podľa princípu slasti alebo hyperaktivita versus realita; 2. narcistické prekonávanie hraníc času, priestoru a osoby; 3. prevaha konzumného, pasívneho správania (viac obeť ako tvorca

GLOBALIZÁCIA

Napriek tomu, že sa už každý z nás stretol s týmto pojmom, jeho používanie nie je také jasné a jednoduché, ako sa môže na prvý pohľad zdať. Existuje množstvo ponímaní globalizácie, ktoré sa navzájom líšia, a dokonca si niekedy aj vzájomne protirečia. Táto nejednotnosť nazerania na vymedzenie pojmu globalizácia sťažuje výskum obzvlášť v spoločenských vedách, pretože vedie k odlišnému chápaniu jej podstaty, prejavov, príčin ako i dôsledkov. Aj z tohto dôvodu neexistuje všeobecná definícia globalizácie. Definovanie pojmu globalizácia úzko súvisí aj s uhlom pohľadu na problematiku globalizácie, keďže sa týmto javom zaoberajú politológovia, sociológovia, ekonómovia a historici.

Globalizácia ako jav a proces

Ak hovoríme o globalizácii, hovoríme o jave, resp. procese, ktorý v poslednom období vyvoláva mnohé diskusie. Pod pojmom globalizácia A. Giddens chápe „intenzifikáciu celosvetových sociálnych vzťahov, ktorá spája vzdialené lokality takým spôsobom, že lokálne udalosti sú formované udalosťami, ktoré sa odohrávajú o mnoho kilometrov ďalej a naopak“.⁶ Globalizácia je chápaná z viacerých pohľadov, pričom u viacerých autorov nachádzame jej členenie na globalizáciu starú a globalizáciu novú. J. A. Scholte autorov, ktorí globalizáciu považujú za jav historický, delí do dvoch podskupín, a to na autorov píšucich o globalizácii ako o jave starom a cyklickom⁷ a skupinu autorov, ktorí rovnako globalizáciu považujú za historický, ale zároveň ako lineárny proces.⁸ O globalizácii hovoríme aj ako o jave súčasnosti. J. A. Scholte to vo svojom delení charakterizuje, že „globálne vzťahy začali prúdovými lietadlami a počítačmi“⁹ Do tejto skupiny autorov môžeme zaradiť aj profesora sociológie na univerzite v Mníchove U. Becka.¹⁰

svojho života), stres (preťaženie na viacerých úrovniach z informácií, straty kontaktu s realitou atď.) versus kreatívneho správania; 4. izolácia, svet bez sveta, komunikácia so strojom versus komunikácia so sebou a druhými, partnerstvo, solidarita, sociálna integrácia; 5. závislosť, strata identity (fragmentované a mnohonásobné ja), odtelesnenie a iné duševné poruchy versus duševné zdravie“ NAWKA, P. Virtuálna spoločnosť 21. storočia a duševné zdravie. In *Psychiatria*. 2002, vol. 9, No 2. ISSN 1335-423X, s. 93-94.

⁶ Porov. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2000.

⁷ Prvú skupinu tvoria autori, ktorí považujú globalizáciu za proces, ktorý sa objavil v predošlých, dôležitých okamihoch ľudských dejín a ktorý sa v histórii pravidelne opakoval. Scholte medzi nich radí I. Clarka, R. Zevina, R. Wadea, P. Hirsta a G. Thompssona. Porov. SCHOLTE, J. A. *Globalization: A Critical Introduction*. New York: Macmillan, 2000, s. 19.

⁸ Títo autori zasadzujú vznik globalizácie do obdobia 100-500 rokov späť do minulosti. Scholte spomína ako hlavného predstaviteľa tohto prúdu R. Robertsona, ale aj M. Portera a Ch. Chase-Duna. Porov. SCHOLTE, J. A. *Globalization: A Critical Introduction*. New York: Macmillan, 2000, s. 19.

⁹ Porov. SCHOLTE, J. A. *Globalization: A Critical Introduction*. New York: Macmillan, 2000, s. 19.

¹⁰ U. Beck vo svojej knihe *Moc a protiváha moci v globálnom veku* hovorí jasne, keď tvrdí, že globalizácia znamená, že „bola zahájená nová hra, s ktorou stratili platnosť pravidlá a základné pojmy starej hry“, že aj keď je stará hra stále prítomná, nie je možná. Starú hru tvoria podľa Becka národné štáty, s nástupom globalizácie však vznikol „nový priestor a nový rámec jednaní“, politika je zbavená hraníc a je odštátnená. Kto neprijme novú hru, bude prevalcovaný. Porov. BECK, U. *Moc a protiváha moci v globálnom veku: Nová ekonomie světové politiky*. Praha: Slon, 2007, s. 393.

Pohľady na globalizáciu

Existuje mnoho pohľadov na proces globalizácie, pričom ani jeden nie je úplne presný, ale spolu tvoria ucelenú predstavu o globalizácii. V rámci tohto príspevku uvádzam šesť najčastejšie využívaných pohľadov na globalizáciu, a to:¹¹ *ekonomický*,¹² *politický*,¹³ *demokratický*,¹⁴ *ekologický*,¹⁵ *náboženský*,¹⁶ *mediálny*.¹⁷

Termín globalizácia je zastrešujúcim termínom pre skupinu súvisiacich javov, pričom v literatúre identifikujú nasledujúce determinanty pre uskutočňovanie nového pohybu vo svete, ktorý poznáme ako globalizáciu: boj o dominantné postavenie silných ekonomických subjektov vo svetovej ekonomike, boj kultúr o budúci charakter ľudskej pospolitosti, hľadanie univerzálnej efektívnosti a univerzálnych hodnôt, rozpad bipolárneho sveta, existencia jedinej superveľmoci.¹⁸

Odlišnosti v chápaní významu pojmu globalizácia

Od obdobia vzniku slova globalizácia v 20-tych rokoch 20. storočia po súčasnosť sa pojem globalizácia vzťahoval najmenej na šesť odlišných významov:¹⁹

- ✓ na ***princíp fungovania mentálnych procesov u detí***, na základe ktorého vnímajú okolité prostredie ako jeden celok, teda globálne, a až neskôr sa učia vnímať javy a predmety jednotlivo a analyzovať ich,²⁰
- ✓ globalizácia ponímaná ako ***šírenie javov s celosvetovým dosahom***. Globalizácia v tomto zmysle predstavuje určité pôsobenie, ktoré pretvára nejaký jav na celosvetový fenomén, pričom toto pôsobenie môže nadobudnúť rôzne podoby,²¹

¹¹ Porov. EHL, M. *Globalizace pro a proti*. Praha: Academia, 2001, s. 37-151.

¹² Charakteristickým znakom tohto pohľadu je prepojenosť trhov, tvorba nadnárodných spoločností, korporácií a spájanie na všetkých úrovniach. Kritika globalizácie je z tohto hľadiska smerovaná najmä k prehlbovaniu rozdielov medzi chudobnou časťou zeme a tou bohatou.

¹³ Hlavným politickým snažením je eliminovať alebo úplne vymazať chápanie občana určitej krajiny a jeho postavenie v nej. S politikou taktiež úzko súvisí premiestňovanie ľudí do rôznych politických celkov, týmto procesom vzniká u občanov dvojité identity, jedna kultúrna, a jedna politická. Politika sa v poslednej dobe stala primárnou výzvou globalizácie, a to vzhľadom na rozsah a rýchlosť zmien, ktoré sa vo svete dejú. Prostredníctvom napr. liberalizácie obchodu, privatizácie narastá význam trhu. Trh je svojou povahou globálny a nemá hranice, resp. hranice prekonáva. Globalizácia môže fungovať dobre iba vtedy, ak bude v rovnováhe trh, ktorý je najlepším systémom na účinnú alokáciu svetových zdrojov, a na druhej strane demokracia ako najlepší systém na spravodlivú alokáciu zdrojov.

¹⁴ Demokracia je najdôležitejšou črtou moderného štátu. V súvislosti s globalizáciou je často používaným pojmom liberálna demokracia - moc väčšiny, ktorá je vykonávaná pomocou ústavných záruk.

¹⁵ Ekológovia boli jedni z prvých, ktorí začali myslieť v globálnom meradle. Znečisťovanie ovzdušia, vývoz odpadu a drancovanie prírodných zdrojov sa stalo do druhej polovice 80. rokov horúcou témou a práve pri téme globálnej ochrany životného prostredia sa profiloval vzťah medzi bohatými a chudobnými krajinami.

¹⁶ Pohľad na globalizáciu z hľadiska náboženského sa zameriava na eróziu tradičných hodnôt.

¹⁷ Proces globalizácie je z pohľadu informačného charakterizovaný predovšetkým technologickými možnosťami. Z tohto pohľadu je globálnym masovým médiom v prvom rade internet, a to jednak vďaka prístupu k nemu, a jednak rozsahu ponúkaných informácií. Je to jediné médium, ktoré nie je nutne cenzurované, kontrolované a nie je pod ekonomickým dohľadom nejakej vyššej inštitúcie.

¹⁸ BRIŠKA, F. Človek a spoločnosť v ére globalizácie. In *Politické vedy*. [online]. 2008, roč. 11, č. 1-2. ISSN 1338 – 5623, s. 23. Dostupné na internete: <http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2_2008/BRISKA.pd f>.

¹⁹ Porov. KOZÁROVÁ, I. Sémantická analýza pojmu globalizácia. In *Annales Scientia Politica*. 2013, vol. 2, No 1, s. 88-91.

²⁰ Pojem globalizácia v tomto význame bol používaný už v 20-tych rokoch 20. storočia belgickým lekárom a pedagógom Jeanom-Ovidom Decrolym. V oblasti pedagogiky a pedagogickej psychológie sa podobné chápanie globalizácie objavuje aj v súčasnosti.

- ✓ globalizácia ako *proces, komplex procesov, trend* či *tendencia*,
- ✓ globalizácia ako *spôsob usporiadania globálnej moci*, pre ktorý je charakteristické prepojenie a vzájomná závislosť všetkých častí sveta,²²
- ✓ globalizácia ako *stratégia*, ktorú využívajú firmy na udržanie si konkurencieschopnosti na trhu, spočívajúcej v presune výroby a vývoja produktov do zahraničia,²³
- ✓ globalizácia ako *ideológia* predstavujúca súbor názorov na riešenie rozdielov medzi vyspelými a menej rozvinutými krajinami, ktorý zodpovedá záujmom mocenských elít.²⁴

Dopady globalizácie

Pozitívne dopady:

- ✓ investície nadnárodných spoločností pomáhajú krajinám zabezpečiť nové pracovné miesta a zručnosti pre miestnych ľudí,
- ✓ nadnárodné spoločnosti prinášajú bohatstvo/zahraničnú menu do lokálnych ekonomík,
- ✓ zjednotenie globálnych ekonomík - potenciál pre ekonomicky silné subjekty na expanziu do rozličných kútov sveta,
- ✓ zlepšujúce komunikačné technológie - väčšie miešanie kultúr a ľudí z celého sveta umožňuje zdieľanie ich nápadov, skúseností a životných štýlov,
- ✓ globalizácia pomáha ľuďom na celom svete dozvedieť sa o udalostiach na vzdialených miestach,
- ✓ globalizácia poskytuje chudobným krajinám možnosti využívať výhody svetového obchodu,
- ✓ technologický rozvoj prináša rýchle a dostupné cestovanie po celom svete,

Negatívne dopady

- ✓ globalizácia väčšinou pôsobí v prospech záujmov bohatých krajín, ktoré pokračujú v dominovaní na svetovom trhu a na úkor rozvojových krajín,
- ✓ neexistujú žiadne záruky, že bohatstvo z vnútorných investícií bude prospievať lokálnej komunite,
- ✓ nedostatočné uplatňovanie medzinárodných zákonov znamená, že multinárodné spoločnosti fungujú tak, ako by to v ich domovskej krajine nebolo možné,²⁵
- ✓ globalizácia je mnohými považovaná za ohrozenie svetového kultúrneho bohatstva,
- ✓ ekonomika voľného trhu prináša so sebou celosvetovú súťaživosť o najlepšie produkty za najnižšie ceny,

²¹ Takéto ponímanie globalizácie sa objavilo v 50-tych rokoch 20. storočia v prácach sociológa Paula Meadowsa, v ktorých sa zmieňoval o „globalizácii priemyselnej agresie a paniky“ Porov. MEADOWS, P. *The Culture of Industrial Man*. University of Nebraska Press, 1950, s. 2; porov. MEADOWS, P. *Culture Theory and Industrial Analysis*. In SELLIN, T. (ed.) *Annals of the American Academy of Political and Social Science: A. L. Hummel for the American Academy of Political and Social Science*. 1951, vol. 274, No. 1, p. 11.

²² Pojem globalizácia v tomto význame sa objavuje, napr. v sociológii. Porov. TOMLINSON, J. *Cultural Imperialism: A Critical Introduction*. Baltimore, Maryland: John Hopkins University Press 1991.

²³ Vymedzenie pojmu globalizácia v tomto význame sa vyskytuje najmä v prácach ekonómov. Porov. KRUGMAN, P. *Trade with Japan*. Chicago: University of Chicago Press 1995.

²⁴ S týmto ponímaním globalizácie je možné sa stretnúť, napr. v sociológii. Porov. WALLERSTEIN, I. *Globalization or the Age of Transition? A Long-term Trajectory of the World System*. In *International Sociology*. 2000, vol. XV, No 2, pp. 249 – 265.

²⁵ Napr. znečisťujú životné prostredie, nedodržia predpisy o bezpečnosti pri práci alebo vnucujú zlé pracovné podmienky a nízke mzdy pre lokálnych pracovníkov.

- ✓ bohaté krajiny primárne dodávajú na svetový trh spracované produkty, ktoré si držia svoju cenu a nastavujú dobré ceny.²⁶

VPLYV GLOBÁLNYCH ZMIEN V SPOLOČNOSTI NA GENERÁCIE 20. STOROČIA

Pojem mládež, mladí ľudia v nás vyvoláva rôzne obrazy. Mladých ľudí vnímame ako tvorivých, krásnych, nadšených, bezstarostných, vidíme v nich potenciál a nádej do budúcnosti, pričom na strane druhej, tých istých mladých ľudí môžeme označiť za náladových, vzdorujúcich, zraniteľných, ustarostených a spôsobujúcich problémy.²⁷ Každá generácia má určitý svetonázor, ktorý je časťou dedičstvom spoločnosti, v ktorej vyrastá a časť je formovaná osobnými a miestnymi podmienkami.

Ak chceme porozumieť súčasnému stavu, ak chceme porozumieť súčasnej mladej generácii, je nevyhnutné si urobiť krátky exkurz a pomenovať hlavné generácie 20. storočia:

- ✓ *generácia svetových vojen* (narodení v rozmedzí rokov 1901-1924),
- ✓ *generácia staviteľov* (1925-45) tiež známa ako Tichá generácia,
- ✓ *generácia Baby boom* (1946-63) pomenovaná po náhlom náraste prírastku obyvateľstva,
- ✓ *generácia X* (1964-81) generácia next, digital generation, MTV generation,
- ✓ *generácia Y* (narodení po roku 1982),
- ✓ *generácia mladých ľudí Z* „Millennials“ (narodení po roku 1991).²⁸

V súvislosti s etapizáciou generácií je nevyhnutné uviesť, že u niektorých autorov dochádza k miernym posunom období, do ktorých jednotlivé generácie zasadzujú. **Generácia svetových vojen** - jej pohľad na svet bol formovaný dvoma vojnami a obdobím ekonomickej depresie a budovania. Boli svedkami veľkého pokroku vo vede, medicíne a technológiách. Preferovali tradičné sociálne hodnoty a angažovali sa v silných skautských hnutiach. Základnými ideológiami, ktorými boli ovplyvňovaní, boli: modernizmus, vedecký progresivizmus, marxizmus, socializmus, existencializmus, kapitalizmus, freudizmus.

Po generácii svetových vojen nastúpila **generácia staviteľov**, ktorá mala veľa spoločného so svojimi rodičmi. Pokračovali v ich úsilí vybudovať budúcnosť po 2. svetovej vojne a taktiež sa prikláňali k tradičným hodnotám. Obdobie tejto generácie je charakterizované konzumerizmom, expanziou hudobného priemyslu, kinematografie a televízie orientovanej na mladých. Základnými ideológiami tohto obdobia boli: modernizmus, vedecký progresivizmus, marxizmus, socializmus, existencializmus, kapitalizmus, freudizmus.

Po náhlom náraste prírastku obyvateľstva nastupuje obdobie tzv. **generácie Baby boom**. Obdobie je charakteristické dezilúziou z tradičných inštitúcií, hľadaním nového,

²⁶ Porov. MŠ VVaŠ SR. Globalizácia. In *Učíme inovatívne, kreatívne a hravo – učíme pre život a prax* – ITMS kód projektu 26110130344.

²⁷ V tejto súvislosti je nevyhnutné uviesť, že viacerí autori používajú pojem dieťa, ale aj pojem mladí ľudia, mladiství, deti, mládež. Za dieťa sa podľa *Dohovoru o právach dieťaťa* považuje každá ľudská bytosť mladšia než 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr. Z pohľadu trestnoprávnej zodpovednosti (*zákon č. 300/2005 Z. z. – Trestný zákon v znení neskorších predpisov*) môžeme vymedziť v súvislosti s dieťaťom dva pojmy, a to maloletý a mladistvý. Za mladistvého považujeme osobu, ktorá v čase spáchania trestného činu dovърšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku. Maloletou osobou sa označuje osoba mladšia ako 14 rokov.

²⁸ Porov. LUPTÁKOVÁ, N. - KRIŠKOVÁ, E. *Generácia Y*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.detm.org/media/storage/katechetika/ChEd/generacia-Y.pdf>>.

autentického spôsobu života, dôraz sa kládol na experiment, hodnotou je sloboda, sebarealizácia a autonómia. Táto generácia je liberálna, idealistická a optimistická, politicky aktívna. Je to prvá generácia, ktorá mala prístup k antikoncepcii a vo väčšej miere k vyššiemu vzdelaniu. Taktiež je tu vidieť aj vyššiu rozvodovosť, ako i kritickosť voči hodnotám zdieľanými svojimi rodičmi. Základnými ideológiami boli: modernizmus, vedecký progresivizmus, marxizmus, socializmus, sekularizmus, kapitalizmus voľného trhu, sloboda vyjadrovania, individualizmus a spiritualita typu „urob si sám“.

Generácia X (ďalej len „GX“)²⁹ zbiera dedičstvo predchádzajúcej generácie. Označujú sa tiež ako baby busters, post boomers, generácia naivných, ľahostajných, tieňová, či neviditeľná generácia, alebo ako stratená generácia.³⁰ Generácia X je naučená viac dodržiavať hierarchiu a pravidlá. Je to generácia v podstate lojálna voči zamestnávateľovi a nie príliš asertívna. Je ochotná pracovať tvrdo, aj keď ju zadaná úloha príliš nebaví, ale očakáva ocenenie. Títo ľudia musia často dobiehať generáciu Y v oblasti cudzích jazykov a technológií.³¹ Je to generácia detí s kľúčikom na krku, boli svedkom rozvodu svojich rodičov, rozšírenia AIDS vo vlastnej generácii a čelia narastajúcej nezamestnanosti. V dôsledku týchto skutočností strácajú veľa z optimizmu svojich predchodcov. Táto generácia vyrastala prevažne v mediálnom prostredí, v ktorom bola ovplyvňovaná. Títo mladí ľudia boli dostatočne sebavedomí, vedeli, čo chcú dosiahnuť v živote, študovali na vysokých školách a zakladali rodiny. Hlavným faktorom GX je rozvoj pragmatického nazerania na svet, populárne umenie, kultúra, rozvoj informačných a komunikačných technológií. Základnými ideológiami sú: postmodernizmus, kapitalizmus voľného trhu, konzumerizmus, pluralizmus, tolerancia, individualizmus, duchovný ekleziazmus a introverzia, komunitarizmus, globalizmus.

Generácia Y (ďalej len „GY“) – označovaná ako generácia Milénia, plugged in, downloading generation.³² Tri kľúčové koordinanty tejto generácie sú: konzum,

²⁹ Termín *generácia X* sa stal známym vďaka beletristickej literatúre. Označenie generácie X spopularizovala kniha Douglase Couplanda „Generácie X“. Ostala im táto nálepka a stala sa zdrojom pre dve nasledujúce generácie Y a Z. Príbeh Douglase Couplanda sleduje troch mladých ľudí vo veku od 25 do 30 rokov, ktorí sa nevedia alebo nechcú zmieriť s prechodom do fázy dospelosti (zosobášiť sa, usadiť sa natrvalo a pod.). Porov. BERGH, J. - BEHRER, M. *Jak cool značky zůstávají hot*. BRNO: BIZBOOKS, 2012, s.21.

³⁰ GX sú ľudia narodení v čase, keď bol v západnom svete na ústupe povojnový populačný boom, ide teda o generáciu ľudí narodených v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia,³⁰ niektorí autori však ohraničujú Generáciu X rokmi narodenia 1965-1976. Porov. KOTLER, P. – ARMSTRONG, G. *Marketing*. Praha : Grada, 2004. V anglofónnej literatúre nachádzame pre túto skupinu aj názvy ako „Gen X“ či „Baby bust“. Generáciu X samozrejme nie je možné vnímať ako vnútorne homogénnu, hodnoty, postoje a správanie úzko súvisí s fázou životného cyklu, skúsenosťami, sociálnym a ekonomickým postavením. Podľa Hlouška napriek tomu, že GX často nasledujú trendy, považujú sa za individualistov. Porov. HLOUŠEK, K. *Pragmatickí idealisti*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <<http://strategie.hnonline.sk/sk/sedy/prieskumy/marketing/pragmatickiidealisti>>.

³¹ Porov. SLIACKA, D. Múdre firmy by sa mali zamerať na komunikáciu medzi generáciami. In *Poradca podnikateľa*. 2012, No 5. ISSN 1335-0897. s. 8-10.

³² Generácia Y, Generácia My, Mileniálna Generácia, Generation Next, alebo aj „the Net Generation“ či „Echo Boomers“ je generáciou, ktorá podľa viacerých autorov sa narodila v osemdesiatych rokoch, ale autori sa nezhodujú, ktorým rokom narodenia sa generácia Y končí a nastupuje ďalšia generácia Z. Generácia Y – resp. why, znamená aj generácia prečo? Generáciu *Prečo* budeme môcť zachytiť, budeme jej môcť pomôcť, keď tento otáznik premeníme na záchranný hák. Kotler a Armstrong považujú za Y len generáciu narodenú do polovice 90. rokov 20. storočia. Porov. KOTLER, P. – ARMSTRONG, G. *Marketing*. Praha : Grada, 2004. s. 184. Iní vnímajú celé deväťdesiate roky

elektronické médiá, globalizácia času a priestoru. Generácia Y bola prvou generáciou, ktorá dosiahla plnoletosť v novom tisícročí. Ich rodičia prihliadali k názorom detí v každej diskusii a pri každom rozhodovaní. Dali svojim deťom šancu učiť sa a skúšať nové veci.³³ V dôsledku tejto výchovy sú príslušníci GY kritickejší a cynickejší. Základnými charakteristikami tejto generácie sú: konzum, elektronické médiá, globalizácia času a priestoru. Je to technologická generácia, ktorá chápe počítače, e-mail, SMS, MMS a internet za bežnú a nevyhnutnú súčasť života.³⁴ Má virtuálnu slobodu, ale slabé verbálne schopnosti. Často ostávajú dlhšie študovať, aby boli vyzbrojení na trh práce, ale napriek tomu prežívajú neistotu ohľadne zamestnania.³⁵ Ypsilononi sa často bránia hierarchickému a niekedy menej pružnému spôsobu riadenia, ale majú pozitívnejší prístup k úlohám.

GY je charakteristická vytváraním e-komunit, kde nachádzajú podporu rovnako zmýšľajúcich, strácajú schopnosť meditácie, reflexie; dlhodobý záväzok je nepohodlný a dá sa povedať, že je to prvá úplne konzumná generácia. Generácia Y je v porovnaní s predchádzajúcimi generáciami tolerantnejšia voči príslušníkom iných národností a rás. Túto generáciu môžeme charakterizovať množstvom zmien, a to: výber životných štýlov, rýchle rozhodovania, množstvo informácií, osamotenosť, oslabenie rodiny ako stabilného základu, oslabenie porozumenia absolútnej morálky a hraníc, ale čo sa nemení, je potreba lásky a potreba niekam patriť.

Generácia mladých ľudí Z „Millennials“ - digitálna generácia (digitálne deti), e-generácia, on-line generácia, net-generácia (n-gen) - (ďalej len „GZ“) predstavuje nasledovníkov generácií X,Y. Narodila sa do internetového a technického sveta a bez týchto technológií si svet ani nevie predstaviť. Ku GZ môžeme priradiť nasledovné charakteristiky: rýchly a okamžitý prístup k informáciám,³⁶ neustále online,³⁷ vizuálna orientácia,³⁸ multimedialita, open source,³⁹ práca v kolektíve.

za obdobie vytvárania GY, niektorí dokonca za Y považujú aj deti narodené do roku 2000. Porov. ARSENAULT, P. Validating Generational Differences: A Legitimate Diversity and Leadership Issue. *Leadership and Organization Development Journal*. 2004, vol. 25, No 2, s. 124–141.

³³ Generácia Y sa považuje za najvzdelanejšiu v dejinách ľudstva. Pretože málokto generácia študovala na vysokých školách tak ako dnes. Títo mladí ľudia sa nazývajú generáciou tisícročia a veľa významných odborníkov sa touto generáciou zaoberá. Mladé ženy a muži majú veľa možností, ako sa uplatniť vo svete. Brány sveta sú otvorené a mladí ovládajú počítače tak, ako žiadna generácia pred nimi. Porov. BERGH, J. - BEHRER, M. *Jak cool značky zůstávají hot*. BRNO: BIZBOOKS, 2012, s.19-21; porov. SLIVKOVÁ, M. Mladý člověk v konzumnej spoločnosti. *Zborník religionistických a sociologických štúdií 1/2011*. Prešov: Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011, s. 14-39.

³⁴ Generácia Y je často charakterizovaná ako on-line generácia. Internet umožňuje byť stále prístupný, plne informovaný, rýchlo odpovedať a nonstop reagovať na emaily či podnety zo sociálnych sietí. Technológie sú vnímané nie len ako prostriedok na uľahčenie života alebo pracovný nástroj, sú pre nich samozrejmosť a neodmysliteľná súčasť života. Porov. ŠINKOVÁ, V. Generácia Y: Čo je cennejšie – zamestnanci alebo vzťahy s nimi? [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <http://www.pwc.com/sk/sk/odborne-clanky/assets/2011/2011-03-10_HN_Generacia-Y_Sinkova.pdf>.

³⁵ Ako zamestnancov ich možno charakterizovať ako takých, ktorí: chodia do práce v žabkách a pri práci počúvajú iPod; chcú pracovať, ale práca nie je ich život; chcú robiť lepšie a rýchlejšie; hľadajú kreatívne formy vzdelávania; sú orientovaní na cieľ a termíny; chcú spravodlivých a priamych šéfov.

³⁶ Pre deti je bežné, že majú rýchly a okamžitý prístup k informáciám. Očakávajú, že môžu komunikovať s kýmkoľvek a kedykoľvek.

³⁷ „Žiť v plne prepojenom svete znamená, že ľudia môžu komunikovať v reálnom čase od hocikiaľ a hocikedy pomocou mobilných telefónov, SMS správ, laptopov, chatu. Porov. FRAND, J. L. The Information-age Mindset: Changes in Students and Implications for Higher Education. In *Educause*. September/October 2000, s. 14-24. Dostupný aj na internete: <http://www.educause.edu/ir/library/pdf/ERM0051.pdf>>.

Pre túto generáciu je ďalej charakteristické:

- ✓ sloboda (freedom) - (priemerná dĺžka zamestnaneckého pomeru je 2,6 roka, polovica neplánuje robiť na pracovisku),
- ✓ prispôbenie si vonkajšieho sveta (customization) - (personalizovanie produktov a služieb, viac ako polovica nepozera TV vtedy, keď je vysielanie, ale vtedy, keď na to majú chuť),
- ✓ skeptické preskúvanie (scrutiny) - (kritické sledovanie médií, nedôvera voči faktom, pripravenosť akceptovať, že to čo sa podáva zvonku, nie je pravda, schopnosť vyhľadať fakty na internete),
- ✓ väčší pocit globálnej zodpovednosti (globalresponsibility) - (environmentálna a rozvojová citlivosť),
- ✓ kooperácia (cooperation) - (voľne sa pohybujú v sociálnych sieťach, N-fluence, miera dobrovoľníčenia sa zvyšuje, open source hnutie, crowdsourcing),
- ✓ práca má byť zábavou (entertainment) - (práca a voľný čas sa prepájajú),
- ✓ rýchlosť (speed) - (zvyk okamžitej odpovede, znižuje sa trpezlivosť, strach odpojiť sa od mobilov, twittovanie),
- ✓ inovácia (innovation) - (stála inovácia je bežnou súčasťou života a práce).⁴⁰

Tieto deti sú technicky talentované a nemajú problém s technológiou. Nevnímajú technológiu ako nástroj, pre nich je to súčasť života. Spôsob ako ovplyvňujú ich myslenie a chovanie doposiaľ nie je ešte známa, isté je, že táto generácia si osvojí nové štýly učenia zamerané na to, ako získať jednotlivé informácie, prepojiť ich a začleniť do života.⁴¹ Považujú sa za luxusnú generáciu s veľkým sebavedomím. Vytvárajú medzi sebou mnoho druhov komunit, kde sa začleňujú podľa rovnakého zmýšľania. Chcú pracovať rýchlejšie a lepšie v porovnaní s inými a hľadajú kreatívne formy vzdelávania.⁴²

³⁸ Vizualne je net-generácia schopná spracovať viac informácií za sekundu ako prostredníctvom knihy.

³⁹ Príslušníci net-generácie nechcú byť pri práci s technológiami pasívnymi, chcú sa aktívne zapájať do komunikačných procesov, alebo spoluvytvárať informačné zdroje. Na vyššej úrovni sa čoraz viac technológií a programov otvára do takej miery, že je možné zasahovať do ich zdrojového kódu. Tento postoj môžeme zastrešiť open source filozofiou.

⁴⁰ Porov. ONDRUŠEK, D. *Ako v neziskovke viesť podriadených z generácie X, generácie Y a generácie GenNet*. Bratislava: PDCS, 2009.

⁴¹ Porov. BERGH, J. - BEHRER, M. *Jak cool značky zůstávají hot*. BRNO: BIZBOOKS, 2012. BERGH, J. - BEHRER, M. *Jak cool značky zůstávají hot*. BRNO: BIZBOOKS, 2012, s.22-24.

⁴² Porov. PETŘKOVÁ, A. *Nástin ontogeneze dětství a dospělým dospívání*. OLOMOUC : UP, 1991, s. 35-37.

Základné charakteristiky generácií 20. storočia môžeme zhrnúť do prehľadnej Tab. 1.

GENERÁCIA	Obdobie - veda a technika	Hodnoty
<i>Svetových vojen</i>	pokrok vo vede, medicíne a technológiách	tradičné sociálne hodnoty, skautské hnutia
<i>Staviteľ'ov</i>	expansiona hudobného priemyslu, kinematografie a TV	tradičné sociálne hodnoty
<i>Baby boom</i>	rozvoj hudobného priemyslu, kinematografie a TV	dôraz na experiment, hodnotu slobody, seberealizáciu a autonómiu.
GX	rozvoj informačných a komunikačných technológií	rozvoj pragmatického nazerania na svet; populárne umenie a kultúra
GY	počítače, e-maily, msm a internet - bežná súčasť života	nedostatok absolútnych hodnôt, široké vnímanie dobra a zla
GZ	internetový a technický svet	sloboda

Zdroj: Vlastné spracovanie

ZÁVER

Zápasíme s novou dobou, s novým svetom, do ktorého prichádza i nové myslenie. V pracovnom procese sa stretávajú generácie, ktoré nenachádzajú medzi sebou pochopenie, nakoľko nezdediajú rovnaké hodnoty. Vyrastali v rozličnom období a rozdiely často nechcú akceptovať. Počas generačných stretov na pracoviskách sa vyskytujú také javy, ako: parochilizmus,⁴³ negatívna atribúcia,⁴⁴ gorilí marketing, či pravidlo 20:60:20.⁴⁵ GX nedokáže zvládnuť kreativitu GY, a GX sa na nich často pozerá zvrchu, pričom si myslí o nich, že sú to lajdáci. Môžeme povedať, že GX vidí riziká a GY skôr príležitosti (povie: „nie je problém“).⁴⁶

Nový svet nás nevyhnutne posúva do situácie, keď musíme opustiť niečo staré. Do nášho sveta vošiel počítač a ním vytváraný virtuálny svet s veľkým nebezpečenstvom v podobe nepotrebnosti človeka. Stačí existovať v net-sieti a nemusíme byť v priamom fyzickom kontakte s iným človekom. Meníme hodnotový systém sami v sebe, pretože virtualita nám to veľmi ľahko umožňuje. Odsudzujeme sa navzájom s odôvodnením, že si vystačíme sami (ale to „sami“ znamená bez fyzického kontaktu s inými ľuďmi, ale samozrejme nie bez net-sieti).

Súčasná doba, ako aj tá, ktorá bude nasledovať, nevytvorí priestor pre „čisté“ existovanie len jednej generácie, ale stále to bude kontinuálne spojenie súčasnej a tej/tých predchádzajúcich. Spolupôsobenie generácií medzi sebou, resp. vedľa seba si vyžaduje nielen pochopenie toho druhého, ale aj veľkú mieru tolerancie, ktorá môže viesť k vzájomnému obohateniu.

⁴³ Manažéri neberú ohľad na to, že ľudia v iných krajinách môžu mať odlišný spôsob života a práce, nechápu zvyklosti a nerozumejú trhom v iných krajinách, ignorujú hodnoty týchto krajín a rigidne aplikujú svoje vlastné hodnoty na kultúry v zahraničí. Parochalizmus je presvedčenie, že naše zvyky, hodnoty a videnie sveta sú lepšie, hodnotnejšie, vyspelejšie než zvyky, hodnoty a videnie sveta tých druhých.

⁴⁴ Negatívna atribúcia hovorí, že k prirodzenej tendencii ľudí patrí prisudzovať tomu, čomu nerozumejú negatívne znamienko.

⁴⁵ Pri realizácii zmien na pracoviskách musíme byť vedomí, že 60% ľudí sú zmeny ľahostajné, 20% ľudí prejavuje k zmenám nadšenie a 20% predstavuje odporcov zmien.

⁴⁶ Porov. SLIACKA, D. Múdre firmy by sa mali zamerať na komunikáciu medzi generáciami. In *Poradca podnikateľa*. 2012, No 5. ISSN 1335-0897. s. 8-10.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ARSENAULT, P. Validating Generational Differences: A Legitimate Diversity and Leadership Issue. *Leadership and Organization Development Journal*. 2004, vol. 25, No 2, s. 124–141.
- BECK, U. *Moc a protiváha moci v globálnom veku: Nová ekonomie svetovej politiky*. Praha: Slon, 2007. 464 s. ISBN 978-80-86429-67-0.
- BERGH, J. - BEHRER, M. *Jak cool značky zůstávají hot*. BRNO: BIZBOOKS, 2012. 248 s. ISBN 978-80-265-0002-5.
- BRISKA, F. Človek a spoločnosť v ére globalizácie. In *Politické vedy*. [online]. 2008, roč. 11, č. 1-2. ISSN 1338 – 5623, s. 7-56. Dostupné na internete: <http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2_2008/BRISKA.pdf>.
- EHL, M. *Globalizace pro a proti*. Praha: Academia, 2001. 185 s. ISBN 80-200-0897-7.
- FRAND, J. L. The Information-age Mindset: Changes in Students and Implications for Higher Education. In *Educase*. September/October 2000, s. 14-24. Dostupný aj na internete: <http://www.educause.edu/ir/library/pdf/ERM0051.pdf>.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2000. 596 s. ISBN 80-720-3124-4.
- HILL, R. Managing Across Generations in the 21st Century: Important Lessons from the Ivory Trenches. *Journal of Management Enquiry*. 2002, vol.11, No 1, s. 60–72.
- HLOUŠEK, K. *Pragmatickí idealisti*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <<http://strategie.hnonline.sk/sk/sedy/prieskumy/marketing/pragmatickiiidealisti>>.
- KOTLER, P. – ARMSTRONG, G. *Marketing*. Praha : Grada, 2004. 856 s. ISBN 80-247-0513-3.
- KOZÁROVÁ, I. Sémantická analýza pojmu globalizácia. In *Annales Scientia Politica*. 2013, vol. 2, No 1, s. 88-91. ISSN 1339-0732.
- KRISTOFOVIČOVÁ, K. *Staré témy, nová generácia*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.adda.sk/stare-temy-nova-generacia>>.
- KRUGMAN, P. *Trade with Japan*. Chicago: University of Chicago Press 1995.
- LUPTÁKOVÁ, N. - KRIŠKOVÁ, E. *Generácia Y*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.detm.org/media/storage/katechetika/ChEd/generacia-Y.pdf>>.
- MEADOWS, P. Culture Theory and Industrial Analysis. In SELLIN, T. (ed.) *Annals of the American Academy of Political and Social Science: A. L. Hummel for the American Academy of Political and Social Science*. 1951, vol. 274, No. 1, p. 11.
- MEADOWS, P. *The Culture of Industrial Man*. University of Nebraska Press, 1950.
- MŠ VVaŠ SR. Globalizácia. In *Učíme inovatívne, kreatívne a hravo – učíme pre život a prax“ – ITMS kód projektu 26110130344*.
- NAWKA, P. Virtuálna spoločnosť 21. storočia a duševné zdravie. In *Psychiatria*. 2002, vol. 9, No 2. ISSN 1335-423X, s. 93-94.
- ONDRUŠEK, D. *Ako v neziskovke viesť podriadených z generácie X, generácie Y a generácie GenNet*. Bratislava: PDCS, 2009.
- PETŘKOVÁ, A. *Nástin ontogeneze dětství a dospělým dospívání*. OLOMOUC : UP, 1991. ISBN 80-7169-083-X.
- SCHOLTE, J. A. *Globalization: A Critical Introduction*. New York: Macmillan, 2000. 492 s.
- SLIACKA, D. Múdre firmy by sa mali zamerať na komunikáciu medzi generáciami. In *Poradca podnikateľa*. 2012, No 5. ISSN 1335-0897. s. 8-10.

SLIVKOVÁ, M. Mladý človek v konzumnej spoločnosti. *Zborník religionistických a sociologických štúdií 1/2011*. Prešov: Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011. s. 14-39. ISBN 978-80-555-0347-9.

ŠINKOVÁ, V. Generácia Y: Čo je cennejšie –zamestnanci alebo vzťahy s nimi? [online]. 2013. [cit. 2013-10-01]. Dostupné na internete: <http://www.pwc.com/sk/sk/odborne-clanky/assets/2011/2011-03-10_HN_Generacia-Y_Sinkova.pdf>.

TOMLINSON, J. *Cultural Imperialism: A Critical Introduction*. Baltimore, Maryland: John Hopkins University Press 1991.

WALLERSTEIN, I. Globalization or the Age of Transition? A Long-term Trajectory of the World System. In *International Sociology*. 2000, vol. XV, No 2, pp. 249 – 265.

ÚDAJE O AUTORKE

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Katedra spoločenských vied

Hlavná 89, 041 21 Košice, SR

e-mail: lydia.leskova@ku.sk

tel.: + 00421/55/68 36 155

NEGATÍVNE JAVY GLOBALIZÁCIE V ENCYKLIKE PÁPEŽA BENEDIKTA XVI. CARITAS IN VERITATE A MOŽNOSTI ICH RIEŠENIA

THE NEGATIVE EFFECTS OF GLOBALIZATION IN THE ENCYCLICAL CARITAS IN VERITATE BY POPE BENEDICT XVI. AND THEIR POSSIBLE SOLUTIONS

Michaela Šul'ová

Abstrakt: Globalizáciu môžeme opísať ako proces, prostredníctvom ktorého na celom svete rastie vzájomná prepojenosť. Môže to byť proces prijímaný negatívne i pozitívne. V príspevku sme sa zamerali na niektoré negatívne javy globalizácie, ktoré zaznamenáva pápež Benedikt XVI. vo svojej encyklike Caritas in veritate. Ide predovšetkým o negatívne dopady na oblasť rodiny, kultúry, ekonomiky, trhu, podnikania, inkulturácie, medzinárodného dialógu, náboženských postojov, medzinárodného turizmu, hospodárskeho a technologického rozvoja. Pápež vidí nebezpečenstvo aj v nesprávnom chápaní ľudskej duše a v nedostatku bratstva medzi ľuďmi. Benedikt XVI. ponúka v encyklike aj niektoré možnosti riešenia negatívnych aspektov globalizácie.

KLúčové slová: Caritas in veritate. Globalizácia. Negatívne javy.

Abstract: Globalization can be described as a process of the growing world-wide mutual interconnection. This process can be perceived negatively or positively. In this article we aimed on some negative aspects of globalization which are observed by pope Benedict XVI. in his encyclical Caritas In Veritate. There are especially negative impacts on family, culture, economics, market, business, inculturation, international dialogue, religious attitude, international tourism, economic and technological development. The pope sees danger also in wrong understanding of the human soul and in lack of brotherhood among people. Benedict XVI. offers some possibilities how to solve negative effects of globalization.

Key words: Caritas in veritate. Globalization. Negative effects.

Jav globalizácie vzbudzuje značný záujem. Z jednej strany je tento proces prijímaný negatívne (ohrozenie človeka, jeho kultúry, rodiny, národa, štátu, náboženstva, nespravodlivé rozdeľovanie dohier a pod.), na druhej strane zase pozitívne (svet bez hraníc, zvýšenie životnej úrovne, záchrana človeka pred nešťastím, väčšie možnosti trhu práce, väčšie možnosti pre rast a produkovanie bohatstva a pod.).¹

Slovo globalizmus pochádza z latinského slova „globare“, čo znamená „tvoriť guľu, zhromažďovať sa“. Je to ekonomicko-politický trend smerujúci k odstráneniu štátnych hraníc, ktoré sú prekážkou pre slobodný tok tovaru, služieb, financií i osôb v rámci celého sveta. Avšak v súčasnosti sa tento trend neohraničuje len na ekonomické aspekty, ale stáva sa mnohoaspektovým javom a o globalizme môžeme hovoriť napr. z historického, ekonomicko-politického, filozofického či ideologického aspektu.²

¹ Porov. DEGRO, I. Filozofické základy globalizmu. In *Verba theologica facultatis theologicae universitatis catholicae. Globalizácia*. 2003, roč. 2, č. 1, s. 2.

² Porov. DEGRO, I. Filozofické základy globalizmu. In *Verba theologica facultatis theologicae universitatis catholicae. Globalizácia*. s. 3.

Sociálna encyklika pápeža Benedikta XVI. *Caritas in veritate* od začiatku až do konca odpovedá na otázku, prečo sa Cirkev a jej sociálna náuka venuje otázkam spoločenského života. Benedikt XVI. sa odvoláva na úmysel pápeža Pavla VI., ktorý v roku 1967 zverejnil encykliku *Populorum progressio*³, objasnil v nej tému rozvoja národov žiarou pravdy a jemným svetlom Kristovej lásky. Potvrdil, že ohlasovanie Krista je prvý a základný faktor rozvoja, a zanechal nám úlohu kráčať cestou rozvoja s celým naším srdcom a s celou našou mysl'ou, teda v horlivosti lásky a v múdrosti pravdy (Porov. CV 8).

Benedikt XVI. vo svojej encyklike *Caritas in veritate* pojednáva o jave globalizácie, ktorú definuje ako explóziu vzájomnej planetárnej závislosti. Pápež Pavol VI. ju čiastočne predvídal. Prekvapujúca je však rýchlosť a rozsah, s akou sa rozvinula. Ak však globalizačný proces nebude vedený láskou k pravde, môže viesť k rizikám (Porov. CV 33). Globalizáciu môžeme opísať ako dvojsečnú zbraň, ktorá má množstvo pozitívnych aj negatívnych účinkov. Pri pôsobení niektorých účinkov je náročné povedať, či je to pozitívne alebo negatívne, nakoľko je to aj vec pohľadu.⁴

Globalizácia má značný dopad na **rodinu**. Doba si od nás vyžaduje viac práce a úsilia presadiť sa. Často už nestačí osem hodín pracovného času na to, aby bola firma úspešná. Pre rodinu ostáva menej a menej času. Američania dokonca rozprávajú o kríze otcovstva, lebo muži vzhľadom na svoju pracovnú vyťaženosť málo času venujú rodinám, čo sa prejavuje ako kríza celej spoločnosti.⁵

Tadeusz Zasepa uvádza, že „**kultúrna globalizácia** sa priamo spája s infromatickou revolúciou. Na jednej strane sa trh stal nositeľom novej kultúry, vtláčajúc jej svoj štýl myslenia, účinkovania, hodnotenia. Na druhej strane masové oznamovacie prostriedky a internet umožňujú prístup k doteraz neznámym kultúram, modelom myslenia, tradície a pod. Záplava informácií, ba takmer neobmedzený prístup k nim, znemožňujú hlbokú reflexiu, čo vedie k nasledovaniu modelov správania a k diktátu módy. V médiách sa všetky názory predstavujú ako rovnocenné. To spôsobuje relativizáciu kultúr a hodnôt, ktorých výber v podstate určuje neracionálna možnosť. Globalizácia tak privádza k vykoreneniu z národnej kultúry a k jej nahradeniu masovou kultúrou.“⁶

Globalizáciou sa kultúra stále viac individualizuje. Informácie môže človek získavať aj individuálne prostredníctvom televízie, internetu či elektronických médií, čím zanikajú spoločné komunikačné priestory. Antické mestá mali svoje fórum, kde sa o všetko debatovalo a rozhodovalo. V dedinských rozmeroch to bola napríklad spoločná studňa, dedinské námestie alebo krčma, kde si ľudia mohli vymieňať svoje názory, utvrdzovať hodnoty a upevňovať vzťahy.⁷

Pápež vidí značné nebezpečenstvo globalizácie aj v **oblasti ekonomiky**. Ekonomika pociťuje v čase globalizácie následky konkurenčných modelov viazaných na kultúry, ktoré sú odlišné. Globalizovaná ekonomika uprednostňuje logiku zmluvnej výmeny, no priamo i nepriamo dokazuje, že potrebuje aj ďalšie dve, politickú logiku a logiku

³ Porov. UHÁL, M. Integrálny rozvoj človeka ako prejav globalizácie v encyklike *Caritas in veritate*. In *Ludský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 51.

⁴ Porov. HAUSLEITNER, J. *Globalizácia, ekonomika, kríza a cirkev najmä cez pohľad na encykliku Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Bratislava : VŠ zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2012, s. 19.

⁵ Porov. VANČO, J. *Globalizácia (zo seminára v Moravanoch 26. a 27. apríla 2001)*. Sociálna akadémia, 2001, s. 25.

⁶ ZASEPA, T. *Internet a globalizácia (antropologické aspekty)*. Ružomberok : FF KU, 2006, s. 130.

⁷ Porov. VANČO, J. *Globalizácia (zo seminára v Moravanoch 26. a 27. apríla 2001)*, s. 7-8.

bezodplatného daru. Ekonomická činnosť nemôže prehliadať nezištnosť, ktorá zasieva a živí solidaritu a zodpovednosť za spravodlivosť a spoločné dobro v svojich rozmanitých subjektoch a aktéroch (Porov. CV 37-38).

Fabián a Drobňáková konštatujú, že svet ekonomiky potrebuje scivilizovanie. V druhej časti encykliky odкрýva pápež príčiny súčasnej krízy. Jeho úsilím je objektívne skúmať ľudský rozmer problémov. Z tohto hľadiska je zrejmé, že samotné prekonanie ekonomického zaostávania nerieši komplexnú problematiku rozvoja v rozvojových ani v rozvinutých krajinách, ako to dosvedčujú napr. javy korupcie, nezákonnosti, nezodpovednosti pri poskytovaní či prijímaní medzinárodnej pomoci (Porov. CV 22-23).⁸

Jedným z rizík globalizácie je aj to, že **podnikanie** bude uspokojovať výlučne tých, čo doň investujú, a to by viedlo k obmedzeniu jeho sociálneho významu. Benedikt XVI. upozorňuje, že musia byť zachované záväzky spravodlivosti vzhľadom na to, ako daný kapitál vznikol a aké škody spôsobí ľuďom, ak nebude využitý na miestach, kde vznikol (Porov. CV 40).

Negatívnym aspektom globalizačného procesu je aj oblasť trhu. Ako pápež poznamenáva, **trh**, ktorý sa stal globálnym, vyvolal zo strany bohatých krajín predovšetkým hľadanie oblastí, do ktorých možno rozmiestniť lacnú výrobu. To spôsobilo, že trh podnietil nové formy súťaženia medzi štátmi s cieľom pritiahnúť zahraničných výrobcov. Tieto procesy viedli k redukovaniu sietí sociálneho zabezpečenia, čo vážne ohrozuje práva pracujúcich. Riešenie pápež vidí v podpore zakladania odborových organizácií na obranu vlastných práv (Porov. CV 25).⁹

Ekonomická pomoc a investícia vytvára kultúrny nátlak na domácu krajinu. Obyvatelia sa musia učiť jazyk investora. S jazykom prichádzajú neskôr aj jeho spôsoby a formy. Táto **inkulturácia** domáceho spôsobuje, že domáci začínajú zabúdať na svoje vlastné. V tejto súvislosti pápež hovorí o nebezpečenstve novej formy kolonizovania a následne o potrebe odkolonizovať, oslobodiť chudobné krajiny od týchto násilných spôsobov investície (Porov. CV 33).¹⁰

Ak má byť **medzikultúrny dialóg** účinný, jeho východiskovým bodom musí byť vnútorné vedomie špecifickej identity jeho rôznych účastníkov. Avšak hrozí riziko, že dôjde k nekriticky prijímanému kultúrnemu eklekticismu, prenikaniu relativizmu, kultúrnej nivelizácii a homologizácii vzťahov i životných štýlov. Preto už kultúry nevedia nájsť svoju mieru prirodzenosti, ktorá ich presahuje a človek sa tým redukuje len na kultúrny prvok (Porov. CV 26).¹¹

Pápež poznamenáva, že v súčasnosti sú prítomné **náboženské a kultúrne postoje**, ktoré plne neprijímajú princíp lásky i pravdy a končia v tom, že brzdia alebo znemožňujú pravý ľudský rozvoj. Negatívnym aspektom globalizácie je tendencia zvyhodňovať **synkretizmus** a živiť také formy „náboženstva“, ktoré spôsobujú

⁸ Porov. FABIAN, A. – DROBŇÁKOVÁ, M. Sociálna inklúzia v encyklike Caritas in veritate. In *Budovanie spoločnej cesty v sociálnej inklúzii*. Košice : TU KE, 2012, s. 11.

⁹ LEŠKOVÁ, L. Chudoba a jej dôsledky na dôstojný život človeka. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 69-82.

¹⁰ Porov. JUHÁS, V. Človek medzi homo cultus a homo technicus. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 45-46.

¹¹ Porov. VOJTEK, Š. Encyklika Benedikta XVI. Caritas in veritate a „integrálny rozvoj“. In *Encyklika Caritas in veritate – nové impulzy pre riešenie sociálnych problémov*. Ružomberok : PF KU, 2009, s. 125-134.

odcudzenie medzi ľuďmi navzájom, namiesto aby napomáhali ich zblížovanie a vzdŕľujú ich od reality. Náboženská sloboda neznamená náboženský indiferentizmus a ani to, že všetky náboženstvá sú rovnaké. Rozlišovať medzi prínosom kultúr a náboženstiev sa pri budovaní sociálneho spoločenstva stáva dôležitou súčasťou rešpektovania spoločného dobra, a to najmä pre toho, kto vykonáva politickú moc. Takéto rozlišovanie musí byť založené na kritériu lásky a pravdy (Porov. CV 55).

Negatívnym javom globalizácie je aj fenomén **medzinárodného turizmu**, ktorý môže byť príležitosťou na vykorisťovanie a morálny úpadok. Či už spôsobom nemorálneho a perverzného správania, sexuálnou turistikou, hedonizmom a konzumizmom (Porov. CV 61).

V chápaní **hospodárskeho a technologického rozvoja** je dosť nedorozumení, ktoré chce encyklika objasniť. Predovšetkým materiálny rozvoj sprevádzajú pokušenia, akými sú zbožňovanie technológie alebo prírody. Pápež zdôrazňuje, že príroda alebo matéria nemôže byť dôležitejšia ako samotná ľudská osoba. Boh dal človeku za úlohu, aby využitím hmotných statkov nasledoval transcendentné ciele (Porov. CV 48).¹² Technologický rozvoj môže viesť k myšlienke sebestačnosti techniky a absolutizácii slobody. Proces globalizácie by mohol nahradiť ideológie technikou. Riešenie predstavuje formácia k etickej zodpovednosti pri používaní techniky (Porov. CV 70). Pápež tiež uvádza, že vybočenie technickej mentality z jej pôvodného humanistického riečišťa dnes vidieť vo fenoménoch technizácie rozvoja a mieru (Porov. CV 71).

Úzko súvisiaca je myšlienka rozmachu **práv**, pri ktorých zaostávajú plnenia povinností jeden voči druhému a voči Stvoriteľovi. Ľudia sa necítia byť zaviazaní nikomu a ničím. Často chýba sebareflexia, uvedomenie si, že s právami sú spojené aj povinnosti. Povinnosti majú vymedziť práva a dávať im etický rámec, vďaka čomu sa nestanú svojvoľnými, preto povinnosti posilňujú práva, ktoré majú byť v službe spoločného dobra (Porov. CV 43).¹³

Súčasná vysoká interaktívnosť ľudstva sa premení na spoločenstvo len za predpokladu, ak ľudia si uvedomia, že tvoríme jednu rodinu. Na globálnej úrovni sa žiada svetová politická autorita, ktorá by sa v dôslednom aplikovaní princípu solidarity a subsidiarity dokázala zasadiť o realizáciu autentického integrálneho rozvoja, inšpirovaného hodnotami lásky v pravde. Aktuálna situácia globálnej krízy a hrozby deformácií globalizačných javov poukazujú na túto požiadavku ako nutnosť nielen z hľadiska morálneho, ale aj politického a ekonomického. V opačnom prípade by medzinárodné právo bolo ohrozené tým, že bude podmienené mocenskou rovnováhou medzi najsilnejšími. (Porov. CV 67).¹⁴

Zaostalosť má ešte závažnejšiu príčinu než nedostatok myslenia, je ňou nedostatok **bratstva medzi ľuďmi**. Čoraz viac globalizovaná spoločnosť nás navzájom zblížuje, ale nečiní nás bratmi. Rozum je schopný pochopiť rovnosť medzi ľuďmi a usporiadať ich občianske spolužitie, no nedokáže vytvoriť bratstvo. To pochádza z transcendentného povolania Boha Otca, ktorý nás miloval ako prvý a cez svojho Syna nás učí, čo je bratská láska (Porov. CV 19).

¹² Porov. HAUSLEITNER, J. *Globalizácia, ekonomika, kríza a cirkev najmä cez pohľad na encykliku Benedikta XVI. Caritas in veritate*, s. 38-39.

¹³ Porov. HAUSLEITNER, J. *Globalizácia, ekonomika, kríza a cirkev najmä cez pohľad na encykliku Benedikta XVI. Caritas in veritate*, s. 38.

¹⁴ Porov. FABIAN, A. – DROBNÁKOVÁ, M. Sociálna inklúzia v encyklike Caritas in veritate. In *Budovanie spoločnej cesty v sociálnej inklúzii*, s. 14.

Pápež vidí nebezpečenstvo aj v nesprávnom chápaní **ľudskej duše**, odkedy sa naše ja začalo redukovať na psyché a zdravie duše sa zamieňalo za emotívnu pohodu. Základom týchto obmedzení je neporozumenie duchovného života, ktoré vedie k prehliadaniu skutočnosti, že rozvoj človeka a národov závisí aj od riešenia problémov duchovnej povahy. Rozvoj musí zahŕňať aj duchovný a nielen mentálny rast, pretože ľudská osoba tvorí jednotu duše a tela (Porov. CV 76).¹⁵

V závere môžeme povedať, že encyklika *Caritas in veritate* je priamou reakciou Benedikta XVI. na globálnu hospodársku krízu. Buď podľa nej pôjdeme **cestou globalizácie ľahostajnosti** ako doteraz, alebo sa vydáme **cestou solidárnej humanizácie**.¹⁶ Aj napriek niektorým dimenziám globalizácie, ktoré netreba popierať ale ani absolutizovať, „**globalizácia nie je apriori ani dobrá, ani zlá. Bude tým, čo z nej ľudia učinia**“ (CV 42).

POUŽITÁ LITERATÚRA

BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. Trnava : SSV, 2009. 118 s. ISBN 978-80-71627869.

DEGRO, I. Filozofické základy globalizmu. In *Verba theologica facultatis theologicae universitatis catholicae. Globalizácia*. ISSN 1336-1635, 2003, roč. 2, č. 1, s. 2-9.

FABIAN, A. – DROBNÁKOVÁ, M. Sociálna inklúzia v encyklike *Caritas in veritate*. In *Budovanie spoločnej cesty v sociálnej inklúzii*. Košice : TU KE, 2012. s. 9-15. ISBN 978-80-970543-1-1.

GEMELA, R. *Žijeme v zlomovom období alebo o (zdanlivom) konci plutokracie* [online] [cit. 2013-10-02]. Dostupné na internete: < <http://www.christ-net.sk/node/333>>.

HAUSLEITNER, J. *Globalizácia, ekonomika, kríza a cirkev najmä cez pohľad na encykliku Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Bratislava : VŠ zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2012. 60 s.

JUHÁS, V. Človek medzi homo cultus a homo technicus. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. s. 43-50. ISBN 978-80-7165-788-0.

LEŠKOVÁ, L. Chudoba a jej dôsledky na dôstojný život človeka. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. s. 69-82. ISBN 978-80-7165-788-0,

UHÁL, M. Integrálny rozvoj človeka ako prejav globalizácie v encyklike *Caritas in veritate*. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. s. 51-60. ISBN 978-80-7165-788-0.

VANČO, J. *Globalizácia (zo seminára v Moravanoch 26. a 27. apríla 2001)*. Sociálna akadémia, 2001. 32 s.

VOJTEK, Š. Encyklika Benedikta XVI. *Caritas in veritate* a „integrálny rozvoj“. In *Encyklika Caritas in veritate – nové impulzy pre riešenie sociálnych problémov*. Ružomberok : PF KU, 2009. s. 125-134. ISBN 978-80-8084-554-4.

ZASEPA, T. *Internet a globalizácia (antropologické aspekty)*. Ružomberok : FF KU, 2006. 210 s. ISBN 80-8084-092-X.

¹⁵ Porov. UHÁL, M. Integrálny rozvoj človeka ako prejav globalizácie v encyklike *Caritas in veritate*. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*, s. 54.

¹⁶ Porov. GEMELA, R. *Žijeme v zlomovom období alebo o (zdanlivom) konci plutokracie* [online] [cit. 2013-10-02]. Dostupné na internete: < <http://www.christ-net.sk/node/333>>.

ÚDAJE O AUTORKE

PhDr. Michaela Šul'ová
Katolícka univerzita v Ružomberku,
Teologická fakulta Košice,
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89, 041 21 Košice
mmichaela.sulova@gmail.com

KRÍZA RODINY SÚČASNEJ DOBY NA POZADÍ GLOBALIZÁCIE

THE CRISIS OF PRESENT TIME FAMILY AT THE BACKGROUND OF GLOBALISATION

Soňa Vancáková

Abstrakt: V príspevku chceme poukázať na krízu človeka a rodiny, v ktorej sa nachádza v dôsledku negatívneho dopadu globalizácie. Budeme sa zameriavať na prejavy kríz, ako aj na sociálne problémy súčasného globalizovaného sveta, ktoré popisuje encyklika Benedikta XVI. Caritas in veritate. Cieľom príspevku je priblížiť prejavy globalizácie v živote človeka, ako aj poukázať na to, že globalizáciu môžeme prijať ako výzvu a naučiť sa rozoznávať, čo je v nej dobré a čo nie. Môžeme využiť jej pozitíva v prospech našich rodín a spoločnosti.

Kľúčové slová: Globalizácia. Kríza. Kultúra smrti. Neistota. Rodina.

Abstract: In this contribution we would like to point at the crisis of man and the family, which is due to the negative impact of globalization. We will focus on manifestations and consequences of crises, as well as on social problems of the current globalized world, which describes the encyclical of Benedict XVI. Caritas in veritate. The aim of this contribution is to describe manifestations of globalization in human life, as well as to point out that we can take globalization as a challenge and learn to distinguish what is good in it and what is not. We can use its positives to benefit our families and society.

Keywords: Globalization. Crisis. Culture of death. Insecurity. Family.

ÚVOD

Rodina má nenahraditeľný význam. V nej prežívame veľkú časť života, učíme sa sociálnym čnostiam, zažívame lásku a učíme sa milovať. Formuje a ovplyvňuje nás to, čo sme v rodine zažili - dobré, aj zlé.

Napriek tomu, že význam rodiny je nepopierateľný, rodiny v súčasnosti prechádzajú veľkými problémami a zároveň musia čeliť mnohým prekážkam nielen z vonku, ale aj z vnútra. Mnohé rodiny sa nachádzajú v stavoch neistoty, ktorá je odrazom spoločenských zmien a zároveň sa ocitajú v stavoch núdze – nielen hmotnej, ale aj núdze, ktorá rodinu vytláča do stavu osamelosti.

Globalizácia a jej dôsledky doliehajú na jednotlivcov, ako aj na celé rodiny.

1 NEGATÍVA GLOBALIZÁCIE V ENCYKLIKE BENEDIKTA XVI. CARITAS IN VERITATE

Encyklika Benedikta XVI. Caritas in veritate je zameraná na sociálne problémy súčasného globalizovaného a technicky vyspelého sveta. Pápež predkladá celému svetu túto encykliku v čase morálnej, kultúrnej, ekonomickej, etickej a sociálnej krízy. Upozorňuje na negatíva a hroziace nebezpečenstvá globalizácie, ak nebudú uplatňované základné princípy, ako sú spravodlivosť, subsidiarita, spoločné dobro a solidarita.¹ Negatíva globalizácie, ktoré vymenúva Benedikt XVI by sme mohli zhrnúť do základných oblastí:

¹ Porov. BAČOVÁ, M. Trh, zisk a globalizácia v kontexte encykliky Caritas in veritate. In *Ludský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Košice : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 103.

➤ **Neprijatie života**

V ekonomicky rozvinutých krajinách sú legislatívy, ktoré sú neprajné voči životu. Patrí tu šírenie antikoncepcie niektorými vládami, nútené interrupcie, legislatívy počítajúce s eutanáziou (CV 28). Pápež poukazuje predovšetkým na hodnotu človeka od počatia až po jeho prirodzenú smrť a tvrdí, že otvorenosť voči životu je stredobodom pravého rozvoja.² Riešením je odmietat' každú formu „násilného plánovania rodičovstva.“³

➤ **Neuznávanie hodnôt rodiny**

Benedikt hovorí o znepokojujúcom poklese pôrodnosti, ako aj o málopočetných rodinách, ktoré s ťažkosťou vychovávajú deti k občianskym čnostiam, ochudobňujú sociálne vzťahy a nedokážu zabezpečiť účinné formy solidarity. Riešením je dôraz na primárnu kompetenciu rodiny, ako aj na vhodnú výchovu rodičov. Je nutné predkladať novým generáciám krásu rodiny a manželstva. Zároveň úlohou štátov je uplatňovať politiku, ktorá presadzuje ústredné postavenie rodiny (CV 44).

➤ **Zneužívanie prívlastku „etický“**

Benedikt vystríha, že pod pojmom „etický“ sa často skrývajú rozhodnutia a voľby, ktoré protirečia spravodlivosti a pravému dobru človeka.

➤ **Bioetika**

➤ **Zhoršenie životného prostredia**

➤ **Nárast nerovností medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami**

2 PREJAVY KRÍZ

Človek sa nachádza v rôznych krízach a prejavy týchto kríz sú rôzne. Vidíme však, že každá kríza zasahuje aj okolie človeka. Často krát prežíva krízu celé spoločstvo, ba celá spoločnosť, či ľudstvo. Medzi najviditeľnejšie krízy súčasného človeka by sme mohli zaradiť krízu morálnych hodnôt, konzumný štýl života, zneužívanie médií a kultúru smrti.

2.1 Kríza morálnych hodnôt

Človeka súčasnej doby sprevádza kríza morálnych hodnôt. Tá sa začína **krízou lásky** a jej deformáciou. Známkou pravej lásky je totiž *vždy obeta* spojená s krížom. Lásku znehodnocuje sebeckosť – sebeckosť, ktoré hľadá príjemnosť, rozkoš, pôžitky. Mať sa dobre a nebyť dobrým, to je sebecký životný štýl.⁴

Jurina hovorí, že život postmoderného človeka je akoby rozkrájaný na drobné epizódy. Sú to epizódy, v ktorých človek **konzumuje luxus, rozkoše a pôžitky**. Pociťuje síce vzrušenie pri pohľade na nové podnety, impulzy a je pripravený na prijímanie sexuálnych, zrakových, sluchových rozkoší...ale nakoniec zistí, že mu neprinášajú radosť. Krízou súčasného človeka je to, že stupňuje túžbu po väčšom

² Porov. ZELLENBERG, CH. Caritas in Veritate a sociálna náuka Cirkvi. In *Ekonomické a sociálne rozmery Pápežskej encykliky Caritas in Veritate*, Bratislava : 2009, s. 17.

³ Porov. UHÁL, M. Integrálny rozvoj človeka ako prejav globalizácie v encyklike Caritas in veritate. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Košice : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. s. 54.

⁴ Porov. IMRCH, A. Kríza morálnych hodnôt v súčasnej Európe a postoj Katolíckej cirkvi. In *Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti*. [online]. [2013-05-01]. Dostupné na internete: <http://www.cgmsl.edu.sk/konferencia/PDF/001.pdf>; porov. LEŠKOVÁ, L. Krízisben és válóféiben lévő családok problémái és hatásuk a gyermekekre. In *Deliberationes*. ISSN 1789-8919, Roč. 3, č. 1 (2010), s. 101-114; porov. LEŠKOVÁ, L. Mladí ľudia a ich vzťah k manželstvu a rodičovstvu. In *Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013. s. 74-85.

uspokojení, hľadá stále viac a berie len to, čo je vzrušujúcejšie. Tých, ktorí sa vydali týmto smerom prenasleduje nepokoj.

2.2 Strata citlivosti pre hriech

Kríza človeka súčasnej doby spočíva hlavne v tom, že človek stratil cit pre hriech. Ak nerozlišujeme dobro a zlo, ak zlo nazývame dobrom, nemôžeme sa čudovať, že okolo nás – a v nás - je chaos a nervozita. Človek dnešnej doby sa už nebojí hriechu. Má strach zo všetkého okrem hriechu – zo znečisteného ovzdušia, zo zákerných chorôb, atómovej vojny...ale nebojí sa vojny s Bohom. Už ani mnohí kresťania nepoznávajú svojho pravého nepriateľa – ktorý ich zotročuje.⁵

Bývame očitými svedkami verbálnych (aj fyzických) útokov na bezbranné obeť v rodine, v manželstve, na pracovisku, ako aj v spoločenskom živote. A predsa tak často prehliadame túto formu násilia a svoju zhovievavosť ospravedľujeme demokratickými princípmi tolerance.⁶

2.3 Konzumný štýl života

Zmyslom života pre súčasného človeka sa stáva uspokojenie materiálnych túžob, nie formovanie osobnosti založenej na rozvíjaní citovej a hodnotovej stránky. Uchyluje sa do konzumného sveta.⁷ Preferovanie konzumného štýlu života vedie k deformácii ľudskosti.

Žijeme v dobe, keď je rozvoj techniky a priemyslu na vrchole – a s nimi spojený životný štýl, vytvára sa aj určitá schéma fungovania ľudského života, ktorej sa musí jednotlivец prispôbiť. Tento všeobecný tlak však spôsobuje, že sa samotná individualita a jej rozvoj zatláča do úzadia. Kríza človeka spočíva aj v tom, že už netúži byť originálny, netúži byť sám sebou.

2.4 Zneužívanie médií

Negatívne dôsledky globalizácie sa prejavujú najmä v oblasti duchovných hodnôt. Globalizované masmédiá majú negatívny vplyv na široké masy obyvateľstva. Väčšina masmédií sa stala nástrojom deštrukcie základných ľudských hodnôt.⁸ Médiá každého druhu zaplavujú ľudí negatívnymi, drastickými správami, ba často skresľujúcimi informáciami. Človek to, čo má slúžiť dobru, zneužil na šírenia zla. Žijeme v mediálnom svete, ktorý v sebe obsahuje drastický potenciál znečistenia. Televízia, internet a ďalšie informačné kanály predkladajú „hodnoty“, ktoré sa povyšujú nad tradične uznávané hodnoty. Táto kríza hodnôt má obrovský negatívny vplyv na (de)formovanie detí a mladých ľudí. Pornografia a jej dostupnosť najmä u mladšej generácie vytvára mylné predstavy o intímnom živote a narúša prirodzený citový vývoj jedincov.⁹

2.5 Kultúra smrti

Jedným z alarmujúcich prejavov krízy súčasného človeka je práve „kultúra smrti“. **Pokles pôrodnosti** je totiž príznakom narušených vzťahov k vlastnej budúcnosti, je

⁵ Porov. CANTALAMESSA, R. *Život pod vládou Kristovou*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2008. s. 103.

⁶ Porov. HIRIGOYINEOVÁ, M. *Psychické týranie*. Bratislava :SOFA, 2001. s. 5.

⁷ Porov. ĎUREK, S. *Kríza hodnôt ako symptóm konzumnej kultúry*. In *Multikultúrna výchova a jej inovácie*. Prešov: MVEK 2011, s. 42.

⁸ Porov. DEMKO MATÚŠ. *Globalizácia je tu – nemôžeme jej uniknúť*. [online]. [10.8.2013]. Dostupné na internete: <http://www.postoy.sk/node/1246>.

⁹ Porov. FABIAN, A. *Evanjelizácia v masmédiách podľa inštrukcie Aetatis novae*. In *Duchovný pastier*, roč. 79, 1998, č. 4, s. 175-179; č. 6, s. 267-270. ISSN 0139-861X.

zreteľným výrazom nedostatku nádeje, ktorá sa tiahne súčasnou spoločnosťou. Ak k tomu prirátame množstvo potratov, ktoré sa denne vykonáva na celom svete a celú potratovú filozofiu, musíme priznať, že kríza súčasného človeka je naozaj vážna.¹⁰

Kríza súčasného človeka spočíva v stále väčšom zatemňovaní rozumu. Človek si osobuje právo, kde si sám chce určiť, v akom období vývinu človeka vraždu nazve vraždou a kedy vraždu nazve „prerušením tehotenstva“.

Musíme si uvedomiť, že neexistujú „malé vraždy“ – ako píše Benedikt XVI. Úcta ku každému ľudskému životu je podstatnou podmienkou, aby bol možný spoločenský život, hodný svojho mena.¹¹

Výstižne podáva obraz súčasnej spoločnosti aj Matka Tereza, keď hovorí, že sa nesmieme čudovať, keď počujeme o vojnách, zabíjaní a vraždách. Veď ak je dovolené oficiálnym zákonom zabiť matke svoje vlastné dieťa, čo potom bráni, aby sme sa nemohli zabíjať navzájom? Kde niet Boha, tam niet úcty, ani lásky, ani života ani pokoja.“¹²

3 POCHOD ZA ŽIVOT 2013

V septembri 2013 sa v Košiciach konal prvý celonárodný Pochod za život. Bol to prejav ľudí (nielen veriacich), kde ukázali, že sú za ochranu života od počatia po prirodzenú smrť. Počet ľudí prítomných na Pochode bol približne 70. 000 a svojou mohutnosťou, miernosťou, pokojným priebehom, ako aj zastúpením od najmenších detí po starých ľudí poukázal na to, že veľká časť Slovenska vie, aké sú pravé hodnoty.

Teraz je potrebné ukázať vo svojich životoch a vo svojich rodinách, že naozaj bojujeme za život. Potrebujeme žiť kultúru života v praxi.

3.1 Výchova k hodnotám v rodine

Rodina má vychovať deti k zodpovednosti za druhého. V súčasnosti, keď sa mnohé rodiny ocitajú v kríze a neistote, je potrebné usilovať sa o uznávanie skutočných hodnôt. Je tu požiadavka na výchovu svedomia, aby človek bol schopný posudzovať a rozlišovať vhodné spôsoby pre uskutočnenie svojho života.¹³

Ako podrží rodina matku, ktorá čaká dieťa? Možno je neplánované, možno je v rodine už viac detí, alebo je tu obava, ako to rodina s ďalším dieťaťom zvládne finančne. Možno ide o zdravotné problémy matky. Ako reaguje na radostnú správu o novom živote otec dieťaťa? Ako reagujú rodičia? A čo priatelia a lekári?

Silné sú slová Martina Luthera, že „naša generácia bude jedného dňa ľutovať nielen zlé slová a skutky zlých ľudí, ale aj neospravedlniteľné mlčanie dobrých.“¹⁴

Koľkokrát sa stáva, že práve tí, ktorí majú byť matke oporou, stávajú sa proti počatému životu a nútia pod rôznymi vyhrážkami matku na potrat...Skutočnosť je taká, že matka je často osamotená a prežíva neistotu a nepochopenie zo strany manžela, blízkej rodiny, alebo lekárov. Práve v týchto ťažkých chvíľach, keď prichádza dieťa „neplánovane“, je dôležité bojovať za život (a to v akejkoľvek situácii sa rodina

¹⁰Porov. JÁN PAVOL II. Posynodálna apoštolská exhortácia *Cirkev v Európe*, 95 [online]. [10.05.2013]. Dostupné na internete: <http://m.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/ecclesia-in-europa>.

¹¹ Porov. RATZINGER, J. *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava : SSV, 2008, s. 45.

¹² Porov. MATKA TEREZA, [online]. [2013-05-01]. Dostupné na internete: http://www.farnostzalobin.sk/wp-content/uploads/fl_141defintitely.pdf.

¹³ Porov. LEŠKOVÁ, L. *Výchova k hodnotám v rodine a ich význam pre je zdravé fungovanie. In Metamorfózy rodiny kontexte postmodernej spoločnosti*. Košice : VIENALA, 2010, s. 93 – 100.

¹⁴LUTHER, M. *Citáty z Katolíckych novín*. [online]. [2013-05-01]. Dostupné na internete: <http://www.myslienky.estranky.sk/clanky/citaty-z-kn.html>.

nachádza). Potrebujeme otcov, ktorí sa nepostavia proti životu vlastných počatých detí, ale ktorí budú oporou svojim manželkám v každej chvíli.

3.2 Matky, ktoré to nevzdali

Chceme ponúknuť konkrétne svedectvá žien, ktoré bojovali za život svojich detí napriek tomu, že ich vlastní manželia nútili na potrat, alebo im lekári s istotou tvrdili, že dieťa bude zdravotne postihnuté. Tieto matky sa nevzdali a bojovali za život svojich detí. Teraz sa celé rodiny (spolu s otcami) z týchto detí tešia. Koľko matiek však tlak lekárov a rodiny nevydrží a podstúpi potrat. Ako veľmi sme zodpovední za to, či podržíme matku, ktorá čaká neplánované dieťa.

Svedectvo 1

„Máme 5 detí. Obrátila som sa v druhom tehotenstve a k počatému životu som nadobudla veľkú úctu. Pri treťom tehotenstve ma moja mama nútila ísť na potrat. Zdôvodňovala to tým, že nebudeme vedieť užiť rodinu s tromi deťmi. Jej tlak bol veľmi veľký, ale my s manželom sme mu nepodľahli. Keď som dieťa porodila, prišla za mnou do pôrodnice a palicou, ktorú nosila, zaútočila na môjho manžela. Chcela mi zobrať deti a tvrdila, že my sa o nich nebudeme vedieť postarať. Keďže sme s tým nesúhlasili, vyhlásila, že už nie som jej dcéra a vydedila ma.

Bola to pre nás ťažká skúška od vlastnej rodiny – modlili sme sa spolu s manželom denne a prosili o dar odpustenia mame.

Nasledovalo ďalšie tehotenstvo, ktoré sme plánovali a tešili sa z neho. Pri tehotenstve s 5. dieťaťom som mala veľký herpes na líci a pri vyšetrení v prvom trimestri lekári mali podozrenie na Dawnow syndróm u dieťaťa. Tlačili ma na potrat, ktorý som odmietla.

Syn, ktorý sa nám narodil bol úplne zdravý! Ak by som počúvala lekárov, dnes by tu nebol...Dnes je „Veronikou“ v našej rodine. Vždy dokáže vycítiť, koho treba potešiť a povzbudiť.

Svedectvo 2

„Bol rok 1968. Mamka mala v čase môjho počatia už diagnostikovanú nevyliciteľnú chorobu sclerosis multiplex (roztrúsenú sklerózu).

Pred 20 rokmi, keď sa malo narodiť moje prvé dieťa, išiel som do nemocnice vybaviť mojej mamke neurologické preliečenie. Išiel som za lekárom, ktorý sa jej venoval už na počiatku jej choroby, teda dobre ju poznal. V tom čase bol už prednostom neurologickej kliniky. Keď som sa mu predstavil, privítal ma slovami: Samuel, to si ty čo si sa nemal narodiť...? Diagnóza mojej mamky totiž predpokladala po tak namáhavom výkone akým je pôrod nový "atak" (tak sa hovorí stavu náhleho zhoršenia zdravia), čo sa po mojom narodení u mamky aj potvrdilo. Dostala atak a jej stav sa zhoršil. Vtedajšie poznanie v neurológii odporúčalo pacientkam zabitie počatého dieťaťa. Doktori preto odporúčali moje zabitie. Vďaka Bohu sa rozhodla inak. Dala mi život, aj keď ten jej sa vážne zhoršil.

Moja mamka ešte aj dnes žije, ale je imobilná pripútaná na vozík a lôžko. Zle vidí, skoro vôbec nepočuje... Býva s nami, s mojou rodinou. Mám 45 rokov, manželku a 4 deti. Na Záhorí vediem spoločenstvo, ktoré sa modlí za kňazov. Volá sa Modlitby za kňazov.“

Svedectvo 3

„Máme 5 detí – 4 vlastné a posledné je adoptované dievčatko. Pred svadbou sme plánovali 8 detí, takže všetky tehotenstvá boli pre nás veľkou radosťou. Niektorí lekári to však vnímali ináč. Pri 4. tehotenstve bola prvá reakcia sestričky – návrh potratu. Bola som zaskočená...ja som mala radosť z počatého dieťaťa a tá, ktorá má zo svojej profesie

chrániť ľudský život – mi ponúka zabitie môjho dieťaťa. Nemala som žiadne zdravotné problémy, takže „dôvod“ na potrat nebol – asi sa jej zdalo, že detí už máme dosť. Dievčatko, ktoré sa nám narodilo má v sebe obrovský potenciál radosti. Dnes je z nej šikovná gymnazistka, ktorá má dar spevu, hry na klavíri a empatie.“

Svedectvo 4

„Máme 8 detí. Ja som mala problémy s odmietnutím chirurgickej neplodnosti. V r. 1981 mi lekárka pri štvrtom dieťati ponúkala interrupciu, ale akceptovala moje rozhodnutie s poznámkou, že je to nezodpovedné...Pri piatom tehotenstve a ďalších som išla na gynekológiu až koncom štvrtého mesiaca a povedala som, že som sa chcela vyhnúť zbytočným stresom pri obrane života. Akosi to zabralo.

Horšie to bolo s neprijatím sterility. **Pri piatom pôrode** ma lekár v najväčších bolestiach začal nahovárať na sterilitu. Keď nepochodil, rozčúľil sa a odišiel, počula som ešte jeho slová: "ja sa na ňu vykašlem!"

Pri šiestom dieťati v r. 1987 - po mojom odmietnutí sterility - nahnevaný lekár povedal: „Dobre, ale je to na vás - odteraz budete s veľkou pravdepodobnosťou rodiť debilné a poškodené deti a ste na záťaž nám i celej spoločnosti!"

Pri siedmej Terezke mi na vizite primár rázne oznámil, že to *musí byť sterilita* a chcel to urobiť hneď po pôrode. Keď som odmietla, tak sa rozzúrila, že hodil zdravotný záznam na zem, odišiel a ani vizitu nedokončil.

Na záver chcem povedať, že ani jedno dieťa sa nám nenarodilo chybné, ani poškodené.“

Svedectvo 5

„Mám tri dcéry a moje manželstvo bolo veľmi ťažké. Manžel je alkoholik. Pri druhom tehotenstve som uvažovala o potrate. Nechcela som priviesť dieťa do takej rodiny, vzťahov...nechcela som, aby zažívalo také stresy ako ja. Objednala som sa na predoperačné vyšetrenia. V práci bol stres a nervozita, no nič nebolo ťažšie ako chaos a bolesť v mojom srdci. Zle som spala a stále som musela myslieť na to, že sa chystám na potrat. Hanbila som sa aj za myšlienky, ktoré ma napádali.

Nakoniec som sa zdôverila v práci mojej kolegyni. Na počudovanie – neodsúdila ma. Dohovárala mi, aby som si dieťa nechala.

Keď som mala pripravené papiere na príjem, povedala som lekárke, že na potrat nepôjdem a dieťa si nechám. Vtedy sa mi uľavilo – hoci moja situácia bola naďalej ťažká.

Narodilo sa nám dievčatko a nikdy som neolutovala, že som zabojovala za jej život. Je nadaná na tanec a šport, krásne kreslí. Je požehnaním pre našu rodinu – často sa usmieva. Vnímam, že boj o dieťaťa mi pomohol stať sa samou sebou.“

Stále platí: „Všetko smiem – ale nie všetko osoží“ (1Kor 6,12).

ZÁVER

Každá kríza prináša so sebou následky. Podľa toho, akú oblasť nášho života zasahuje, vnímame často krát jej pustošivý charakter, ktorý sa prejaví v osobných, rodinných, pracovných vzťahoch a hlavne priamo v živote človeka, ktorý krízu prežíva „na vlastnej koži“. Následky kríz sú často krát tak veľké, že zasahujú celé rodiny, ako aj celú spoločnosť.

Globalizácii nemôžeme uniknúť. Môžeme ju však prijať ako výzvu a naučiť sa rozoznávať, čo je v nej dobré a čo nie.¹⁵ Môžeme využiť pozitíva globalizácie v prospech našich rodín a spoločnosti. Našou úlohou je, aby sme sa stali hrdinami globalizácie, nie jej obeťou.¹⁶

Potrebuje rodiny, ktoré budú žiť evanjelium v praxi a budú svetlom pre iných. Netreba zabudnúť, že aj v najťažšej dobe *je možné žiť* podľa svedomia a čestne. Vyžaduje si to námahu a sebaučinku – často aj odvahu ísť proti prúdu.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Pramene

BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. Trnava : SSV, 2009. s. 118. ISBN 978-80-7162-786-9.

Sväté písmo. Trnava : SSV, 2002. 2624 s. ISBN 878-2584-25-6.

Monografie

BAČOVÁ, M. Trh, zisk a globalizácia v kontexte encykliky Caritas in veritate. In *Ludský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Košice : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-7165-788-0. s. 91 – 104.

CANTALAMESSA, R. *Život pod vládou Kristovou*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7195-245-9.

ĎUREK, S. *Kríza hodnôt ako symptóm konzumnej kultúry*. In *Multikultúrna výchova a jej inovácie*. Prešov: MVEK 2011. ISBN 978-80-555-0482-7. s. 40-46.

FABIAN, A. Evanjelizácia v masmédiách podľa inštrukcie Aetatis novae. In *Duchovný pastier*, roč. 79, 1998, č. 4, s. 175-179; č. 6, s. 267-270. ISSN 0139-861X.

HAUSLEITNER, J. *Globalizácia, ekonomika, kríza a Cirkev najmä cez pohľad na encykliku Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Bakalárska práca. Bratislava : 2012, s. 40.

HIRIGOYINEOVÁ, M. *Psychické týranie*. Bratislava : SOFA, 2001. 268 s. ISBN 80-89033-02-4.

LEŠKOVÁ, L. *Výchova k hodnotám v rodine a ich význam pre je zdravé fungovanie*. In *Metamorfózy rodiny kontexte postmodernej spoločnosti*. Košice : VIENALA, 2010, s. 93 – 100.

LEŠKOVÁ, L. *Krízisben és válófélben lévő családok problémái és hatásuk a gyermekekre*. In *Deliberationes*. ISSN 1789-8919, Roč. 3, č. 1 (2010), s. 101-114.

LEŠKOVÁ, L. *Mladí ľudia a ich vzťah k manželstvu a rodičovstvu*. In *Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013. s. 74-85. ISBN 978-80-7165-921-1

RATZINGER, J. *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava : SSV, 2008. 85 s. ISBN 978-80-716-2737-1.

UHÁĽ, M. *Integrálny rozvoj človeka ako prejav globalizácie v encyklike Caritas in veritate*. In *Ludský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Košice : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-7165-788-0. s. 51 – 60.

ZELLENBERG, CH. *Caritas in Veritate a sociálna náuka Cirkvi*. In *Ekonomické a sociálne rozmery Pápežskej encykliky Caritas in Veritate*, Bratislava : 2009.

¹⁵ DEMKO MATÚŠ. *Globalizácia je tu – nemôžeme jej uniknúť*. [online]. [10.8.2013]. Dostupné na internete: <http://www.postoy.sk/node/1246>.

¹⁶ Porov. HAUSLEITNER, J. *Globalizácia, ekonomika, kríza a Cirkev najmä cez pohľad na encykliku Benedikta XVI. Caritas in veritate*. Bakalárska práca. Bratislava : 2012, s. 40.

Časopisy

ONDREJKOVIČ, P. – MAJERČÍKOVÁ, J. *Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena*. In *Slovak sociological review*. 2006, roč. 38, č. 1, s. 5-30.

Elektronické dokumenty

DEMKO MATÚŠ. *Globalizácia je tu – nemôžeme jej uniknúť*. [online]. [10.8.2013]. Dostupné na internete: <http://www.postoy.sk/node/1246>.

IMRICH, A. Kríza morálnych hodnôt v súčasnej Európe a postoj Katolíckej cirkvi. In *Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti*. [online]. [2013-05-01]. Dostupné na internete: <http://http://www.cgmsl.edu.sk/konferencia/PDF/001.pdf>

JÁN PAVOL II. Posynodálna apoštolská exhortácia *Cirkev v Európe, 95* [online]. [2013-05-10]. Dostupné na internete: <http://m.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/ecclesia-in-europa>

MATKA TEREZA, [online]. [2013-05-01]. Dostupné na internete: http://www.farnostzalobin.sk/wp-content/uploads/fl_141defintitely.pdf.

LUTHER, M. *Citáty z Katolíckych novín*. [online]. [2013-05-01]. Dostupné na internete: <http://www.myslienky.estranky.sk/clanky/citaty-z-kn.html>.

ÚDAJE O AUTORKE

Mgr. Mgr. Soňa Vancáková

KU v Ružomberku

Teologická fakulta Košice,

Katedra spoločenských vied

Hlavná 89, 041 21 Košice

0908 300 501

sonavancakova@gmail.com

HEROICKÉ RODIČOVSTVO VERSUS POPULAČNÁ EXPLÓZIA

HEROIC PARENTHOOD VERSUS OVERPOPULATION

Ivana Pločicová

Abstrakt: Azda najvážnejšou z výziev, ktorým čelia kresťania v dnešnom svete, je redefinícia rodiny a jej záväzkov či povinností. Súčasne sme svedkami krízy kresťanského rodičovstva vôbec. Skutočná dráma, ktorú prežíva západný svet a predovšetkým Európa za posledné desaťročia je prudký pokles pôrodnosti. Takpovediac, *denatalita*. Žiaľ neobišlo to ani kresťanov – katolíkov. V tomto článku sa pokúsime ukázať, ako celosvetový strach z preľudnenia ovplyvnil tradičné chápanie katolíckeho manželstva a rodiny a akú úlohu v tomto zohrávalo prirodzené plánovanie rodičovstva.

KLúčové slová: rodičovstvo, preľudnenie, katolícka rodina, prirodzené plánovanie rodičovstva.

Abstract: Perhaps one of the most serious challenges of the Christians nowadays is redefinition of family and its obligations and responsibilities. At the same time we are witnessing the crisis of christian parenthood in general. The real drama of the West, especially of Europe, during the last ten years has been a rapid decline of natality. Let us call it denatality. Unfortunately it has affected christian-catholics as well. In this article we will try to show how the world-wide fear from overpopulation has had impact on traditional meaning of the catholic marriage and family and the role of natural family planning in it.

Key words: Parenthood, overpopulation, catholic family, natural family planning.

Azda najvážnejšou z výziev, ktorým čelia kresťania v dnešnom svete, je redefinícia rodiny a jej záväzkov či povinností. Súčasne sme svedkami krízy kresťanského rodičovstva vôbec. Z hrôzou hľadáme, ako morálny relativizmus umožnil páchať zločiny bez toho, aby si niekto uvedomil ich závažnosť. Banálnosť zlého je azda tou najdramatickejšou charakteristikou dneška. Dokonca sa niektoré „skutky zla“ interpretujú svetovými poprednými predstaviteľmi ako prejavy súcitu, lásky a slobody. Kvôli takejto definícii sú kresťania neustále napádaní, aby posúvali svoje morálne hranice, keď nechcú byť farizejmi. Veď sú to skutky lásky, milosrdenstva. Vychádzajúce okrem iného zo strachu z preľudnenia.

Téza o tom, že je zem preľudnená, vôbec nie je novodobá. Písal o tom už Tertullián¹, a to v časoch kedy na zemi žilo približne 190 miliónov ľudí (okolo 2. storočia). No strach z preľudnenia videli niektorí na obzore ešte skôr. Podobné tézy totiž nájdeme aj v Platónových a Aristotelových spisoch v 4. storočí pred Kristom, či dokonca u Konfucia v 6. storočí pred K.²

¹„Dnes už sú prístupné všetky miesta, sú zdokumentované, sú z nich miesta obchodu a výmeny. Kdekoľvek sa už osídľuje, všade sú národy, vlády; všade je život. Najevidentnejším dôkazom príliš veľkého množstva ľudí je to, že sme pre zem záťažou. Zdroje už nie sú dostačujúce. Naše potreby nás limitujú, a všade lamentujú, že príroda nás už prestala živiť. A to je pravda. Mor, hladomor, vojny a záplavy sú riešením pre národy a akýmsi pretriedením ľudského druhu, ktorého už je nadpočet.“ Porov. HOLLAND, B.K. *A view of population growth circa AD 200*. In: ANAGNOSTOPOULOS, K. et al. *L'approccio multiculturale*. Roma: Sovera Editoriale 2008, s. 36.

² Porov. PLATONE. *Repubblica* V, 147 – 187; Taktiež porov. OSTERFELD, D. *Overpopulation: The Perennial Myth. The prospect of the Malthusian nightmare is growing steadily more remote*. [online].

A katastrofa nenadišla. Napriek tomu svetoví politickí predstavitelia ju ešte stále na obzore vidia. Napriek tomu, že žijeme v modernej dobe, už celé desaťročia sa opakuje starý sylogizmus: „nastáva nekontrolovateľná populačná explózia a na vine je Cirkev, ktorá nechce pripustiť antikoncepčnú tabletku.“

Počíta sa každý jeden „hladný krk“. Každý jeden je vraj hrozbou pre potravinovú a ekologickú katastrofu na zemi. Cirkev má teda niešť zodpovednosť za budúcu „smrť planéty“. Takmer denne sme kĺmení hromadou príspevkov z novín, televízie pod šokujúcimi názvami o katastrofických scenároch populačnej explózie horšej ako atómová bomba. Hrozí nám vyhladovanie miliónov ľudí, pretože zem už nebude schopná produkovať v takej miere zásoby jedla. Neprestajne nám tvrdia, že náš životný priestor už nebude stačiť, a ak niečo s tým okamžite nespravíme, na svete bude taká masa ľudí, že budú medzi sebou bojovať o každý centimeter priestoru.

Najzaujímavejšou vecou na týchto stáročiami opradených mýtoch je, že stále sú politicky korektné a spoločensky vyžadované. Katastrofisti sa ani na chvíľu nezastavili, aby si všimli, že ich predpovede sa nikdy nenaplnili. Celý tento cirkus charakterizuje arogancia, ktorej paradoxne prischol prívlastok „intelektuálna“.

Populačná explózia dnešnej doby nachádza svoj argumentačný materiál u Thomasa Roberta Malthusa (1766-1834). Bol to anglický ekonóm, ktorý na demografický rast hľadel s hrôzou. Vo svojom diele „Esej o princípoch populácie“ sa snažil dokázať, že zatiaľčo potravinová produkcia rastie aritmeticky, populácia rastie geometricky. Vedci nabrali domnienku, že toto rútenie sa do záhuby je treba okamžite zastaviť. Po viac než dvesto rokoch boli však jeho teórie úplne vyvrátené. Profesor Gary Becker (Nobelova cena za ekonómiu 1992) na margo Malthusa povedal: „Teória malteziánov nie je ničím overená, ba dokonca, ukazuje sa pravý opak – rast populácie je základom pre ekonomický rozvoj. Je načase, aby sme už nabrali pozitívny postoj voči demografickému rastu.“ Rovnaký názor vyslovil profesor Amartya Sen (Nobelova cena za ekonómiu 1998). Sen je otcom poľnohospodárskej revolúcie v Indii a vysvetlil, že napriek ohromnému nárastu populácie za posledné storočie, je potravinové zabezpečenie na oveľa vyššej úrovni než tomu bolo v časoch, kedy Malthus písal svoju Esej. Neskôr na konferencii v Ríme (10. Júla 2000) „O nerovnosti“ profesor Sen prehlásil: „Som toho názoru, že Malthusova analýza o náraste populácie je úplne chybná. História a skúsenosti ukázali, že to, čo redukuje fertilitu žien, je výchova. Okrem toho poľnohospodárska produkcia vždy rástla rýchlejšie než populácia. Nie je preto žiaden dôvod aplikovať antidemokratické a antihumánne myšlienky Malthusa.“³

Stalo sa však, že mnohí konciloví otcovia prijali v 60.-tych tézu maltuziánov prijali. Veda nám vtedy ako prostriedok predchádzaniu tejto katastrofy ponúkla potraty a „tabletku“, no a Cirkev sa tiež mala ukázať ako citlivá na požiadavky doby.⁴

V roku 1963 lekár John Rock vo svojej knihe *The Time has come (Už je čas)* nástojil na nutnosti nového prístupu cirkvi a predovšetkým katolíckej vo veci kontroly pôrodnosti. V tom istom roku vyšiel dlhý článok od belgického teológa Louisa Jansens, v ktorom hovoril o tejto knihe tvrdiac, že asi „už naozaj ten čas nastal“. Okrem belgických teológov sa v tejto línii držali aj ďalší – dvaja kanadskí kardináli (monsignor Roy, biskup Québecu a monsignor Léger, montrealský arcibiskup). Roy za svojho experta uviedol významného tomistu Charlesa de Konick, profesora na Univerzite

[cit. 2013-10.10.] Dostupné na internete: http://www.fee.org/the_freeman/detail/overpopulation-the-perennial-myth#axzz2hsy8yTQ9.

³ Porov. JACOBELLI, J. *Emergenza demografica*. Soveria Mannelli: Rubettino editore 2004, s. 68-70.

⁴ Porov. La Civiltà Cattolica. *Il Concilio Vaticano II*. Notiziario 74, Zväzok 117. Roma: La Civiltà Cattolica 1966, s. 370-375.

v Laval, ktorý dokonca trval na legálnosti antikoncepčných metód v niektorých prípadoch.⁵

Hoci pápež Pavol VI. vo svojej reči kardinálom (23. júna 1964) žiadal, aby sa koncil tejto téme venoval len vo všeobecných termínoch, nová koncepcia morálky bola prezentovaná už 27. októbra patriarchom patriarchom Maximom IV Saigh, ktorý povedal: „stredovek ako detstvo ľudstva už skončil a svet už vstúpil do obdobia dospelosti.“, a žiadal „revíziu morálneho učenia“.⁶ Maximus IV zožal aplauz od tzv. progresívnej vetvy zhromaždených. Svoj podporný hlas vtedy vyjadril aj biskup z Cuernavaca Méndez Arceo tvrdiac, že Cirkev musí prekonať zastaralé spôsoby a má obhajovať nielen náboženskú slobodu.⁷

Kardinál Ruffini však vtedy ostro vystúpil k vypracovanej schéme dokumentu GS, v ktorej sa okrem iného písalo: „posledné slovo o počte detí v rodine ostáva len na samotných rodičoch“. Odsúdil takúto doktrínu tvrdiac, že ju nemožno akceptovať, nakoľko je „zahmlievajúca a plná mimoriadne nebezpečných dvojznačností“. Pridal sa k nemu aj španielsky biskup Juan Hervás tvrdiac, že: Text venovaný „dôstojnosti manželstva a rodiny až príliš zdôrazňuje a nabáda, aby počet detí v rodine bol regulovaný kresťanskou obozretnosťou manželov a na druhej strane len veľmi málo a príliš nespomína hovoriť o nadprirodzenej viere a dôvere v Božskú prozreteľnosť, a o prijatí kríža, ktorý kresťanskú obozretnosť osvetľuje.“ Záverom dodal, že cieľom nie je ponúknuť alternatívu svetu formou nového filozofického a hedonistického dokumentu, alebo len čisto technicko-vedeckého, ale v prvom rade ponúknuť kresťanský dokument.⁸

Pozrime sa však na prejav kardinála Suenens-a, ktorý vo vtedajšej situácii zamiešal karty najviac:

„Dovoľte mi, aby som vyjadril svoj hlas za to, aby Komisia viedla rozsiahly výskum cez prominentných moralistov, univerzitné fakulty rôznych disciplín, laikov – mužov či žien a kresťanských manželov. (...) Prvá z úloh tejto komisie ide v línii viery a musí spočívať v tomto: je treba zistiť, či sme dosiaľ dostatočne osvetlili všetky aspekty učenia Cirkvi o manželstve. (...) Je možné, že sme zdôrazňovali slová Písma: „plodte sa a množte sa“, až napokon ďalšie Božie slovo ostalo v tieni „dvaja budú jedným telom“. (...) Teraz bude na komisii, aby nám povedala, či sme to prvé nezdôrazňovali až príliš, na úkor iného cieľa, ktorý má taktiež charakter imperatívu a to „rast manželskej jednoty“. Taktiež, Komisia bude musieť odpovedať na nesmierny problém, ktorý povstal z aktuálne demografickej explózie v mnohých regiónoch. Prvýkrát v histórii musíme tento problém riešiť vo svetle viery. Je to ťažké, ale svet očakáva, že sa Cirkev vyjadrí a bude „svetlom pre národy“.“ (...) Druhá úloha Komisie ide v línii s vedeckým pokrokom a hlbším poznaním prirodzenej etiky. Komisia bude musieť overiť, či

⁵ Porov. DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*. Torino: Lindau 2010, s. 415.

⁶ „Azda si nálady dnešnej spoločnosti nevyžadujú revíziu morálneho učenia? Aktuálne učenie je príliš charakterizované legalizmom minulej epochy a je celé až príliš presiaknuté rímskym právom. Dnes musí mať naša kresťanská morálka charakter kristocentrizmu s vyjadrením lásky a slobody. Musí každého vychovať k zmyslu osobnej a spoločenskej zodpovednosti. Následne, je teda nevyhnutná hlboká revízia našich disciplín, ktoré menia svoju podstatu. (...) Mnoho vecí zo starých dobých čias, ktoré prijali naši jednoduchí predkovia, už tu jednoducho nie sú. Zacitujme si napríklad úvod našich katechizmov o cirkevných prikázaniach. Podľa nich bezdôvodne vynechať nedeľnú omšu alebo prejsť sa v piatok predstavuje smrteľný hriech hodný večného zatratenia. Je toto rozumné? Kto z dospelých veriacich dnes tomu ešte verí?“ Porov. AAS, III/5, s. 568. Citované In.: DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*. Torino: Lindau 2010, s. 416.

⁷ Porov. DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*, s. 417.

⁸ Porov. DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*, s. 418.

klasická doktrína (najmä v manuáloch) dostatočne reflektuje nové vedecké poznatky. Od Aristotela sme už urobili pokrok a objavili sme komplexnosť skutočnosti, v ktorej biológ komunikuje s psychológom – vedomie s podvedomím. U človeka sa neustále objavujú nové možnosti, a to najmä moc riadiť prirodzený kolobeh. Kto toto nevidí? Kto nevidí, že takýmto spôsobom sa dostaneme k ďalšiemu skúmaniu problému toho, čo je „podľa alebo proti prírode“? Nasledujme vedecký progres! Bratia, prosím vás, vyhnime sa ďalšiemu „procesu Galilei“. Jeden už Cirkvi stačil!“⁹

Po tomto prejave kardinál Ruffini spolu s kardinálom Cicognanim (vaticánskym sekretárom) definoval slová Suenensa ako hrozné a žiadali jeho odvolanie z postu moderátora. „Koncept manželstva, v ktorý sme doteraz verili dogmaticky ale aj morálne sa, zdá sa, musí meniť – aspoň teda prakticky. Je vôbec možné, že sa Cirkev do dnešného dňa tak veľmi mýlila, a že prispôbovanie sa dnešnej spoločnosti ju núti prehlásiť za morálne to, čo vždy bolo považované za nemorálne?“¹⁰

Zaujímavé je tiež čítať komentár reportéra denníka Le Monde v tom čase:

„Povedať, že posledné všeobecné kongregácie II. Vatikánskeho koncilu započali úplne novú etapu v rímskej Cirkvi, je málo. Príhovory Maxima IV. a kardinálov Légera, Suenensa a Alfrinka sa úplne rozchádzajú s doktrínou, ktorá bola konvenčne definovaná ako „tradičná cirkevná doktrína“ v téme regulácie pôrodnosti, až naznačujú radikálnu zmenu postoja.“¹¹

Pavol VI. nezdieľal rovnaký názor s progresívnou koncilovou vetvou ohľadom morálnych tém, a dokonca pri búrlivejšej výmene názorov so Suenensom mu vyčítal chybný úsudok. Na to mu Suenens po týždni odpovedal, že jednoducho, je „treba odpovedať na isté reakcie verejnej mienky“ a vysvetlil, že konečné rozhodnutie bude aj tak v rukách „Najvyššieho Magistéria“.

Dňa 30. októbra kardinál Ottaviani zaujal svojím príhovorom, najmä kvôli jeho osobnému tónu, ktorý bol uňho nevídaný, keďže príhovory boli prísne doktrinálneho rázu, a takto sa vtedy obrátil na koncilových otcov: „Kňaz, ktorý k vám teraz hovorí, je jedenástym z 12 detí. Jeho otec bol obyčajný robotník – nie nadradený robotníkom, ale podotýkam, robotník – a napriek tomu nikdy nezapochyboval v Božiu prozreteľnosť, nikdy nepomyslel na obmedzenie počtu svojich detí, aj keď mal ťažkosti. Vari chceme zabudnúť na slová nášho Pána: „Pozrite sa na nebeské vtáky: nesejú, ani nežnú, ani do stodôl nezhrmažďujú, a váš nebeský Otec ich živí. Nie ste vy oveľa viac ako ony? (...) Pozrite sa na poľné ľalie, ako rastú... (Mt 6,28).“¹²

Kapitola konštitúcie *Gaudium et Spes* s názvom: „Dôstojnosť manželstva a rodiny“ sa napokon stala akousi syntézou dvoch proti sebe stojacich tendencií, s väčším ohľadom na požiadavky novátorov. V bode 50, venovanom manželskej plodnosti, totiž nabáda, aby v otázke počtu detí „**si všímali materiálne i duchovné podmienky doby a životnej úrovne a napokon nech berú do úvahy dobro celej rodiny, občianskej spoločnosti i samotnej Cirkvi**“ (GS 50).

Hoci Pavol VI. v roku 1968 v encyklike *Humanae Vitae* opäť len potvrdil slová Pia XII. o tom, že používanie techniky prirodzeného plánovania rodičovstva kvalifikujú len vážne morálne kritériá (porov. *HV* 10), od vtedajšej doby sa toho veľa zmenilo. Vážne kritériá sú dnes len hmlisté. Prirodzené plánovanie rodičovstva je už naštylizované ako dobro samo o sebe a dobro predsa nepotrebuje morálnu kvalifikáciu. Na druhej strane,

⁹ Porov. DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*, s. 418-419.

¹⁰ Porov. RUFFINI, E. *List z 30. Októbra 1964 kardinálovi H.G. Cicognanimu*. In. DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*, s. 419.

¹¹ Porov. DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*, s. 420.

¹² Porov. DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*, s. 420-421.

ak je pravda, že prirodzené metódy ozdravujú manželstvo, robia z manželov lepších ľudí a rodičov, pomáhajú zdravému životnému prostrediu, prečo by to potom malo byť limitované len vážnymi dôvodmi? Stalo sa teda, že periodická zdržanlivosť sa častokrát odporúča používať ako niečo, čo manželstvo oživí. Kontroverzným však začína byť, ak sa odporúča len v plodných dňoch...

Navyše, dnes už smelo môžeme povedať, že prirodzené plánovanie rodičovstva zlyháva. Štatistiky hovoria, že katolíci užívajú umelú antikoncepciu vo veľmi vysokej miere a bez akýchkoľvek morálnych pochybností. Prirodzené plánovanie rodičovstva ako hnutie zlyhalo vo svojej plánovanej misii ponúknuť schodnú alternatívu svetu „pobláznenému“ antikoncepciou. Totiž, zdôrazňovaním výnimky a toho, čo má byť vo svojej podstate negatívne (a teda prijatie detí), takto len dávame propagátorom antikoncepcie ešte vyššiu kredibilitu a prispievame k antikoncepčnej mentalite. Stalo sa totiž, že sme ako katolíci pripustili termín „zodpovedné rodičovstvo“, ktorý poukazuje na obmedzený počet detí. Obetovali sme náš najlepší argument, ktorý hovoril, že „Kresťania by mali niesť bremeno obety a mať väčšie rodiny, ktoré paradoxne prinášajú viac radosti“. A nastal opak. Rodiny s väčším počtom detí sa stali príkladom „nezodpovedného rodičovstva“. Zdôrazňovanie prirodzeného plánovania rodičovstva ako pozitíva na západe len vytvorilo plazivú antikoncepčnú mentalitu, ktorá vierou a milostiplným životom už len zaváňa. Prirodzené plánovanie rodičovstva sa v konečnom dôsledku stalo len prostriedkom ako „prirodzenou cestou“ dosiahnuť rovnaké výsledky ako naši susedia používajúci antikoncepciu. Teda, jedno, maximálne dve deti, obaja rodičia zaťažení zamestnaním, dobré auto, dovolenky; a zároveň to všetko prežívať „zbožne“. Možno by bolo dobré položiť si otázku, prečo sa prirodzené plánovanie rodičovstva objavilo až v druhej polovici 20.storočia a práve v tých najbohatších krajinách. Hádám všetci uznáme, že nikdy nebolo menej dôvodov nemať deti ako teraz.¹³

Zdá sa, akoby si nový koncept manželskej lásky menej všímal nadprirodzenú hodnotu manželstva, a dotýka sa najmä unitívnej a prokreatívnej stránky. Tu je však treba pripomenúť, že dokonalé manželské zjednotenie má charakter morálneho poriadku, čo znamená, žiaden z manželov nechce len toho druhého, ale ponad to chce tomu druhému ako aj s ním dosahovať dokonalosť. Prirodzeným dôsledkom manželského spojenia je *prokreácia*. Prokreácia je zasa nepochybne vnútorným, neodňateľným cieľom manželstva – človek miluje a prirodzenosť plodí.¹⁴

A ako hovorí metafyzika katolicizmu, prirodzenosť je Božím slovom vrhnutým do existencie. Preto sa ona sama stáva etickým princípom.

¹³ Porov. GAWLEY, CH. *Heroic Parenthood*. In. Christian Order. 2013. Vol. 54, č. 5, s. 53-65.

¹⁴ AMERIO, R. *Iota Unum*. Torino: Lindau 2009, s. 580-581.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- AMERIO, R. *Iota Unum*. Torino: Lindau 2011. 735 s. ISBN 978-88-7180-820-8.
- ANAGNOSTOPOULOS, K. et al. *L'approccio multiculturale*. Roma: Sovera Editoriale 2008. 465 s. ISBN 88-8124-762-3.
- DE MATTEI, R. *Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*. Torino: Lindau 2009. 625 s. ISBN 978-88-7810-894-9.
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Gaudium Et Spes. In. *Le costituzioni del Vaticano II*. Bologna: EDB 2012. 279 s. ISBN 978-88-10-80252-6.
- GAWLEY, CH. *Heroic Parenthood*. In. *Christian Order*. 2013. Vol 54, č. 5, s. 53-64. ISSN 0009-5559.
- JACOBELLI, J. *Emergenza demografica*. Soveria Mannelli: Rubettino editore 2004. 159 s. ISBN 88-498-0930-1.
- LA CIVILTÀ CATTOLICA. *Il Concilio Vaticano II*. Notiziario 74, Zvňzok 117. Roma: La Civiltà Cattolica 1966, 614 s. ISSN 009-8167.
- OSTERFELD, D. *Overpopulation: The Perennial Myth. The prospect of the Malthusian nightmare is growing steadily more remote*. [online]. [cit. 2013-10.10.] Dostupné na internete: http://www.fee.org/the_freeman/detail/overpopulation-the-perennial-myth#axzz2hsy8yTQ9
- PAVOL VI. *Humanae Vitae*. Trnava: SSV 2001. 40 s. ISBN 80-7162-342-3.
- PLATONE. *Repubblica*. Dostupné na internete. [online]. [cit. 2013-10.10.] <http://digilander.libero.it/gotika/platone.html>.

ÚDAJE O AUTORKE

Mgr. Ivana Pločicová
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: ivana.plocicova@gmail.com

NIEKOĽKO POZNÁMOK KU KREŠŤANSKÉMU SOCIÁLNEMU PORADENSTVU

A FEW NOTES ON CHRISTIAN SOCIAL COUNSELLING

Eva Matulayová

Abstrakt: Náš príspevok sa zaoberá analýzou kresťanského sociálneho poradenstva. V úvode príspevku vysvetľujeme, že daný pojem je v sociálnom v poradenstve neznámy, a to tak v teórii ako i praxi. Zároveň argumentujeme, že absencia takéhoto poradenstva diskriminuje väčšiu časť slovenskej spoločnosti. V ďalších kapitolách vysvetľujeme základné pojmy súvisiace s problematikou poradenstva. V poslednej kapitole sa venujeme vybraným špecifikám kresťanského sociálneho poradenstva a napokon v závere opäť zdôrazňujeme legitímnosť i legálnosť našej požiadavky takýto druh poradenstva zahrnúť do systému sociálneho poradenstva. A to tak do teórie sociálneho poradenstva, ako i do jeho praxe.

Kľúčové slová: Kresťanské. Ateistické. Kresťanské sociálne poradenstvo.

Abstract: Our contribution deals with the analysis of Christian social counselling. In the introduction we explain that this term is unknown in the world of social counselling, in the theory as well as the practice. Simultaneously, we argue that the absence of such counselling discriminates the majority of Slovak population. In the subsequent chapters we explain the basic terms related to the issue of counselling. In the last chapter we pay attention to the selected specifics of Christian social counselling and, finally, in the conclusion, we again underline the legitimacy and legality of our request for this kind of counselling to be included in the social counselling system. By this we mean both the theoretical and the practical field.

Key words: Christian. Atheistic. Christian social counselling.

ÚVOD

Pojem kresťanské sociálne poradenstvo sa v teórii poradenstva nevyskytuje, rovnako ako sa kresťanské sociálne poradenstvo nevyskytuje ani v praxi, a to minimálne v tom zmysle, že tak ako nebolo zakotvené do zákona NR SR o sociálnej pomoci č. 195/1988, tak isto sa nevyskytuje ani v zákone 448/2008 o sociálnych službách.¹

Povedané inými slovami, skutočná realita a pravda je taká, že sociálne poradenstvo poskytované momentálne na základe zákona o sociálnych službách 448/2008 vyhovuje hlavne potrebám ateistov, ktorých je aj podľa posledného sčítania ľudu menšina. Iróniou pritom je, že dané sociálne poradenstvo je financované zo štátneho rozpočtu, do ktorého prispievajú rovnako kresťania, ako i občania bez vierovyznania, akurát s tým rozdielom, že kresťanov je podstatne viac ako občanov bez vierovyznania, takže do štátneho rozpočtu prispievajú tiež viac, pričom ako sme už uviedli súčasná verzia sociálneho poradenstva im vyhovuje minimálne.

Hlavnými cieľmi tohto nášho príspevku je upozorniť odbornú verejnosť na túto skutočnosť a vyvolať o tejto skutočnosti odbornú diskusiu. Osobitne pritom akcentujeme etické, ale i faktické negatívne dopady tohto stavu, keď väčšina slovenskej spoločnosti, ktorú tvoria veriaci, je momentálnym zákonom o sociálnych službách

¹ pozri dané zákony

diskriminovaná, prípadne ak to niekto považuje za jemnejšie vyjadrenie reality – opomenutá.

Súhlasné konštatovanie morálneho úpadku (aj) slovenskej spoločnosti, a v rámci toho osobitne aj úpadku medziľudských vzťahov, vrátane rozpadu rodín, na ktorom sa zhodujú všetky relevantné politické, cirkevné i kultúrne sily a elity slovenskej spoločnosti, bohužiaľ nevedie k žiadnej viditeľnej náprave.

My samozrejme netvrdíme, že vznik a rozvoj teórie kresťanského sociálneho poradenstva a jeho následné postupné zaradenie do praxe, napríklad aj jeho zaradením do zákona o sociálnych službách, by vyššie spomínané problémy z väčšej časti vyriešilo – ony sú skryté v samotnom trhovom systéme a v zatiaľ definitívnom víťazstve peňazí.

V každom prípade by však vznik a aplikácia kresťanského sociálneho poradenstva, ako špecifického druhu poradenstva pre kresťanov, mohla prispieť k tomu, že mnohí z tých kresťanov, ktorí sa boria s vážnymi problémami na svojich pracoviskách a osobitne vo svojich rodinách by získali reálnu možnosť získať pomoc, ktorá je v súčasnosti pre nich nedostupná.

1 K ADJEKTÍVU „KREŠŤANSKÉ“

- Ako je všeobecne známe, viera v nadprirodzené sily a javy v podobe totemizmu a rôznych animistických predstáv je podľa archeologických vykopávok taká stará, ako je ľudstvo samo,
- viera v množstvo najrozličnejších božstiev, ktoré mali svoje mená, podoby, i funkcie je, opäť podľa archeologických vykopávok, stará asi desať tisícročí,²
- kresťanstvo je staré asi dve tisícročia,³
- a napokon ateizmus, ako ucelený systém myslenia a vysvetľovania sveta v nás i sveta okolo nás, má asi dve storočia,⁴

Nech už je samotný ateizmus akokoľvek mladý, a bez ohľadu na jeho pravdivosť, ako i bez ohľadu na jeho momentálnu i budúcu silu, faktom zostáva, že jeho vznikom sa prevažná časť obyvateľstva Európy, ale aj USA, či Austrálie a pod. začala deliť na ďalšie dve zásadne odlišné skupiny: na kresťanov a ľudí bez vierovyznania, čo dalo zmysluplný podnet aj pre vznik oboch uvedených adjektív- ateistické a kresťanské.⁵

Pokiaľ ide o charakterizáciu kresťanstva, pre potrebu tohto príspevku sa obmedzíme len na suché konštatácie, že k jeho podstate patrí viera v to, že:

- existuje len jeden trojjediný Boh, a to Otec, jeho jednorodený syn Ježiš Kristus a Duch Svätý,
- Ježiš Kristus žil na zemi ako Bohočlovek, trpel za naše hriechy, bol ukrižovaný, umrel, tretieho dňa vstal z mŕtvych, a tak nám otvoril cestu k spásu našej nesmrteľnej duše, ktorej tvorcom je sám Boh,
- človek nie je tvorcom života, ale je ním Boh, pokiaľ ide o človeka, ten bol Bohom iba vyzvaný k spolupráci, na zázraku vzniku nového života,
- Boh stvoril človeka na svoj obraz, a tak ho povýšil ho nad všetky ostatné živé stvorenia,

² PÁLEŠ, E. 2004. *Angeologie dějin 1*. Bratislava: Sofia, 2004.

³ Pozri SVĚTÉ PÍSMO. 1998. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998.

⁴ Vznik a hlavne rozmach ateizmu je úzko spojený so vznikom a rozmachom osvietenstva.

⁵ Od ďalších svetových náboženstiev vyskytujúcich sa hlavne na iných svetadieloch vedome abstrahujeme, pretože v rámci tohto príspevku necítíme potrebu preukazovať bežne známu, ale aj rovnako bežne ignorovaný fakt, že v skutočnosti tvoria ateisti len veľmi malé percento obyvateľov zemegule, pričom väčšina z nich patrí len k obyvateľstvu Európy.

- Boh stvoril človeka na svoj obraz, čo vysvetľuje kresťanská teológia tak, že ho obdaril viacerými svojimi Božskými danosťami a schopnosťami, ako je hlavne nesmrteľnosť, sloboda, schopnosť originálnej tvorby, a pod.⁶

Pokiaľ sa týka ateizmu, pre potreby tohto príspevku považujeme za potrebné skonštatovať iba toľko, že podľa ľudí bez vierovyznani:

- Boh neexistuje, smrť človeka je definitívna, posmrtný život ani nesmrteľná duša stvorená Bohom neexistuje,
- namiesto viery vo všemocného a nekonečného Boha veria ľudia bez vierovyznania vo všemocnosť a nekonečnosť ľudského rozumu,
- človek je teda jednoducho biologickým organizmom, úplne rovnakým ako je ním každé zviera, nakoniec i rastlina, rozdiel je len v tom, že zvieratá sa riadia hlavne pudmi, kým človek pudmi i rozumom.

Na margo ľudí bez vierovyznania ešte poznamenávame, že z hľadiska formálnej logiky, my osobne ich považujeme tiež za určitý typ veriacich, pretože:

- my, kresťania existenciu Boha nemôžeme vedecky dokázať, pretože Boh je náš tvorca a vedeckému skúmaniu ho nemožno podrobiť, a teda ani oblasťou ľudského myslenia a činnosti, ktoré sme označili termínom veda, nie je možné jeho existenciu dokázať, či vyvrátiť,
- to ale rovnako platí aj pre ľudí bez vierovyznania, ktorí zasa nemôžu dokázať neexistenciu Boha, takže rovnako ako nám kresťanom zostáva len viera, že Boh existuje, a ľuďom bez vierovyznania zasa zostáva iba viera v to, že Boh neexistuje, oni veria v niečo iné, napríklad vo všemocnosť peňazí, vo svoje sily, vo všemocnosť svojho majetku, či spoločenského postavenia, spoločenským stykom, v politickú moc a pod.⁷

⁶ pozri *Sväté písmo*. 1998. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998.

⁷ Pokiaľ ide o vysvetlenie ateistov, prečo nemôžu dokázať neexistenciu Boha, ani vedecky vysvetliť mnohé evidentné, empiricky sa vyskytujúce javy, začínajúc napr. turínskym plátnom a končiac napr. neustále sa opakujúcimi a súčasnou lekárskou vedou nevysvetliteľnými uzdraveniami z tých najťažších chorôb, toto vysvetlenie ponechávame na ateistov. Pokiaľ vieme, ateisti používajú tri taktiky: tou prvou je, že všetky vedou nevysvetliteľné empirické skutočnosti zahŕňajú pod pojem náhoda, čo samozrejme nevysvetľuje nič. Druhou taktikou je, že Boha stvoriteľa nahrádzajú prírodou, čo nerieši otázku, kto stvoril prírodu a napokon tou treťou je ich viera, že veda vysvetlí všetko, ale potrebuje viac času. To je zdanlivo celkom dobrý argument, problém je v tom, že viacerí mladí astrofyzici, podotýkame, že ide o súčasnosť, sa počas svojich výskumov stali veriacimi, pretože už na základe toho, čo vedia o vesmíre už dnes, prišli k záveru, že ani vesmír, ani človek, ani okolnosti nevyhnutné pre jeho život nemohli byť dielom náhody, ale že je za tým všetkým nesmierna a nepredstaviteľná inteligencia a zároveň nesmierna a nepredstaviteľná moc.

2 K POJMU KREŠŤANSKÉ PORADENSTVO

Ako sme už skonštatovali v úvode tohto nášho príspevku, samotný pojem kresťanské poradenstvo sa v praxi poradenstva všeobecne, ani sociálneho poradenstva konkrétne, nevyskytuje.

Jedinú zmienku v tomto smere sme našli v práci Schavel, M. – Oláh, M. Sociálne poradenstvo, kde je táto problematika veľmi stručne riešená v kapitole 1.1.4 Poradenstvo v cirkvi. Autori vychádzajú z toho, že v slovenskej spoločnosti existujú kresťania, ako špecifická a veľmi početná spoločenská i sociálna skupina, ktorá má legitímny nárok na špecifický druh poradenstva.⁸

Je isté, že pojem poradenstvo v cirkvi, nie je totožný s pojmom kresťanské poradenstvo, ale v danom texte daní autori uviedli aspekty, ktoré oba pojmy k sebe približujú. Autori, okrem iného, hovoria kresťanskej obetavosti a láske, o pochopení pre náboženské cítenie, o účasti cirkví na sociálnom živote človeka a jeho práci, o tom, že v kresťanskom ponímaní je štát i celý svet objektom Božej lásky a pod.⁹

My sa tejto problematike budeme venovať v ďalšej kapitole tohto príspevku, samozrejme opäť v rámci priestoru tohto príspevku, čiže naozaj len stručne.¹⁰

3 K VYBRANÝM ŠPECIFIKÁM KREŠŤANSKÉHO SOCIÁLNEHO PORADENSTVA

Je pochopiteľné, že obsah, ktorý signalizuje názov tejto kapitoly nie je možné pertraktovať na skromnej rozlohe tohto príspevku, respektíve presnejšie povedané na zopár stranách, ktoré ešte máme k dispozícii. Vzhľadom na túto skutočnosť, ako i vzhľadom na naše odborné zameranie, sa budeme touto problematikou podrobnejšie zaoberať v inej našej práci. V tomto príspevku naznačíme skutočne len jej vybrané aspekty, a aj tie len veľmi stručne, bez nároku na úplnosť a systematickosť.

Pri pertraktovaní týchto špecifik musíme v prvom rade zdôrazniť, že z hľadiska platnej sociálnej legislatívy a jej uplatňovania v praxi samozrejme nie je možné hovoriť o žiadnych špecifikách, osobitne o takých, ktoré by akýmkoľvek spôsobom zvýhodňovali kresťanov a znevýhodňovali ľudí bez vierovyznania. Ako každý vie, neexistujú a nemôžu existovať ani žiadne sociálne dávky určené len pre kresťanov, ani kresťanské sociálne poradenstvo, ktoré by kresťanom poskytovalo lepšie fungujúce rady, ako ľuďom bez vierovyznania.

Keď hovoríme o špecifikách, ide nám o poukázanie na nasledovné skutočnosti, respektíve nasledovné vybrané oblasti života kresťanov, ktoré sú principiálne odlišné od života ľudí bez vierovyznania, a preto bežne poskytované poradenstvo na ideologickom základe ateizmu kresťanom nemôže vyhovovať.

K špecifikám kresťanského manželstva

- jeho účastníkom je popri manželoch aj Boh,
- je celoživotným a nezrušiteľným,

⁸ SCHAVEL, M. – OLÁH, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Bratislava: VŠZaSP Bratislava, 2008. Lešková v tejto súvislosti uvádza, že pastoračné poradenstvo - je symbiózou sociálneho poradenstva s duchovnou podporou a pomocou klientovi, pričom Spiritualita pomáha sociálnemu klientovi hľadať a nachádzať vnútorné zázemie, nájsť riešenie jeho sociálnych problémov v jeho vnútri, na základe jeho uznávaných a zvnútorňovaných hodnôt a viery. Porov. LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce : (vybrané kapitoly I.)*. Košice : Viena, 2009, s. 36-37.

⁹ Ibid. s.23

¹⁰ Aj v tomto prípade dodávame, že sa danej problematike podrobnejšie venujeme v ďalšej našej práci.

- bolo zriadené samým Bohom, a jeho hlavnými účelmi sú dobro oboch manželov a plodenie a výchova detí.¹¹

Ku kresťanským špecifikám dôstojnosti ľudskej osoby

- človek bol stvorený Bohom a na Boží obraz,
- najväčšia blaženosť kresťana spočíva v účasti na Božej prirodzenosti, je nezaslúženým Božím darom a presahuje ľudský rozum,
- pravé šťastie nespočíva v ničom pozemskom, ani v peniazoch, či v inom materiálnom bohatstve, ani v sláve, ani v moci.¹²

Ku kresťanským špecifikám slobody a morálnosti ľudských činov

- slobodu daroval človeku Boh,
- to z neho urobilo morálny subjekt, ktorý sám môže rozhodnúť o svojej spáse, sám môže i musí voliť medzi dobrom a zlom,
- morálny čin predpokladá, že je dobrý súčasne jeho predmet, cieľ aj okolnosti, pričom sudca je len jeden, je to sám Boh a ten nám vidí aj do srdca.¹³

Ďalej určite nemusíme pokračovať; už tieto nami uvedené ukážky stačia k tomu, aby bolo čitateľovi jasné, že nami uvedené východiská pri súčasne poskytovanom sociálnom poradenstve neprichádzajú do úvahy. Pre poradcu, ktorý je sám človekom bez vierovyznania sú principiálne neprijateľné a pre poradcu, ktorý sa považuje za kresťana sú zasa bez špeciálnej prípravy len ťažko použiteľné, a túto odbornú prípravu, ako sme už vyššie v texte preukázali nemôže mať.

Nakoniec si nemôžeme odpustiť poznámku, že napr. paragraf 16 zákona 448/2008 o sociálnych službách pozná len základné sociálne poradenstvo a špecializované sociálne poradenstvo, a paragraf 19 popisuje sociálne poradenstvo v štyroch bodoch, pričom neobsahuje žiadnu špecifikáciu podľa druhu, či typu klientov, takže v podstate eventuálne pokusy poradcov, radiť z pozície kresťana, by mohli byť posúdené ich nadriadenými – ľuďmi bez vierovyznania, aj ako svojvoľné prekročenie kompetencií, daných zákonom.

5 ZÁVER

Podľa posledného sčítania ľudu sa ku kresťanstvu prihlásilo asi 74% občanov Slovenska, variant „bez vierovyznania“ si zvolilo len 13,4% občanov.¹⁴ Z hľadiska našej témy, by z tejto skutočnosti malo teoreticky vyplývať, aj poskytovanie viacerých špecializovaných služieb tejto väčšine obyvateľstva, ktorá nakoniec prispieva do štátneho rozpočtu podľa tých istých zákonov a predpisov, ako menšina obyvateľstva, ktorá sa za kresťanov nepovažuje.

Sme presvedčení, že z daných faktov nezvratne vyplýva legitímnosť i legálnosť našej predstavy o možnosti požadovať rozšíriť doteraz poskytované poradenstvo inštitúciami financovanými zo štátneho rozpočtu, aj o špecifické kresťanské sociálne poradenstvo.¹⁵

¹¹ Katechizmus Katolíckej cirkvi. 1999. 2. vyd. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1999, s. 405

¹² Ibid., s. 437-439

¹³ Ibid., s. 442-447

¹⁴ ŠÚ SR, Sčítanie ľudu, rok 2011

¹⁵ Skutočnosť, že takúto požiadavku nikto zo zodpovedných, (v prvom rade nikto z kresťanských politikov), zatiaľ ešte nepredložil, je pre nás iba jedným z dôvodov napísania tohto príspevku.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. 1999. 2. vyd. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1999. ISBN 80-7162-259-1,
LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce : (vybrané kapitoly I.)*. Košice : Vienala, 2009. 97 s. ISBN 978-80-89232-39-0.
PÁLEŠ, E. 2004. *Angeologie dějin 1*. Bratislava: Sofia, 2004. ISBN 80-968045-5-3
SCHAVEL, M. – OLÁH, M. 2008. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Bratislava: VŠZaSP Bratislava, 2008. ISBN 80-80-68-487-1
SVÄTÉ PÍSMO. 1998. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998. ISBN 80-7162-236-2
Zákon NR SR o sociálnej pomoci č. 195/1988 Z.z
Zákon NR SR o sociálnych službách 448/2008 Z.z
www. scítanie 2011.sk

ÚDAJE O AUTORKE

PhDr. Eva Matulayová
VŠZaSP sv. Alžbety, n.o. Bratislava
Ústav sv. Cyrila a Metoda v Partizánskom
phdrevamatulayova@ gmail.com

EUTANÁZIA VERZUS HODNOTA ŽIVOTA V GLOBALIZOVANOM SVETE

EUTHANASIA VERSUS VALUE OF LIFE IN THE GLOBALISED WORLD

Anton Fabian - Peter Židó - Roman Holub

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá objasňovaním fenoménu takzvanej "dobrej smrti", jej definovaním a rozdelením: aktívna – pasívna eutanázia, distanázia. Ďalšia časť príspevku je venovaná historickému vývoju eutanázie - popisuje chápanie a súčasný stav eutanázie v štátoch Európy a na Slovensku. Podrobnejšie sa venujeme liberálnym systémom Holandska a Švajčiarska. Dôležitou časťou príspevku sú výsledky prieskumu realizovaného pomocou dotazníkov v roku 2013 vo Vranove n. Topľou, ktorý bol zameraný na zisťovanie postojov k eutanázii u laickej a odbornej verejnosti. Reprezentatívnymi vzorkami boli zdravotnícky personál a študenti vysokých škôl.

KLúčové slová: *Eutanázia. Formy eutanázie. Smrť. Umieranie. Utrpenie. Tolerantný prístup.*

Abstract: The paper deals with the explanation of the phenomenon of so-called "good death", its definition and division: active - passive euthanasia, dis-euthanasia. The next part of the paper is devoted to the historical development of euthanasia. It describes the perception and the current state of euthanasia in the European countries and Slovakia. In more details, it discusses the liberal systems of the Netherlands and Switzerland. An important part of the paper is the results of a survey conducted through questionnaires in Vranov nad Topľou in 2013, which was aimed to explore attitudes to euthanasia in general and professional public. The representative samples were medical professionals and university students.

Keywords: *Euthanasia. Forms of euthanasia. Death. Dying. Suffering. Tolerant attitude.*

ÚVOD

Národný pochod za život, ktorý sa 22. septembra 2013 uskutočnil v Košiciach, bol impulzom pre napísanie tohto príspevku. V manifeste pochodu hneď v prvom bode stojí, že život každého človeka má byť chránený počas celej jeho dĺžky od počatia po prirodzenú smrť. Ako účastníkovi tohto pochodu mi však pri pohľade na postupujúcu masu ľudí často krát pohľad zabľúdil na starých, vyčerpaných ľudí, ktorí posedávali na terasách a po okrajoch. Práve kult krásy, zdravia, sily či mladosti odsúva starých ľudí na okraj spoločnosti. Neraz sa stretávame s najextrémistickejšou formou tohto vylúčenia – eutanáziou. Tento pojem sa v dnešnej modernej dobe dostáva čoraz viac do povedomia ľudí. Málokto si však uvedomuje, že s jej rozvinutými formami sme konfrontovaní takmer každý deň a aj preto je eutanázia zložitou otázkou etiky rôznych profesií v zdravotníctve, sociálnej i cirkevnej oblasti. Hodnota života je označovaná ako najvyššia hodnota, ktorá sa však často spája so slobodným rozhodnutím človeka zriecť sa tejto hodnoty. Vedomie konečnosti života by malo byť základným kameňom pre stavbu zodpovednejšieho prístupu pri zaobchádzaní so svojím životom a drahocenným časom. Rovnako však treba upriamiť pozornosť aj na nevyliciteľne chorých či zomierajúcich ľudí na prahu smrti.

1 POJEM EUTANÁZIA

V súčasnosti predstavuje pojem eutanázia komplexný a rôznorodý fenomén, ktorý zahŕňa nerozmotateľný uzol kultúrnych, medicínskych, etických a právnických otázok a považuje ju za hodnoverný ukazovateľ skutočných postojov spoločnosti k životu, k chorobe, k utrpeniu a k smrti.¹⁶ Z historického hľadiska pojem pochádza z gréčtiny, kde „eu“ znamená pravý, dobrý, správny. Slovo „*thanatos*“ je v preklade smrť. Eu-thanatos – eutanázia je teda „dobrá smrť“. V tomto význame chápali eutanáziu niektorí myslitelia starovekého Grécka. Išlo skôr o to, aby pacient umieral vyrovnané, v pokoji a v sebakontrolu.¹⁷ V tomto zmysle aj kresťanská spiritualita pozná modlitbu za dobrú smrť a svätého Jozefa, ženícha Márie považuje za patróna v hodine smrti. Podľa Fillovej musíme v dnešnej dobe pojem eutanázia chápať ako „*rýchlu a bezbolestnú smrť spôsobenú vedomým zásahom druhej osoby, najčastejšie lekára, v snahe ukončiť utrpenie ťažko chorého, najmä v terminálnom štádiu jeho choroby a to na základe jeho žiadosti, alebo za predpokladu že by si to sám žiadal, alebo u nekompetentných pacientov na základe žiadosti ich príbuzných.*“¹⁸

2 FORMY EUTANÁZIE

Najčastejšie sa v súčasnosti stretávame s rozlišovaním medzi eutanáziou aktívnou a pasívnou. V rámci týchto dvoch skupín sa stretávame s mnohými ďalšími formami či spresňujúcimi výrazmi eutanázie z dôvodu, že niekedy nie sú, alebo nemôžu byť splnené základné podmienky pre aktívnu či pasívnu eutanáziu.

Aktívna eutanázia – aktívny čin lekára na aktívnu žiadosť pacienta. Musia však byť splnené tri podmienky: lekár musí mať úmysel pacienta zabiť, pacient musí o eutanáziu aktívne požiadať a lekár musí eutanáziu vykonať skutkom.¹⁹

- *Smrť z milosti* – akt, ktorý vykonáva lekár u nevyliciteľne chorého, trpiaceho neznesiteľnými bolesťami na jeho vlastné uváženie a slobodnú žiadosť. Vzhľadom k dôrazu na aktívnu rolu lekára býva niekedy táto forma označovaná ako stratégia preplnenej striekačky.

- *Nevyžiadaná eutanázia* – typ aktívnej eutanázie, pri ktorej pacient nie je schopný platným a predpísaným spôsobom požiadať o urýchlený vstup smrti. Dá sa však predpokladať, že ak by mohol, s eutanáziou by súhlasil. Hovoríme teda o eutanázii nevyžiadanej, ale v zásade chcenej.

- *Nedobrovoľná eutanázia* – je nie len nevyžiadaná, ale aj nechcená. V tejto situácii sa nedá platne dokázať, či si eutanáziu dotýčny človek praje alebo nie.²⁰

- *Asistovaná samovražda* – akt úmyselnej samovraždy za asistencie iného človeka, ktorý vedome poskytuje vedomosti, prostriedky, prípadne oboje. Ide napríklad o situáciu, pri ktorej asistujúci poskytuje konkrétne informácie o potrebných dávkach lieku, alebo takéto lieky predpíše, či priamo poskytne.²¹

- *Prenatálna eutanázia* – v praxi dáva odborná verejnosť prednosť používaniu pojmu interrupcia. Nechcené dieťa nie je choré, o neblahej prognóze sa nedá hovoriť a o

¹⁶ Porov. PIETRO FAGGIONI, M. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišské podhradie : Spišská kapitula, 2007, 331 s.

¹⁷ Porov. VÁCHA, M. Eutanazie. In Vácha, M. , Königová, R. , Mauer, M. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha : Portál, 2012, s. 233-266.

¹⁸ FILLOVÁ, D. *Filozofia - etika - medicína*. Beniakovce : Aprilla, 2009, s. 140.

¹⁹ Porov. VÁCHA, M. Eutanazie. In *Základy moderní lékařské etiky*, s. 233-266.

²⁰ Porov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie - nauka o umírání a smrti*. Praha : Galén, 2007, 244 s.

²¹ Porov. VÁCHA, M. Eutanazie. In *Základy moderní lékařské etiky*, s. 233-266.

milosrdnú smrť nás nežiada, ani žiadať nemôže. Nieкто silnejší, teda matka, rozhoduje o jeho bytí či nebytí a upiera mu základné právo na život.

Pasívna eutanázia – súvisí s prerušením liečby, alebo s odopretím ďalších liečebných postupov, ktoré by chorého mohli neúmerne zaťažovať. Je označovaná ako stratégia odklonenej striekačky. Zatiaľ nie sú definované všeobecne prijateľné kritéria, kedy sa tak môže stať, ale v zásade k tomu dochádza vtedy, keď boli vyčerpané všetky dostupné formy pomoci.²² Od tejto situácie je ale potrebné odlišiť stav, kedy by lekár pomerne jednoduchým zákrokom mohol pacientovi zachrániť život a neurobí to, napríklad v prípade, keď je svedkom dopravnej nehody a stačilo by len zastaviť krvácanie. Pasivita je v tomto prípade považovaná za veľmi neetickú a neprípustnú voči hippokratovskej tradícii. Pojem pasívna eutanázia v sebe teda zahrňuje situácie eticky nezávadné, ale aj situácie eticky veľmi problematické.²³

- *Nechaj zomrieť (letting die)* – ustúpenie od ďalších postupov vtedy, ak sú už úplne zbytočné, nadmerne zaťažujúce a prinášali by pacientovi len ďalšie utrpenie pri jeho umieraní. V zásade ide iba o situácie, kedy by naša prílišná horlivosť chorému iba škodila.²⁴

- *Sociálna eutanázia* – súvisí s obmedzenými geografickými, ekonomickými a vzdelanostnými zdrojmi v danej krajine. Žiadny štát na svete nevie poskytnúť každému občanovi a za každých okolností optimálnu formu starostlivosti a uplatňuje tak postupy, ktoré ma reálne k dispozícii. Môžeme ju považovať za typ pasívnej eutanázie, avšak bez konkrétneho vinníka. Tento typ eutanázie sa v zásade týka len takých úmrtí, ku ktorým vôbec nemuselo dôjsť alebo zdravotný stav pacienta bolo možné zlepšiť, dokonca aj úplne vyliečiť. Lekár sociálnu eutanáziu nevykonáva, no je nútený bezmocne akceptovať stav, keď musí predčasne zahájiť paliatívnu starostlivosť.²⁵

- *Distanzia* – tzv. zadržovaná smrť, čo znamená, že pacientovi sa v danej chvíli nezmyselne aplikujú lieky alebo rôzne medicínske techniky, ktoré sa snažia oddialiť (mnohokrát len na veľmi krátky čas) preukázateľne prichádzajúcu smrť pri veľmi nepriaznivom zdravotnom stave chorého. Hlavným dôvodom je stále v popredí vystupujúca tzv. víťazná medicína, ktorá si nechce priznať svoje limity. Nie je žiaduce snažiť sa predĺžiť život človeku za každých okolností. Tento prístup je veľmi neľudský najmä vtedy, keď pacientovi sťažuje umieranie, pretože je podrobovaný rôznym procedúram a dostáva sa do situácií, v ktorých sa nemôže pokojne pripraviť na smrť.²⁶

Ďalšie formy eutanázie:²⁷

- *Eugenická eutanázia* – usmrcovanie starých ľudí a duševne a telesne handicapovaných z ekonomických dôvodov.

- *Kriminálna eutanázia* – nebolestivé usmrcovanie kriminálnikov a tzv. spoločenských škodcov.

- *Experimentálna eutanázia* – nebolestivé usmrtenie ľudí, ktorí sú zneužívaní na výskumné ciele.

3 POSTOJE K AKCEPTÁCII EUTANÁZII V GLOBÁLNO M SVETE

²² Porov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie - nauka o umírání a smrti*, 244 s.

²³ Porov. VÁCHA, M. *Eutanazie*. In *Základy moderní lékařské etiky*, s. 233-266.

²⁴ Porov. MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha : Grada, 2005. 108 s.

²⁵ Porov. TINÁK, B. *Na hrote třína: O práve na život od počatia po prirodzenú smrť*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2002. 213 s.

²⁶ Porov. RÖTTER, H. *Důstojnost lidského života*. Praha : Vyšehrad, 1999. 112 s.

²⁷ Porov. ŠTEFKO, A. *Eutanázia z pohľadu katolíckej morálky*. Trnava : Dobrá kniha, 1998. 107 s.

Za začiatok modernej histórie eutanázie sa dá považovať vydanie Jorstovej knihy *Právo zomrieť* v Nemecku v roku 1895. Jorst vyjadroval názor, že hodnota ľudského života sa môže stať nielen nulovou, ale až mínusovou. Tvrdil, že posudzovať hodnotu ľudského života nemôžeme cez náboženstvo, ani cez lekársku etiku. Lekársku etiku dokonca popieral. Existuje vraj iba súciť s chorými. Vážnu úlohu v tomto hodnotení života človeka pripisoval nákladom na liečenie.²⁸

3.1 Tolerantný prístup – Holandsko

V roku 1969 vydal holandský psychiater Jan Hendrik van der Berg knihu, v ktorej navrhol, aby lekári prijali prostriedky technických vymoženosti a boli ochotní svojich trpiacich a umierajúcich v určitých prípadoch zabiť.²⁹ Argumentácia pre tieto kroky bola nasledovná: podľa Hippokratovej prísahy je úlohou lekára udržiavať, chrániť a predlžovať ľudský život kedykoľvek a kedykoľvek je to možné. Dnes je však so všetkými možnosťami, ktoré moderná medicína prináša, úlohou lekára udržiavať, chrániť a predlžovať ľudský život kedykoľvek, ak je to rozumné a zmysluplné. Pokiaľ by lekár zistil, že predlžovanie života pacienta už nie je za daných podmienok rozumné a zmysluplné, malo by mu byť dovolené ukončiť život pacienta, a to dvomi možnými spôsobmi: ukončením liečby (resp. nenasadením novej liečby), alebo aktívnym ukončením života pacienta.³⁰

V súvislosti s holandským modelom je potrebné poukázať na rozdiel medzi uzákonením a beztretnosťou eutanázie. V Holandsku je v súčasnosti eutanázia pri dodržaní stanovených podmienok beztretná. Ak by bola aktívna eutanázia aj uzákonená, potom by jej odmietnutie zo strany lekára bolo tretné. Tým by však dochádzalo nielen k praktickým absurditám, ale boli by pošliapané základné princípy autonómie každého človeka. Princíp odmietnutia z dôvodu svedomia musí byť zachovaný. Zákonná forma beztretnosti v zásade chráni len tú časť lekárov, ktorí rovnako ako ich pacienti považujú smrť z milosti za najlepšie z možných riešení.³¹ V roku 1982 boli vypracované päť-bodové Rotterdamské kritéria.³² Tie hovorili o tom, že pokiaľ lekári dodržia všetkých päť bodov týchto kritérií, budú mať zaručenú beztretnosť a zároveň sú vyzvaní k tomu, aby do úmrtných listov ako príčinu smrti uviedli eutanáziu.

Tieto kritéria sú:

- Pacient musí byť kompetentný a jeho žiadosť dobrovoľná,
- Žiadosť musí byť jasná a opakovaná,

²⁸ Porov. ŠTEFKO, A. *Eutanázia z pohľadu katolíckej morálky*. Trnava : Dobrá kniha, 1998. 107 s.

²⁹ Porov. MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, alebo paliatívni péče?* Praha : Grada, 2005. 108 s.

³⁰ Porov. VÁCHA, M. *Eutanazie*. In *Základy moderní lékařské etiky*, s. 233-266.

³¹ Porov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie - nauka o umírání a smrti*, 244 s.

³² Z rovnakého roku v akom boli prijaté Rotterdamské kritéria je známy je prípad, kedy lekár Dr. Schoonheim previedol eutanáziu na svojej 95 ročnej pacientke. Pacientka mala zlomený kľúčok stehennej kosti, odmietala operáciu a vedela, že už nebude môcť ani chodiť, ani sedieť, a že zo svojej postele už nevstane. Mentálne však bola v úplnom poriadku. Pri jasnom vedomí opakovane žiadala Schoonheima o eutanáziu, neskôr aj za prítomnosti svojho syna a nevesty. Dr. Schoonheim previedol eutanáziu prostredníctvom dvoch injekcií, prvá obsahovala uspávajúcu látku a druhá, po niekoľkých minútach, svalový relaxant pre znehybnenie svalstva. V ten istý deň Schoonheim o celom prípade informoval políciu. O rok neskôr prebehol súd. Najvyšší súd vzal do úvahy najmä situáciu „neznesiteľného utrpenia“, vrátane možnosti straty osobnej dôstojnosti v blízkej budúcnosti. Vzhľadom k týmto a ďalším bodom obhajoby oslobodil Dr. Schoonheima z obvinení. Išlo o prvý prípad v dejinách Holandska, kedy bol lekár po prevedení eutanázie oslobodený. Porov. VÁCHA, M. *Eutanazie*. In *Základy moderní lékařské etiky*, s. 233-266.

- Pacient musí byť v stave neznesiteľného utrpenia. Pre utíšenie tohto utrpenia neexistuje žiadna alternatíva,
- Eutanáziu musí previesť iba lekár,
- Do rozhodovacieho procesu musí byť zahrnutý ďalší lekár, ktorý už má s prevedením eutanázie prax.³³

3.2 Švajčiarsky model a tzv. „samovražedný turizmus“

Zvláštne postavenie v otázkach eutanázie zaujíma Švajčiarsko, kde boli návrhy zákonov umožňujúce eutanáziu podávané už v roku 1975 a neskôr v roku 1979, ale oba boli zamietnuté. Faktom ale zostáva, že vo Švajčiarsku už dlhé roky pôsobia organizácie pod názvom Exit a Dignitas (Dôstojnosť), ktoré poskytujú asistovanú samovraždu tým, ktorí o ňu požiadajú, a to s odvolávaním sa na starý zákon z roku 1942. Podľa švajčiarskej ústavy totiž nie je pomoc k samovražde trestným činom, pokiaľ za ňou nestoja egoistické a zisťné záujmy. Konkrétne to v praxi vyzerá nasledovne: umierajúci prejaví záujem o ukončenie života a kontaktuje „dôverného“ lekára z organizácie Exit alebo Dignitas. Po rozhovore s ním podpíše žiadosť o asistovanú samovraždu a na základe receptu mu je poskytnutá smrtiaca látka. Vlastný akt asistovanej samovraždy je prevedený v priestoroch uvedených organizácií. Pokiaľ je pacient v nemocnici, musí ju opustiť a byť prevezený do priestorov organizácie. Tam podľa presných pravidiel organizácie ukončí svoju pozemskú púť.³⁴

Čo sa týka kritérií, ktoré musia byť splnené, aby bola žiadosť umierajúceho akceptovaná, panuje zhoda v tom, že pacient by mal byť v terminálnom štádiu života, zároveň by mali byť vyčerpané všetky liečebné možnosti a nie je nádej na zlepšenie stavu, trpí neznesiteľnými bolesťami a trvalo a uvážlivo žiada o asistovanú samovraždu. Vácha v tejto súvislosti dodáva, že Švajčiarsko má v oblasti asistovanej samovraždy úplne unikátne postavenie. V prvom rade žiadateľ nemusí byť v terminálnom štádiu, a za druhé nemusí mať ani švajčiarske občianstvo. Rozbieha sa teda jav niekedy označovaný ako „*samovražedný turizmus*“. Celá vec sa pritom vo Švajčiarsku odohráva mimo kontext lekárskej profesie. Aj keď asistenciu u samovrážd vykonáva lekár, robí tak skôr ako občan štátu než ako registrovaný lekár, viac-menej vo svojom voľnom čase. Asistované samovraždy sú koordinované neziskovými organizáciami.³⁵

3.3 Eutanázia na Slovensku

Z právneho hľadiska je u nás eutanázia zakázaná. U nás platiace zákony označujú eutanáziu ako trestný čin výrazne nebezpečný pre spoločnosť. Nesie všetky skutkové znaky úmyselného usmrtenia ľudského života, ktoré svojou podstatou nemožno právne odlíšiť od trestného činu vraždy.³⁶

V tejto súvislosti považuje L. Bitó za relevantné dva dokumenty: Etický kódex zdravotníckeho pracovníka (príloha č.4 k Zákonu 578/2004 Z.z.) a Chartu práv pacienta v SR. V Etickom kódexe sa uvádza: „*Zdravotnícky pracovník u nevyliciteľne chorých a zomierajúcich zmierňuje bolesť, rešpektuje ľudskú dôstojnosť, prania pacienta v súlade s právnymi predpismi a zmierňuje utrpenie. Eutanázia a asistované suicídium sú neprípustné*“.³⁷

³³ Porov. VÁCHA, M. Eutanazie. In *Základy moderní lékařské etiky*, s. 233-266.

³⁴ Porov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie - nauka o umírání a smrti*, 244 s.

³⁵ Porov. VÁCHA, M. Eutanazie. In *Základy moderní lékařské etiky*, s. 233-266.

³⁶ Porov. FILLOVÁ, D. *Filozofia - etika – medicína*, 188 s.

³⁷ Porov. BITÓ, L. *Kniha o dobrej smrti: eutelia – eutanázia*. Bratislava : Kalligram, 2006, 269 s.

Charta práv pacienta v SR v článku – Starostlivosť o nevyliciteľne chorých a umierajúcich, uvádza:

- Pacient má právo v nevyliciteľnom štádiu ochorenia na takú úľavu a zmiernenie bolesti, ktoré zodpovedajú súčasným vedomostiam a možnostiam zdravotnej starostlivosti,
- Nevyliciteľne chorý a umierajúci pacient má právo na humánnu starostlivosť,
- Pacient má právo, aby ho v posledných chvíľach života sprevádzala osoba podľa jeho želania,
- Pacient má právo na dôstojné umieranie,
- Pacient má nárok na rešpektovanie písomnej žiadosti nebyť resuscitovaný, alebo odmietnuť aplikáciu liečebných postupov. Ak pacient napriek náležitému vysvetleniu odmieta potrebnú zdravotnú starostlivosť, lekár si od neho vyžiada vyjadrenie o jej odmietnutí v písomnej alebo v inak preukázateľnej forme.³⁸

4 POSTOJE LAICKEJ I ODBORNEJ VEREJNOSTI NA SLOVENSKU K EUTANÁZII

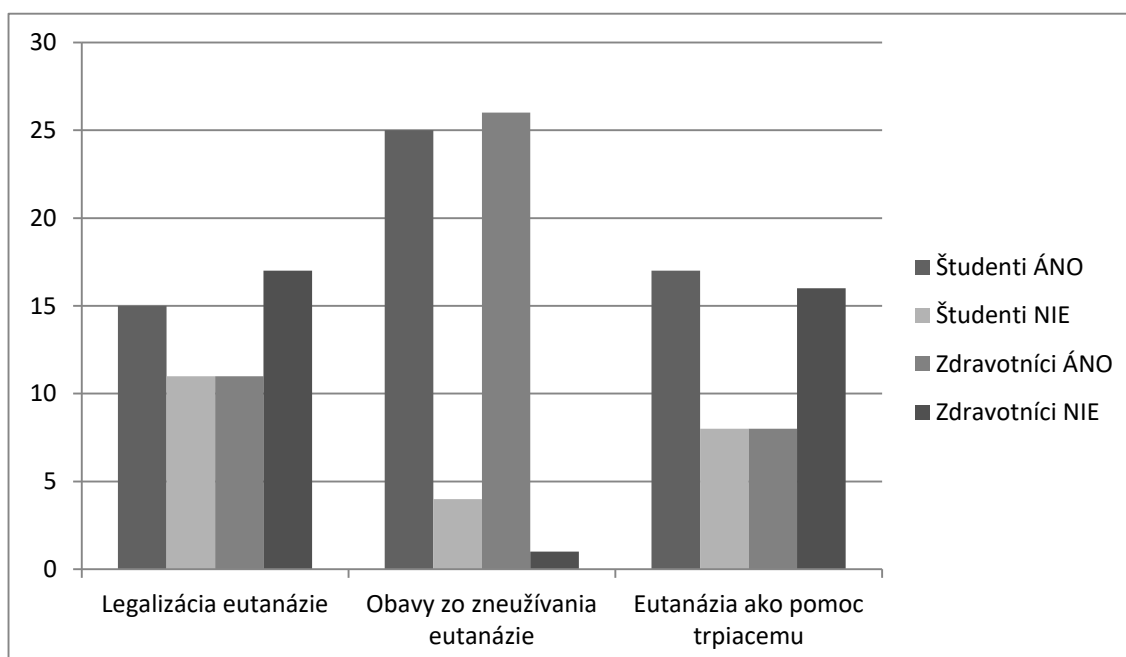
Otázka, či má človek právo rozhodovať alebo spolurozhodovať o živote a smrti je veľmi citlivá a rozporuplná. Aj z tohto dôvodu sa postoje odbornej a laickej verejnosti k rôznym aspektom eutanázie rozchádzajú. Prostredníctvom dotazníka, realizovaného v roku 2013, ktorý pozostával z 14 výrokov zameraných na problematiku eutanázie a jej rôznych aspektov sme porovnávali postoje študentov vysokých škôl a zdravotnícky personál vo Vranove nad Topľou. Prieskumu sa zúčastnilo spolu 60 respondentov, 30 z nich bola vzorka laickej verejnosti v podobe študentov rôznych odborov na vysokých školách, druhú polovicu tvoril zdravotnícky personál zložený z lekárov a zdravotných sestier, ktorí sú v pravidelnom kontakte s ťažko chorými pacientmi (pracovníci na oddelení anestézie a intenzívnej medicíny, neurológie a interného oddelenia). Následným použitím metódy frekvenčnej analýzy (mapovania) sme dospeli k záverom, z ktorých vyberáme tie najreprezentatívnejšie.

Pri výroku či z úcty k hodnote ľudského života považujú eutanáziu za absolútne neprípustnú bol v skupine študentov pomer súhlasu a nesúhlasu vyrovnaný – 43% (to znamená 13 respondentov) súhlasí a rovnaká časť nesúhlasí s daným výrokom. Pričom štyria respondenti (13 %) sa nevedeli rozhodnúť. V druhej skupine je už mierna prevaha súhlasných postojov. Presne 50% z opýtaných respondentov (čiže 15 zdravotníkov) s daným výrokom súhlasilo. Značná je ale aj časť zdravotníkov, ktorí vyjadrili nesúhlas. Bolo ich 10 a predstavujú 30 % z ich celkového počtu. 17% zdravotníkov (= 5 osôb) sa nevedelo rozhodnúť.

K legalizácii eutanázie pri jasne zadefinovaných podmienkach sa prihlásilo až 50% študentov, čo predstavuje 15 respondentov. 11 študentov (37%) by bolo proti legalizácii a štyria z nich (13%) sa nevedeli rozhodnúť. Naopak skupina zdravotníkov reagovala na tento výrok viac nesúhlasne. S legalizáciou by súhlasilo iba 11 respondentov (37%), dve osoby (7%) sa nevedeli rozhodnúť a zvyšok, 17 zdravotníkov (56%) by s legalizáciou nesúhlasilo. V prípade možného legalizovania eutanázie by obavy zo zneužívania eutanázie mala drvivá väčšina respondentov oboch skupín. Súhlasný postoj s týmto výrokom vyjadrilo 83% študentov (25 osôb) a 87% zdravotníkov (26 osôb). Štyria študenti (=13%) by zo zneužívania obavy nemali a iba jeden (3%) sa nevedel

³⁸ Porov. *Charta práv pacienta v SR*. [online]. [cit. 2013-01-10]. Dostupné na internete: </https://www.slovensko.sk/sk/zivotne-situacie/zivotna-situacia/_charta-prav-pacienta-v-sr>.

rozhodnúť. S týmto výrokom nesúhlasil aj jeden respondent z radov zdravotníkov a traja (10%) sa nevedeli vyjadriť.

S výrokom či eutanáziu vnímajú ako pomoc trpiacemu súhlasila mierna väčšina z opýtaných študentov. Išlo o 17 respondentov, čo predstavuje 56% výskumnej vzorky. 8 študenti (=27%) sa vyjadrili nesúhlasne a až piati (17%) sa nevedeli rozhodnúť. V skupine zdravotníkov sme pri tomto výroku zaznamenali rozdielne výsledky. 16 respondentov (53%) s týmto tvrdením nesúhlasilo a iba ôsmi zdravotníci (27%) vnímajú eutanáziu ako pomoc trpiacemu. Šiesti zdravotníci, čo predstavuje až 20% vzorky, sa nevedeli rozhodnúť. Priepasťné rozdiely sme zaznamenali pri výroku, či by v prípade neznesiteľných bolestí ich blízkej osoby uvažovali o možnosti eutanázie. Až 19 študentov, teda 63% z ich celkového počtu vyjadrilo súhlas. Osem respondentov (27%) zo skupiny študentov s tvrdením nesúhlasilo a traja (10%) sa nevedeli rozhodnúť. V skupine zdravotníkov vyjadrilo súhlas s tvrdením iba 10 respondentov, teda 33%. Traja zdravotníci (10%) sa nevedeli rozhodnúť a zvyšných 17 respondentov s týmto výrokom nesúhlasilo.

Taktiež nás zaujímal aj názor respondentov na výrok: Domnievam sa, že slovenská spoločnosť ešte nie je pripravená na riešenie otázok eutanázie. Značná časť študentov, konkrétne 19 osôb, čo predstavuje 63% respondentov tejto skupiny sa vyjadrila pozitívne. 8 respondentov (teda 27%) naopak negatívne a zvyšní traja študenti (10%) sa nevedeli vyjadriť. Podobne a ešte jednoznačnejšie na tento výrok reagovala aj skupina zložená zo zdravotníkov. Až 23 z nich, čiže 77% respondentov, vyjadrilo súhlas s týmto výrokom a tiež si teda myslia, že spoločnosť ešte nie je pripravená otvárať túto tému. Šiesti z nich (20%) si myslia opak a jeden respondent (3%) sa nevedel vyjadriť.

Napriek tomu, že prieskum, ktorý sme zrealizovali nemôžeme považovať za štatisticky významný, hlavne z dôvodu malej veľkosti výskumnej vzorky, ktorá nemôže a ani nemá úmysel reprezentovať postoj celej populácie, môžeme ale na jeho základe predpokladať určitú rozdielnosť postojov k eutanázii medzi laickou a odbornou

lekárskou verejnosťou.³⁹ Hlavné ciele nášho výskumu vychádzali z predpokladov, že laická verejnosť, v našom prípade mladí študenti, budú k otázke eutanázie benevolentnejší. Jednak z dôvodu ich povrchného vnímania tejto témy, kedy sú ich postoje a názory ovplyvňované predovšetkým súcitom k trpiacemu a už menej možným dôsledkom, ale aj pre ich liberálnejšiu orientáciu, kde sa stále viac zdôrazňuje úplná autonómia človeka pri rozhodovaní o svojom živote, resp. smrti. Tieto dohady sa nám nakoniec aj potvrdili a v otázkach legalizácie a akceptácie eutanázie sme zaznamenali značné rozdiely medzi oboma skupinami. Presne polovica študentov z našej vzorky by s eutanáziou súhlasila a až 63% z nich by bolo ochotných akceptovať želanie eutanázie zo strany trpiaceho blízkeho človeka. S takýmto želaním by na druhej strane súhlasilo iba 27% zdravotníkov. Za eutanáziu sa vyslovila približne tretina zdravotníkov.

ZÁVER

V príspevku sme sa pokúsili priblížiť problematiku eutanázie a vniesť aspoň malé svetielko do tak komplikovanej a nejasnej témy. Termín eutanázia aj napriek tomu, že v budúcnosti zrejme bude predmetom čoraz intenzívnejších diskusií, nie je dnes celkom jednoznačný a jasne sformulovaný. Pojem sa často neadekvátne používa i v prípadoch, keď o eutanáziu nejde a považovali sme sa nevyhnutné vyjasniť a vymedziť význam tohto pojmu. Rozsah nášho článku neposkytuje dostatočné množstvo informácií k nejakému konečnému rozriešeniu sporu či eutanáziu legalizovať alebo nie, ale to v konečnom dôsledku nebolo našim cieľom. Hlavný prínos príspevku vidíme v tom, že dáva možnosť nahliadnuť na zložitý morálny problém z rôznych uhlov pohľadu. Pre formovanie a utvrdzovanie sa vo svojich postojoch, je totiž veľmi dôležité poznať a pochopiť aj názory, s ktorými sa nestotožňujeme.

Všetky dobré rady ako nahradiť eutanáziu sú zbytočné, pokiaľ spoločnosť nezačne vytvárať podmienky na dôstojné dožívanie svojich smrteľne chorých občanov. V čase, keď pribúdajú dlhovekí so stareckými ťažkosťami a rastie počet osôb, ktorí trpia civilizačnými chorobami, je od vládnej moci štátu nezodpovedné a neetické, keď necháva zdravotníctvo finančne podvyživené, keď chýbajú potrebné lieky, prístroje a zdravotnícky personál. Súčasná lekárska veda dokáže eliminovať väčšinu fyzických príznakov, ktoré sú častým dôvodom žiadosti o eutanáziu. Psychické príčiny je možné výrazne zmierniť láskavou a citlivou starostlivosťou. To si ale vyžaduje investovať nemálo obety, snahy a predovšetkým peňazí do ekonomicky stratového odvetvia. Hlavne vládna moc v krajine by mala na seba vziať viac zodpovednosti za pomoc v poslednom štádiu života svojich občanov a vo väčšej miere sa finančne podieľať na činnosti hospicov. Ľudia by mali zomierať sprevádzaní láskavou starostlivosťou svojich najbližších, podporovanou kvalitnou lekárskou pomocou, najmä paliatívnou medicínou a nie byť nútení k myšlienkam o eutanázii.

POUŽITÁ LITERATÚRA

³⁹ Pre porovnanie by sme mohli použiť prieskum agentúry MVK, ktorý realizovala pre denník SME v roku 2008 na vzorke 1000 respondentov. Podľa tohto prieskumu sa za legalizáciu eutanázie vyslovilo 46% Slovákov, pričom s ňou súhlasili skôr ľudia s vyšším vzdelaním. Vekové kategórie boli takmer vyrovnané, ale častejšie vyjadrili odmietavé stanovisko ľudia nad 70 rokov. Zaujímavé bolo, že aj keď nesúhlas súvisel s vierovyznaním, až 40 % nábožensky cítiacich respondentov bolo za eutanáziu. Väčšina lekárskeho odborníkov, ktorí sa prieskumu zúčastnili však bola proti predčasnému ukončeniu života. Porov. *Bude eutanáziu akceptovať aj Slovensko?*. [online]. [cit. 2013-01-10]. Dostupné na internete: <|| <http://primar.sme.sk/c/3913535/bude-eutanaziu-akceptovat-aj-slovensko.html>>.

- BITÓ, L. *Kniha o dobrej smrti: eutelia – eutanázia*. Bratislava : Kalligram, 2006. 269 s. ISBN 80-7149-839-4.
- FILLOVÁ, D. *Filozofia - etika - medicína*. Beniakovce : Aprilla, 2009. 188 s. ISBN 978-80-89346-13-4.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie - nauka o umírání a smrti*. Praha : Galén, 2007. 244 s. ISBN 978-80-7262-471-3.
- MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha : Grada, 2005. 108 s. ISBN 80-247-1025-0.
- PIETRO FAGGIONI, M. *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišské podhradie : Spišská kapitula, 2007. 331 s. ISBN 978-80-89170-25-8.
- ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. Praha : Vyšehrad, 1999. 112 s. ISBN 80-7021-302-7.
- ŠTEFKO, A. *Eutanázia z pohľadu katolíckej morálky*. Trnava : Dobrá kniha, 1998. 107 s. ISBN 80-7141-195-7.
- TINÁK, B. *Na hrote trňa: O práve na život od počatia po prirodzenú smrť*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2002. 213 s. ISBN 80-7162-383-0.
- VÁCHA, M. Eutanazie. In Vácha, M. , Königová, R. , Mauer, M. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha : Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-780-0. s. 233-266.

Internetové zdroje

Charta práv pacienta v SR. [online]. [cit. 2013-01-10]. Dostupné na internete: <//https://www.slovensko.sk/sk/zivotne-situacie/zivotna-situacia/_charta-prav-pacienta-v-sr>.

Bude eutanáziu akceptovať aj Slovensko?. [online]. [cit. 2013-01-10]. Dostupné na internete: <// <http://primar.sme.sk/c/3913535/bude-eutanaziu-akceptovat-aj-slovensko.html>>.

ÚDAJE O AUTOROCH

Mons. Prof. JCDr. ThDr. Anton Fabian, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Katedra praktickej teológie

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: fabian.anton@rimkat.sk

Mgr. Peter Židó

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Katedra spoločenských vied – doktorand

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: peterzido@gmail.com

Mgr. Roman Holub

Absolvent magisterského štúdia v odbore sociálna práca

na Filozofickej fakulte, univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Benkovce 59, 094 02 Slovenská Kajňa

e-mail: romanko.holub@gmail.com

VPLYV MÉDIÍ NA HODNOTOVÝ SYSTÉM MLADÉHO ČLOVEKA

MEDIA INFLUENCE ON A YOUNG PERSONS VALUE SYSTEM

Lenka Urbanová

Abstrakt: Dnešná globalizovaná spoločnosť žije najmä tým, čo nám predkladajú média. Média zasahujú do našich životov, ovplyvňujú naše názory, postoje, morálne presvedčenie, hodnoty a v konečnom dôsledku aj naše správanie. Média patria medzi najdôležitejšie sociálne faktory, ktoré vplyvajú na stabilitu mladých ľudí. Ich vplyv na život človeka je nepopierateľný a preto je potrebné predovšetkým v rodine vedome a cielene formovať vzťah detí k médiám a ich produktom.

KLúčové slová: Formácia. Hodnoty. Média. Rodina

Abstract: The globalised society of today is influenced intensively with the information delivered by the media. The media interfere in our lives, they affect our opinions, attitudes, moral belief and live values and in fact our behavior. The media belongs to the most important social factors, which influence the young people persuasion endurance. Their strong impact on the human live is indisputable and from this reason, it is necessary in the family all above pointed and with purpose to shape the relationship of children towards media and their products.

Keywords: Formation. Values. Media. Family.

ÚVOD

Je všeobecne známe, že na formovanie mladých ľudí má vplyv predovšetkým rodina, neskôr škola, spoločnosť, cirkev a v neposlednom rade tiež média. Úlohou rodičov je vo výchove odovzdať svojim deťom hodnoty, ktoré chcú, aby v živote vyznávali a nimi sa aj potom neskôr v dospelosti riadili. Vďaka technickému pokroku, stále sa zvyšujúcej modernizácii a globalizácii stojí pred rodičmi neľahká úloha vychovávať a viesť svoje deti k tradičným uznávaným hodnotám akými sú napr. rodina, náboženstvo, či kultúra. Prevrátené hodnoty, ktoré sú nám v spoločnosti predkladané, orientujú mladú generáciu predovšetkým na materializmus, individualizmus a konzumizmus, ktorý ich chce odtrhnúť od rodinných hodnôt a tým sa spoločnosť dostáva do morálnej krízy zapríčinennej tiež médiami.¹

1 ÚLOHA MÉDIÍ

Globalizácia sa dotýka najmä troch oblastí spoločenského života: ekonomiky, politiky, kultúry a preto za posledné roky čoraz častejšie zaznieva aj v elektronických médiách a tlači, ktorých úloha je na prvom mieste informatívna.² Je známe, že média hrajú v informovanosti dôležitú úlohu a táto úloha je nanajvýš zodpovedná a vysoko rozvážna, alebo inak povedané dôverná. Dôverná, pretože média sú pre spoločnosť nevyhnutné. Informujú nás o tom, čo sa stalo, alebo sa v najbližšej dobe môže stať.

¹Porov. POSSE, R. - MELGOSA, J. *Umenie výchov.*, Vrútky: Advent-Orion, 2002, s. 175 – 188; porov. MELGOSA, J. *Žiť naplno*. Vrútky: Advent-Orion, 2001, s. 172 – 182; porov. GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou* Bratislava: IRIS, 2012, s. 42-43..

²Porov. IŁOWIECKI, M. – ZASEPA, T. *Moc a nemoc médií*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis – Veda, 2003, s. 114; porov. MCQUAIL, D. *Úvod do teórie masové komunikace*. Praha: Portál, 2002, s. 103.

A zodpovedná, pretože spoločnosť od médií dostáva aktuálne informácie, nakoľko žiadne iné informačné prostriedky nie sú.

Medzi ďalšie úlohy médií patrí vysvetľovanie a komentovanie udalostí, presadzovanie a udržiavanie všeobecne prijateľných hodnôt, agitovanie pre spoločenské ciele vo všetkých sférach života (ekonomického, politického, ...). V neposlednom rade majú byť zdrojom pobavenia, rozptýlenia, uvoľnenia, napätia.³ Nepochybne medzi najaktívnejších a najpočetnejších užívateľov komunikačných prostriedkov radíme mladých ľudí. Tí nemajú najmenší problém získať dostatok informácií z najrôznejších zdrojov, problémom je však správne si z tohto množstva informácií vybrať. Už dlhší čas si môžeme všimnúť, že väčšina informácií je o tom, čo zlé sa udialo v spoločnosti. Keď v tlači, alebo v televízii musíme pozerieť, čítať o samovraždách, o nejakej hroznej udalosti, ktorá sa stala v rodine, o korupcii vo vláde, nespravodlivosti vo svete, nehode nejakého človeka atď. Nemáme sa pýtať, aký vzor predstavuje tlač, televízia, ... pre mládež? Je skutočne nutné, aby sme boli takto terorizovaní? Masmédia musia byť zodpovedné, aby mladých nedeformovali, ale formovali, aby ich vzdelávali a nie im škodili.⁴

2 MÉDIA AKO OVPLYVNÚJÚCI FAKTOR

Od ranného detstva sa človek dostáva do kontaktu s celou obrovskou skúsenosťou internetu, televízie kníh, reklám, plagátov, ilustrovaných časopisov, módy, populárnej hudby, novín, rozhlasu, telefónov a počítačov so všetkým, čo produkujú súčasné média.⁵ Média majú svoje pozitívne i negatívne stránky, k tým pozitívnym patrí napr. ľahká dostupnosť informácií, posilňovanie spoločenského vedomia, skupinovej solidarity, rozširovanie dobrých vzorov, spoločenských noriem a morálky. Medzi negatívne účinky médií patrí predovšetkým prezentovanie frivolného a nereálneho spôsobu života, čo má potom za následok, že mladí strácajú schopnosť rozlišovať medzi skutočnosťou a fantáziou.⁶ Predovšetkým mladé dievčatá bývajú ovplyvnené čítaním románov a pozeraním romantických filmov, na základe ktorých potom snívajú o veľkej láske. Hovoria, že stoja len o takú lásku, no pritom sú veľmi ďaleko od reality.

Plytké filmy, nekonečné seriály plné klamstva, intríg, podvodov, či násilia vplývajú negatívne najmä na mladého človeka a narušujú tiež komunikáciu, čo môže byť príčinou pretrhnutia vzájomných vzťahov. Dalo by sa povedať, že medziľudské vzťahy dnešnej doby charakterizuje rýchlosť, blahobyt a zábava.⁷ Rýchla doba, v ktorej žijeme,

³Porov. ZASĘPA, T. – OLEKŠÁK, P. *Mediálna výchova*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008, s.58-59; porov. MCQUAIL, D. *Úvod do teórie masovej komunikácie*, s. 103.

⁴ Porov. FABIAN, A. Evanjelizácia v masmédiách podľa inštrukcie Aetatis novae. In *Duchovný pastier*, roč. 79, 1998, č. 4, s. 175-179; č. 6, s. 267-270.

⁵ Porov. ZASĘPA, T. *Média v čase globalizácie*. Bratislava: Lúč, 2002, s. 31.

⁶ Porov. IŁOWIECKI, M. – ZASĘPA, T. *Moc a nemoc médií*, s. 116; porov. DIEŠKOVÁ, V. *Základy sociálnej pedagogiky*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2005, s.72; porov. MARTINI, C. M. *Il lembo del Mantelo*. Milano: Centro Ambrosiano, 1991, s. 52; porov. LEŠKOVÁ, L. Deti zo znevýhodneného rodinného prostredia a jeho vplyv na utváranie ich hodnotovej orientácie. In *Výchova k hodnotám v škole a v rodine*. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2006. s. 290-296; porov. LEŠKOVÁ, L. Rodinné a reprodukčné správanie vysokoškolákov (Vybrané čiastkové charakteristiky rodinného a reprodukčného správania vysokoškolákov so zameraním na manželstvo a rodičovstvo). In *Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013. s. 20-29.

⁷ Porov. SANIGA, M. Život človeka nevedie len po rovine a slnkom zaliatym ružovým sadom. In *Učiteľské noviny*. 2013, roč. LX, č. 25, s. 14; porov. POSSE, R. – MELGOSA, J. *Umenie výchovy*, s.80; porov. HALÍK, T. *Vzývan i nevzývan*. Praha : Lidové noviny, 2004, s. 183 – 192; porov. SLIVKOVÁ,

má na svedomí najmä to, že dnešné deti sú „nevyrozprávané“. Nemajú si s kým pohovoriť o svojich problémoch, radoostiach i starostiach a preto sa stále viac utiekajú k svojim počítačom, kde chatujú, mailujú, skypeujú a nadväzujú nové sociálne kontakty s ľuďmi po celom svete. Mladí ľudia túžia po slobode a nezávislosti a preto veľmi ľahko prijímajú myšlienku užiť si čo najviac teraz a tu, pretože potom už nič nebude. Ved' žijeme raz práve tu a teraz nehľadiac na iných. Ale aký cieľ dosiahneme, keď každý bude pokračovať len vo vedení svojich osobných záujmov.

Je na nás dospelých, aby sme sa spamätali a v našich deťoch a mládeži zušľachtľovali ich duchovný svet, pokoru, cit a lásku a nie ho ničili prevrátenými rebríčkami hodnôt rozvíjaním násilia, arogancie, namyslenosti, honbou za materiálnym bohatstvom...⁸ Nechceme povedať, že za nesprávne formovanie detí a mládeže sú zodpovedné iba médiá, alebo len samotní rodičia, ale že je dôležité pestovať si správny kritický a selektívny postoj, plánovať a vyberať si programy, vymedziť čas a celkovo regulovať používanie médií. Dodržiavaním týchto jednoduchých pravidiel bude takto usmernený človek schopný čerpať úžitok z médií a následne odovzdávať správne vzory a postoje v rodine.⁹

3 HODNOTOVÁ ORIENTÁCIA SÚČASNEJ RODINY

Hodnoty sa utvárajú pod vplyvom prostredia, výchovy i samotnej osobnosti. V závislosti od názorov a hodnôt sa vytvára určité zameranie záujmov a konania človeka. Vzniká hodnotový systém a hodnotová orientácia. Hodnotová orientácia je zameranie osobnosti na určité hodnoty materiálnej a duchovnej kultúry spoločnosti. Pôsobí ako regulátor správania v situáciách voľby a prejavuje sa v konkrétnej činnosti človeka. Hodnoty, ktoré človek uznáva, sú zoskupené do určitého poriadku, nie sú to len náhodné zoskupenia. Hodnotový systém tvorí obsah vedomia osobnosti, spojený s významnosťou určitých javov a objektov pre človeka. Človek, skupina, či spoločnosť má určitý hodnotový systém. Hodnotovú orientáciu mládeže pre výskumné účely zisťujeme najmä prostredníctvom postojov.¹⁰

Na základe výskumu európskych hodnôt podľa European Values Study (EVS) k najviac uznávaným hodnotám podľa sociologického výskumu, ktorý uskutočnila SAV v roku 2008 v Slovenskej republike patria rodina, práca, priatelia, voľný čas, náboženstvo a politika. Uvedené skutočnosti sú uvedené v grafe 1.

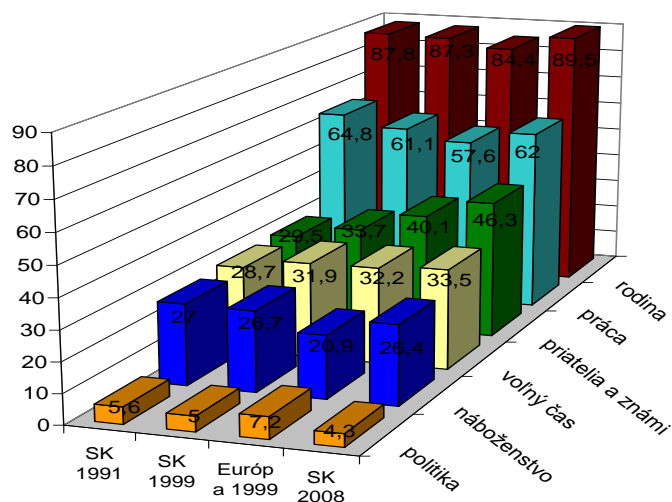
M. Mladý človek v konzumnej spoločnosti. *Zborník religionistických a sociologických štúdií 1/2011*. Prešov: Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011, s. 14-39.

⁸ Porov. SANIGA, M. Život človeka nevedie len po rovine a slnkom zaliatym ružovým sadom. In. *Učiteľské noviny*, s. 14.

⁹ Porov. SANIGA, M. Život človeka nevedie len po rovine a slnkom zaliatym ružovým sadom. In. *Učiteľské noviny*, s. 14; porov. POSSE, R. – MELGOSA, J. *Umenie výchovy*, s. 81; porov. LEŠKOVÁ, L. Rodinné hodnoty - základ stability spoločnosti. In *Deň blahoslavenej sestry Sary Salkaházi (1899-1944) : život sestry Sary a jej význam pre rodinu* . Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2009. s. 125-142; porov. LEŠKOVÁ, L. Vychová k hodnotám v rodine a ich význam pre jej zdravé fungovanie. In *Metamorfózy rodiny v kontexte postmodernej spoločnosti : deň blahoslavenej sestry Sary Salkaházi (1899-1944)*. Košice : Vienaľa, 2010, s. 93-100; porov. LEŠKOVÁ, L. Mladí ľudia a ich vzťah k manželstvu a rodičovstvu. In *Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013. s. 74-85.

¹⁰ Porov. BOROŠ, J. – ONDRIŠKOVÁ, E. – ŽIVČICOVÁ, E. *Psychológia*. Bratislava : Iris, 1999, s. 186-189; Porov. LOKŠA, J. *Základy všeobecnej psychológie*. Košice: Seminár sv. Karola Baromejského, 2006, s. 302 – 304; porov. POPIELSKI, K. : *Czlowiek – pytanie otwarte*. Lublin, Redakcja wydawnictw KUL, 1987, s. 110.

Graf 1 Aké dôležité sú vo vašom živote: ¹¹
(Podiel tých, čo označili danú oblasť za „veľmi dôležitú“)

Takmer 90% respondentov považovalo rodinu za najdôležitejšiu životnú hodnotu. K ďalším hodnotám ku ktorým je potrebné viesť deti patrí napr. pracovitosť, pocit zodpovednosti, ... Menej sa už kladie dôraz na toleranciu, ohľaduplnosť a k najmenej zdôrazňovaním hodnotám patrí nesebeckosť a predstavivosť.¹² Je dobrým znakom, že v súčasnosti ľudia stále pokladajú rodinu za tak významnú hodnotu. Nebezpečenstvo však spočíva v prezentovaní rodiny tak, ako nám ju predstavujú médiá. Na jednej strane vyzdvihujú rodinný život a manželstvo a poukazujú na hodnoty ako je láska, vernosť, odpustenie, no na strane druhej nekriticky podporujú neveru, mimomanželské styky, antikoncepciu, interrupciu, homosexuálne správanie.¹³ Takýmto zobrazovaním manželského zväzku by prostriedky spoločenskej komunikácie nemali vyvolávať dojem, že v rámci procesu globalizácie chcú zdravé rodinné hodnoty nahradiť hodnotami konzumnej spoločnosti, ktorá normálnu rodinu zavrhuje kvôli ničomu.

V každom prípade môže spolu trojica médiá – rodičia – mládež dobre fungovať vtedy, ak sa médiá stanú zdrojom podpory pri výchove k trvalým hodnotám, lebo je v záujme rodičov ale aj celej spoločnosti, aby z mladých ľudí vychovali osobnosti

¹¹ BÚZIK, B. – TÍŽIK, M. – KUSÁ, Z. *Podklady k tlačovej besede Sociologického ústavu SAV k zisteniam výskumu európskych hodnôt EVS 2008 na Slovensku*. [online]. 2008, [cit. 2009-06-09]. Dostupné na internete:

<http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1180_attach_evs_2008_podklady.doc> ; Podľa výskumu, ktorý uskutočnila IUVENTA v r. 2000-2009 sú pre mladých ľudí najdôležitejšími životnými hodnotami zamestnanie (58,9%), rodina, spokojný a harmonický život. Porov. <https://www.iuventa.sk/sk/Vyskum-mladeze/Vyskumy-katalog-dat/2013/Mladez-a-zivotny-styl-trendova-analyza-za-roky-2000-2009.alej>

¹²BÚZIK, B. – TÍŽIK, M. – KUSÁ, Z. *Podklady k tlačovej besede Sociologického ústavu SAV k zisteniam výskumu európskych hodnôt EVS 2008 na Slovensku*. [online]. 2008, [cit. 2009-06-09] Dostupné na internete: http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1180_attach_evs_2008_podklady.doc.

¹³ Porov. JÁN PAVOL II. *Posolstvo Svätého Otca Jána Pavla II. k 38. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov* [online]. [cit. 2004-24-01]. Dostupné na internete: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-masmedia-38>.

s bohatým duchovným svetom, ktoré sa nepoddajú ani pri zdolávaní tých najťažších prekážok.¹⁴

ZÁVER

Žijeme v dobe presýtenej množstvom informácií, ktoré sa na nás valia zo všetkých strán a pôsobia dezorientujúco na všetkých ľuďoch, najmä však na mladého človeka. Ten sa často ocitá v chaose medzi hodnotami, ktoré sa mu snaží vštepiť výchovná rodina a hodnotami, ktoré propagujú médiá. To má na svedomí, že mladí ľudia nevedia zaujať pevný postoj k veciam každodenného života. Nepopierame fakt, že médiá majú svoje pozitíva, ktorými môžu pomôcť mladých vychovávať, ale je potrebné dávať pozor aj na negatívne faktory, ktoré, obávame sa, v dnešnej dobe prevažujú a môžu nás viesť smerom, ktorým vlastne ísť nechceme. Významnú úlohu v rámci formácie môžu mať a majú aj kresťanské médiá. Pýtame sa ale, koľko mladých ľudí napr. sleduje kresťanské vysielanie. Je to určite vec osobného záujmu a presvedčenia a možno sú kresťanské programy málo atraktívne pre mladých a preto dávajú prednosť iným typom programu. Tieto programy ale často vysielajú veľmi zaujímavé diskusné relácie, ktoré môžu napomôcť formácii intelektuálnej i spirituálnej. Hostami bývajú osobnosti z katolíckej cirkvi, politických strán a odborníci, ktorí vedú diskusiu na rôzne témy so zástupcami jednotlivých novín. Poslucháč – divák sa môže konfrontovať a formovať prostredníctvom otázok, ktoré žurnalisti kladú, aj odpoveďami, ktoré dáva druhá strana a preto takéto programy považujeme za veľmi hodnotné.

POUŽITÁ LITERATÚRA

BOROŠ, J. – ONDRIŠKOVÁ, E. – ŽIVČICOVÁ, E. *Psychológia*. Bratislava : Iris, 1999. 270 s. ISBN 80-88778-87-5.

BÚZIK, B. – TÍŽIK, M. – KUSÁ, Z. *Podklady k tlačovej besede Sociologického ústavu SAV k zisteniam výskumu európskych hodnôt EVS 2008 na Slovensku*. [online]. 2008, [cit. 2009-06-09]. Dostupné na internete: http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1180_attach_evs_2008_podklady.doc

DIEŠKOVÁ, V. *Základy sociálnej pedagogiky*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 97 s. ISBN 80-89185-08-8.

FABIAN, A. Evanjelizácia v masmédiách podľa inštrukcie Aetatis novae. In *Duchovný pastier*, roč. 79, 1998, č. 4, s. 175-179; č. 6, s. 267-270. ISSN 0139-861X.

GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Bratislava: IRIS, 2012. 318 s. ISBN 978-80-89256-95-2.

HALÍK, T. *Vzývan i nevzývan*. Praha : Lidové noviny, 2004. 371 s. ISBN 80-7106-692-3.

ŁOWIECKI, M. – ZASEPA, T. *Moc a nemoc médií*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis – Veda, 2003. 183 s. ISBN 80-224-0740-2.

JÁN PAVOL II. *Posolstvo Svätého Otca Jána Pavla II. k 38. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov* [online]. [cit. 2004-24-01]. Dostupné na internete: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-masmedia-38>.

LEŠKOVÁ, L. Deti zo znevýhodneného rodinného prostredia a jeho vplyv na utváranie ich hodnotovej orientácie. In *Výchova k hodnotám v škole a v rodine*. Ružomberok :

¹⁴ Porov. DIEŠKOVÁ, V. *Základy sociálnej pedagogiky*, s. 72; porov. SANIGA, M. Život človeka nevedie len po rovine a slnkom zaliatým ružovým sadom. In *Učiteľské noviny*, s. 14.

- Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2006. s. 290-296. ISBN 80-8084-065-2.
- LEŠKOVÁ, L. Rodinné hodnoty - základ stability spoločnosti. In *Deň blahoslavenej sestry Sary Salkaházi (1899-1944) : život sestry Sary a jej význam pre rodinu*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2009. s. 125-142. ISBN 978-80-89232-56-7.
- LEŠKOVÁ, L. Vychová k hodnotám v rodine a ich význam pre jej zdravé fungovanie. In *Metamorfózy rodiny v kontexte postmodernej spoločnosti : deň blahoslavenej sestry Sary Salkaházi (1899-1944)*. Košice : Viena, 2010. s. 93-100. ISBN 978-80-8126-005-6.
- LEŠKOVÁ, L. Rodinné a reprodukčné správanie vysokoškolákov (Vybrané čiastkové charakteristiky rodinného a reprodukčného správania vysokoškolákov so zameraním na manželstvo a rodičovstvo). In *Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013. s. 20-29. ISBN 978-80-7165-921-1
- LEŠKOVÁ, L. Mladí ľudia a ich vzťah k manželstvu a rodičovstvu. In *Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k inštitúcii manželstva*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013. s. 74-85. ISBN 978-80-7165-921-1
- LOKŠA, J. *Základy všeobecnej psychológie*. Košice: Seminár sv. Karola Baromejského, 2006. 369 s. ISBN 80-89138-44-6.
- MARTINI, C. M. *Il lembo del Mantelo* Milano: Centro Ambrosiano, 1991. 122 s. ISBN 88-7098-115-0.
- MCQUAIL, D. *Úvod do teórie masovej komunikácie*. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-714-0.
- MELGOSA, J. *Žiť naplno*. Vrútky: Advent-Orion, 2001. 191 s. ISBN 80-8896-061-4.
- POPIELSKI, K. : *Człowiek – pytanie otwarte*. Lublin, Redakcja wydawnictw KUL, 1987. 329 s. ISBN 8300006672.
- POSSE, R. - MELGOSA, J. *Umenie výchovy*, Vrútky: Advent-Orion, 2002. 194 s. ISBN 80-8896-089-4.
- SANIGA, M. Život človeka nevedie len po rovine a slnkom zaliatym ružovým sadom. In *Učiteľské noviny*. ISSN 0139-5769, 2013, roč. LX, č. 25, s. 2-32.
- SLIVKOVÁ, M. Mladý človek v konzumnej spoločnosti. *Zborník religionistických a sociologických štúdií 1/2011*. Prešov: Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011. s. 14-39. ISBN 978-80-555-0347-9.
- ZASEPA, T. – OLEKŠÁK, P. *Mediálna výchova*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008. 195 s. ISBN 978-80-8084-291-8.
- ZASEPA, T. *Média v čase globalizácie*. Bratislava: Lúč, 2002. 425 s. ISBN 80-7114-387-1.

ÚDAJE O AUTORKE

Mgr. Lenka Urbanová
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89
041 21 Košice, SR
lenka.urbanova@atlas.sk

SOCIÁLNY PRACOVNÍK V ÉRE GLOBÁLIZÁCIE

SOCIAL WORKER IN THE PERIOD GLOBALIZATION

Mária Slivková

Abstrakt: Autorka sa v príspevku zaoberá sociálnou prácou ako povoláním, odbornou profesiou a jej vykonávaním. Zdôrazňuje charakter tohto povolania, ktorým je neodpltná povinnosť poskytovania pomoci ľuďom za účelom zlepšenia ich spoločenského fungovania. Sociálny pracovník je nástrojom sociálnej práce a od rozvoja jeho osobnosti, zručnosti a intelektuálnej zrelosti v značnej miere závisí úspech v jeho práci. Ciele a úlohy sociálneho pracovníka sú obsiahnuté v činnosti sociálnej práce, ktorá veľmi úzko súvisí s aktuálnymi premenami vo svete. Najvýraznejšou z nich je globalizácia, ktorá od konca 20. storočia sa týka svetového hospodárstva ako aj mnohých iných oblastí súvisiacich s konaním človeka. Možnosti uplatnenia sociálneho pracovníka dnes sú bohaté, no v našich podmienkach je to najmä práca v skupinách: s chorými, psychiatrickými pacientmi, závislými, seniormi, a v inštitúciách: práca s rodinou a v škole.

KLúčové slová: *Sociálna práca. Sociálny pracovník. Globalizácia. Uplatnenie. Ciele. Úlohy.*

Abstract: The author deals with the contribution of social work as a profession, profession and its implementation. Emphasizes the nature of the profession, which is neodpltná duty of helping people to improve their social functioning. The social worker is a tool of social work and the development of his personality, skills and intellectual maturity depends largely on the success of his work. Objectives and tasks of social workers summarize the activity of social work, which is very closely related to the current transformations in the world. The most striking of these is globalization, which from the end of the 20. century in terms of the world economy, as well as many other areas related to the conduct of man. The possibility of applying social worker today are abundant, however, in our conditions it is especially the work in groups: sick, addicted, elderly, psychiatric patients and in the institutions: working with the family and at school.

Key words: *Social work. Social worker. Globalization. Exercise. Goals. Objectives.*

ÚVOD

Sociálna práca je povolanie, vykonávanie ktorého spočíva na neodpltnej povinnosti poskytovania pomoci ľuďom. Cieľom tejto pomoci je predovšetkým zlepšenie spoločenského fungovania jednotlivca, ktorý z dôvodu ťažkej situácie nie je schopný sám zmeniť toto položenie, ako aj snaha o odstránenie príčin, v dôsledku ktorých dochádza ku spoločenskému vylúčeniu (marginalizácia). Takto chápaná sociálna práca sa odlišuje od sociálnej pomoci, ktorej cieľom je hlavne poskytovanie materiálnej pomoci.

Pomáhanie potrebujuúcemu človekovi, čo je hlavným cieľom sociálnej práce, dnes stojí na silnom vedomostnom základe s možnosťou ďalšieho vzdelávania. Ukazovatele, ktoré determinujú podmienky sociálnej práce, súvisia s aktuálnymi premenami na

Slovensku i vo svete a vplývajú na transformáciu modelov sociálnej práce. Prejavy chudoby v mnohých častiach sveta sú spôsobené štruktúrami globalizácie, pretože globálny rast využívajú chudobní nepomerne v menšej miere než bohatí.¹⁵ Práca sociálneho pracovníka je čoraz väčšmi populárna a narastá jej spoločenská prestíž.

1 CHARAKTERISTIKA ODBORU – ŠPECIALIZÁCIE SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

Sociálna práca, ako špecifický typ odbornej činnosti, je jednou z foriem sociálnej činnosti. Je taktiež vedeckou disciplínou, ktorá sa racionálne spája s inými vednými odbormi a čerpá z ich bohatstva¹⁶. Tiež preto má interdisciplinárny charakter. Vo všeobecnosti čerpá z biologických a spoločenských vied, odvoláva sa tiež na bohaté spektrum axiológie, ako aj na vedomosti a skúsenosti profesionálov. Študijný a formačný proces v tomto odbore si vyžaduje poznanie a chápanie ľudských potrieb, spoločenských problémov a sociálnej politiky.

Tento odbor má charakter služby a nepatrí medzi ľahké. Nesie v sebe riziko prehry vo forme straty motivácie do práce, zápalu, energie, spoliehania sa na vlastné možnosti a poskytovania skutočnej pomoci, riziko dištancu a depersonalizácie, ako aj riziko pracovného vyhorenia, čo má deštruktívny charakter tak pre samotného pracovníka, ako aj pre klienta.¹⁷ Preto od sociálneho pracovníka sa vyžadujú určité predispozície, ktoré sa málokedy dajú nadobudnúť počas štúdia. Sú to skôr predispozície, ktoré vznikajú z osobnostných črt alebo tiež z talentového nadania na toto povolanie.¹⁸

Pomoc preukazovaná človeku bez ohľadu na jej formu od vekov predstavovala určitý druh služby. V tomto kontexte si musí byť sociálny pracovník vedomý, že nemôže mať dominujúci postoj. O to viac, že sa stretáva s človekom ukrivdeným, úbohým, trpiacim, zápasiacim so životnými ťažkosťami, ktorý z rôznych dôvodov nemá dobrý život. Takéto osoby sú často diskriminované. Sociálna práca je odbor plný výziev a bohatých možností. Osoby, ktoré sa zaoberajú problémami človeka, sú zaviazané kreatívnym spôsobom usmerňovať konanie na úrovni organizácie, inštitúcie, spoločnosti, ako aj vo vzťahu k individuálnemu jedincovi, jeho problémom a ku všetkým jeho existenčným krízam. Sociálni pracovníci by mali rozumieť, aké sú vzťahy medzi ľuďmi, praktickým konaním a politikou.

O profesii sociálnej práce existujú rôzne mienky. Jej profesionálny rozmer je plný pozitívnych skúseností a svedectiev. Čoraz viac sociálnych pracovníkov sa objavuje v rôznych inštitúciách. Svoju odbornú povinnosť vykonávajú v školách, v domovoch sociálnych služieb, v detských domovoch, psychiatrických liečebňach, v nemocniciach, v zariadeniach pre zdravotne postihnuté osoby, v rôznych terapeutických skupinách, rodinách, v boji so závislosťami, vo väzniciach a široko chápanej sociálnej práci. Okrem toho, sociálni pracovníci sú dnes na význačných miestach v štátnej správe, vo

¹⁵ Joachim von BRAUN: Die Problematik der armen in der Globalisierung. In: Etyczne perspektywy globalizacji. Sprawozdanie z 30. Kongresu Niemieckojęzycznych Teologów Moralistów i etyków Społecznych we Wiedniu 17-21 września 2001 r. Olsztyn: Collectanea Theologica 72 (2002) nr 1, s. 209-215.

¹⁶ A. Žilová upozorňuje na potrebu rozširovať sociálnu prácu ako vednú disciplínu. Porov. ŽILOVÁ, A. *Úvod do teórie sociálnej práce. (Náuka o sociálnej práci)*. Baďin : Mentor, 2005.

¹⁷ ZBYRAD, T. Pracownik socjalny – zawód czy powołanie. In *Praca Socjalna*, 2007, Nr 3, s. 17 – 38.

¹⁸ „Povolanie nie je súkromnou činnosťou, ale spoločenskou službou, v ktorej človek musí vidieť svoju osobitnú úlohu“ Porov. HOFFNER, J. K. *Chrześcijańska nauka społeczna*. Kraków : Wydaw. Fundacji ATK, 1999, s. 106).

vláde, školstvu a v biznise, čo dodatočne zvyšuje ich status. Profesionálny prístup k ľuďom – ku klientom a pochopenie ich správania dnes vzbudzuje prejav úcty, akej predtým nebolo.

Treba zdôrazniť, že sociálna práca a jej pracovníci pružne reagujú na potreby, ktoré vystupujú v živote meniacej sa spoločnosti, ako aj na výzvy po spoločenskej spravodlivosti, ktorá umožňuje dodržiavanie občianskych práv. V praxi sa sociálni pracovníci zaoberajú problémami, ktoré ohrozujú normálne fungovanie spoločnosti, a usilujú sa zmierniť nerovnosti, ktoré nepriaznivo vplyvajú na blahobyt ľudí a spoločnosti. Preto v praxi sociálna práca znamená profesionálnu pomoc pre jednotlivcov, rodiny, skupiny, organizácie a komunity, ktorou by sa posilnila alebo prinavrátila schopnosť ich optimálneho fungovania a taktiež, aby sa na to vytvorili priaznivé spoločenské podmienky. Étos sociálneho pracovníka spočíva v tom, že buď sa ním narodí, alebo ním jednoducho je.

Pracovníci sociálnej práce by mali uznať, že sú aktívnym podmetom, ktorý otáča osudy ľudí, a nie predmetom, ktorý ich život predurčuje. V tom všetkom sa očakáva aj aktivita zo strany jednotlivca, ktorý ju nemusí ihneď prejavíť, ale treba mu pomôcť, aby prejavil schopnosť kreatívneho správania. Za toto prebudenie kreativity v človeku nesie zodpovednosť odborný sociálny pracovník.

2 OSOBNOSŤ SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

V sociálnej práci je veľmi dôležité formovanie osobnosti sociálneho pracovníka. V tomto výnimočnom zamestnaní sa spája profesionalita s individuálnymi predispozíciami. Sociálny pracovník musí byť presvedčený o zmysle pozitívnej práce a pociťovať, že je povolán vykonávať toto povolanie. Má vedieť, čo sa od neho očakáva a čo má urobiť v danej situácii; aké metódy pomoci použiť a byť konzekventný v svojom konaní, riadiac sa dobrom osôb, ktorým pomáha. Musí mať úprimne rád ľudí a chápať ich problémy. Nemôže nosiť v sebe cynizmus, zlosť a kritizovanie. Je potrebné, aby bol srdečný, spontánny a mal úprimný záujem o každého človeka, pretože tieto vlastnosti umožňujú, aby nadväzovanie kontaktu bolo jednoduché, prirodzené a spontánne.

Preto sa často venuje pozornosť jeho vlastnostiam, temperamentu a charakteru. Všeobecne sa medzi podstatné vlastnosti jeho osobnosti počíta: pocit zodpovednosti, statočnosť, úprimnosť voči spolupracovníkom, objektívnosť, rozhodnosť, citlivosť na ľudské potreby, schopnosť potešiť a pomôcť, nestrannosť a uznanie dôstojnosti každého človeka, altruizmus a úctivosť, schopnosť kontrolovať svoj postoj vo vzťahu k osobám potrebujúcim pomoc, komunikatívnosť, seba afirmácia. Pri vzťahu s klientom by sociálnemu pracovníkovi nemali chýbať ešte tieto vlastnosti: nezištnosť a čestnosť, empatia. Pri vykonávaní funkcií by mal mať schopnosť organizovania, disciplíny, konsekvencie pri vybratých úlohách, zachovania diskrecií, osobnú kultúru, svedomitosť, zmysel pre povinnosti, zodpovednosť, riadiť sa pravdou.¹⁹ Tieto vlastnosti sociálneho pracovníka sú vo všeobecnosti postačujúce v jeho bežnej pracovnej činnosti, až na situáciu, kedy je privolaný ku konzultácii s inými odborníkmi a spolupracovníkmi.

¹⁹ Porov. MLYŇSKI, J. Osobowość i cele pracownika socjalnego. In MAJOWSKI, W. - MRAZ, M. (eds.). 2009. *Humanitné vedy a sociálne univerzum*. Trnava : Vydavateľstvo Dobrá kniha, s. 33-46; porov. LEŠKOVÁ, L. Sociálny pracovník – profesionál rôznych rolí. In *Teológia a sociálne otázky*. Brno : Cesta, 2008, s. 15-24.

Výskumy preukázali, že vtedy sa dostavuje strach pred ukázaním vlastnej nekompetencie a voči otvorenému postojom iných odborníkov, ich mienok a sugescií.²⁰

Podstatným nástrojom sociálnych pracovníkov v ich práci je **axiologický poriadok**. Hodnoty sociálnej práce sú kodifikované v etickom kódexe a ich kanóny sa týkajú požiadaviek sociálnej spravodlivosti²¹. Medzi najčastejšie opakované hodnoty patrí: dôstojnosť, zodpovednosť, tolerancia, súkromie, solidarita medzi ľuďmi, lásku k blížnemu, spoločenský poriadok, svedomitosť, čestnosť, atď. V celom hodnotovom poriadku v sociálnej práci sa preferuje **dôstojnosť** – je to hodnota, ktorá patrí všetkým a nedá sa stupňovať.²² Vyniká z výnimočnej úlohy človeka v svete a z určitých nevyhnutných práv, ktoré mu patria a preto sa nazýva ľudská dôstojnosť alebo osobná dôstojnosť. Existuje ešte dôstojnosť, ktorá je určitou vlastnosťou charakteru človeka a jeho postojov, prejavujúcich sa najmä v jeho správaní.²³

Myšlienka dôstojnosti je, bez pochyb, základná pri vzniku a rozvoji sociálnej práce a má byť taktiež podstatná pri jej aplikácii a praxi. Byť viac alebo menej hodným, ako aj znovu získanie dôstojnosti medzi klientmi predstavuje podstatný rozmer práce a kontaktu medzi pracovníkom a klientom, ako aj medzi pracovníkom a ostatnými inštitúciami.²⁴

Zodpovednosť je ďalšia vlastnosť v hierarchii hodnôt v sociálnej práci. Rozumie sa ňou určitá pripravenosť vedomého a rozumného usmerňovania svojho konania z ohľadu na platné zásady.²⁵ Táto definícia zahŕňa aj spôsob postupovania voči druhým, ako aj morálnu zodpovednosť za vykonané činy a ich realizáciu v objektívnom a subjektívnom význame. Hodnota zodpovednosti nabáda sociálneho pracovníka dobre si plniť povinnosti jeho práci. V rámci tejto hodnoty sa má cítiť zodpovedný za prácu v štátnej službe, v ktorej mu bola zverená moc v prospech potrebujúceho človeka.

V sociálnej práci existuje aj **etická zodpovednosť**. Koncentruje sa na ustálenie určitých charakteristických vlastností pre spoločenské a vlastné posúdenie a ocenenie správania človeka, ktoré môže byť morálne dobré alebo zlé. Inými slovami, etika generuje štandardy ľudského správania a zachovania sa. Etika pri vykonávaní povolania sociálneho pracovníka sa týka jeho postojov, povinností a presvedčení, čo v praxi znamená, že konanie sociálneho pracovníka odzrkadľuje jeho hierarchický systém. Sociálny pracovník má etickú zodpovednosť aj voči svojmu klientovi – napr. nesmie ho nechať bez pomoci, zachovať v tajnosti všetky skutočnosti, ... Nakoniec, táto zodpovednosť sa vyžaduje aj voči jeho spolupracovníkom, z vlastného i z cudzieho odboru, ako aj voči spoločnosti.

Tretou dôležitou vlastnosťou v profesionálnom konaní sociálneho pracovníka je **spravodlivosť**. Nejedná sa tu o sociálnu spravodlivosť, ktorá vyžaduje, aby každý dostal, čo mu patrí. Týka sa schopnosti vôle a postojov sociálneho pracovníka, ktoré regulujú jeho postupovanie medzi ľuďmi. Prejavuje sa to v záväzku absolútnej vážnosti

²⁰ Porov. KAZIMIERCZAK, T. - ŁUCZYŃSKA, M. *Wprowadzenie do pomocy społecznej*. Katowice : Śląsk, 1998; porov. LEŠKOVÁ, L. *Sociálny kurátor pre deti a sociálna práca*. Prešov : Michal Vaško, 2012.

²¹ Etický kódex sociálneho pracovníka hovorí o etickej zodpovednosti sociálneho pracovníka na troch úrovniach: individuálnej, inštitucionálnej a spoločenskej - voči klientovi. Porov. DUBOIS, B. - MILEY, K. K. *Praca socjalna. Zawód, który dodaje sił*. Katowice : Śląsk, 1999.

²² Porov. OSSOWSKA, M. *Normy moralne*. Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1985.

²³ Porov. MARIANŃSKI, J. *Moralność w procesie przemian*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1990.

²⁴ Porov. INGARDEN, R. *Książeczka o człowieku*. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1987.

²⁵ Porov. SZAWARSKI, Z. *Rozmowy o etyce*. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1987.

voči nárokom druhého človeka na určité dobrá a hodnoty, ktoré mu patria z titulu jeho človečenstva. Dalo by sa povedať, že podstata spravodlivosti je ukrytá v absolútnej vážnosti nárokov človeka.²⁶

3 CIELE A ÚLOHY SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

Činnosť sociálnej práce súvisí s obnovením stratenej či oslabenej schopnosti človeka, so zabezpečením individuálnych a kolektívnych istôt pre jedinca a s predchádzaním spoločenským disfunkciám. Z týchto príčin možno vyvodíť podstatné úlohy pre sociálnu prácu. Najčastejšie z nich sú tieto:²⁷

- ✓ sociálna práca je zameraná a slúži na riešenie problémov,
- ✓ praktická činnosť sociálnej práce má vedecký a hodnotiaci podklad,
- ✓ sociálna práca ako profesia sa naďalej rozvíja, pretože uspokojuje uznané spoločenské potreby a aspirácie ľudí,
- ✓ sociálna práca sa riadi hodnotami, obyčajne tými, pomocou ktorých funguje spoločnosť,
- ✓ vedomosti požadované v praxi sociálnej práce záležia od cieľov a funkcií, ako aj od druhu problému, ktorý treba riešiť,
- ✓ vedomostné ovládanie problematiky a základných hodnôt je dôležitou vlastnosťou sociálneho pracovníka, pretože on je nástrojom udeľujúcim profesionálnu pomoc,
- ✓ odborné schopnosti sociálneho pracovníka sa odrážajú v jeho pracovnej činnosti.

Splnenie úloh sociálneho pracovníka je možné vtedy, ak sa berú do úvahy aspoň tri predpokladajúce fakty. Prvý z nich sa týka podstaty jestvovania jednotlivca a spoločnosti, teda **ontologické predpoklady**. Druhú skupinu tvoria **epistemologické predpoklady**, týkajúce sa možnosti a prameňov poznania skutočnosti; a posledné z nich sa týkajú **zásad praktického konania**.²⁸ Prvá skupina predpokladov nás nabáda k uznaniu, že človek je aktívnym podmetom, ktorý sám ovplyvňuje svoj osud i spoločenské dianie, a nie predmetom, o živote ktorého rozhoduje predurčenie. Z toho vyniká očakávanie určitej aktivity zo strany jedinca a v prípade, že ju neprejavuje, treba v ňom prebudiť zodpovednosť a pocit povinnosti pri rešpektovaní jeho práv. Predpoklady epistemologické nám umožňujú poznanie jedinca a spoločenského prostredia na základe skúseností, ktoré môžu doplniť zodpovedne spracované a vyhodnotené výsledky empirických výskumov. Praktické zásady sa týkajú priebehu celého procesu sociálnej práce. Z ich obširného zoznamu vyberám aspoň nasledujúce:²⁹

- ✓ pri sociálnej práci s jednotlivou osobou treba brať do úvahy taktiež podmienky, ktoré vytvárajú jej situáciu, ako aj spoločenské prostredie,
- ✓ sociálna práca sa vykonáva s osobami rôzneho veku a každú fázu života charakterizujú špecifické ohraničenia a možnosti,
- ✓ dobrý sociálny pracovník musí spojiť tri vlastnosti:

²⁶ Porov. SKOROWSKI, H. *Moralność społeczna*. Warszawa : Wydaw. Szezyjańskie, 1996.

²⁷ Porov. MAZURKIEWICZ, E. *Sprawność działania socjalnego w pedagogice społecznej*. Wrocław : Zakł.Nar.im.Ossolińskich, 1993.

²⁸ Porov. SZATUR-JAWORSKA, B. Teoretyczne podstawy pracy socjalnej. In PILCH, T. - LEPALCZYK, I. (eds.). *Pedagogika społeczna*. Warszawa : Wydawnictwo Żak, 1995.

²⁹ Porov. MAZURKIEWICZ, E. *Sprawność działania socjalnego w pedagogice społecznej*. Wrocław : Zakł.Nar.im.Ossolińskich, 1993; porov. LEŠKOVÁ, L. Samoriadenie odborného rastu a profesionálnych kompetencií sociálneho kurátora pre deti = Itself-governance professional's growth and expert competencies social parole officer for children. In *Zarządzanie i Edukacja : Dwumiesięcznik Szkoły Wyższe im. Bogdana Jańskiego*. ISSN 1428-474X, No. 76-77 (2011), p. 201-230.

- kompetencie vyplývajúce z jeho povolania,
 - životné skúsenosti,
 - autentický záujem o druhého človeka spojený s chuťou pomáhať,
 - ✓ v sociálnej práci dobro jedinca musí byť prepojené so spoločným dobrom a pri práci sa treba riadiť zásadou: *primum non nocere* - „po prvé neškodiť“,
 - ✓ každá sociálna intervencia má byť tvorivým skutkom a nie rozmnožovaním schém,
 - ✓ v sociálnej práci sa treba snažiť o vytvorenie vzťahov medzi sociálnym pracovníkom a klientom v horizontálnej rovine, čiže o také, v ktorých má prevahu partnerstvo,
 - ✓ sociálny pracovník sa má dívať na problémy svojho klienta z jeho pohľadu, má prejaviť porozumenie a dobroprajnosť. Nemá vystupovať v úlohe sudcu, ktorý pripomína viny, ale partnera, ktorý mu pomáha vyjsť zo situácie dopustených sa chýb,
 - ✓ sociálno-výchovný vzťah medzi sociálnym pracovníkom a klientom nemá mať charakter donútenia, ale má sa tvoriť na zásade dobrovoľnosti. V práci s klientom sa odporúča použiť prezentáciu pozitívnych vzorov správania a životných ciest,
 - ✓ diagnóza v sociálnej práci je elementom terapie. Je to potrebná etapa nielen na dobré poznanie problémov klienta, ale aj na získanie jeho dôvery. Pomáha mu to k uvedomeniu si svojich problémov a k pochopeniu ich podstaty. Bez tohto nie je možná ďalšia práca spojená so zásadou zodpovednosti človeka za jeho vlastný osud.
- Niektorí autori (napr. Dubois, Miley) uvádzajú šesť podstatných úloh sociálneho pracovníka, do ktorých počítajú.³⁰
- ✓ pomáhať ľuďom v náprave a skutočnej realizácii ich vlastných schopností, aby sa tak mohli sami prekonávať a riešiť problémy,
 - ✓ iniciovať kontakt ľudí s organizáciami poskytujúcimi pomoc,
 - ✓ uľahčovať interakcie ako aj modifikovať a budovať nové vzťahy medzi ľuďmi a spoločenskými systémami,
 - ✓ pričiniť sa o rozvoj a modifikáciu sociálnej politiky,
 - ✓ spravodlivo rozdeľovať materiálne prostriedky,
 - ✓ slúžiť ľuďom ako činiteľ sociálnej kontroly.

Cieľom sociálnej práce je náprava spoločenského fungovania v nezávislosti od toho, či potrebu takého zlepšenia pozoruje jedinec či tiež väčšina spoločnosti. Predmetom záujmu sociálneho pracovníka majú byť vzory, smery, kvalita a skutky spoločenských vzťahov človeka pri realizovaní jeho spoločenskej úlohy. Problém v oblasti spoločenských interakcií, ktoré signalizuje jedinec či nejaká skupina danej spoločnosti, si vyžaduje profesionálny prístup zo strany sociálneho pracovníka.

Sociálna práca sa má zaoberať interakciami medzi ľuďmi a ich spoločným prostredím, ktoré vplýva na ich schopnosť splniť životné úlohy; minimalizovaním nepríjemností a podporiť spôsobilosť realizovania vlastných hodnôt a aspirácií.³¹ Vychádzajúc z tohto zhrnutia môžeme uviesť štyri základné ciele:

- ✓ posilňovať v ľuďoch schopnosť prekonávať svoje problémy a riešiť ich,
- ✓ skontaktovať ľudí s inštitúciami, ktoré im môžu poskytnúť prostriedky a možnosti sebarealizácie,
- ✓ podporovať efektívnu a humanitárnu činnosť týchto organizácií,
- ✓ podieľať sa na vypracovaní a zlepšení sociálnej politiky.

³⁰ Porov. DUBOIS, B. - MILEY, K. K. *Praca sociálna. Zawód, który dodaje sił*. Katowice : Śląsk, 1999.

³¹ Porov. PINCUS, A. - MINAHAN, A. *Social Work Practice, Model and Method*. Illinois : Itasca, Ill., F.E. Peacock, 1973.

Sociálna práca je umením, pretože treba veľa vedomostí, aby bolo možné rozumieť ľuďom, pomáhať im a naučiť ich, aby si sami vedeli pomôcť. Hoci je pomerne mladou vedeckou disciplínou, jednak je oprávnená metodologicky riešiť problémy, predkladať objektívne fakty problémov a taktiež vypracovávať zásady a koncepcie svojej činnosti. Nakoniec sociálna práca je aj profesiou, ktorá promuje spoločenské zmeny, rieši problémy vo vzájomných ľudských vzťahov, usiluje sa o dosiahnutie zlepšenia stavu svojich klientov a zasahuje tam, kde na seba vzájomne vplývajú ľudia a ich prostredie.

4 OBDOBIE GLOBALIZÁCIE A MOŽNOSTI UPLATNENIA SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

Práca sociálneho pracovníka má vysoko humánnu a etický charakter, preto aj v jave globalizácie nás obzvlášť zaujímajú jeho etické aspekty. Globalizácia, ako každý iný systém, musí slúžiť človekovi, musí slúžiť solidarite a spoločnému dobru. Avšak život potvrdzuje, že globalizácia sa veľmi rýchlo stala kultúrnym javom. Trh ako mechanizmus výmeny sa stal nositeľom novej kultúry, ktorá nesie v sebe prvky expanzie a agresivity a tie čoraz viac redukovujú aj spoločenské konanie vo všetkých oblastiach. Trh diktuje spôsob myslenia a konania, formuje správanie podľa svojej hierarchie hodnôt. Tí, ktorí sa poddali jej vplyvu, hodnotia globalizáciu ako ničivú povodeň, ktorá ohrozuje spoločenské zásady a základ kultúry, aká usmerňovala ich život a prinášala im bezpečnosť. Globalizácia skutočne vnucuje nové formy práce, života a vytvárania nových foriem spoluzitania. Etika nemôže byť ospravedlnením ani zdôvodnením systému, ale skôr zabezpečením všetkého, čo je ľudské v každom systéme. Etika vyžaduje, aby systémy boli prispôsobené potrebám človeka a nedovoľuje stavať systém nad človeka. Každý systém je vtedy dobrý a užitočný, ak sa váži individuálnu etiku. V sociálnej práci existuje etický kódex sociálneho pracovníka podobne aj ľudstvo v ére globalizácie sa dlhšie nezaobíde bez spoločného etického kódexu.³²

Niet pochyb o tom, že odbor sociálna práca sa nielen čoraz častejšie študuje, ale práca tejto profesie je stále viac potrebná. Možnosti uplatnenia sociálneho pracovníka sú v základnom členení buď v práci s jednotlivcom, so skupinami, alebo v inštitúciách a s pribúdajúcimi ťažkosťami a spoločenskými problémami sa vytvárajú aj nové možnosti uplatnenia v úzko špecializovaných oblastiach. Na tomto mieste nechcem vymenovať a opísať všetky detailné možnosti uplatnenia sociálnych pracovníkov, ale chcem priblížiť najčastejšie možnosti realizácie sa odborníkov z tejto oblasti.

Práca sociálneho pracovníka v zdravotníctve sa opiera o koreláciu medicíny s rôznymi programami zdravotnej starostlivosti. Okrem diagnostikovania choroby, rôznych foriem terapie, poradenstva je potrebná aj práca sociálnych pracovníkov. Choroba sa dotýka ľudí rôznym spôsobom – priamo i nepriamo, čo sa odráža na živote jednotlivcov, rodín a spoločnosti. Každá nemoc je vždy čímisi individuálnym. Niekedy spôsobuje závislosť od rodiny a okolia, s čím sa mnohí chorí nevedia zmieriť. Preto sociálnemu pracovníkovi pripadá povinnosť hneď **na úvod** vysvetliť pacientovi a príbuzným druh choroby, ako aj potrebu ich blízkosti kvôli mobilizácii síl z dôvodu prinávratenia fyzickej a psychickej rovnováhy. Od samého počiatku sociálny pracovník slúži pacientovi a rodine pri prijatí do nemocnice; počas pobytu v nemocnici; pri prepustení a v období doliečovania. Prvý kontakt s nemocnicou môže byť pre pacienta stresujúci a tu sociálny pracovník, vďaka svojim vedomostiam, môže uľahčiť

³² Porov. Ján Pavol II: Globalizácia a etika. In: Episteme 17(2001). Acta Universitatis Masuriensis. Olecko 2001, s. 257-261.

pacientovi prispôsobenie sa na nové prostredie a proces liečenia. Môže navrhnuť finančnú pomoc v čase liečby, ak to legislatíva umožňuje. Počas pobytu v nemocnici môže splňať úlohu terapeuta tým, že pacienta trpezlivo vypočuje. Rozhovor a poradenstvo, najmä v momentoch upadnutia na duchu, určite prinesie pacientovi úľavu a prinavráti zmysel života. Počas aplikácie zodpovednej metódy určenej na riešenie zdravotných problémov pacienta, sociálny pracovník prijíma profylaktickú úlohu, ktorá sa týka troch oblastí. Prvá sa vzťahuje na edukáciu zdravia – upozorňuje na dôležitosť niektorých ochranných povinných očkovaní; riadi prenatálnu a postnatálnu starostlivosť. Druhá zahŕňa včasné vyšetrenia, ktoré nazývame profylaktické, kontrolné, a úlohou sociálneho pracovníka je povzbudiť ľudí – pacientov na takéto vyšetrenia. Tretia oblasť sa týka rehabilitácie a kontrol, pomocou ktorých sociálny pracovník predchádza zhoršeniu zdravotného stavu pacienta.³³

Práca v psychiatrickom zariadení. Ide o zariadenia pre deti, mládež a dospelých, ktorí majú problémy s emóciami, hnevom, depresiami, s poruchami fyziologických činností a s rozmanitými závislosťami. Psychické zdravie má ohromný význam pre kvalitu života v spoločnosti: v rodine, škole, v zamestnaní, pri odpočinku a využívaní voľného času. Dobré psychické zdravie patrí do všeobecného, spoločenského a hospodárskeho kapitálu každej spoločnosti a spoločenstva. V opačnom prípade všetky tieto oblasti znášajú značné škody. Sociálny pracovník v týchto zariadeniach pracuje s jednotlivcami, so skupinami, koordinuje činnosť medzi zariadením a rodinou, konzultuje. Je tiež kľúčovou postavou, ktorá pomáha pacientovi v udržaní zdravých kontaktov s okolím, so známymi, priateľmi. Taktiež pomáha pacientovi pri obnovení normálneho fungovania.³⁴ Zaoberá sa všetkými aspektmi pobytu pacienta v zariadení – jeho terapiou, tréningami – najlepšie výsledky sa dosahujú vtedy, ak pacient má dôveru k personálu a spolupracuje s ním. Sociálni pracovníci majú dôležité miesto aj pri ambulantnej liečbe, kde sa stretávajú aj detskými pacientmi. Terapiou sa tu zaoberajú psychiatri, psychológovia a tiež a sociálni pracovníci. Ich úlohou je spolupracovať s inými odborníkmi a s detskými pacientmi, ktorí majú vážne ťažkosti s disciplínou, výbuchmi zlosti, s neschopnosťou sa prispôsobiť na podmienky v škole. K povinnostiam sociálneho pracovníka patrí aj záujem o terapiu rodičov – uľahčiť im pochopenie správania ich detí; viesť s nimi rozhovor o konfliktoch v rodine, ktoré sa odrážajú na správaní dieťaťa; poukázať im na príčiny nesprávneho správania sa detí.

Práca sociálneho pracovníka so závislými: závislosť je stav, v ktorom jedinec pociťuje neprekonateľnú potrebu užiť toxickú substanciu, čo súvisí s predchádzajúcim nadužívaním. Závislosť od produktu znamená nevyhnutnosť jeho pravidelného konzumovania, aby sa vyhol jeho skutočnému zanechaniu, čo sa prejaví rôznymi fyzickými a psychickými problémami.³⁵ Užívanie toxických prostriedkov sa odráža nielen na osobe konzumenta, ale aj na jeho rodine. Tu sociálny pracovník môže pomôcť rodine pochopiť tento problém – zminimalizovať vinu, vzpierať mladistvú závislú osobu, ktorá by sa ináč cítila vylúčená z rodinného domu. Tradičnou úlohou sociálnych pracovníkov je poskytovanie pomoci vo viacerých miestach: na súdoch - pri pojednávaníach s neplnoletými; v školách; v poradniach; v univerzitných zdravotných strediskách. Pri práci v zariadeniach pre závislých spolupracujú s internistami,

³³ Porov. SKIDMORE, R. A. - THACKERAY, M. G. *Wprowadzenie do pracy socjalnej*. Katowice : Śląsk, 1998.

³⁴ Porov. SKIDMORE, R. A. - THACKERAY, M. G. *Wprowadzenie do pracy socjalnej*. Katowice : Śląsk, 1998.

³⁵ Porov. ONDREJKOVIČ, P. - POLIAKOVÁ, E. a kol. *Protidrogová výchova*. Bratislava : Veda, 1999.

psychiatrami, psychológmi. Pomáhajú pri riešení rôznych problémov klienta, počas obdobia jeho abstinencie, kedy spolupracujú aj s rodinou abstínujúceho.

Práca so seniormi: problém staroby sa týka každého človeka. Seniori predstavujú značnú časť spoločnosti. Je to skupina ľudí, ktorá sa charakterizuje zvláštnym druhom potrieb a veľa z ich je potenciálne potrebujúcich.³⁶ Podľa druhu odkázanosti a druhu pomoci môžu byť umiestnení do zariadení určených pre túto skupinu občanov. Práca sociálneho pracovníka je tu ťažká, pretože denne sa stretáva s bolesťou, slabosťou, krivdou a bezradnosťou. Tu si jeho práca vyžaduje individuálny prístup, ohromnú citlivosť, pochopenie a chuť pomáhať osobám v ťažkej situácii materiálnej i osobnej. Ťažkosti vyvstávajú pri zvykaní si na nové prostredie, nových spoluobčanov zariadenia, s prispôbením sa dennému režimu. Usilujú sa rekompenzovať stratu a pomôcť im nájsť domov, v ktorom môžu spokojne fungovať v starobe. Sú spojovníkom medzi zariadením a inými inštitúciami, príbuznými. Medzi najdôležitejšie inštitúcie, v ktorých je potrebná odborná práca sociálneho pracovníka, patria rodina a škola.

Práca sociálneho pracovníka s rodinou môže byť uskutočňovaná viacerými spôsobmi: buď rodina navštívi sociálneho pracovníka v jeho pracovni, alebo terénny pracovník vyhľadá rodinu v jej prirodzenom prostredí, príp. v sociálnom alebo zdravotníckom zariadení, ak je tam rodina alebo niektorý z jej členov na nejakú dobu umiestnená. K cieľom sociálneho pracovníka pracujúceho s rodinou patrí zlepšiť komunikáciu medzi členmi, zvýšiť ich vzájomné porozumenie, dosiahnuť reálnejšie predpoklady od partnera, detí a ich vzťahu, rozvíjať schopnosti partnerov, aby mohli efektívnejšie označiť pozitíva vystupujúce v ich vzťahu a aby ich vedeli následne oceniť. Ďalej tam môžeme zaradiť zameranosť na schopnosti pružne obmieňať scenár spolunažívania, ak sa stane nefunkčným, či na zvyšovanie miery prispôsobenia sa nevyhnutného pre fungovanie rodiny. Jeho snahou má byť vytvárať neohrozené prostredie pre rodinu, vytvárať podmienky na účasť rodiny pri zvládaní problémov.³⁷

Práca so školou: proces socializácie človeka sa realizuje počas celého života, no najsilnejšie v období detstva.³⁸ Tým je zrejmé, že sa realizuje v rodinnom prostredí – tu sa dieťa učí sociálne role, postupy pre riešenie rozličných situácií a všetko potrebné pre zaradenie sa do iných sociálnych skupín. Okrem rodiny sa proces socializácie detí realizuje aj v škole. Prostredie školy je zamerané na proces učenia sa, dosahovania dobrých výsledkov a na rozvoj individuálnych schopností detí. V celom procese učenia dieťa môže prežívať rôzne ťažkosti charakteru osobnostného, rozvojového, ťažkosti z rodinného prostredia, so správaním, ... Sociálny pracovník by mal odkryť tieto problémy detí, pomáhať im v nadviazaní dobrých vzťahov, povzbudzovať, usmerňovať. Zvláštnu pozornosť by mal venovať deťom, ktoré majú špeciálne výchovné problémy, ťažkosti s učením, s koncentráciou, s výslovnosťou, s oneskoreným vývojom. Mal by byť predĺženým ramenom pedagóga – konzultantom, poradcom, sprostredkovateľom s inštitúciami a rodičmi.

Je veľký predpoklad, že práca sociálneho pracovníka bude čoraz žiadanejšia a to aj na celkom nové spoločenské problémy, akými je dnes: obchodovanie s ľuďmi, práca s obeťami tohto druhu; obchod s ľudskými orgánmi, odoberanie detí rodičom, ...

³⁶ Porov. HROZENSKÁ, M. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. Martin : Osveta, 2008.

³⁷ Porov. GULOVÁ, L. *Sociální práce*. Praha : Grada, 2011.

³⁸ Porov. HRONCOVÁ, J. - EMMEROVÁ, I. - KRAUS, B. *K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe*. Ústí nad Labem : Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, 2008.

S globálnym rastom zasahujúcim takmer všetky oblasti ľudského života, sociálny pracovník bude musieť byť ešte viac na stráži dobra človeka, aby zastaviť priepasť prehlbovania sa rozdielov medzi biednymi a bohatými; poukazovať na ľudí dotknutých chudobou a neuspokojiť sa s vytvorenou globalizáciou v ekonomike a technológii, ale požadovať podobnú globalizáciu aj v medzinárodnej solidarite.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- DUBOIS, B. - MILEY, K. K. *Praca socjalna. Zawód, który dodaje sił*. Katowice : Śląsk, 1999. 209 s.
- GULOVÁ, L. *Sociální práce*. Praha : Grada, 2011. 182 s.
- HOFFNER, J. K. *Chrześcijańska nauka społeczna*. Kraków : Wydaw. Fundacji ATK, 1999. 307 s.
- HRONCOVÁ, J. - EMMEROVÁ, I. - KRAUS, B. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. Ústí nad Labem : Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, 2008. 212 s.
- HROZENSKÁ, M. *Sociální práce so staršími lidmi*. Martin : Osveta, 2008. 181 s.
- INGARDEN, R. *Księżeczka o człowieku*. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1987. 175 s.
- JÁN PAVOL II. Globalizácia a etika. In *Episteme* 17(2001). Acta Universitatis Masuriensis. Olecko 2001, s. 257-261.
- BRAUN, J. von. Die Problematik der armen in der Globalisierung. In *Etyczne perspektywy globalizacji. Sprawozdanie z 30. Kongresu Niemieckojęzycznych Teologów Moralistów i etyków Społecznych we Wiedniu 17-21 września 2001 r.* Olsztyn: Collectanea Theologica 72 (2002) nr 1, s. 209-215.
- KAZIMIERCZAK, T. - ŁUCZYŃSKA, M. *Wprowadzenie do pomocy społecznej*. Katowice : Śląsk, 1998. 172 s.
- LEŠKOVÁ, L. *Sociálny kurátor pre deti a sociálna práca*. Prešov : Michal Vaško, 2012. 327 s. ISBN 978-80-7165-895-5.
- LEŠKOVÁ, L. Samoriadenie odborného rastu a profesionálnych kompetencií sociálneho kurátora pre deti = Itself-governance professional's growth and expert competencies social parole officer for children. In *Zarządzanie i Edukacja : Dwumiesięcznik Szkoły Wyższe im. Bogdana Jańskiego*. ISSN 1428-474X, No. 76-77 (2011), p. 201-230.
- LEŠKOVÁ, L. Sociálny pracovník – profesionál rôznych rolí. In *Teológia a sociálne otázky*. Brno : Cesta, 2008. s. 15-24. ISBN 978-80-7295-109-3.
- MARIAŃSKI, J. *Moralność w procesie przemian*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1990. 462 s.
- MAZURKIEWICZ, E. *Sprawność działania socjalnego w pedagogice społecznej*. Wrocław : Zakł.Nar.im.Ossolińskich, 1993. 127 s.
- MŁYŃSKI, J. Osobowość i cele pracownika socjalnego. In MAJOWSKI, W. - MRAZ, M. (eds.). 2009. *Humanitné vedy a sociálne univerzum*. Trnava : Vydavateľstvo Dobrá kniha, s. 33 – 46.
- ONDREJKOVIČ, P. - POLIAKOVÁ, E. a kol. *Protidrogová výchova*. Bratislava : Veda, 1999. 356 s.
- OSSOWSKA, M. *Normy moralne*. Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1985. 243 s.
- PINCUS, A. - MINAHAN, A. *Social Work Practice, Model and Method*. Illinois : Itasca, Ill., F.E. Peacock, 1973. 355 s.
- SKIDMORE, R. A. - THACKERAY, M. G. *Wprowadzenie do pracy socjalnej*. Katowice : Śląsk, 1998. 366 s.
- SKOROWSKI, H. *Moralność społeczna*. Warszawa : Wydaw. Salezjańskie, 1996. 249 s.

- STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava : AD, 1996. 255 s.
- SZATUR-JAWORSKA, B. Teoretyczne podstawy pracy socjalnej. In PILCH, T. - LEPALCZYK, I. (eds.). *Pedagogika społeczna*. Warszawa : Wydawnictwo Żak, 1995. s. 107 – 122.
- SZAWARSKI, Z. *Rozmowy o etyce*. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1987. 163 s.
- ZBYRAD, T. Pracownik socjalny – zawód czy powołanie. In *Praca Socjalna*, 2007, Nr 3, s. 17 – 38.
- ŽILOVÁ, A. *Úvod do teórie sociálnej práce. (Náuka o sociálnej práci)*. Bańín : Mentor, 2005. 130 s.

ÚDAJE O AUTORKE

PhDr. ThDr. Mária Slivková, PhD.

Inštitút Rodiny Bratislava

GLOBALIZÁCIA V KULTÚRE – KULTÚRA V GLOBALIZÁCII A LITERÁRNA TVORBA BL. SÁRY SALKAHÁZI - VÝSTUPY Z KONFERENCIE

Lýdia Lešková – Lenka Urbanová

Konferencia *Globalizácia v kultúre – kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sary Salkahazi* (7. ročník) je realizovaná v roku, ktorý je v Európskej únii Európskym rokom občanov s dôrazom na občianske práva.

Európsky rok občanov prichádza v zásadnom okamihu európskej integrácie: v roku 2013 si pripomínáme 20. výročie občianstva EÚ, ktoré sa zaviedlo Maastrichtskou zmluvou v roku 1993.³⁹ Pri príležitosti Európskeho roka občanov v roku 2013 sa v celej EÚ organizujú rôzne akcie, konferencie a semináre, a to na európskej, vnútroštátnej, regionálnej alebo miestnej úrovni.⁴⁰

Konferencia realizovaná na pôde Teologickej fakulty v Košiciach - *Globalizácia v kultúre – kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sary Salkahazi* bola rozdelená na dva bloky, do ktorých sa účastníci prihlasovali, a to:⁴¹

I. Sociálny tematický okruh:

- ✓ Rodina, jej stabilita a kultúrne hodnoty v globálnom svete
- ✓ Migrácia za prácou, otvorený trh a zamestnávanie v zahraničí
- ✓ Legislatívne podmienky, zdravotné a sociálne poistenie zamestnanca doma a v zahraničí
- ✓ Vplyv komunikačných technológií na stabilitu mladých ľudí

II. Teologický tematický okruh

- ✓ Literárna tvorba bl. Sary, jej citlivosť na sociálnu biedu a sociálne otázky danej doby
- ✓ Vyzdvihnutie osobnosti bl. Sary a jej odkaz spájania medzi národmi, stavanie mostov pre spoločné dobro človeka
- ✓ Globálne faktory ovplyvňujúce stabilitu rodiny a vlastnej identity v súvislosti s evanjeliom a Sociálnym učením Cirkvi

V prvej časti konferencie odzneli prihlásené príspevky a vo svojej druhej časti pokračovala aktivizujúcou metódou, pričom bola využitá možnosť práce v skupinách, ktorých cieľom bolo hľadať odpovede na odznené problémy a otázky v rámci jednotlivých príspevkov. V skupinách 1, 3 a 4 na úvod odzneli príspevky, ktoré neboli odprezentované v prvej časti konferencie.

³⁹ Porov. *Európsky rok občanov 2013*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-13]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/citizens-2013/sk/home>>.

⁴⁰ Porov. *European Year of Citizens 2013*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-13]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/citizens-2013>>.

⁴¹ Porov. *Globalizácia v kultúre - kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sary Salkahazi 11.10.2013*. [online]. 2013. [cit. 2013-10-13]. Dostupné na internete: <<http://www.ktfke.sk/?show=oznamy&oid=48>>.

Účastníci konferencie mali možnosť pracovať v 4 skupinách, ktoré boli zamerané na viaceré okruhy, a to:

- ✓ *Generácie 20. storočia v globalizovanom svete,*
- ✓ *Osobné hodnoty a globálna kultúra,*
- ✓ *Hodnota života v globalizovanom svete,*
- ✓ *Médiá a nové technológie.*

1. skupina - GENERÁCIE 20. STOROČIA V GLOBALIZOVANOM SVETE

moderátorka: *doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.*

1. Odovzdávanie skúseností
 - a. Vzájomné obohacovanie sa
 - b. Spoupráca generácií a obojstranné približovanie
2. Odstraňovanie predsudkov
 - a. Práca s predsudkami,
 - b. Vysvetľovanie ich vznik a príčiny
 - c. Hľadanie riešení
3. Efektívna komunikácia medzi generáciami
4. Obojstranné rešpektovanie názorov
5. Spoločné riešenie problémov
6. Sprevádzanie a orientácia človeka (mladého) v nových situáciách
 - a. Pomoc pri zvládaní nových, neznámych a nepoznaných vecí a situácií
7. Ochota vzájomnej pomoci a podpory
8. Vzájomne sa vzdelávať
 - a. Spoločné projekty zamerané na aktivity a činnosti typické pre jednotlivé generácie
 - b. Búranie bariér a vzájomné priblíženie
9. Solidarita a subsidiarita
10. Spoločné trávenie voľného času

2. skupina – OSOBNÉ HODNOTY A GLOBÁLNA KULTÚRA

moderátorka: *PhDr. Renáta Jamborová, PhD.*

1. Pozitívna hodnota – spoločenstvo
 - a. Vytváranie spoločenstiev
 - b. Hľadanie cesty k spoločenstvám
2. Hrozba, strach – strata vlastných hodnôt
 - a. Uvedomovanie si vlastných pozitívnych hodnôt
 - b. Upevňovanie a zveľadňovanie pozitívnych hodnôt
3. Potreba patriť niekam
 - a. Nebyť sám
 - b. Vedieť sa začleniť do skupín
4. Nové možnosti – FB – cestovanie

3. skupina – HODNOTA ŽIVOTA V GLOBALIZOVANOM SVETE

moderátorky: **MUDr. Eudmila Magulová; Mgr. Daniela Kimličková**

1. Klesá hodnota ľudského života
 - a. Hľadanie príčin, ktoré vedú k poklesu hodnoty ľudského života
 - b. Hľadanie nových možností k posilneniu viery v hodnotu ľudského života
2. Redukcia starých – neproduktívnych
3. Šíriť úctu vlastným správaním
4. Verejne aj osobne vyjadriť svoj postoj
 - a. Nemať strach prezentovať vlastný názor
 - b. Stáť pevne za svojím názorom
5. Medializovať aj dobré – nie len zlé
6. Hodnota života má ďalekosiahle dôsledky
7. Pozitívna hodnota utrpenia

4. skupina – MÉDIÁ A NOVÉ TECHNOLOGIE

moderátorka: **PhDr. Michaela Šul'ová**

1. „Staré a nové“ médiá
 - a. prostriedok šírenia informácií
 - b. tlačené médiá: denníky, časopisy, skriptá, knihy, noviny
 - c. elektronické: internet, TV, rozhlas, mobil, tablety, počítače
 - d. staré: knihy, ...
 - e. nové: internet, PC, tablet, ...
2. *Ako vplyvajú nové médiá*

Plusy:

 - a. ľahší prístup k informáciám
 - b. vzdelávanie
 - c. udržanie a rozšírenie kontaktov

Mínusy:

 - a. skreslené, manipulatívne informácie
 - b. TV noviny - negatívny príklad moderátorov pre mladých ľudí
 - c. deformovanie osobnosti (človeka)
 - d. trávenie voľného času
 - e. absencia osobného kontaktu
 - f. zneužívanie osobných údajov prostredníctvom sociálnych sietí
- d. *Kresťanské médiá*

LUX, Lumen, Katolícke noviny, TV Noe, Rosa, ...

Plusy:

 - a. hodnoty
 - b. sv. omša pre starších, ...
 - c. vedie k duchovnosti

Mínusy:

 - a. sucho robené, nepútavo,
 - b. nezáživné pre mladých.

Prednesené príspevky týkajúce sa oboch okruhov, teologického a sociálneho, ako i aktívna práca v skupinách a následne prezentované výstupy poukázali nielen na aktuálnosť riešených tém, ale i na potrebu hlbšej diskusie s následnou aplikáciou prijatých záverov do praxe.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Európsky rok občanov 2013. [online]. 2013. [cit. 2013-10-13]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/citizens-2013/sk/home>>.

European Year of Citizens 2013. [online]. 2013. [cit. 2013-10-13]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/citizens-2013>>.

Globalizácia v kultúre - kultúra v globalizácii a literárna tvorba bl. Sáry Salkahazi 11.10.2013. [online]. 2013. [cit. 2013-10-13]. Dostupné na internete: <<http://www.ktfke.sk/?show=oznamy&oid=48>>.

ÚDAJE O AUTORKÁCH

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

Mgr. Lenka Urbanová

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Katedra spoločenských vied

Hlavná 89, 041 21 Košice, SR

e-mail: lydia.leskova@ku.sk

tel.: + 00421/55/68 36 155

Editor: doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

**Globalizácia v kultúre – kultúra v globalizácii a literárna
tvorba bl. Sára Salkaházi**
7. ročník

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

Pre Teologickú fakultu Košice, KU v Ružomberku vydalo:

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2013

Prvé vydanie

ISBN XY